

eul_wid: qng-ac

Ἑρμογένης ὁ Ταρσεύς · Hermogenes of Tarsus

On Ideas of Speech

Περὶ ἰδεῶν λόγου

Period: *Ῥωμαϊκή* Roman
Dialect: Ἀττικίζουσα τεχνική *Atticizing Technical*
Domain: Ῥητορική *Oratory*
Format: Λόγος *Oration*

¹ ¹ Εἴπερ ἄλλο τι τῷ ῥήτορι τὰς ἰδέας οἶμαι τοῦ λόγου τῶν ἀναγκαιοτάτων εἶναι γινώσκειν, ὅπῃ ποτὲ ἔχουσι καὶ ὅπως γίνονται. καὶ γὰρ τὸ τὰ τῶν ἄλλων εἰδέναι κρίνειν, καθ' ὃ τι τε καλῶς ἂν ἔχοι καὶ ἀκριβῶς καὶ καθ' ὃ τι μὴ, εἴτ' οὖν τῶν ἀρχαίων εἴη τινὸς εἴτε καὶ τῶν νεωτέρων, οὐκ ἄνευ τῆς περὶ ταῦτα ἐπιστήμης γένοιτ' ἂν· εἴτε καὶ αὐτὸς τις γενέσθαι βούλοιτο λόγων ἐργάτης καλῶν τε καὶ γενναίων καὶ παραπλησίων τοῖς τῶν ἀρχαίων, τό γε τῆς ἐπιστήμης ταύτης ἀναγκαιοτάτον, εἰ μέλλοι μὴ σφόδρα πόρρω τὰκριβοὺς τις ἀπενεχθήσεσθαι. ἢ γάρτοι μίμησις καὶ ὁ ζῆλος ὁ πρὸς ἐκείνους μετὰ μὲν ἐμπειρίας ψιλῆς καὶ τινος ἀλόγου τριβῆς γινόμενος οὐκ ἂν οἶμαι δύναίτο τυγχάνειν τοῦ ὀρθοῦ, κἂν πάνυ τις ἔχη φύσεως εὖ· τούναντίον γὰρ ἴσως ἂν αὐτὸν καὶ σφάλλοι μάλλον τὰ τῆς φύσεως πλεονεκτήματα χωρὶς τέχνης τινὸς ἀλόγως ἄττοντα, πρὸς ὃ τι καὶ τύχοι· μετὰ μέντοι τῆς περὶ ταῦτα ἐπιστήμης καὶ γνώσεως ὅτε τις τοὺς ἀρχαίους ἐθέλοι ζηλοῦν, κἂν μετρίως ἔχη φύσεως, οὐκ ἂν ἀμαρτάνοι τοῦ σκοποῦ. κράτιστον μὲν γάρ, εἰ καὶ τὰ τῆς φύσεως συλλαμβάνοιτο· πλείονι γὰρ ἂν οὕτως ἀγαθὸν τις ἐργάσαιτο· εἰ δὲ μὴ, ἀλλ' ὅ γε μαθητὸν ἐστὶ καὶ διδασκτὸν, οὐκ ἐν ἄλλοις ἐφ' ἡμῖν δὲ ὄν, πειρατέον κτᾶσθαι· τάχα γὰρ ἂν οὕτω καὶ τοὺς εὖ πεφυκότας οἱ μὴ τοιοῦτοι μελέτη καὶ τῇ κατ' ὀρθὸν ἀσκήσει παρέλθοιεν. οὕτω δὲ ὄντος μεγάλου τε καὶ ἀναγκαίου τοῦ περὶ τῶν ἰδεῶν λόγου καὶ τοῖς ἐργάζεσθαι ταῦτα καὶ τοῖς εἰδέναι κρίνειν βουλομένοις, τοῖς δὲ ἅμφω καὶ πολὺ μάλλον, οὐ χρὴ θαυμάζειν, εἰ μὴ ῥάδιον αὐτὸν μὴδ' οἷον ἀπλῆς τινος δεῖσθαι πραγματείας ὄντα εὐρίσκοιμεν· ἐπεὶ μὴδὲ ἄλλο τι τῶν χρηστῶν ἐκ τοῦ ῥάστου περιγίνεσθαι πέφυκε, λόγων δὲ καλῶν τε καὶ γενναίων καὶ πάσης ἀπλῶς ἰδέας αὐτῶν εἰ μέλλοι τι χρηστότερον ἀνθρώποις οὔσι καὶ ζώοις λογικοῖς γενήσεσθαι, θαυμάζοιμ' ἂν. μέλλων δὲ ἐπ' αὐτὸ χωρεῖν ἤδη τὸ διδάσκειν περὶ ἐκάστου τούτων, τοσοῦτον προδιορισάμενος αὐτὸ ποιήσω, ὅτι νῦν ἐστὶν ἡμῖν οὐ περὶ τῆς Πλάτωνος ἢ Δημοσθένους ἢ τοῦ δεῖνος ἰδέας ὁ λόγος· λελέξεται μὲν γὰρ ἐν ὑστέρω καὶ περὶ τούτων, τὸ δὲ νῦν οὐ περὶ τούτων, ἀλλ' αὐτὸ ἕκαστον καθ' αὐτὸ πρόκειται, ὁποῖόν τί ἐστι σεμνότης δεῖξαι καὶ ὅπως γίνεται, ὁποῖόν τί ἐστὶ τραχύτης ἢ ἀφέλεια καὶ τὰ λοιπὰ τῶν λόγων εἶδη. ἐπειδὴ δὲ ἐκείνων δῆπουθεν ἔνεκα—λέγω τῶν κατ' ἄνδρα εὐδοκιομένων—καὶ ταύτης δεόμεθα τῆς πραγματείας, ἀνάγκη προχειρισάμενους ἡμᾶς τὸν μάλιστα τῶν ἄλλων ποικίλως χρησάμενον τῷ λόγῳ καὶ σχεδὸν ἐξ ἀπάσης ἰδέας συμμιγῆ διὰ τούτου περὶ ἀπασῶν εἰπεῖν τῶν ἰδεῶν· ἀνάγκη γὰρ τὰ τε μέρη καθ' ἕκαστον καὶ τὸ ὅλον εἶδος τοῦ τοιοῦτου δεικνύντας, ὅθεν τε καὶ ἐξ ὧν συνέστηκεν, ὁποῖόν τέ ἐστὶ καὶ δι' οὗ τοιοῦτον, περὶ πάσης τε ἰδέας λόγων ἀκριβῶς

εἰπεῖν καὶ τίς ἢ μῖξις αὐτῶν καὶ πῶς μιγνυμένων τῶν αὐτῶν τοτὲ μὲν ποιητικός, τοτὲ δὲ οὐ ποιητικός, καὶ τοτὲ μὲν πανηγυρικός, τοτὲ δὲ συμβουλευτικός ἢ δικανικός ἢ ὅλως τοιόσδε ἢ τοιόσδε ὁ λόγος γίνεται. ^[55]

1 1 (50) Ὡς οὖν ὁ μάλιστα παρὰ τοὺς ἄλλους τοῦτον μεταχειρισάμενος τὸν τρόπον τὰ περὶ τοὺς λόγους καὶ καταποικίλας τὸν αὐτοῦ διηνεκῶς οὐκ ἄλλος τις κατ' ἐμὴν δόξαν ἢ Δημοσθένης· διὰ τοίνυν τούτου καὶ τῶν παρὰ τούτῳ λεκτέον ἂν εἴη δῆπουθεν καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἰδεῶν ἀπασῶν τοῦ λόγου. ἐπιτιμήσῃ δὲ μηδεὶς μήτε τῇ μεθόδῳ ταύτῃ μήτε τῇ κρίσει, πρὶν ἅπασιν ὁμιλῆσαι τοῖς ῥηθησομένοις· οἷμαι γὰρ θαυμάσασθαι ἂν εἰκότως μᾶλλον τινὰς ἡμᾶς διὰ ταῦτα καὶ τὸ μέγιστον ἐπ' εὐκρινείᾳ ἢ τινος ἐπιτιμήσεως ἔνεκα τούτων ἀξίους νομιεῖν, μόνον εἰ προσέχῃν τοῖς ἐφεξῆς ἐθελήσαιεν. ὁ τοίνυν Δημοσθένης ὅτι περ κεφάλαιον ἦν τὸν πολιτικὸν ἠκριβωκῶς τὸ μὲν ὡς διὰ πάντων ἥκει πανταχοῦ ταῖς μίξεσι μῆθ', ὅτε συμβουλευοί, πάντη χωρίζων τοῦ δικανικοῦ τε καὶ πανηγυρικοῦ τὸν λόγον αὐτοῦ μῆθ', ὅτε τι τῶν ἄλλων ποιεῖ, τὰ λοιπὰ ἀφιεῖς, τάχ' ἂν οὐ τῶν σφόδρα γένοιτο χαλεπῶν εὐρεῖν τοῖς οὐχ ἀπλῶς αὐτὸν μετιοῦσιν· οἷς μέντοι καταπερεῖ στοιχείοις τισὶ χρησάμενος εἶδεσι λόγου τοιοῦτον εἵργασται τὸν ἑαυτοῦ, ἃ δὴ καὶ τὸν πανηγυρικὸν αὐτὸν καὶ τᾶλλα πάντα τῶν λόγων εἶδη ποιεῖ συνιστάμενα πρὸς ἄλληλα, τοῦτο δὴ παγχάλεπον εὐρεῖν ἔμοιγε εἶναι δοκεῖ. χαλεπὸν δὲ οὐδὲν ἦττον καὶ τὸ εὐρόντα εἰπεῖν καὶ δεῖξαί τι σαφὲς περὶ αὐτῶν· οὐδὲ γὰρ ἔστιν, ὅστις πρὸ ἡμῶν ὅσα ἐμὲ γινώσκῃν εἰς τήνδε τὴν ἡμέραν ἀκριβὲς τι περὶ τούτων πραγματευσάμενος φαίνεται, ὅσοι δὲ καὶ ἦψαντο, τεταραγμένως καὶ λῖαν ἀπιστοῦντες σφίσιν αὐτοῖς περὶ ὧν εἶπον εἰρήκασιν, ὥστε αὐτοῖς συγκεχύσθαι τὰ πάντα. πρὸς γὰρ αὐτοῖς ἄλλοις καὶ οἱ δόξαντές τι λέγειν περὶ τάνδρὸς τὸ κατὰ μέρος θεωρήσαντες καὶ τοῦτο ὅπως ἐδύναντο, τῶν δ' ἐν τῷ καθόλου βραχέα ἢ οὐδὲν φροντίσαντες, λέγω περὶ αὐτῆς σεμνότητος, περὶ αὐτῆς ἀφελείας, τῶν ἄλλων ἰδεῶν, τάχα ἂν περὶ Δημοσθένους τι διδάσκοιεν ἡμᾶς καὶ τούτου νῆ Δία τῶν μερῶν, ὧν τὰς θεωρίας συγγράψαι φασί, περὶ μέντοι παντὸς τοῦ λόγου καὶ πάσης ιδέας, εἴτε ἐν μέτροις εἴτε ἐν ποιήσει εἴτε ἐν τῷ καταλογάδῃν εἶδει, παντάπασιν ἡμᾶς ἀδιδάκτους εἵασαν τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς. χαλεπὸν μὲν οὖν ὅπερ ἔφην ταῦτα καὶ εὐρεῖν καὶ εὐρόντα διδάξαι σαφῶς μετ' εὐκρινείας, ἀλλὰ μὴ κατ' ἐκείνους· πειρατέον δὲ ὅμως, καθ' ἣν προϋθέμεθα ὁδόν. τὰ γάρτοι τοῦ Δημοσθενικοῦ λόγου καταπερεῖ στοιχεῖα καὶ ἀρχὰς εἰ δυνηθεῖμεν ἀκριβῶς αὐτὰ ἕκαστα ἐφ' ἑαυτῶν πόσα τέ ἐστὶ δεῖξαι καὶ ὁποῖα καὶ ὅπως γίνεται τίς τε ἢ πρὸς ἄλληλα μῖξις αὐτῶν καὶ τί δύνανται τόνδε ἢ τόνδε μιγνύμενα τὸν τρόπον, τάχα ἂν περὶ ἀπάντων τῶν λόγων εἰρηκότες εἴημεν. ^[95]

1 1 (100) Ἡ μὲν οὖν ὑπόσχεσις κατ' αὐτὸν φάναι τὸν ῥήτορα· οὕτω μεγάλη, τὸ δὲ πρᾶγμα ἤδη τὸν ἔλεγχον κἀνταῦθα δώσει, κριτὴς δὲ ἡμῖν ὁ βουλόμενος ἔστω. Φημί τοίνυν, ὅτι τὸν Δημοσθενικὸν λόγον τὰ ποιοῦντά ἐστίν, εἰ μέλλοι τις ὡς ἐν ἅπαντα ἀκούσεσθαι, τάδε· σαφήνεια, μέγεθος, κάλλος, γοργότης, ἥθος, ἀλήθεια, δεινότης· λέγω δὲ ὡς ἐν ταῦτα πάντα οἶονεῖ συμπεπλεγμένα καὶ δι' ἀλλήλων ἦκοντα· τοιοῦτος γὰρ ὁ λόγος ὁ Δημοσθενικός. τούτων δὲ τῶν ἰδεῶν αἱ μὲν ἐφ' ἑαυτῶν εἰσι καὶ καθ' ἑαυτὰς συνιστάμεναι, αἱ δὲ ἔχουσιν ὑφ' ἑαυτὰς τινὰς ἄλλας ιδέας ὑποβεβηκυίας, δι' ὧν δὴ γίνονται, αἱ δὲ κοινωνοῦσιν ἀλλήλαις μέρει τινὶ ἢ καὶ μέρεσιν· ὅλως τε αἱ μὲν γένη εἰσὶν εἰδῶν, αἱ δὲ ὥσπερ κατὰ διαφοράν τινα κοινωνοῦσιν ἐτέραις ιδέαις τοῖς ἄλλοις κεχωρισμέναι πᾶσιν, αἱ δὲ ὅπερ ἔφην μένουσιν ἐφ' ἑαυτῶν οὐδενὸς ἄλλου προσδεόμεναι. προῖοῦσι δ' ἔσται φανερώτερον, ὃ λέγω, ὅτε καὶ καθ' ἑκάστην αὐτῶν προχειρίζομεθα. Πρῶτον δ', ἐξ ὧν ἅπας λόγος πέφυκε γίνεσθαι καὶ ὧν ἄνευ οὐκ ἂν ποτε συσταίῃ τι λόγων εἶδος, ῥητέον, ἵν' ἐκ τούτων εὐμαθέστερον ἔχοντες μᾶλλον παρακολουθοίημεν, ὅτε καὶ τὰς ὑποβεβηκυίας τινὰς τῶν προειρημένων ἰδεῶν προτιθέντες, ἐξ ὧν πεφύκασιν γίνεσθαι, λέγομεν. Ἄπας τοίνυν λόγος ἔννοιάν τε ἔχει πάντως τινὰ ἢ ἐννοίας καὶ μέθοδον περὶ τὴν ἔννοιαν καὶ λέξιν, ἢ τούτοις ἐφήρμοσται. τῆς δ' αὖ λέξεως ἐχούσης πάντως

τινὰ καὶ αὐτῆς ιδιότητα πάλιν αὖ σχήματά τέ ἐστί τινα καὶ κῶλα συνθέσεις τε καὶ ἀναπαύσεις καὶ τὸ ἐξ ἀμφοῖν τούτοις συνιστάμενον ὁ ῥυθμός· ἡ γὰρ ποιά σύνθεσις τῶν τοῦ λόγου μερῶν καὶ τὸ ὡδί πως ἀναπεπαῦσθαι τὸν λόγον ἀλλὰ μὴ ὡδί ποιεῖ τὸ τοιόνδε ἀλλὰ μὴ τοιόνδε εἶναι τὸν ῥυθμόν. Ἐπεὶ δὲ ἴσως ἐστὶν ἀσαφὲς τὸ προειρημένον, παραδείγματι αὐτὸ σαφηνιούμεν. ἔστω γὰρ βούλεσθαι ἡμᾶς ποιῆσαι γλυκύτητα. οὐκοῦν ἔννοιαί μὲν γλυκύτητος αἶ τε μυθικαὶ καὶ αἶ ταύταις ὅμοια καὶ τινες ἕτεραι, περὶ ὧν ὕστερον λέξομεν ἐν τῷ περὶ αὐτῆς τῆς γλυκύτητος λόγῳ. ἀλλ' ἔννοιαί μὲν αὗται, μέθοδοι δὲ τὸ προηγουμένως καὶ σὺν ἀφηγήσει αὐτὰς διεξιέναι, ἀλλὰ μὴ ἐξ ὑποβολῆς ἢ πως ἐτέρως. λέξεις δὲ ἢ διὰ ἐπιθέτων καὶ ὄση δριμεῖα καὶ τῆς ποιητικῆς ἢ μὴ διηρμένη μὴδὲ πλατεῖα φύσει αἶ τε τῆς καθαρότητος ἅπασαι. τῆς δ' αὖ λέξεως σχήματα μὲν τὰ κατ' ὀρθότητα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τὰ χωρὶς ἐπεμβολῆς, κῶλα δὲ τὰ ὀλίγῳ τῶν κομματικῶν μείζονα ἢ καὶ τὰ κομματικά αὐτά, συνθήκη δὲ κατὰ μὲν τὰ τοῦ λόγου μέρη μᾶλλον ἢ ἀνειμένη διὰ τὴν τοιαύτην λέξιν, οὐ μὴν ἢ γε διεστηκυῖα πάντῃ—δεῖ γάρ τι καὶ κατὰ τὸν ῥυθμόν ἔχειν τὴν γλυκύτητα ἡδονῆς—, κατὰ δὲ τὰς βάσεις ὄση δακτυλική τε καὶ ἀναπαιστική. ^[145]

1 1 (150) τὸν δὲ περὶ ῥυθμοῦ τι λέγοντα καὶ συνθήκης ἀνάγκη καὶ περὶ συλλαβῶν καὶ στοιχείων διαλαβεῖν· ἐκ γὰρ τούτων καὶ τῆς ἀναπαύσεως ὁ ῥυθμός· δῆλον δὲ ἔσται μᾶλλον ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα ῥηθησομένων τοῦτο. ἀλλὰ συνθήκη μὲν αὕτη γλυκύτητος, ἀνάπαυσις δὲ ἡ βεβηκυῖα μᾶλλον. ὁ δὲ ῥυθμός ὥσπερ εἶδος τι ἐπακολουθεῖ τῇ τε συνθήκῃ τῇ ποιᾷ καὶ τῇ ἀναπαύσει ἄλλο τι ὃν παρὰ ταῦτα, καθάπερ οἰκίας ἢ πλοίου τῶν τοιῶνδε λίθων ἢ ξύλων τόνδε πως ἢ τόνδε τὸν τρόπον συντεθέντων καὶ μέχρι τοῦδε παυσαμένων τοιόνδε τὸ εἶδος ἢ τοιόνδε γίνεται, ἄλλο τι παρὰ τὴν συνθήκην καὶ τὴν ἀνάπαυσιν ὄν. Πάντα μὲν οὖν εἶδη λόγων ἐν τούτοις τεθεώρηται καὶ διὰ τούτων γίνεται, ἐννοίας, μεθόδου, λέξεως, σχήματος, κώλου, συνθήκης, ἀναπαύσεως, ῥυθμοῦ. ἐγὼ δ', ὅτι μὲν καὶ τούτοις ἐπὶ τοῖς προειρημένοις δεῖ σαφηνείας τινός, οὐκ ἄγνοῶ, οὐδ' ὡς οἴονται τινὲς γενέσθαι ἂν ἴσως ταῦτα σαφῆ διὰ τῶν παραδειγμάτων, εἰ προτεθείη· οὐ μὴν ἀλλὰ τὸ μὲν δεῖν παραδειγμάτων αὐτοῖς ὁμολογῶ, τὸ δέ, εἰ τεθείεν νυνὶ παραδείγματα, γενέσθαι ἂν σαφές, περὶ οὗ ὁ λόγος, οὐκέτ' ἂν συγχωρήσαιμι· ἐπεὶ τούναντίον, εἰ νῦν καὶ ἐνταῦθα καὶ καθ' ἕκαστον τῶν προειρημένων τεθείη τὰ παραδείγματα, μηκύνειτό τε ἂν δι' αὐτὸ μᾶλλον ὁ λόγος καὶ ταραχὴ τις ἂν πλείων εἰκότως γίνοιτο· ἔπειτα μέντοι καὶ τὸ παρὸν οὐ περὶ γλυκύτητος προὔκειτο λέγειν—ὕστερον γὰρ ἀκριβέστερον καὶ περὶ ταύτης ἐροῦμεν—, ἀλλ' ὅσον ἐμφῆναι, διὰ τίνων γένοιτ' ἂν ἀκριβὲς ἐν αὐτὸ ἕκαστον λόγων εἶδος, ἴν' ἀπὸ τούτων, ὅπερ ἔφην, εὐμαθέστερον ἔχοντες ῥαδίως ἐποίμεθα τοῖς ἐφεξῆς. οὐκοῦν ἐκεῖσε ἐπάνειμι. Ἐχόντων γὰρ τούτων ταύτη καὶ πάσης ιδέας λόγων συνισταμένης διὰ τῶν προειρημένων, ἀκριβῶς μὲν διὰ πάντων ἐνὸς εἵδους οἰκεῖον εἰργασμένον λόγον, οἷον ἐννοίας, μεθόδου, λέξεως καὶ τῶν λοιπῶν, σφόδρα χαλεπὸν μᾶλλον δὲ ἀδύνατον εὐρεῖν παρὰ τινι τῶν ἀρχαίων, τῷ δὲ πλεονάζειν τοῖς οἰκείοις ἐκάστης ιδέας τὸ τοιόνδε ἢ τοιόνδε ἕκαστον αὐτῶν εἶναι συμβέβηκεν. ἔξαιρῶ μέντοι τοῦ λόγου τὸν ῥήτορα· οὐ γὰρ κατὰ ταῦτά ἐκείνοις μιᾷ τινι τῶν προειρημένων πλεονάσας ιδέα καὶ αὐτός, ἀλλὰ μέρει μὲν τινι μᾶλλον δὲ εἶδει μιᾶς πλείονι χρησάμενος τῶν λοιπῶν, λέγω τῇ περιβολῇ (διότι δὲ τοῦτο πεποίηκεν, ἐν τῷ περὶ μεγέθους ἡμῖν καὶ τῆς περιβολῆς αὐτῆς ἀκριβῶς λελέξεται), ἀλλ' ὅπερ ἔλεγον, τούτῳ γάρ, ὃ δὴ πολλοστόν ἐστι μέρος ἢ εἶδος ιδέας μιᾶς, πλείονι χρησάμενος τῶν λοιπῶν, τοῖς δὲ ἄλλοις ἅπασιν ἐκάστῳ τὸ κατ' ἀξίαν νεύμας καὶ τὰ μὲν ὑψηλὰ σφόδρα καὶ λαμπρὰ τῶν νοημάτων μεθόδοις τισὶν ἢ σχήμασιν ἢ τινι τῶν ἄλλων καθαιρῶν, τὰ δ' αὖ λεπτὰ καὶ μικρὰ διὰ τῶν αὐτῶν τούτων ἐγείρων τε καὶ ὀρθῶν καὶ ἕκαστα τῶν ἄλλων κατὰ ταῦτά μιγνύς τοῖς οὐκ οἰκείοις οὐδὲ ἰδίῳ αὐτῶν μέρεσι καὶ καταποικίλλων, οὕτω τὸν λόγον αὐτοῦ πάντα πεποίηκεν ἀρμόττειν αὐτοῖς καὶ τὸ ὅλον ἐν εἶναι πασῶν αὐτῷ δι' ἀλλήλων ἡκουσῶν

τῶν ἰδεῶν, ὥστ' ἐξ ἀπάντων τῶν καλῶν ἐν τοῦτο κάλλιστον εἶδος ἀπειργάσθαι λόγων τὸ Δημοσθενικόν. ^[205]

1 1 (200) Ἀκριβῶς μὲν οὖν, ὅπερ εἶπον, οὐκ ἦν εὐρεῖν παρ' οὐδενὶ τῶν ἀρχαίων τὸ τοιοῦτον, ὅτι καὶ φύσει δῆπουθεν ἀμάρτημά ἐστι τὸ μονοειδῆ καὶ μὴ ποικίλον ἐργάζεσθαι λόγον· πλεονάζειν δ' ἔφην ἄλλον κατ' ἄλλο τι καὶ ταύτῃ συμβαίνειν τὸ τοιόνδε ἢ τοιόνδε αὐτῶν ἐκάστω τὸν λόγον γίνεσθαι. τὸ γε μὴν πλεονάζειν λέγω οὐ τὸ τοῖς πλείοσι χρῆσθαι τῶν εὖ ποιούντων ἰδέαν ἐκάστην, οἷον μεθόδῳ, σχήματι, συνθήκῃ, ἀναπαύσει καὶ τοῖς τοιούτοις· τάχα μὲν γὰρ καὶ τοῦτο ἂν εἴη τι, ἀλλ' ὅ γε λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν τὸ τοῖς κυριωτάτοις ἰδέας ἐκάστης μάλιστα χρῆσθαι· τοῦτο γὰρ καὶ τὴν ἰδέαν ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ποιεῖ καὶ τὸ πλεονάζειν τοῦτ' ἦν τὸ τοῖς κρατίστοις χρῆσθαι τοῦ εἶδους, ἔστι δ' ὅτε, εἰ ταῦτα παραλείπει τις τοῖς ἄλλοις χρώμενος ἅπασιν, εἰ καὶ πλεονάζει κατ' ἐκεῖνα, ἀλλὰ γοῦν ἦττον ἂν τυγχάνοι τοῦ εἶδους ὁ λόγος ἐκείνου, οὐπερ ἦν οἰκεῖα, οἷς ἐχρήσατο. περὶ τοίνυν τῆς δυνάμεως λεκτέον ἂν εἴη τῶν ποιούντων ὥς ἔφαμεν τὰ εἶδη τοῦ λόγου. Ἔστιν οὖν πρῶτον μὲν καὶ ἰσχυρότατον ἀπανταχοῦ ἡ ἔννοια, μετὰ δὲ ταύτην ἡ λέξις, τὸ σχῆμα δὲ τρίτον, λέγω τὸ τῆς λέξεως, ἐπεὶ τὸ γε τῆς ἐννοίας, ὅπερ ἦν μέθοδος, τέταρτον λέγω—οὐ κατὰ δύναμιν τῶν ἐν δεινότητι· ἐκεῖ γὰρ κινδυνεύει τὰ πρῶτα ἀποφέρεσθαι, ὥς ἐν τῷ περὶ δεινότητος ἔσται φανερώτερον—συνθήκη δὲ καὶ ἀνάπαυσις ἔστω τελευταῖα, γένοιτο δ' ἂν ἴσως ποτὲ καὶ οὐ τελευταῖα καὶ μάλιστα ἐν τῇ ποιήσει· χωρὶς μὲν γὰρ θατέρου θάτερον μικρὰ ἂν ἢ οὐδὲν πρὸς εἶδος λόγου συμβάλλοιτο, μετ' ἀλλήλων μέντοι καὶ τοῦ ῥυθμοῦ πολλὰ καὶ οὐ μικρά. καὶ τάχα ἂν ἡμῖν παῖδες μουσικῶν ἀμφισβητήσκειαν, εἰ καὶ πρὸ τῆς ἐννοίας θετέον αὐτά· δύνασθαι γὰρ φήσουσι τὸν ῥυθμὸν καὶ καθ' ἑαυτὸν χωρὶς ὅλως ἐνάρθρου φωνῆς, ἡλικία οὐδεμία λόγων ἰδέα· καὶ γὰρ ἡδίους ποιῆσαι τὰς ψυχὰς ὑπὲρ ἅπαντα πανηγυρικὸν λόγον εἶναί φασι τοὺς ῥυθμοὺς ἐπιτηδείους καὶ τούναντίον αὐτῷ λυπηράς, ὥς οὐδεμία ἐλεεινολογία, δύνασθαι δὲ καὶ θυμὸν κινῆσαι μειζόνως ἢ πάντα σφοδρὸν καὶ καταφορικὸν λόγον· ὅλως δὲ περὶ πάντων ἐφεξῆς οὕτως ἡμῖν ἴσως ἂν ἐρεσχηλήσωσιν. ἡμεῖς δὲ οὐ διοισόμεθα πρὸς αὐτούς, ἀλλ' ἔστω μὲν, εἰ βούλοιτό τις, πρῶτον, εἰ δὲ βούλοιτο, τελευταῖον ἢ μέσον τῇ δυνάμει τῶν προειρημένων ὁ ῥυθμός. ἐγὼ δέ, ὁποῖοί τινές εἰσιν ἐκάστης ἰδέας οἰκεῖοι, καθ' ὅσον ἐγχωρεῖ λέξει πεζῇ χωρὶς τοῦ περιάδειν προσαρμόσαι τινὰ ῥυθμὸν, τοῦτο δείξιν φημί· καὶ εἴ γε δύναιντο κἀνταῦθα οἱ ῥυθμοί, ὅσα κἀν τῇ ἄλλῃ μουσικῇ, κείσθωσαν πρῶτοι, εἰ δὲ μὴ τοσοῦτον δύναιντο, τετάζονται ἡμῖν, ὅπως ἂν οἶμαι καὶ δυνάμεως ἔχωσι. ^[245]

1 1 (250) φημί γάρ· ἔστι μὲν οὗ καὶ ὁ ῥυθμὸς πολὺ συνεισῆνεγκε τῷ τοιόνδε γίνεσθαι τὸν λόγον, ἀλλὰ μὴ τοιόνδε, οὐ μὴν τοσοῦτόν γε, ὅποσον ἐκεῖνοί φασι. Μικρὰ δὲ ἀναλαβόντες περὶ ἀπάντων τῶν προειρημένων ὥς ἐν κεφαλαίῳ, ἐπ' αὐτὸν ἤδη τὸν περὶ τῶν ἰδεῶν λόγον χωρήσομεν. τίνα μὲν γάρ ἐστι τὰ τὰς ἰδέας ποιοῦντα τοῦ λόγου, καὶ ποῖα τις ἡ τούτων δυνάμεις, κακὰ τίνων ὁ Δημοσθενικὸς λόγος συνέστηκε, καὶ δι' ἣν αἰτίαν τοῦτον προχειρίσασθαι δεῖν τὸν ἄνδρα κρίνομεν, εἴρηται. ἐπεὶ δὲ χωρὶς μὲν αὐτὴν καθ' αὐτὴν οὐκ ἔστιν εὐρεῖν οὐδεμίαν ἐξειργασμένην ἰδέαν διαρκῶς—πλὴν εἰ τὸ ἐκάστου ἔργον ἰδέαν λέγοι τις οἷον Πλατωνικὴν ἢ Δημοσθενικὴν—, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὴν μὲν καθ' ἑαυτὴν ὅπερ ἔφην σεμνότητα ἢ τι τῶν ἄλλων ἀδύνατον παρά τινι τῶν ἀρχαίων εὐρεῖν ἢ διηνεκῶς, μῖξιν δὲ οὔτε λόγου οὔτε ἄλλου τινὸς τῶν πάντων οἷόν τέ ἐστι γινῶναι καλῶς ἥτοι ποιήσασθαι μὴ πρότερον αὐτὰ ἕκαστα, ἐξ ὧν ἡ κρᾶσις γέγονεν ἢ γένοιτο ἄν, ἐπιγνόντα—οἷον λευκοῦ καὶ μέλανος φύσιν, ἐξ ὧν τὸ φαιόν, εἰ κραθεῖη, γίνεσθαι πέφυκεν—ἐπειδὴ οὖν τοῦθ' οὕτως ἔχει, ἀνάγκη πάντων τούτων ἀπαλλαγέντας—τῶν κατ' ἄνδρα λέγω, Πλάτωνος, Δημοσθένους, Ξενοφώντος, τῶν ἄλλων ἀπάντων—ἐπὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς ἰέναι οἰονεῖ στοιχεῖα λόγου καὶ περὶ ἐκάστου χωρὶς διαλαβεῖν. ῥάδιον γὰρ τοῖς γε ἐντεῦθεν ὀρμωμένοις καὶ περὶ τῶν καθ' ἓνα καὶ γινῶναι καὶ εἰπεῖν, τὰς ἀκριβεστάτας μίξεις αὐτῶν καταθεωμένοις, ἐάν τέ τις τοὺς ἀρχαίους ἐάν τε καὶ τῶν νεωτέρων

τινὰς ἐξετάζειν καὶ ζηλοῦν βούλῃται. Οὐκοῦν ἐφ’ ἃ προϋθέμεθα ἐξ ἀρχῆς ἐλθόντες λέγωμεν τὰς ιδέας, ἐξ ὧν ἔφην τὸν Δημοσθενικὸν συγκεῖσθαι λόγον· τὰς δὲ ὑποβεβηκυίας αὐταῖς ἢ καὶ συμπληρούσας αὐτὰς ιδέας ἰδόντες εὐκρινές τι ἂν περὶ ἐκάστης λέγοιμεν. ἦσαν δὲ δήπουθεν αἶδε· σαφήνεια, μέγεθος, κάλλος, γοργότης, ἦθος, ἀλήθεια, δεινότης. περὶ τοίνυν τούτων λεκτέον καὶ πρῶτόν γε περὶ σαφηνείας καὶ τῶν ιδεῶν, αἱ ποιοῦσιν αὐτήν. θαυμάζειν δὲ οὐ χρή, ἐάν τινες ιδέαι κοινωνοῦσαι κατὰ τι ἐτέραις εὐρίσκωνται, οἷον ἢ κατ’ ἔννοιαν ἢ κατὰ λέξιν ἢ τι ἕτερον, ὥσπερ ἡ καθαρότης τῇ ἀφελείᾳ κατὰ τε ἄλλα τινὰ καὶ κατὰ τὸ τῆς ὀρθότητος σχῆμα κεκοινωνήκεν, οἷον «Σαννίων ἔστι δήπου τις ὁ τοὺς τραγικοὺς χοροὺς διδάσκων» καὶ γὰρ καθαρὸν τοῦτο καὶ ἀφελές. καὶ πάλιν ἡ τραχύτης καὶ ἡ ἀκμὴ κοινὰς ἔχουσι τὰς ἐννοίας· αἱ γὰρ ἐπιτιμήσεις οὔσαι τραχύτητος ἴδιαι ποιοῦσι τὴν ἀκμήν, ὅτε κώλῳ καὶ σχήματι μακρῷ ἐξαγγελθεῖεν. οὕτω δὲ δήπουθεν καὶ λαμπρότητι ἡ ἀκμὴ κοινωνοῦσα εὐρίσκεται. ἀλλ’ οὐ χρή τοῦτο θαυμάζειν· τῷ μὲν γὰρ ὅλῳ ἐκάστη ιδέα ἐτέρα τῶν ἄλλων· εὐρίσκεται, μέρη δὲ τινα οἷον διαφορὰς οὐσίας τινὰς ἔχειν ἐτέραις τὰ αὐτὰ ιδέαν ἠντιναοῦν οὐ κεκώλυνται, ὥσπερ ὁ ἄνθρωπος τῷ μὲν ὅλῳ ἕτερόν ἐστι τῶν ἄλλων ζώων, τῷ δ’ εἶναι θνητὸν πολλοῖς κοινωνεῖ, καὶ τῇ τοῦ λογικοῦ δὲ διαφορᾷ κοινωνεῖ δήπου τοῖς θεοῖς. ^[305]

- 1 1 (300) καὶ τοῦτο κατ’ ἀρχὰς εὐθὺς διωρίσαμεν, ὡς εἰσὶ τῶν ιδεῶν τινες, αἱ κατὰ τι κεκοινωνήκασιν ἐτέραις. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄλλις, ἐπὶ δὲ τὸν περὶ σαφηνείας ἤδη λόγον ἰτέον, ἦν δὲ καὶ πρώτην ἐθέμεθα, διότι καὶ παντὶ λόγῳ τούτου δεῖ μάλιστα, τῆς σαφηνείας, ἥπερ ἐναντίον ἐστὶ δήπουθεν ἡ ἀσάφεια, ἥ ὑποβέβηκε τὸ καθαρὸν καὶ εὐκρινές. Περὶ σαφηνείας. ^[312]
- 1 2 (τ) Σαφήνειαν τοίνυν λόγου ποιεῖ εὐκρίνεια καὶ καθαρότης. γίνεται δὲ καθαρὸς μὲν λόγος ἅπασι σχεδὸν τοῖς προειρημένοις, ἐννοίᾳ, μεθόδῳ, λέξει καὶ τοῖς λοιποῖς· εὐκρίνεια δὲ τὸ μὲν πλεῖστον ἔχει περὶ τὴν μέθοδον, τάχα δ’ ἂν τι καὶ τῶν ἄλλων εὐκρίνειαν ποιοίῃ. Ἀλλὰ πρῶτόν γε περὶ καθαρότητος λεκτέον, ἥ πάλιν ἐναντίον ἐστὶν ἡ περιβολὴ κατὰ τι—οὐ γὰρ κατὰ πάντα —, περὶ ἧς ἐν τῷ περὶ μεγέθους καὶ ἀξιώματος λόγῳ λέξομεν. Περὶ καθαρότητος. ^[5]
- 1 3 (τ) Ἐννοιαὶ τοίνυν εἰσὶ καθαραὶ αἱ κοιναὶ πάντων καὶ εἰς ἅπαντας ἀνελθοῦσαι ἢ δόξασαι ἀνελθεῖν, σαφεῖς ἀφ’ ἑαυτῶν οὔσαι καὶ γνώριμοι καὶ μηδὲν ἔχουσαι βαθὺ μηδὲ περινενοημένον, ὅποια ἦν καὶ ἡ προειρημένη, οἷον «Σαννίων ἔστι δήπου τις ὁ τοὺς τραγικοὺς χοροὺς διδάσκων» καὶ πάλιν «λέγονται οἱ τριάκοντα χρήματα δανείσασθαι παρὰ Λακεδαιμονίων ἐπὶ τοὺς ἐν Πειραιεῖ» καὶ ὅσαι τοιαῦται. χρή δὲ αὐτὰς καθ’ ἑαυτὰς ὁρᾶν τὰς ἐννοίας ταύτας, ἀλλὰ μὴ ὧν ἕνεκα παρελήφθησαν, ἐπεὶ ἄλλο τι ὑπονοήσομεν εἶναι αὐτὰς καὶ οὐ καθαρὰς, καίτοι ὅτι μάλιστα καθαρωτάτας οὔσας, εἰ καθ’ ἑαυτὰς θεωροῖντο. αὐταῖ γε μὴν σχεδὸν καὶ πάντῃ εἰσὶν ἕνεκά γε τῆς ἐπιβολῆς καθαραί, οἷον «ἀδελφὰς ἔχομεν γυναῖκας ἐγὼ τε καὶ Σπουδίας οὐτοσί» καὶ πάλιν «κοινωνός εἰμι τοῦ δανείσματος τούτου, ὦ Ἀθηναῖοι». καὶ ὅλως πολλὰ ἐν ἰδιωτικοῖς καθαρῶν ἐννοιῶν ἔστι παραδείγματα, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ ἐν τοῖς δημοσίοις. Μέθοδος δὲ καθαρότητος σχεδὸν μία. γίνεται γὰρ μάλιστα καθαρὸς ὁ λόγος, ὅταν ψιλὸν τὸ πρᾶγμα τις ἀφηγῇται ἢ ἄρχηται γε ἀπ’ αὐτοῦ ψιλοῦ τοῦ πράγματος καὶ μηδὲν ἔξωθεν συνεφέλκεται, οἷον ἢ γένος εἶδει προσλαβὼν ἢ ὅλον μέρει ἢ ἀόριστον ὠρισμένῳ ἢ κρίσιν δικαστῶν ἢ ποιότητα πράγματος ἢ τὴν πρὸς ἕτερον διαφορὰν ἢ τι τοιοῦτον· περιβάλλει γὰρ ἅπαντα ταῦτα καὶ εἰσὶν ἐννοιαὶ περιβολῆς αὐταί, ἡ ἐστὶν ἐναντία καθαρότητι. περιβάλλει δὲ καί, ὅσα φύσει παρακολουθεῖ τοῖς πράγμασιν, εἰ προσλαμβάνονται, οἷον τόπος ἢ χρόνος ἢ πρόσωπον ἢ τρόπος ἢ αἰτία ἢ τι τοιοῦτον. ἀπηλλάχθαι οὖν δεῖ τούτων ἁπάντων τὸν καθαρὸν λόγον κατὰ τὴν μέθοδον ἥτοι παντάπασί γε ἢ οὕτως ὥστε μηδὲν τούτων πρὸ αὐτοῦ τοῦ πράγματος τετάχθαι· ἐπεὶ καὶ ταῦτά τις προσλαμβάνων ἢ τινὰ τούτων ὅμως δύναται ποιεῖν φαίνεσθαι καθαρὸν τὸν λόγον διὰ τῶν ἄλλων, ἃ δὴ τὴν καθαρότητα ποιεῖ, οἷον σχημάτων, λέξεων καὶ τῶν λοιπῶν, καὶ τις τοιαύτη ἐστὶ μέθοδος καθαρότητος· δόξει μὲν γὰρ λέγειν

καθαρώς, οὐ μὴν ὡς ἀληθῶς γε ἐρεῖ, περιβάλλει δὲ οὐδὲν ἦττον. καὶ τοῦτο ἰδεῖν ἔστι παρὰ τῷ ῥήτορι μάλιστα, ἐπεὶ καὶ τὸ «ὕβρισθεῖς, ὦ Ἀθηναῖοι, καὶ παθὼν ὑπὸ Κόνωνος τουτουὶ τοιαῦτα» καὶ τὰ ἐφεξῆς τὰ τε προειρημένα παραδείγματα σχεδὸν πάντα ἔνεκα μὲν τῆς ἐπιβολῆς καθαρώς εἰσηκται· ἀπὸ γὰρ αὐτῶν ἦρκεται ψιλῶν τῶν πραγμάτων καὶ φαντασίαν ἔχει καθαρότητος καὶ ἰδιωτισμοῦ· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἐφ' ἐκάστῳ ῥηθέντα περιβολὴν ἐποίησε λεληθυῖαν. δῆλον οὖν ἐκ τούτων, ὅτι καὶ φαινόμενός τις ἔστι λόγος καθαρός, οὐ μὴν ὡς ὄντως γε τοιοῦτος. —Μεθόδου καθαρᾶς καὶ τὸ ἀφηγηματικῶς, ἀλλὰ μὴ ἄλλως πως εἰσάγειν τὰ πράγματα· μέθοδος γὰρ τις οἶμαι καὶ ἡ ἀφήγησις, ἀλλ' οὐ σχῆμα, ὡς οἴονται τινές· ἐπεὶ καὶ ἐν πολλοῖς σχήμασιν ἀφηγήσαιο ἄν, καὶ γὰρ ὀρθώσας καὶ πλαγιάσας καὶ μερίσας καὶ συμπλέξας, καὶ ὅλως πολλοῖς σχήμασιν ἀφήγησις γίνεται, οὐ μὴν ἅ γε ὄντως ἐστὶ σχήματα, σχήμασιν ἄλλοις τισὶ γίνεσθαι πέφυκεν. ^[45]

1 3 (50) εἴη ἂν οὖν μέθοδός τις καὶ ἡ ἀφήγησις. εἴτε δὲ μέθοδος εἴτε σχῆμα, εἰδέναι δεῖ, ὡς χρήσιμον τοῦτο τῇ καθαρότητι. Ἀλλ' ἐννοίας μὲν καὶ μεθόδους καθαρότητος ταύτας εὐρίσκομεν. Λέξις δὲ καθαρὰ ἡ κοινὴ καὶ εἰς ἅπαντας ἤκουσα καὶ μὴ τετραμμένη μηδ' ἄφ' ἑαυτῆς οὕσα σκληρά, ὡς τὸ ἀταρπός, οἷον «προσέβη τρηχεῖαν ἀταρπὸν» καὶ τὸ «κατεσθίων κατέφαγε» καὶ τὸ 'ἐκνευρισμένοι' καὶ τὸ «πεπρακὼς ἑαυτόν» καὶ τὸ «περικόπτων καὶ λωποδυτῶν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀρπάζων», ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα ἐναργῆ μὲν ἐστὶ καὶ μέγεθος ἔχοντά πως, οὐ μὴν καθαρὰ· διὸ τοῖς πολλοῖς αὐτῶν καὶ σαφηνισμοῦ τινος δεῖ, ὡς τῷ 'ἐκνευρισμένοι' ἐδέησε τοῦ «περιηρημένοι χρήματα, συμμάχους» εἰς σαφήνειαν. πολὺ δὲ τὸ καθαρὸν τῆς λέξεως παρ' Ἰσοκράτει. Σχῆμα δὲ καθαρότητος ἡ ὀρθότης· «ἐγὼ γάρ, ὦ Ἀθηναῖοι, προσέκρουσα ἀνθρώπῳ πονηρῷ καὶ φιλαπεχθήμονι». δεῖ δέ, ὅπερ ἔφην καὶ μικρῷ πρότερον, αὐτὰ ἕκαστα ἐφ' ἑαυτῶν ὁρᾶν, περὶ ὧν ὁ λόγος, ὥσπερ κἀνταῦθα ὁρᾶν τὸ σχῆμα δεῖ μόνον εἰ καθαρὸν, ἀλλὰ μὴ τὰ ἐφεξῆς εἰρημένα· οὐ γὰρ εἶασεν ἐκεῖνα μεῖναι τὸν λόγον ἐφ' ἑαυτοῦ καθαρὸν. τοιαῦτα δ' ἐστὶ καὶ τὰ προειρημένα, τὸ «Σαννίων ἔστι» καὶ τὸ «ἀδελφὰς ἔχομεν γυναῖκας» καὶ τὰ λοιπά. ἡ οὖν ὀρθότης τὸ σχῆμα, ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ, καθαρὸν, τεκμήριον δέ· εἰ γὰρ πλαγιάσας, κἀν ἀφηγῆ, πάντως περιβαλεῖς ἐννοίας γὰρ ἄλλας ἐφέλκονται οἱ πλαγιασμοί. ὥσπερ δὲ ὁ πλαγιασμός τῇ ὀρθότητι σχῆμα ἐναντίον, οὕτως ἡ περιβολὴ τῇ καθαρότητι εἶδος ὅλον εἶδει ὅλῳ ἐναντίον. ἐκεῖθεν δὲ ἔσται δῆλον, ὃ λέγω. τὸ γὰρ «ἦν Κανδαύλης» καὶ τὸ «Κροῖσος ἦν» καὶ τὰ τοιαῦτα οὕτω μὲν εἰσφερόμενα κατ' ὀρθότητα καὶ καθαρὸν ποιεῖ τὸν λόγον καὶ σαφῆ, εἰ δὲ πλαγιάσας, οὐ τοιαῦτα ἔσται, οἷον 'Κροῖσου ὄντος' καὶ 'Κανδαύλου ὄντος' εἰ λέγοις· ταραχὴ γὰρ τις εὐθύς ἐγγίνεται διὰ τὸ δεῖν πάντως ἐπακολουθησαί τι ἕτερον νόημα καὶ ἡ περιγραφὴ τῆς ὅλης ἐννοίας μακρὰ καὶ οὐ πάνυ σαφής, οἷον 'Κροῖσου ὄντος Λυδοῦ μὲν γένος, παιδὸς δὲ Ἀλυάττεω, τυράννου δὲ ἐθνῶν τῶν ἐντὸς Ἄλυσος ποταμοῦ' ὁρᾶς, πῶς ἔτι κρέματα ἡ διάνοια; καὶ μᾶλλον γε οἶμαι τοῦτο γενήσεσθαι, εἰ καὶ τὰ ἐφεξῆς τις τῷ αὐτῷ σχήματι ἐξαγγείλειεν. οὐ μὴν ἔν γε τῇ ὀρθότητι τοῦτο ἦν, ἀλλὰ κατὰ βραχὺ αἱ ἐννοιαὶ διανεπαύοντο ἐφ' ἑαυτῶν περιγραφόμεναι, οἷον «Κροῖσος ἦν Λυδὸς μὲν γένος, παῖς δὲ Ἀλυάττεω, τύραννος δὲ ἐθνέων». ὅλως οὖν πᾶν ὅπερ ἀπήλλακται περιβολῆς σχῆμα καθαρὸν ποιεῖ τὸν λόγον. ^[95]

1 3 (100) αὐτίκα τὸ «ἐπειδὴ γὰρ οὐ καθεστηκότος χορηγοῦ» καὶ τῇ ἐννοίᾳ καὶ τῷ σχήματι περιβεβλημένον ἐὰν θελήσης τοῖς σχήμασι τῆς καθαρότητος μεταβαλεῖν, τὸ μὲν κατ' ἐννοιαν αὐτοῦ περιβεβλημένον οὐκ ἀφαιρήσῃ, τὸ μέντοι κατὰ τὰ ἐπόμενα καὶ πάνυ, οἷον 'τρίτον ἔτος τουτὶ ἡ Πανδιονίς φυλὴ χορηγὸν οὐκ εἶχε, παρῆν δὲ ἡ ἐκκλησία, ὃ δὲ ἄρχων ἐπεκλήρου τοὺς αὐλητάς. λόγοι οὖν ἐγίνοντο καὶ λοιδοραί'. καὶ ὅλως πάντα ὁμοίως περιγράφων εἰ λέγοι τις τὰ ἐννοήματα, σαφέστερόν τε καὶ οὐ περιβεβλημένον οὐδὲ ἔχοντά τι μέγεθος καὶ τόνον ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει καὶ τοῖς περὶ ταύτην ποιήσει τὸν λόγον. —Θαυμάζειν δὲ οὐ χρὴ τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας τοῦτον, εἰ πρὶν διδάξαι τι περὶ τῆς περιβολῆς ὡς πρὸς εἰδότας περὶ αὐτῆς

διαλέγομαι· οὐ γὰρ ἔστιν ἐτέρως διδάξαι τι περὶ τούτων, οὐδὲ εἰ ἐτέρωθέν ποθεν ἠρξάμεθα, ἀλλὰ μὴ καθάπερ νῦν ἀπὸ τῆς σαφηνείας. σχεδὸν γὰρ ἅπασαι αἱ ἰδέαι τῶν λόγων δι' ἀλλήλων εὐρίσκονται τε καὶ γίνονται καταφανεῖς ἥτοι κατὰ ἀφαίρεσιν καὶ χωρισμόν, ὥσπερ ἐνταῦθα πεποιήκαμεν, οἷον ὅτε ἐλέγομεν, ὅτι σχήματά ἐστι καθαρά ὅσα τῶν τῆς περιβολῆς ἐστὶν ἀπηλλαγμένα, ἢ κατὰ πρόσθεσιν, ὥσπερ ὅτε ἔφαμεν σαφήνειαν ὑπ' εὐκρινείας γίνεσθαι καὶ καθαρότητος, καίτοι μηδὲν εἰρηκότες πω περὶ τούτων· λελέξεται δὲ ἡμῖν δηλαδὴ ἐν τῷ δέοντι καὶ περὶ τῆς περιβολῆς. Ἀλλὰ νῦν ἐκεῖσε ἐπανιτέον. ἐναντίον γὰρ καθαρότητι καὶ τὸ ὑπερβατόν, φεύγειν οὖν ἐν αὐτῇ καὶ τοῦτο δεῖ. Μετὰ δὲ τὸν περὶ σχημάτων λόγον τῆς καθαρότητος ὁ περὶ τῶν κώλων εἶη ἄν. δῆλον δὲ ἀπὸ τῶν προειρημένων, ὅποια εἶναι καὶ ταῦτα δεῖ, ὅτι μικρὰ καὶ κομματικά καὶ καθ' ἑαυτὰ ἀπαρτίζοντα τὰς ἐννοίας· τὰ γὰρ μακρὰ τῶν κώλων καὶ αἱ περίοδοι οὐ καθαροῦ λόγου. Συνθήκη δὲ καθαρά πρῶτον μὲν ἡ ἀπλή καὶ μηδὲν περὶ συγκρούσεως τῶν φωνηέντων μικρολογουμένη· ἐπιμελὲς γὰρ ἤδη τοῦτό γε καὶ λόγου κεκαλλωπισμένου μᾶλλον ἢ ἀπλοῦ τε καὶ καθαροῦ. ἔπειτα ἡ λογοειδεστέρα, οἷον ἱαμβική τις ἢ τροχαϊκή· ἦττον γὰρ ἡ τοιαύτη διῆρται, ὥσπερ τὸ «ἐγὼ γάρ, ὦ Ἀθηναῖοι, προσέκρουσα ἀνθρώπῳ πονηρῷ». οὐ δεῖ δὲ τὸ ἀκριβὲς ἀπαιτεῖν ἐνταῦθα, οὐδὲ γὰρ οἷόν τε· ἀλλ' ἐξαρκεῖ τὸ τέως μάλιστα καὶ κατ' ἀρχὰς τῶν κώλων τοιούτους εἶναι τοὺς πόδας καὶ τὸ πλείους κατὰ τὴν ὅλην συνθήκην τοῦ λόγου τοὺς τροχαίους καὶ ἱάμβους τῶν δακτύλων τε καὶ ἀναπαίστων ἢ τῶν τοιούτων [ἦττους] εὐρίσκεσθαι. καὶ γὰρ ὅλως δεῖ μεμῖχθαι τινὰς αὐτοῖς καὶ ἐτέρους πόδας, ἵνα μὴ τελέως ἔμμετρος ὁ λόγος γένηται, ἀλλ' ἔχῃ μὲν τι καὶ μέτρον, λέγω δὲ τοῦ φυσικοῦ, μὴ μέντοι παντάπασιν μέτρον ἦ. τὸν γάρτοι ρυθμὸν τὸν ἐν τῷ λόγῳ τῷ πεζῷ, ὃν ἡ ποιά συνθήκη ποιεῖ μετὰ τῆς ἀναπαύσεως, οὐδὲν ἄλλ' ἢ μέτρον τε καὶ μὴ μέτρον εἶναι δεῖ, καὶ μέτρον δηλαδὴ τοιόνδε μὲν κατὰ τόδε τὸ εἶδος τοῦ λόγου, τοιόνδε δὲ κατὰ τόδε, ὥσπερ ἐνθάδε ἱαμβικὸν ἢ τροχαϊκὸν εἶναι δεῖ. ^[145]

1 3 (150) τὸ γοῦν «οὗτος ἀστρατείας ἕάλω καὶ κέχρηται συμφορᾷ» βραχεῖαν μὲν ἔχει σύγχυσιν τοῦ μέτρον ἐν τῷ «ἀστρατείας» τῆς ας συλλαβῆς μακρᾶς οὔσης, τοῦτο δὲ εἴ τις παρεμυθήσατο, καθαρὸν εὐρίσκει τὸ μέτρον τροχαϊκὸν τετράμετρον καταληκτικόν. Ἀλλὰ περὶ μὲν συνθήκης ταῦτα τῆς ἐν καθαρότητι. Ἡ δὲ ἀνάπαυσις δῆλον κακ τῶν προειρημένων ὡς οἰκεῖα τις εἶναι τῇ συνθήκῃ κατὰ ἀνάγκην ὀφείλει, ἰσθᾶσα τὸν λόγον ἐν ἱαμβικῷ τινι ἢ τροχαϊκῷ μέρει λόγου καὶ καταλήξει τινὶ ἢ τροχαϊκῇ ἢ ἱαμβικῇ, ὅσαι εἰσὶ καταλήξεις τροχαϊκῶν τε μέτρων καὶ ἱαμβικῶν, ἵνα δὴ καὶ ὁ ρυθμὸς τοιοῦτος γένηται· μεταξὺ γὰρ ὅπερ ἔφην εἶναι δεῖ τὸν ἐν πεζῷ λόγῳ ρυθμὸν μέτρον τε τοῦ φύσει καὶ μὴ μέτρον. ἀλλ' ἀκριβεῖ μὲν ὅπερ ἔφην λόγῳ τοιαύτην εἶναι δεῖ τὴν ἀνάπαυσιν τῆς καθαρότητος. —Εἰδέναι μέντοι χρή, ὅτι πάντα ταῦτα, ἡ συνθήκη ἢ κατὰ τοὺς πόδας— οὐ γὰρ ἢ γε ἐτέρα—καὶ ἔτι ἡ ἀνάπαυσις τό τε ἐξ ἀμφοῖν τούτοις ἐκτελούμενον ὁ ρυθμὸς, καίπερ οὕτως ὄντα δυσχερὴ καὶ εἰς τοσοῦτον ἀκριβολογηθέντα ἡμῖν, ὅμως βραχεὰ σφόδρα συλλαμβάνει πρὸς καθαρότητα, συλλαμβάνει γε μὴν τι, εἰ καὶ βραχὺ. ταῦτόν δὲ σχεδὸν συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἰδεῶν, λέγω τῶν πλείστων, εἰ καὶ μὴ πασῶν, ὃ καὶ κατ' ἀρχὰς εὐθύς, ὅπου καὶ τῶν μουσικῶν ἐμνήσθην, διημαρτυράμην, ὅτι ἔλαττον τῶν ἄλλων, ἃ δὴ ποιεῖ τὰ τῶν λόγων εἶδη, ἰσχύουσιν ἐν αὐτοῖς αἱ τε ἀναπαύσεις καὶ οἱ ρυθμοὶ καὶ νῆ Δία γε καὶ αἱ κατὰ τοὺς πόδας συνθήκαι. τὴν γὰρ ὅλην δύναμιν τῶν ἰδεῶν αἱ τε ἔννοιαι ἔχουσι καὶ αἱ λέξεις μέθοδοί τε καὶ κῶλα καὶ σχήματα. δύναται μέντοι τι ποιῆσαι καὶ ρυθμὸς καὶ ἀνάπαυσις καὶ συνθήκη· ἐν δὲ ἐνίαις τῶν ἰδεῶν καὶ πολὺ δύναται ταῦτα, ὥσπερ ἀμέλει ἐν τῷ κάλλει καὶ τῷ κεκαλλωπισμένῳ λόγῳ· δῆλον δὲ ἔσται τοῦτο ἀκριβῶς, ὅτε περὶ κάλλους λέγοιμεν. ἐν μέντοι ποιήσει καὶ πάνυ πολὺ ἰσχύει ταῦτα, συνθήκη καὶ ρυθμὸς καὶ ἀνάπαυσις, καὶ περὶ τούτου γε οὐδὲν ἡμᾶς πλέον δεῖ ζητεῖν· δῆλον γὰρ αὐτὸ νομίζω πᾶσιν εἶναι. Περὶ μὲν οὖν καθαρότητος ἀρκεῖ τοσαῦτα. Περὶ εὐκρινείας ς. ^[185]

1 4 (τ) Ἦ δὲ εὐκρίνεια ἔχει μὲν τινα καὶ φύσει σαφηνείας ἐργαστικά, τό γε μὴν πλεῖστον σχεδὸν ἐπίκουρός ἐστι τῆς καθαρότητος πρὸς ὅπερ ἐκείνη ποιεῖν βούλεται· ἢ μὲν γὰρ βούλεται σαφῆ ποιεῖν τὸν λόγον, ἢ καθαρότης, ἢ δέ, εἴ τι πάσχοι ὑπεναντίον αὐτῇ κατ' ἀνάγκην τινά, αἱ δὴ πολλαὶ περὶ τοὺς λόγους εἰσὶ διαμαρτίαι, διορθοῦνται, ἢ εὐκρίνεια. καὶ τὸ πλεῖστόν γε ὅπερ ἔφην ἔχει περὶ τὴν μέθοδον· τό τε γὰρ τάξι, τί πρῶτον καὶ τί δεύτερον ἀπαιτεῖν χρὴ τοὺς δικάζοντας, εὐκρινείας ὃν μέθοδος οἶμαί τις ἐστίν. οὐ γὰρ εἰ καὶ δεινῶς τι ποιῇ, ὅταν λέγῃ «τίνων προσήκει τῇ πόλει λόγον παρὰ πρεσβευτοῦ λαβεῖν» καὶ ὅτι «πρῶτον μὲν ὦν ἀπήγγειλεν, εἴτα ὦν ἔπεισε» καὶ τῶν ἐξῆς, οὐ τοῦτο νυνὶ σκεπτέον, ἀλλ' ὅτι διὰ δεινότητα συγκεῖν μέλλων τὰ πράγματα καὶ ἀναστρέφειν τὴν τάξιν τὴν ἐν αὐτοῖς ὅμως τῷ γε ὡς αὐτὸς εἶπεῖν ἐβούλετο προσήγαγε σαφήνειαν διὰ τῆς μεθόδου. τὸ δὲ μὴ τόδε τοῦδε πρῶτον εἶπεῖν, εἰ καὶ τῇ τάξει πρῶτον ἦν, ἀλλὰ τόδε, πολλάκις καὶ σαφέστερον ὁμοῦ καὶ δεινότερον ἐποίησε τὸν λόγον, ὥσπερ τὸ «δεῖ δὲ ὑμᾶς πρῶτον ἀπάντων ἀκοῦσαι καὶ μαθεῖν, τί ποτ' ἔστι τὸ Χερρόνησον ὑμᾶς ἀσφαλῶς ἔχειν πεποιηκός» καὶ ὅτι ἢ πρὸς ἀλλήλους τῶν Θρακῶν διαφορά. ἢ γὰρ ἂν ἀσαφὲς αὐτῷ τὸ κατασκευαζόμενον ἔμεινεν, εἰ Χαρίδημον πρῶτον διέβαλεν, ὅτι κατασκευάζει Κερσοβλέπτη τὴν ἀρχήν, εἴθ' οὕτως ἐπήγαγε τὸ «τί ποτ' ἔστι τὸ τὴν Χερρόνησον ἀσφαλῶς ἔχειν πεποιηκός». νῦν δὲ τοῦτο ἐκείνου προθεῖς εὐθὺς καὶ ἐν προοιμίῳ, ὅτι ἐστὶν αὐτῷ ἢ σπουδὴ ὑπὲρ τοῦ Χερρόνησον ἔχειν αὐτοὺς ἀσφαλῶς καὶ μὴ παρακρουσθέντας ἀποστερηθῆναι πάλιν αὐτῆς, καὶ μετὰ ταῦτα εὐθὺς κατ' ἀρχὰς τοῦτο σαφηνίσας διὰ τοῦ κατασκευάσαι τὴν ἀσφάλειαν εἶναι τῆς κτήσεως ἐν τῇ τῶν Θρακῶν διαφορᾷ εὐκρινῇ τε καὶ σαφῇ πεποίηκε τὸν λόγον· εἰ δ' ὅτι καὶ δεινόν, ἐτέρου λόγου. Ὅπερ μὲν οὖν ἔφην, εὐκρίνεια τὸ πλεῖστον ἐν τούτοις ἐστίν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἄλλων γίνεται λόγος εὐκρινῆς. καὶ εἰσὶν ἔννοιαι μὲν εὐκρινεῖς αἱ καταστατικαὶ πᾶσαι καὶ εἰς ἀρχὴν ἀνάγουσαι τὸν λόγον, οἷον «ἔστι δ' ἀναγκαῖον, ὦ Ἀθηναῖοι, καὶ προσῆκον ἴσως, ὡς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἶχε τὰ πράγματα ὑμᾶς ὑπομῆσαι, ἵνα πρὸς τὸν ὑπάρχοντα καιρὸν ἕκαστα θεωρῇτε», καὶ αἱ διατυποῦσαι τὰ μέλλοντα ῥηθήσεσθαι καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς τάξιν, οἷον «δίκαιον δέ ἐστιν ἴσως ἐμὲ τρία ὑπεσχημένον ὑμῖν ἐπιδείξειν, ἐν μὲν ὡς παρὰ τοὺς νόμους τὸ ψήφισμα εἴρηται, δεύτερον δὲ ὡς ἀσύμφορόν ἐστι τῇ πόλει, τρίτον δὲ ὡς ἀνάξιος ἐστὶ Χαρίδημος τούτου τυχεῖν, ὃ τι βούλεσθε, τοῦτο πρῶτον διδάσκειν ὑμᾶς», εἴτ' ἐπήγαγεν ὅτι «περὶ τοῦ παρανόμου βούλεσθε πρῶτον; τοῦτο τοίνυν ἐροῦμεν». [45]

1 4 (50) πολλάκις δὲ διεμαρτυράμην τοῦτο, ὡς οὐδὲν δεῖ κατηγορεῖν τῶν λεγομένων, εἰ καὶ ἄλλο τί ἐστὶν ἅμα τῇ εὐκρινείᾳ· καὶ γὰρ ἐνταῦθα πολὺ τὸ τῆς δεινότητος, ἀλλ' οὐ περὶ ταύτης νῦν. —Καὶ μὴν καὶ αἱ συμπληρώσεις ταῖς ἐννοίαις καὶ ταῖς μεθόδοις εὐκρινῇ ποιοῦσι τὸν λόγον, τὰ μὲν ἀναπαύουσαι τὰ παρελθόντα, τῶν δὲ ῥηθησομένων πάντως ἔχουσαι κατασκευάς τινας, ἀφ' ὧν εἰς ἀρχὴν ὁ λόγος ἀνάγεται. οἷον «ἐν μὲν τοίνυν πολίτευμα τοῦτο τοιοῦτο τοῦ νεανίου τούτου· ἕτερον δὲ ἀναμιμνήσκεισθε», εἴτ' ἀρχὴν ἔλαβεν ὁ λόγος, οἷον «ὅτε γὰρ Πύθωνα Φίλιππος ἔπεμψε τὸν Βυζάντιον» καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ πάλιν «οὐ τοίνυν μόνον μὴ Λεύκων ἀδικηθῇ δεῖ σκοπεῖν, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἄλλος εὖ μὲν ἐποίησεν ὑμᾶς» καὶ τὰ ἐξῆς καὶ πολλὰ τούτου παραδείγματα. Ἐννοιαὶ μὲν οὖν εἰσὶν εὐκρινείας αὗται. Μέθοδοι δὲ αἱ τε προειρημέναι καὶ ἔτι τὸ κατὰ φύσιν τὴν τῶν πραγμάτων χρῆσθαι τῷ λόγῳ τὰ πρῶτα τιθέντας πρῶτα καὶ τὰ δεύτερα δεύτερα καὶ τὰ ἄλλα ὁμοίως, ὅπερ ἐστὶ πολὺ παρὰ τῷ Ἰσοκράτει· οὐ μὴν δεινοῦ γε τύπου ταῦτα οὐδὲ Δημοσθενικοῦ· διόπερ ὡς ἑτέρως ὁ ῥήτωρ ποιῶν τά γε εὐκρινόυντα τὴν σύγχυσιν αὐτῶν παραλαμβάνει, καθάπερ ὀλίγῳ πρότερον ἐδείξαμεν. συμβαίη δ' ἂν ἴσως ποτὲ καὶ τὸ τὴν οὖσαν τάξιν τοῖς πράγμασι φυλάττειν δεινότητος εἶναι· φανερόν δὲ ποιήσομεν ἀκριβῶς τοῦτο ἐν τῷ περὶ μεθόδου δεινότητος. —Ἐτι κατὰ φύσιν τὴν τῶν πραγμάτων ἐστὶν εὐκρινὲς τὸ τὰς ἀντιθέσεις πρώτας τῶν λύσεων τιθέναι. καὶ τοῦτο ὁ μὲν Ἰσοκράτης σχεδὸν ἀεὶ ποιῇ, οὐ μὴν ὁ

γε ρήτωρ αεί, ἀλλ' ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον τῇ τάξει τίθησιν, ὅπως ἂν αὐτῷ λυσιτελῇ, πρῶτον ἢ τελευταῖον ἢ μέσον, οὕτω καὶ τὰς ἀντιθέσεις λύει τοτὲ μὲν προτιθεὶς τὰς λύσεις αὐτῶν, τοτὲ δὲ ἐπάγων, ἔστι δ' ὅτε μέσας τῶν λύσεων ἐκείνας τιθεῖς. ὁ δὲ περὶ ἀντιθέσεων εἰσαγωγῆς λόγος ἐν τῷ περὶ μεθόδου δεινότητος ἡμῖν ἀκριβῶς ρηθήσεται. Ἀλλὰ μέθοδοι μὲν εὐκρινείας αὐταί. Λέξεις δὲ εὐκρινῆς, ἥπερ καὶ καθαρὰ. Σχήματα μὴν εὐκρινείας τὸ κατ' ἄθροισιν ὠρισμένον, οἷον 'ἐνταυθοῖ δύο εἴρηκε, τόδε καὶ τόδε'. οὔτε γὰρ ἀπήτησεν ὁ ἀκούτων πλείονα τῶν δύο καὶ τὸ δεύτερον πρόοιδε ρηθησόμενον· ὥστε, ἀφ' οὗπερ κατ' ἄθροισιν ἔλεγε, προδιηκρίνει. —Τοιαῦτα δὲ σχήματα καὶ ὁ μερισμὸς καὶ ἡ ἀπαρίθμησις· τὸ μὲν γὰρ ἐφέλκεσθαι ἄλλα νοήματα περιβάλλει τὸν λόγον, τῷ δ' εὐθὺς ἀρχομένου τοῦ λέγοντος ἐμφαίνεσθαι τοῖς ἀκούουσιν, ὅτι ἔπεται καὶ ἄλλο τι νόημα, προδιηκρίνεται τὸ πᾶν· ἂν τε γὰρ εἴπῃ 'πρῶτον μὲν τόδε', ὅτι καὶ δεύτερόν τι ἐρεῖ προεπίστανται, ἔαν τε τὸ «ἔδει μὲν, ὦ Ἀθηναῖοι, τοὺς λέγοντας» καὶ τὰ ἐξῆς, ἀναμένουσιν ὁμοίως, ἕως ἂν ἀνταποδῶ τὸν σύνδεσμον. εὐκρινείας οὖν καὶ ταῦτα. —'Ἐτι [καί] κατὰ τὸ σχῆμα εὐκρινῆς γίνεται ὁ λόγος, ὅταν ὁ λέγων οἷον ἑαυτὸν ἐρωτῶν εἴτα ἀποκρίνηται κατὰ διάστασιν τινα, ὥσπερ ἐν τοῖς τοιοῖσδε «τίνος οὖν ἔνεκα ταῦτα λέγω;» καὶ πάλιν «πῶς οὖν;» καὶ πάλιν «διὰ τί;» καὶ τὰ τοιαῦτα. ^[95]

1 4 (100) πολλοῖς τοιοῦτοις ἐν τῷ Κατὰ Ἀριστοκράτους τὸ παράνομον ἐξετάζων κέχρηται ἀναγκαίως· σαφηνείας γὰρ μάλιστα κατ' ἐκεῖνο τὸ χωρίον δεῖ τῷ λόγῳ. —Καὶ μὴν καὶ αἱ ἐπαναλήψεις μάλα χρησιμοὶ πρὸς εὐκρίνειαν καὶ σαφήνειαν. ἐπειδὴν γὰρ τι προθῆς σχῆμα τῶν ἐφελκομένων ἕτερον νόημα, εἴτ' ἀναγκασθῆς ἐπεμβαλεῖν ἄλλα τινὰ νοήματα πρὶν ἀποδοῦναι τὸ ἀκόλουθον, ἀνάγκη ἐπαναλαβεῖν καὶ διευκρινῆσαι, ἵνα μή σοι ἀσαφὴς καὶ συγκεχυμένος γένηται ὁ λόγος, ὥσπερ εἴωθε ποιεῖν καὶ ὁ Δημοσθένης, οἷον «τὸ μὲν οὖν τὴν Φιλίππου ῥώμην διεξιέναι καὶ διὰ τούτων τῶν λόγων προτρέπειν τὰ δέοντα ποιεῖν ὑμᾶς οὐχὶ καλῶς ἔχειν ἡγοῦμαι· διὰ τί;» φησὶν, 'ὅτι τὸ καὶ τό· πολλὰ εἰπὼν κατασκευαστικὰ τῆς προτάσεως οὐκ ἐπήγαγεν εὐθὺς τὸ ἐξῆς νόημα τὸ «ἂ δὲ καὶ χωρὶς τούτων ἔνι», ἀσαφὴς γὰρ ἂν οὕτως ὁ λόγος τῆς ἀκολουθίας μὴ φαινομένης ἐγένετο· ἐπαναλαβὼν οὖν καὶ πρῶτον εἰπὼν τὸ «ταῦτα μὲν οὖν παραλείψω», εἴθ' οὕτως ἐπαγαγὼν τὸ «ἂ δὲ καὶ χωρὶς τούτων ἔνι», εὐκρινῆ καὶ σαφῇ πεποίηκε τὸν λόγον. πάλιν ἐν τῷ Κατ' Αἰσχίνου «τίνος οὖν», φησὶν, «ἔνεκα ταῦτα λέγω; ἐνὸς μὲν, ὦ Ἀθηναῖοι, μάλιστα καὶ πρώτου, ἵνα μηδεὶς ὑμῶν, ἐπειδὴν τι λέγοντος ἀκούῃ μου, θαυμάζῃ», εἴτα πολλὰ ἐπεμβαλὼν καὶ μεστῶσας τὸν λόγον ἀναγκαίως τῇ ἐπαναλήψει κέχρηται, ἵνα διευκρινήσῃ «πρώτου μὲν οὖν τούτου καὶ μάλιστα, οὗπερ εἶπον, ἔνεκα ταῦτα διεξῆλθον· δευτέρου δὲ τίνος καὶ οὐδὲν ἐλάττονος ἢ τούτου;» πολλὰ τούτου παραδείγματα ἔχεις παρὰ τάνδρ' ἡ. Ταῦτα καὶ περὶ σχημάτων εὐκρινείας. Κῶλα μέντοι καὶ συνθηκαὶ ἀναπαύσεις τε καὶ ῥυθμοὶ εὐκρινείας οἱ αὐτοὶ εἰσι καὶ καθαρότητος. Καὶ περὶ μὲν σαφηνείας τοσαῦτα. καὶ γινώσκειν γε χρή, διίσχυρισαίμην γὰρ ἂν, ὅτι λόγος σαφὴς μὴ ταῦτα ἢ τούτων τι ἔχων οὐκ ἂν γένοιτο, λέγω τῶν ἢτοι τὴν καθαρότητα ποιούντων ἢ τὴν εὐκρίνειαν. ἐναντίον δὲ εὐκρινείας σύγχυσις, ἢ δὴ γίνεται, ὅταν χωρὶς τῶν ποιούντων εὐκρίνειαν περιβάλλῃ τις καὶ μεστὸν ποιῇ τὸν λόγον, ἥπερ καὶ κακία ἐστὶ λόγου· οὐ γὰρ ἢ γε ἀπλῶς ἀσάφεια κακία ἂν εἴη λόγου, ἐπεὶ αἴ γε ἐμφάσεις οἷον «οἱ δὲ συνειπόντες ὅτου δήποτε ἔνεκα—ἐῶ γὰρ τοῦτο γέ» καὶ τὰ ἐσχηματισμένα τῶν ζητημάτων οὐ σαφῶς λέγει τὰ πράγματα, καὶ οὐ κατὰ κακίαν φήσομεν προάγεσθαι δήπου οὐδὲ εἶναι τοῦ λόγου κακίαν. Λεκτέον δ' ἂν εἴη μετὰ ταύτην περὶ μεγέθους λόγου· δεῖ γὰρ τῷ σαφεῖ μεγέθους τινὸς καὶ ὄγκου· παράκειται γὰρ τῷ σφόδρα σαφεῖ τὸ εὐτελὲς καὶ ταπεινόν, ὃ δὴ ἐναντίον ἐστὶ τῷ μεγέθει. ^[145]

1 5 (τ) Περὶ ἀξιώματος τοῦ λόγου καὶ μεγέθους. Μετὰ τὸν περὶ σαφηνείας λόγον ἀκόλουθον ἂν εἴη περὶ μεγέθους εἰπεῖν λόγου, διότι καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι τῷ σαφεῖ μέγεθός τε προσεῖναι πάντως καὶ ὄγκον τινὰ καὶ ἀξίωμα· παράκειται γὰρ τῷ σφόδρα σαφεῖ τὸ εὐτελές, ὃ δὴ καὶ ἐναντίον ἐστὶ

τῷ μεγέθει. ὅπερ οἶμαι καὶ ὁ ῥήτωρ ἐπιγνούς διὰ μὲν τὸ πάντως δεῖν σαφῆ τὸν πολιτικὸν εἶναι λόγον διόλου κέχρηται τοῖς ποιοῦσι τὴν σαφήνειαν, διὰ δὲ τὸ κινδυνεύειν ἔνεκα ταύτης ἐκπίπτειν αὐτῷ τὸν λόγον εἰς τὸ εὐζωνότερον κατέμιξεν αὐτῇ τὰ ποιοῦντα τὸ μέγεθος καὶ διαφερόντως πεπλεόνακε τῇ περιβολῇ. ἀλλὰ διότι μὲν ταύτη πεπλεόνακεν, αὐτίκα ἐν τῷ λόγῳ τῷ περὶ αὐτῆς εἰρήσεται· νυνὶ δὲ ἀναγκαῖόν ἐστι δῆπουθεν πρῶτον περὶ τε αὐτοῦ τοῦ μεγέθους καὶ τῶν ποιουσῶν ἰδεῶν τὸ μέγεθος εἰπεῖν, ὧν δὴ μία ἐστὶ καὶ ἡ περιβολή, ἵνα μὴ συγχέηται ἡμῖν ὁ λόγος. Μέγεθος τοίνυν καὶ ὄγκον λόγου καὶ ἀξίωμα ποιοῦσιν ἰδέαι αἶδε· σεμνότης, περιβολή, τραχύτης, λαμπρότης, ἀκμή, καὶ ἔτι ἡ σφοδρότης βραχεῖ τῷ διαλλάττουσα τῆς τραχύτητος, ὡς ἐν τῷ λόγῳ τῷ περὶ αὐτῆς ἔσται φανερόν. τούτων δὲ ἡ μὲν σεμνότης ἐφ' ἑαυτῆς ἐστὶ καὶ ἡ περιβολή, αἱ δὲ ἄλλαι πᾶσαι συμπλέκονται τε καὶ πάλιν οὐ συμπλέκονται κατὰ τι πρὸς ἀλλήλας, μέρεσί τις κοινωνοῦσαι καὶ πάλιν ἑτέροις κεχωρισμέναι· διὸ περὶ μὲν τῆς σεμνότητος ἤδη λελέξεται, περὶ δὲ τῶν λοιπῶν μετὰ τὰ περὶ ταύτης. ἡ δὲ περιβολή ἐφ' ἑαυτῆς μὲν ἐστίν, ὥσπερ ἔφην, ἐν ὑστέρω δὲ ὁ περὶ αὐτῆς εἰρήσεται λόγος διὰ τὸ πλεονάζειν μὲν ἐν αὐτῇ τὸν ῥήτορα, τὴν δὲ αἰτίαν ἡμᾶς, δι' ἣν ταύτη πλείονι χρεῖται κατὰ τὸν ὄγκον, ἄλλως μὴ δύνασθαι γινῶναι, πρὶν περὶ τραχύτητός τι μαθεῖν καὶ λαμπρότητος ἀκμῆς τε καὶ σφοδρότητος. Ἀλλὰ πρῶτόν γε περὶ σεμνότητος, ἥ τάχα ἂν ἐναντίον εἴη ἀφέλεια, περὶ ἧς ἐν τῷ περὶ ἥθους λέξομεν. Περὶ σεμνότητος. ^[34]

1 6 (τ) Ἐννοιαὶ τοίνυν εἰσὶ σεμναὶ μάλιστα μὲν αἱ περὶ θεῶν ὡς περὶ θεῶν λεγόμεναι· ἐπεὶ τὸ «ἢ ῥα καὶ ἀγκὰς ἔμαρπτε Κρόνου παῖς ἦν παράκοιτιν» καὶ ὅσα τοιαῦτα οὐχ ὡς περὶ θεῶν εἴρηται, διὸ πόρρω μοι δοκεῖ σεμνότητος εἶναι καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν, πλεον δὲ μετέχειν ἡδονῆς καὶ γλυκύτητος· ἀνθρωποπαθῶς γὰρ καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν ποιητικῶς λέλεκται, τὸ πλεῖστον δὲ ἡδονῆς ἡ ποίησις οἶμαι στοχάζεται. περὶ θεῶν δὲ ὡς περὶ θεῶν τὰ τοιαῦτα λέγεσθαι φημι, οἷον «ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῷ δὲ οὐδεις περὶ οὐδενὸς ἐγγίνεται φθόνος» καὶ πάλιν «βουλευθεὶς γὰρ ὁ θεὸς ἀγαθὰ μὲν πάντα, φλαῦρον δὲ μηδὲν εἶναι κατὰ δύναμιν» καὶ πάλιν «παραλαβὼν γὰρ ὁ θεὸς πᾶν, ὅσον ἦν ὁρατόν, οὐχ ἡσυχίαν ἄγον, ἀλλὰ κινούμενον πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως». καὶ ὅλως πολλὰς ἂν εὗροις τοιαύτας ἐννοίας παρὰ τῷ Πλάτῳ, καὶ γὰρ αὐταὶ εἰσιν ἐκ τοῦ Τιμαίου· παρὰ μέντοι τοῖς ῥήτορσιν ἥκιστα, ἐπεὶ καὶ τὰ ἐν Δηλιακῷ Ὑπερίδου ποιητικῶς μᾶλλον καὶ μυθικῶς εἴρηται· τὸ δὲ αἴτιον οὐχὶ νῦν ἀνάγκη λέγειν. —Τὰς μέντοι μετὰ γε τὰς τοιαύτας οἷον δευτέραν ἢ τρίτην σεμνότητος ἐχούσας τάξιν ἐννοίας καὶ μάλα ἂν εὗροις παρὰ τῷ Δημοσθένει καὶ τινὰς αὐτῶν <καὶ> παρὰ τοῖς ἄλλοις. ἀλλὰ πρῶται μὲν ὅπερ ἔφην καὶ μάλιστα εἰσιν ἔννοιαὶ σεμναὶ αἱ περὶ θεῶν ὡς περὶ θεῶν λεγόμεναι, καθάπερ εἴρηται· δευτεραί δὲ μετ' ἐκεῖνας σεμναὶ αἱ περὶ τῶν θείων ὡς ὄντως πραγμάτων, οἷον ὠρῶν φύσεις εἰ ἐξετάζοι τις, ὅπως τε καὶ καθ' ἃς αἰτίαι γίνονται, καὶ τὴν τοῦ παντὸς περιφορὰν καὶ φύσιν ἢ κινήσεις γῆς ἢ θαλάττης εἰ ζητοίη τις, ὅπως γίνονται, ἢ σκηπτῶν φορὰς ἢ ὅλως τοιαῦτα. ταῦτα δὲ εἰ μὲν οὕτως ἐξετάζοιτο κατὰ τὰς αἰτίας, σεμνὸν μόνον, οὐ μὴν καὶ πολιτικὸν δύναται ποιεῖν τὸν λόγον· ποῦ γὰρ ἂν εἴη πολιτικὸν τὸ «ὁ ἥλιος ἀπελαυνόμενος τὴν χειμερινὴν ὥρην» καὶ τὰ ἐξῆς εἰρημένα παρὰ τῷ Ἡροδότῳ; ἢ πάλιν παρὰ τῷ Πλάτῳ τόδε, οἷον «ἢ γε τοῦ παντὸς περίοδος κυκλοτερὴς οὕσα καὶ τὰ γένη πάντα συμπεριεληφυῖα σφίγγει πάντη καὶ κενὴν χώραν οὐδεμίαν ἐᾷ λείπεσθαι· διὸ δὴ πῦρ μὲν εἰς πᾶν διελήλυθεν, ἀήρ δὲ δεύτερον, ὡς λεπτότητι δεύτερον ἔφου, καὶ τὰ ἄλλα ταύτη» καὶ τὰ ἐξῆς; ποῦ δ' αὖ λόγου πολιτικοῦ τὸ ζητεῖν, ὅπως κινεῖται γῆ, καὶ ὅτι ἐπικλύσει ἢ ὑπονοστήσει ὕδατος, ἢ πάλιν περὶ σκηπτῶν φορᾶς ἢ τὰ τοιαῦτα; ταῦτ' οὖν ὅπερ ἔφην εἰ μὲν οὕτως ἐξετάζοιτο, σεμνὸν μόνον, οὐ μὴν πολιτικὸν ποιεῖ τὸν λόγον· διὸ καὶ μετὰ τὰς πρώτας σεμνότητος ἐννοίας εὐθύς εἰσιν αὗται δευτεραί. εἰ μέντοι κατὰ ἔκφρασιν αὐτῶν τῶν γενομένων λέγοι τις αὐτά, ἀλλὰ μὴ τὰς αἰτίας ζητῶν, καθ' ἃς γίνεται, πολιτικὸν ὁμοῦ καὶ σεμνὸν ποιεῖ τὸν λόγον, ὡς ὁ Ἀριστείδης ἀντιλέγων τῷ Καλλιζένῳ συμβουλευόντι μὴ θάπτειν

τοὺς δέκα στρατηγούς, ἐπειδὴ ἀνηρέθησαν μιᾷ ψήφῳ· χειμῶνος γὰρ ἔκφρασιν πεποιήται εἰς ἀπολογίαν τὴν ὑπὲρ αὐτῶν, οἷον «σκηπτὸς ἦν, ὃ Καλλίξενε, σκηπτὸς ὁ ταῦτα κωλύσας οὔτε λόγῳ ῥητὸς οὔτε ἔργῳ φορητὸς· ἄρτι μὲν γὰρ συνιούσης τῆς ναυμαχίας ὤδινεν ἡ θάλασσα καὶ κατέβαιναν Ἑλλησποντίας λαμπρός» καὶ τὰ ἐξῆς. ^[55]

1 6 (50) —Τρίτη δὲ σεμνότητος ἐννοιῶν τάξεις, εἰ περὶ πραγμάτων, ἃ δὴ φύσει μὲν ἐστὶ θεῖα, τὸ πλεῖστον δ' ἐν ἀνθρώποις θεωρεῖται, λέγοι τις, οἷον εἰ περὶ ψυχῆς, ὅτι ἀθάνατος, ἢ περὶ δικαιοσύνης ἢ σωφροσύνης ἢ τῶν τοιούτων διεξίκοιμεν ἢ περὶ τοῦ βίου παντὸς ἢ τί νόμος ἢ τί φύσις ἢ τὰ τοιαῦτα· οἷον ὅτι «νόμος ἐστὶν εὖρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν» καὶ τὰ ἐξῆς καὶ πάλιν ὅτι «ἔστιν ὁ μὲν νόμος κοινὸν καὶ τεταγμένον καὶ ταῦτόν πᾶσιν, ἡ φύσις δὲ ἄτακτον καὶ κατ' ἄνδρα ἴδιον τοῦ ἔχοντος» καὶ «πέρας μὲν γὰρ ἅπασιν ἀνθρώποις ἐστὶ τοῦ βίου θάνατος» καὶ «πᾶς ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος φύσει καὶ νόμοις διοικεῖται». ἀπλῶς δὲ εἰπεῖν πάντα, ὅσα ἐν τῷ καθόλου καὶ γενικῶς λέγεται, σεμνὰς ἔχει πῶς τὰς ἐννοίας, καὶ μάλιστα εἰ μένων ἐπὶ τοῦ καθόλου τις διὰ παντὸς αὐτὰ ἐργάζεται· εἰ γὰρ προσλάβοι τὸ κατ' εἶδος, ἄλλο τι ποιεῖ, οἷον «πονηρόν, ὃ Ἀθηναῖοι, πονηρόν ὁ συκοφάντης ἀεὶ καὶ πανταχόθεν βάσκανον καὶ φιλαίτιόν ἐστι· τοῦτο δὲ καὶ φύσει κίναδος τάνθρώπιόν ἐστιν»· ἕτερον γὰρ τι πεποίηκε προσλαβὼν τὸ κατ' εἶδος· ἐκ γὰρ τοῦ καθόλου καὶ τοῦ ἐπὶ μέρους συντεθέντων ὃ τε πολιτικὸς καὶ ὁ περιβεβλημένος λόγος, οὐ μὴν αὐτὸ τοῦτο εἰπεῖν ὁ σεμνὸς γίνεται. —Τετάρτην γε μὴν σεμνότητος ἔχουσιν ἐννοιαὶ δύναμιν αἱ περὶ ἀνθρωπίνων μὲν κατὰ μόνας πραγμάτων, μεγάλων δὲ καὶ ἐνδόξων, οἷον τὰ περὶ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης ἢ τῆς Πλαταιᾶσιν ἢ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας εἴ τις λέγοι καὶ τοῦ Ἄθω καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τῶν τοιούτων. εἰ δέ τι ταύταις καὶ μυθικὸν ὥς παρὰ τῷ Ἡροδότῳ σεμνὸν ἅμα ἡδονῇ ἔποιτο, οἷον Ἰακχος καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐτέρου λόγου. Ἄλλ' ἐννοιαὶ μὲν αὗται σεμνότητος. Μέθοδοι δὲ σεμναὶ αἱ κατὰ ἀπόφανσιν καὶ χωρὶς ἐνδοιασμοῦ ἐξ ἀφηγήσεως λεγόμεναι. ὥς γὰρ εἰδότες ἀκριβῶς δεῖ λέγειν καὶ μετ' ἀξιώματος, ἀλλ' οὐκ ἐνδοιάζοντας, ὅτε τούτου φροντίζοιμεν, τῆς διαρκοῦς λέγω σεμνότητος, ἀλλὰ μὴ ἄλλου τινός· τὸ γὰρ «εἶτε ἥρωες ἦσαν εἴτε θεοί» σεμνὸν ὃν πλέον ἔχει τοῦ πολιτικοῦ τε καὶ πιθανοῦ κατὰ τὴν ἐνδοίαν. —Καὶ μὴν καὶ αἱ ἀλληγορικαὶ μέθοδοι, ὅτε διαρκοῖεν, σεμνὸν ποιοῦσι τὸν λόγον, ὥς ἐν τῷ «ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς πτηνὸν ἄρμα ἐλαύνων φέρεται» καὶ τὰ ἐξῆς· λέγω δὲ τοῦτο, εἰ μὴ ἐκὼν τις διὰ τῶν εὐζώνων καὶ εὐτελῶν τινος ἀλληγοροίη· τότε γὰρ οὐκέτι σεμνόν, ἄλλης δὲ τινος ἐννοίας ποιεῖ τὸν λόγον καὶ σχεδὸν τῆς εὐτελοῦς. ^[95]

1 6 (100) —Καὶ μὴν καὶ τὸ δι' ἐμφάσεων μυστικῶς τι καὶ τελεστικῶς ἐν ταῖς σεμναῖς τῶν ἐννοιῶν ὑποσημαίνειν μεθόδου σεμνῆς· ὥς γὰρ αὐτοὶ μὲν εἰδότες, οὐκ ὄντες δὲ οἰοί τε λέγειν εἰς τοῦμφανές αὐτά, ἐνδεικνύμεθα διὰ τῆς μεθόδου ταύτης μέγεθος τι καὶ σεμνότητα ἐννοίας, ὥσπερ ὁ Πλάτων ὅταν λέγῃ τὸ «ὄντως ὄν» καὶ «ἀγαθὸς ἦν» καὶ τὰ τοιαῦτα· ἥδη δέ που καὶ ἀνέπτυξε τὴν μέθοδον ταύτην εἰπὼν ὅτι «τόδε τι εὐρεῖν τε χαλεπὸν καὶ εὐρόντα εἰς πάντας λέγειν ἀδύνατον». ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν φύσει σεμνῶν ἐννοιῶν χρήσιμοι πρὸς αὔξησιν σεμνότητος καὶ αἱ τοιαῦται μέθοδοι, ἐν δὲ ταῖς πολιτικωτέραις οὐκέτι αἱ ἐμφάσεις σεμνότητος, ἐτέρου δὲ τινος ἐργαστικά. Μέθοδοι μὲν οὖν αὗται σεμνότητος καὶ ἐννοιαί. Λέξεις δὲ σεμνὴ πᾶσα μὲν ἢ πλατεῖα καὶ διογκοῦσα κατὰ τὴν προφορὰν τὸ στόμα, ὥστε οἷον στομφάζειν καί, ὅπερ ἐπιτηδεύουσι τινές, τοῦτο ἀναγκάζεσθαι ποιεῖν τῇ φύσει τῶν λέξεων αὐτῶν. τοιαῦται δὲ καὶ ἄλλαι μὲν τινες, ἐξαιρέτως δὲ αἱ τε τῷ α καὶ τῷ ω πλείστῳ χρώμεναι, ὥς που καὶ ὁ Πλάτων τὴν οἰωνιστικὴν φησὶν ὠνιστικὴν ὀνομάσαι τινὰς ἀποσεμνύνοντας τῷ ω. καὶ περὶ τοῦ α λέγοιτ' ἂν τι τοιοῦτον· ὁ γὰρ Θεόκριτος ἀχθόμενόν τινα πεποίηκε δωριζούσαις γυναιξὶ διὰ τὸ πλατύνειν τῷ α τὰ πλεῖστα χρωμέναις τὴν φωνήν. μάλιστα δὲ τὰ στοιχεῖα ταῦτα τὸ ω καὶ τὸ α διαίρει τε καὶ διογκοῖ τὸν λόγον, εἰ κατὰ τὰς τελευταίας συλλαβὰς εἴη τῶν λέξεων, οἷον «ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς». —Δεύτεραι δὲ σεμνότητος λέξεις καὶ αἱ διὰ τοῦ ο στοιχείου

κατὰ μόνας εἷς τι μακρὸν καταλήγουσαι, οἷον Ὀρόντης, καὶ αἱ ταῖς μακραῖς τε καὶ διφθόγοις πλεονάζουσαι καὶ αἱ τὰ τελευταῖα ἐν ταύταις ἔχουσαι, πλὴν τῆς εἰ διφθόγου· καὶ εἰ καθ' αὐτὸ δὲ τὸ ι τιθοῖτο, ἥκιστα σεμνὴν ποιεῖ τὴν λέξιν πλεονάσαν, συστέλλει γὰρ μᾶλλον καὶ σεσηρμένα ποιεῖ, διογκοῖ δὲ οὐδαμῶς τὸ στόμα. —Καὶ μὴν καὶ αἱ τροπικαὶ λέξεις σεμναὶ καὶ διωγκωμέναι, κίνδυνος δὲ ἐν ταύταις οὐ μικρὸς περὶ τὴν χρῆσιν. αἱ μὲν γὰρ μετρίως ἔχουσαι ποιοῦσι τὸν λόγον σεμνόν, οἷον «τὴν ἀγαθὴν προβαλλομένους ἐλπίδα» ἀντὶ τοῦ τὰ ἀγαθὰ ἐλπίζοντας ὁρᾶς, ὅτι διὰ τὸ σφόδρα ἔχειν μετρίως τὸ «προβαλλομένους» οὐδὲ ἐμφαίνεται ἡ τροπή; αἱ μετρίως μὲν οὖν ἔχουσαι τοιαῦτα εἰσιν. εἰ δὲ ὑπερβαῖεν τι τοῦ μετρίου, τραχύνουσι τὸν λόγον, οἷον «αἱ δὲ πόλεις ἐνόσουν» διὸ καὶ ἐξηγήσεως αὐτῷ ἐδέησε· τὸ γὰρ «τῶν μὲν ἐν τῷ πολιτεύεσθαι καὶ πράττειν δωροδοκούντων» καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ «ἐνόσουν» ἐστὶν ἐξηγητικά. εἰ δὲ ἐπὶ πλέον ὑπερβαῖεν αἱ τροπαί, σκληρότερον ποιοῦσι τὸν λόγον, ὥσπερ τὸ «ἐκνευρισμένοι» καὶ τὸ «πεπρακῶς ἐαυτόν» καὶ τὸ «λωποδυτῶν τὴν Ἑλλάδα». περαιτέρω δὲ τούτων εἰ προέλθοιεν, καὶ παχύτερον καὶ σχεδὸν εὐτελέστερον αὐτὸν ποιοῦσι. ^[145]

1 6 (150) παράδειγμα τούτου Δημοσθενικὸν μὲν οὐκ ἂν λάβοις, οὐδὲ γὰρ ἔστι· παρὰ δὲ τοῖς ὑποξύλοις τουτοῖσι σοφισταῖς πάμπολλα εὗροις ἄν· τάφους τε γὰρ ἐμψύχους τοὺς γῦπας λέγουσιν, ὥνπερ εἰσὶ μάλιστα ἄζιοι, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ψυχρεύονται πάμπολλα. ἐκτραχηλίζουσι δ' αὐτοὺς αἱ τε τραγωδίαί πολλαὶ ἔχουσαι τούτου παραδείγματα, καὶ ὅσοι τῶν ποιητῶν τραγικώτερόν πως προαιροῦνται, ὥσπερ Πίνδαρος. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων οὕτω χρωμένων τῷ λόγῳ —τῶν τραγωδοποιῶν δὲ λέγω καὶ Πινδάρου—τάχ' ἂν ἔχοιμέν τι λέγειν, οὐ τοῦ παρόντος δὲ ὄν καιροῦ εἰς τὸ δέον ἀναβεβλήσθω ὑπὲρ μέντοι τῶν ἐν πολιτικῷ λόγῳ τοιαύταις χρωμένων παχύτησιν οὐδεμίαν ἀπολογίαν εὐρίσκω. —Ἔτι δὲ σεμνὴ λέξις ἢ τε ὀνομαστική καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα. ὀνομαστικὴν δὲ λέγω τὴν τε ἀπὸ τῶν ῥημάτων εἰς ὀνόματα πεποιημένην καὶ τὴν διὰ μετοχῶν τε καὶ ἀντωνυμιῶν καὶ τῶν τοιούτων. ὥς ἐλάχιστα γὰρ ἐν σεμνότητι δεῖ χρῆσθαι τοῖς ῥήμασιν, ὥσπερ ὁ Θουκυδίδης σχεδὸν μὲν διόλου βούλεται ποιεῖν τοῦτο, καταφανῶς δὲ αὐτὸ ἐν τῇ τῆς στάσεως ἐκφράσει τῶν Κερκυραίων πεποίηκε· πλὴν γὰρ τοῦ «ἐνομίσθη» τᾶλλα πάντα σχεδὸν ἐστὶν ὀνόματά τε καὶ ὀνομαστικά, οἷον «τόλμα μὲν γὰρ ἀλόγιστος ἀνδρεία φιλέταιρος ἐνομίσθη, μέλλησις δὲ προμηθῆς δειλία εὐπρεπής, τὸ δὲ σῶφρον τοῦ ἀνάνδρου πρόσχημα» καὶ τὰ ἐξῆς· εἰ δέ τι ἐν τούτοις καὶ σκληρότης ἢ τραχύτης ὑπεστίν, ἑτέρου λόγου. τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ παρὰ τῷ Δημοσθένει ῥηθὲν τε ὁμοῦ καὶ θεωρηθὲν ὑπ' αὐτοῦ, λέγω τὸ «οὐ γὰρ τὰ ῥήματα τὰς οἰκειότητος ἔφη βεβαίουν», εἴθ' ἢ θεωρία «μᾶλα σεμνῶς ὀνομάζων». λέξεις μὲν οὖν αὗται σεμναί. Σχήματα δὲ σεμνά, ἅπερ καὶ καθαρὰ, ἢ ὀρθότης λέγω καὶ εἴ τι τοιουτότροπον. —Καὶ μὴν καὶ αἱ ἐπικρίσεις, εἴτ' ἔννοιαί τινες εἴτε σχήματα εἶεν, σεμναί, οἷον «λόγῳ δὲ δὴ τὸν λειπόμενον κόσμον ὃ τε νόμος κελεύει ἀποδοῦναι καὶ χρή», καὶ ὁ ῥήτωρ «ὀρθῶς καὶ καλῶς βουλευόμενοι» πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα ἀξιωματικά καὶ σεμνά. αἱ δὲ μετ' ἐνδοιάσεως ἐπικρίσεις ἠθικαί, ἀλλ' οὐ σεμναί, οἷον «δεῖ δέ με ὥς ἔοικε καίπερ οὐ φιλολοῖδορον ὄντα». καὶ ὅλως πᾶσα ἐνδοίασις ἠθικώτερον ποιεῖ τὸν λόγον· δεῖ γὰρ ἀποφαίνεσθαι τὸν μέλλοντα ἀξίωμά τι τῷ λόγῳ προστιθέναι καὶ σεμνότητα, οἷον «οὐκ ἦν τοῦ πρὸς ἡμᾶς πολέμου πέρας οὐδ' ἀπαλλαγὴ Φιλίππῳ»· ἐὰν γὰρ εἴπῃς «οὐκ ἦν οἶμαι πέρας» καὶ τὰ ἐξῆς, ἦθος ποιεῖς. —Καὶ μὴν καὶ τὸ εἰς τὴν αὐτοῦ γνώμην ἀναφέρειν τι τῶν ῥηθησομένων ἀξιωματικὸν καὶ σεμνόν, οἷον «βούλομαι τόδε εἰπεῖν» καὶ ὁ Θουκυδίδης «Ἀγαμέμνων τέ μοι δοκεῖ τῶν τότε δυνάμει προὔχων». —Ἦκιστα δὲ αἱ ἀποστροφαὶ τε καὶ ὑποστροφαὶ λόγου σεμνοῦ ἢ καθαροῦ· τούναντίον γὰρ καὶ καθαιροῦσιν αὐτοῦ καὶ διαφθείρουσι τὸ σεμνὸν αὗται καὶ ἄλιν αὖ τὸ καθαρὸν ὡσαύτως, διακόπτουσαί τε κατὰ τὰς ἐπεμβολὰς καὶ ἀναχαιτίζουσαι τὸ ἄφρον αὐτοῦ καὶ ἐλεύθερον καὶ πρὸς τὸ κοινότερον καὶ πολιτικώτερον ἄγουσαι, καθάπερ τὸ «κἂν μεγάλην πόλιν οἰκῶσι κἂν μικράν» μεταξὺ τοῦ «ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος φύσει καὶ νόμοις διοικεῖται» πεποίηκε τεθέν· οὐ γὰρ

ὅμοιον ἦν [ῆ] οὕτως εἰπεῖν, ὥς προεῖρηται, ἢ κατὰ τὴν ὑποστροφὴν διακόψαντα, οἷον «ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, κἂν μεγάλην πόλιν οἰκῶσι κἂν μικράν, φύσει καὶ νόμοις διοικεῖται» ἀλλὰ τοῦτο μὲν γοργὸν ἅμα τῷ πολιτικῷ καὶ σεμνόν ἐστιν, ἐκεῖνο δὲ καθαρῶς σεμνὸν ἂν ἦν καὶ ἀμιγές. ^[210]

1 6 (200) δεῖ οὖν, εἰ μὲν διόλου μέλλοι σεμνὸς ἡμῖν ὁ λόγος μένειν, ἐκείνως ἀλλὰ μὴ οὕτως αὐτὸν ἐργάζεσθαι, εἰ δὲ τοῦναντίον, ὥς ἐτέρως δηλαδὴ. Κῶλα δὲ σεμνά, ἅπερ καὶ καθαρὰ, λέγω τὰ βραχύτερα· ὥσπερ γὰρ ἀφορισμοὺς αὐτὰ εἶναι δεῖ· οἷον «ψυχὴ πᾶσα ἀθάνατος· τὸ γὰρ ἀεικίνητον ἀθάνατον» καὶ «νόμος ἐστὶν εὐρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ ἀνθρώπων φρονίμων» καὶ τὰ ἐξῆς. γένοιτο δ' ἂν που καὶ μακρότερον ἐν σεμνότητι κῶλον κατὰ ἀνάγκην τινά. Συνθῆκαί γε μὴν σεμναὶ αἱ τῆς μὲν συγκρούσεως ἕνεκα τῶν φωνηέντων μὴ μικρολογούμεναι, τῷ δὲ ὅλῳ δακτυλικάι τε οὔσαι καὶ ἀναπαιστικάι παιωνικάι τε καὶ ἔστιν ὅτε ἱαμβικάι σπονδειακάι τε καὶ μᾶλλον· διὸ καὶ αἱ ἐξ ἐπιτρίτων ἀρμόττουσι τῷ σεμνῷ. τροχαϊκάι μέντοι καὶ ἰωνικάι ἐναντίαι σεμνότητι. τεκμήριον δὲ τούτου πεποίηκεν ἐναργὲς ὁ διαφθεύρας τόδε τὸ ἔπος «σείων Πηλιάδα μελίην κατὰ δεξιὸν ὦμον» καὶ διὰ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν λέξεων ἀπὸ τοῦ δακτυλικοῦ ἐπὶ τὸ ἰωνικόν τε καὶ τὸ συγγενὲς τῷ ἰωνικῷ τροχαϊκὸν μεθαρμόσας αὐτὸ οὕτως «σείων μελίην Πηλιάδα δεξιὸν κατ' ὦμον»· δύο γὰρ εἰσιν ἐνταῦθα ἰωνικάι συζυγίαι καὶ μετὰ ταῦτα τὸ ἰθυφαλλικὸν καλούμενον μέτρον ἐκ τριῶν συγκείμενον τροχαίων, δι' ὧν ἐκλάσθη πᾶς ὁ ῥυθμὸς βιασθεὶς πρὸς τὸ ἐναντίον ἐλθεῖν δακτυλικοῦ καὶ σεμνότητος. καὶ ἐπ' ἄλλων δ' ἂν ἴδοις οὐκ ὀλίγων ὁμοίως ταῦτόν γινόμενον μόνων τῶν λέξεων καὶ τοῦ ῥυθμοῦ μεταγόντων αὐτὰ εἰς πολὺ τοῦναντίον, οἷον «ὥς ὁ πρόσθ' ἵππων καὶ δίφρου κεῖτο τανυσθεὶς, βεβρυχώς, κόνιος δεδραγμένος αἵματοέσσης»· εἰ γὰρ μεταθείης τὰς λέξεις, ποιήσεις αὐτὸ τροχαϊκὸν ἐπίμικτον κατὰ ταῦτα «ὥς ὁ πρόσθ' ἵππων ἔκειτο καὶ δίφρου τανυσθεὶς, αἵματοέσσης κόνιος δεδραγμένος, βεβρυχώς»· ὅμοιον γὰρ τοῦτο ἐκείνῳ «οἱ μὲν ἐπ' ἄκραισι πυραῖς νέκυες ἔκειντο γῆς ἐπὶ ξένης ὀρφανὰν αἶαν προλιπόντες ἦβην τ' ἐρατεινὴν καὶ καλὸν ἡλίου πρόσωπον. ^[245]

1 6 (250) » καὶ πάλιν «ἀλλ' ἔχον ὥς τε τάλαντα γυνὴ χερνῆτις ἀληθής, ἥ τε σταθμὸν ἔχουσα καὶ εἴριον ἀμφὶς ἀνέλκει ἰσάζους', ἵνα παισὶν ἀεικέα μισθὸν ἄροιτο»· εἰ γὰρ μεταμειφθεῖεν κἀνταῦθα αἱ λέξεις, ἔσται τετράμετρον. Περὶ δὲ ἀναπαύσεως σεμνῆς ὁ αὐτὸς λόγος, ὅσπερ ἦν ἡμῖν καὶ περὶ καθαρότητος. δεῖ γὰρ ἴστασθαι τὸν λόγον ἐπὶ τίνος τῶν οἰκείων ποδῶν τῇ σεμνότητι, χωρὶς μέντοι καταλήξεως, ἵνα μὴ εἰς τροχαῖον ἐμπέσῃ ἡ βάσις μηδ' ἀρπασθῇ ὁ ῥυθμὸς ἀλλὰ βεβηκῶς ᾗ. μάλιστα δ' ἂν βεβήκοι, εἰ πρῶτον μὲν εἰς ὄνομα καταλήγοι ἢ ὀνοματικόν τι μὴ ἔλαττον ὄν τριῶν συλλαβῶν, οἷον «εἰς τουτονὶ τὸν ἀγῶνα»· ἔπειτα εἰ πλείους εἶεν κατὰ τὴν ἀνάπαυσιν αἱ μακραὶ τῶν συλλαβῶν, ἵνα δισπόνδειος ἢ τις τῶν ἐπιτρίτων πλήν τοῦ τετάρτου τὴν βάσιν ποιῇ, οἷον «ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος φύσει καὶ νόμοις διοικεῖται»· διαφερόντως δὲ σεμνὴν ἔχει τὴν βάσιν ὁ ῥυθμὸς, εἰ ἡ ἀνάπαυσις καταλήγοι ἢ παραλήγοιτό γε στοιχείῳ τινὶ πλατεῖ καὶ διογκοῦντι κατὰ τὴν προφορὰν τὸ στόμα, καθάπερ ἔφην ὀλίγῳ πρότερον ἐν τῷ περὶ λέξεως σεμνῆς. Ἐκ δὲ τῶν προειρημένων δηλὸς ἂν εἴη καὶ ὁ ῥυθμὸς ὅποιος. εἰδέναι μέντοι χρή, ὅτι, εἰ καὶ δι' ὅλων ἐξ ἐπιτρίτων ἢ δακτύλων ἢ τινων τοιούτων ὁ λόγος συντεθείη, αἱ δὲ ἀναπαύσεις μὴ καταλήγοιεν οὕτως, ὥστε καὶ τὰ ἐφεξῆς ἔχειν τοὺς οἰκείους πόδας τῇ σεμνότητι, οἱ ῥυθμοὶ οὐκέτι γίνονται σεμνοί. ταῦτό δὲ τοῦτό φημι καὶ περὶ πάσης ἰδέας· εἰ γὰρ καὶ συντεθείη τις λόγος δι' ὠντινωνοῦν ποδῶν, οἱ δὲ ποιούσιν εἶδος ὁτιοῦν λόγου, αἱ δὲ ἀναπαύσεις μὴ δι' αὐτῶν πληρουμένων γίνοντο, λέγω τῶν ποδῶν, ἀλλὰ μεταξὺ διακόπτοντο οἱ πόδες, μεθίστανται οἱ ῥυθμοὶ καὶ μᾶλλον ἐτέρου τινὸς εἵδους οἰκεῖοι εὐρίσκονται, ἢ οὐπὲρ οἱ πόδες ἦσαν, δι' ὧν ὁ πᾶς λόγος συνέκειτο. Περὶ τραχύτητος. ^[285]

Τῶν ποιουσῶν μέγεθος λόγου καὶ ὄγκον ἔφην μετὰ σεμνότητα ὑπάρχειν τὴν τραχύτητα· μετ’ οὖν τὸν περὶ σεμνότητος λόγον ἔποιτ’ ἂν λέγειν περὶ τραχύτητος. ἡ τραχύτης τοίνυν καὶ νῆ Δία γε ἡ λαμπρότης θεωροῦνται μὲν καὶ καθ’ ἑαυτὰς ἑκατέρα, ὥσπερ καὶ ἡ σεμνότης, εἰσὶ δὲ καὶ τῆς ἀκμῆς ἐργαστικά· ὥσπερ ὑποβεβηκυῖα αὐτῇ· οὐ μὴν ἐν ἅπασί γε αὐτῇ δι’ ὧν γίνονται ὑποβεβήκασιν, οἷον ἐννοία, μεθόδω, λέξει καὶ τοῖς λοιποῖς, ἀλλὰ τινὰ μὲν αὐτῶν ἐστὶν ἴδια, τινὰ δὲ καὶ τῆς ἀκμῆς συνεργά· οἷον ἔννοια μὲν καὶ λέξεις τραχεῖαι γένοιντ’ ἂν καὶ ἀκμαῖαι, κῶλα δὲ τραχέα οὐκέτι ἀκμαῖα· πάλιν σχήματα μὲν καὶ κῶλα λαμπρὰ ποιεῖ καὶ ἀκμήν, οὐ μὴν ἔννοιαί γε λαμπραὶ ποιοῦσιν ἀκμήν. διὰ τοῦτο τοίνυν οὐχὶ προτάξαντες τὴν ἀκμήν εἵτα ὥς διὰ τῆς λαμπρότητος καὶ τραχύτητος γινομένην δείκνυμεν, καθάπερ τὴν σαφήνειαν ἐδείκνυμεν ὅτι εὐκρίνειά τε ποιεῖ καὶ καθαρότης, ἀλλ’ ἰδίᾳ περὶ ἐκάστης λέγομεν αὐτῶν· τὰ τε ἄλλα γὰρ καὶ ὅτι οὐ μόνον διὰ τούτων ἡ ἀκμή ἀλλὰ καὶ διὰ τινων σφοδρότητος ἰδίων γίνεται, ὥς ἐν τῷ περὶ αὐτῆς λόγῳ φανεῖται· ὥστε ἀναγκαῖον χωρὶς περὶ ἐκάστης εἰπεῖν. καὶ πρῶτόν γε περὶ τῆς τραχύτητος, ἣ δὴ ἐναντίον ἐστὶ γλυκύτης· ὁ γὰρ τραχὺς λόγος πικρὸς τε καὶ ἄγαν ἐπιτιμητικός ἐστίν· ἀλλὰ περὶ μὲν γλυκύτητος καὶ ἡδονῆς ἐν τῷ περὶ ἀφελείας ἡμῖν λελέξεται, νυνὶ δὲ λέγοιμεν ἂν περὶ τῆς τραχύτητος. Ἐννοιαὶ τοίνυν εἰσὶ τραχεῖαι πᾶσαι αἱ τῶν μειζόνων προσώπων ἐπιτίμησιν ἔχουσαι ἀπὸ τινος τῶν ἐλαττόνων προσώπων ἀπαρακαλύπτως, ὥσπερ τὸ «εἴπερ τὸν ἐγκέφαλον ἐν τοῖς κροτάφοις καὶ μὴ ἐν ταῖς πτέρναις καταπεπατημένον φορεῖτε» καὶ τὸ «ἀλλὰ μανδραγόραν πεπωκόσιν ἢ τι φάρμακον ἄλλο τοιοῦτον ἐοίκαμεν ἀνθρώποις» καὶ πάλιν ἐν Ἐπιστολαῖς «εἰ δὲ τὸ περιφανὲς ἀξίωμα τῆς βουλῆς ἢ τὸν Ἄρειον πάγον προσβλέπετε, τῆς Ἀριστογείτονος κρίσεως ἀναμνησθέντες ἐγκαλύψασθε» καὶ «ὕμεῖς δὲ ἐκνενευρισμένοι καὶ περιηρημένοι χρήματα, συμμάχους, ἐν ὑπηρετοῦ καὶ προσθήκης μέρει γεγέννησθε, ἀγαπῶντες», φησὶν, «εἰ θεωρικά ἢ βοῦδια πέμψουσιν ὑμῖν εἰς τὰς ἐορτάς» καὶ πάλιν «παντάπασι γὰρ ἐκκλεῦσθαι μοι δοκεῖτε καὶ παθεῖν ἀναμένειν τὰ δεινὰ, ἐτέρους δὲ πάσχοντας ὀρῶντες οὐ φυλάττεσθε» καὶ τὸ «οὔτοι σωφρόνων οὐδὲ γενναίων ἐστὶν ἀνθρώπων, ἐλλείποντάς τι δι’ ἔνδειαν χρημάτων τῶν τοῦ πολέμου εὐχερῶς τὰ τοιαῦτα ὀνειδὴ φέρειν»· τουτὶ δὲ ἤδη τῇ μεθόδῳ καὶ λειότερον γέγονεν—ἐν γὰρ τῷ καθόλου εἴρηται καὶ οὐχ ἀπλῶς ἐπετίμησε—, πλὴν ἢ γε ἔννοια τραχεῖα. τοῖς δὲ κώλοις ἅμφω τὰ τελευταῖα ταυτὶ παραδείγματα καὶ ἀκμῆς οὐ πόρρω, ὥς ἐν τῷ περὶ ἀκμῆς ἔσται φανερόν· οὐ μὴν τὰ γε πρῶτα τοιαῦτα ἦν παραδείγματα, ἀλλὰ καθαρῶς τραχέα. ^[45]

1 7 (50) δυσχερὲς δὲ παρὰ τῷ Δημοσθένει καθαρὰν εὐρεῖν τραχύτητα, διὸ καὶ ἐφιλοτιμήθημεν τῶν φανεισῶν μηδεμίαν παραλιπεῖν· δυσχερὲς δὲ εὐρεῖν, διότι πανταχοῦ αὐτὰς ὁ ἀνὴρ τῷ τε συμπλέκειν τισὶ καὶ ταῖς μεθόδοις λειοῖ· ἐπεὶ καὶ τοῦτο, ὃ καὶ αὐτό ἐστιν ἐν Ἐπιστολαῖς «τὸ γὰρ τῷ τοιοῦτῳ τοῦτον κεχρηῆσθαι τὸν τρόπον ἐμοὶ μὲν ἂν εὖ οἶδ’ ὅτι συμφορὰ φανείη, κακία δὲ οὐδεμία, ὑμετέρα δὲ ἀγνωμοσύνη», τραχὺ μὲν ἐστὶ τῇ ἐννοίᾳ, μεθοδευδὲν δὲ οὕτω καὶ συμπλακὲν τῷ πρὸ αὐτοῦ τε καὶ μετ’ αὐτὸ λειοτέρον πῶς γέγονε· καίτοι καὶ τὸ ἐπαγόμενον ἔχει τι τραχύτητος, ἔστι δὲ τὸ «ἦν τῷ μεταγνῶναι λύσαιτε». καὶ μὴν καὶ τὸ «ῶ—τί ἂν εἰπὼν μήτε ἁμαρτάνειν δοκοῖν μήτε ψευσαίμην;—λίαν ὀλίγωροι, οὔτε τοὺς ἄλλους οὔτε ὑμᾶς αὐτοὺς αἰσχύνεσθε, ἐφ’ οἷς Ἀριστογείτονα ἀφήκατε, ἐπὶ τούτοις Δημοσθένην ἐκβεβληκότες;» τοιοῦτόν ἐστιν, οἷον ἔχειν τέ τινα διόρθωσιν καὶ μετρίαν λειότητα κατὰ τὴν διαπόρησιν. ὅλως τε τοιούτων μὲν παραδειγμάτων οὐκ ἀπορήσεις—λέγω τῶν ἐχόντων τινὰ διόρθωσιν, πολλὰ γὰρ ἔστι τοιαῦτα καὶ παρὰ τῷ ῥήτορι καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις—, καθαρῶς δὲ τραχύτητα παρὰ γε τούτῳ δυσχερὲς εὐρεῖν· πάνυ γὰρ τῷ τοιοῦτῳ σπανίως χρῆται, πλὴν εἰ μὴ τις οἶοιτο ταῦτόν εἶναι σφοδρότητά τε καὶ τραχύτητα· ἀλλ’ ὅπῃ μὲν ἀλλήλων ταῦτα διαφέρει, μικρὸν ὕστερον φανεῖται. παραδείγματα δὲ τῆς ἀπαραμυθήτου τραχύτητος παρὰ μὲν τῷ ῥήτορι καὶ πάνυ ὥς ἔφην ἐστὶ σπάνια, ὃ δὲ Ἀριστογείτων σοὶ ἄφθονα παρέξεται νῆ Δία, εἰ βούλοιο καὶ παρ’ ἐκείνου

λαβεῖν τὰ παραδείγματα, πολλά δὲ τοιαῦτα καὶ παρὰ τῷ Δεινάρῳ. Ἀλλὰ περὶ μὲν ἐννοιῶν τῶν ποιουσῶν τὸν τοιοῦτον λόγον τοσαῦτα. Μέθοδος δὲ τραχύτητος μία τὸ ἀπαρακαλύπτως καὶ ψιλῶς κατ' ἐπιτίμησιν, ἀλλὰ μὴ ἄλλως πως μηδὲ συμπλέκοντα τοῖς λειαινόουσι τὴν τραχύτητα εἰσάγειν τὰς τοιαύτας τῶν ἐννοιῶν. παραδείγματα δὲ αὐτῆς αἱ μικρῶ πρότερον ῥηθεῖσαι καθαρῶς εἶναι τραχύτητες· τραχεῖαι γὰρ ἔννοιαι τραχέως ἐκεῖ καὶ μεθωδεύθησαν. Λέξεις δὲ τραχεῖαι ἢ τετραμμένη καὶ [ἢ] ἄφ' αὐτῆς σκληρά, οἷον ἐστὶ καὶ τὸ «καταπεπατημένον φορεῖτε» καὶ τὸ «ἐκλέλυσθε, ὦ Ἀθηναῖοι, καὶ ἀναπεπτωκότες κάθησθε» καὶ τὸ «ἐκνευρισμένοι» καὶ τὸ «κατεσθίων κατέφαγε» καὶ τὸ «διορυγμένοι κατὰ πόλεις» καὶ τὸ «περικόπτων καὶ λωποδυτῶν τὴν Ἑλλάδα» καὶ ὅσα τοιαῦτα. αὗται μὲν οὖν διὰ τὸ τετράφθαι εἰσὶ τραχεῖαι· ἄφ' αὐτῶν δὲ σκληραὶ αἱ τοιαῦται, οἷον «ἀταρπός», «ἔμαρπτεν», «ἔγναψε» καὶ ὅσαι τοιαῦται. ἔχει δέ τι τοιοῦτο καὶ τὸ «περικόπτων» καὶ τὸ «ἐκνευρισμένοι», εἰ καὶ μὴ τοσοῦτον, ὅσον αἱ προειρημέναι. Ἀλλὰ λέξεις μὲν αὗται τραχεῖαι. Σχήματα δὲ τραχέα μάλιστα μὲν τὰ προστακτικά, οἷον «τῆς Ἀριστογείτονος κρίσεως ἀναμνησθέντες ἐγκαλύψασθε», ἔπειτα τὰ κατ' ἐρώτησιν ἐλεγκτικά, οἷον «εἴτα Ὀλύνθιοι μὲν ἴσασι τὸ μέλλον προορᾶν, ὑμεῖς δ' ὄντες Ἀθηναῖοι ταῦτο τοῦτο οὐχὶ φυλάξεσθε;» καὶ πάλιν «οὐχ ὁρᾶτε, ὡς ἐναργὲς καὶ σαφὲς τούτων παράδειγμα οἱ ταλαίπωροι γεγόνασιν Ὀλύνθιοι;» καὶ πάλιν «βουλευέσθε, ὦ Ἀθηναῖοι, Θηβαίους ἔχοντες ἐν νήσῳ» καὶ τὰ ἐξῆς· εἰ γὰρ ἀφέλοι τις τῆς ἐννοίας ταύτης τὴν μέθοδον καὶ τὸ παράδειγμα εἶναι, προηγουμένως δὲ λέγειν αὐτό τις θεῖη τὸν Δημοσθένην ἢ τινά ἕτερον καὶ καθ' ὑποκειμένου, ἀλλὰ μὴ ὡς εἰπόντος τινὸς ἀναμνησκόντα, σφόδρα ἔσται τραχεῖα καὶ διαφερόντως γε κατὰ τὰ σχήματα. ^[110]

1 7 (100) Δέχεται μέντοι ἡ τραχύτης κατὰ δεύτερον καὶ τρίτον λόγον σχεδὸν ἅπαντα τὰ σχήματα, ὥσπερ οἶμαι καὶ αἱ ἄλλαι ιδέαι· ἀλλὰ τὰ γε οἰκεῖα αὐτῆς ταῦτα. Κῶλα δὲ τραχέα τὰ βραχύτερα καὶ ἄ μηδὲ κῶλα, κόμματα δὲ καλεῖν ἄμεινον, οἷον «οὐκ ἐμβησόμεθα; οὐκ ἔξιμεν; οὐκ ἐπὶ τὴν ἐκείνου πλευροῦμεθα;» καὶ πάλιν «πότε οὖν, ὦ Ἀθηναῖοι, πότε ἂ χρή πράξομεν; ἐπειδὴν τί γένηται; ἐπειδὴν νῆ Δί' ἀνάγκη τις ἦ; νῦν δὲ τί χρή τὰ γινόμενα ἡγεῖσθαι;» Συνθήκη δὲ τραχεῖα ἢ συγκρούσεις τε φωνηέντων ἔχουσα καὶ ἐξ ἀνοικείων ἑαυτοῖς καὶ ἀνακολούθων ποδῶν συγκεκλιμένη, ὡς μηδαμῇ προσβάλλειν τινὰ ἦχον μέτρου μηδ' ἔχειν τινὰ ἡδονὴν κατ' αὐτὴν τὴν συνθήκην μηδ' ὅλως εὐρυθμίας ἔμφασιν, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον οἷον ἄρρυθμόν τινα καὶ δύσηχον, τραχύνουσαν τὴν ἀκοήν. ποιεῖ δὲ μάλιστα τοῦτο ἡ ἀνάπαυσις ἢ ποιά, ὥσπερ κὰν ταῖς ἄλλαις ιδέαις ἔφαμεν ὅτι ἡ ἀνάπαυσις ἢ ποιά μετὰ τῆς συνθήκης τῆς ποιᾶς τὸν ῥυθμὸν ἀπεργάζεται. Ἡ οὖν ἀνάπαυσις ἢ ἐν τραχύτητι κατὰ τοὺς πόδας ὥσπερ καὶ ἡ συνθήκη ἀνακόλουθος ἔστω, νῦν μὲν ἐπὶ τοῦδε, νῦν δὲ ἐπὶ τοῦδε τοῦ ποδὸς ἀναπαυομένου τοῦ κώλου. Καὶ γίνεται οὕτω τραχὺς καὶ ὁ ῥυθμὸς καὶ δύσηχός τις ὅλος καὶ οἷον μηδὲ ῥυθμός τις ὢν. — Ταῦτα δὲ ποιεῖ καὶ τὸν ἐν σφοδρότητι ῥυθμόν. ἀλλ' ἤδη γε περὶ πάσης σφοδρότητος λεκτέον, ἵνα καὶ ὅπῃ γε διαφέρει τῆς τραχύτητος ἐπιγνώμεν. ἀντίκειται δὲ ταύτῃ πάντως μὲν καὶ ἡ γλυκύτης καθάπερ καὶ τῇ τραχύτητι, ἰδίως δὲ τῇ σφοδρότητι ἐναντίον ἢ ἐπιείκεια, περὶ ἧς καὶ αὐτῆς ἐν τῷ περὶ ἥθους λελέγεται. Περὶ σφοδρότητος ς. ^[144]

1 8 (τ) Ἡ δὲ σφοδρότης ἐννοίας μὲν ἔχει καὶ αὐτὴ τὰς ἐπιτιμητικὰς καὶ ἐλεγκτικὰς καθάπερ ἡ τραχύτης· ἀλλ' ἢ μὲν τραχύτης κατὰ μειζόνων προσώπων καὶ αὐτῶν δὲ τῶν δικαστῶν ἢ ἐκκλησιαστῶν γίνεται, ὡς ἐδείξαμεν, ἢ δὲ σφοδρότης κατὰ ἐλαττόνων προσώπων, οἷον κατὰ τῶν ἀντιδίκων ἢ καθ' ὧν ἂν καὶ οἱ ἀκούοντες δέξαιντο ἡδέως, οἷον εἰ κατὰ Φιλίππου λέγοι ὁ Δημοσθένης ὅτι «βάρβαρος, ὄλεθρος Μακεδῶν», καὶ τῶν τοιούτων. καὶ ταύτῃ γε πρῶτον διαφέρει τραχύτητος ἢ σφοδρότης, κατ' ἔννοιαν. διὸ καὶ φανερωτέρας ἔχει τὰς κατηγορίας αὕτη, σχεδὸν λοιδορίας οὐσας, ὥσπερ ἐν τῷ λεγομένῳ κοινῷ τόπῳ· ἐπιδέχεται γὰρ τὰ πρόσωπα ταῦτα τὸ τοιοῦτον εἶδος, ἐκεῖνα δὲ οὐκέτι, λέγω τὰ τῆς τραχύτητος. παράδειγμα σφοδρότητος

σχεδὸν μὲν ἅπας ὁ Κατὰ Ἀριστογείτονος τοῦ Δημοσθένους λόγος, ἐπιφανέστερον δ' αὐτοῦ τὸ «οὗτος οὖν αὐτὸν ἐξαιτήσεται; ὁ φαρμακός, ὁ λοιμός, ὃν οἰωνίσαιτ' ἂν τις μᾶλλον ἰδὼν ἢ προσειπεῖν βούλοιο;» πολλὰ δ' ἂν τις καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων αὐτοῦ λόγων λάβοι τοιαῦτα, οἷον «ἔπειτα ὦ κατάρατε καὶ γραμματοκύφων» καὶ πάλιν «ἀλλὰ μὴ σπερμολόγος, περίτριμμα ἀγορᾶς, ὄλεθρος γραμματεὺς» καὶ πάλιν «τί οὖν, ὦ ταλαίπωρε, συκοφαντεῖς; τί λόγους πλάττεις; τί σαυτὸν οὐκ ἐλλεβορίζεις;» καὶ «σοὶ μὲν γὰρ ἦν κλέπτῃς ὁ πατήρ, εἴπερ ἦν ὅμοιος σοί», καὶ ὅλως, ὅπερ ἔφην, μυρία τούτου καὶ ἐν δικανικοῖς καὶ ἐν συμβουλευτικοῖς ἔστι παραδείγματα. Ἀλλ' ἔννοιοι μὲν αὗται σφοδρότητος, εἰ δέ τις αὐτὰς καὶ τραχείας ὀνομάζειν βούλοιο ἢ πάλιν τὰς τραχείας σφοδράς, οὐδὲν ἔμοιγε διοίσει· πλὴν ὅτι γε διαφέρουσιν ἀλλήλων καὶ ὅτι πλέον ἔχει τι ἢ σφοδρότης τῆς τραχύτητος καὶ ὥς οὐκ ἂν δύναιο σφοδρότητι χρῆσθαι ἐπὶ τοῦ μείζονος ἢ κατὰ δὲ προσώπου, πλὴν εἰ οἱ ἀκούοντες ἡδέως δέχοντο, δηλὸν ἐκ τούτων καὶ ὅτῳ μικρὸν αἰσθήσεως τῆς περὶ λόγους μέτεστι. Μέθοδος δὲ σφοδρότητος σχεδὸν ἡ αὕτη, ἥπερ καὶ τραχύτητος· τὸ γὰρ ἀπαρακαλύπτως καὶ φανερώς ἔτι τε ψιλῶς ἀλλὰ μὴ συμπλέκοντά τισι τῶν ἀνειμένων ἐννοιῶν λέγειν τὰς τοιαύτας ἐννοίας μὴδ' ἄλλως πως σφοδροῦ λόγου. παραδείγματα δὲ αὐτοῦ τὰ προειρημένα πάντα. Καὶ μὴν καὶ λέξις σφοδρά, ἥπερ ἦν καὶ τραχεῖα. ἐνταῦθα δὲ καὶ ποιεῖν ὀνόματα ἴσως ἐγχωρεῖ τραχεῖα, ὥσπερ ὁ ῥήτωρ ἐποίησε τὸ 'ἱαμβιοφάγος' καὶ τὸ 'γραμματοκύφων' καὶ εἴ τι τοιοῦτο, ἐν τραχύτητι δὲ οὐχ εὖρον ὄνομα οὕτω πεποιημένον. καὶ ταύτη ἂν οὖν ἴσως διαφέρει ἢ σφοδρότης τραχύτητος. Σχῆμα δὲ σφοδρὸν τὸ κατὰ ἀποστροφὴν, οἷον «παρὰ σοὶ κατέλυνον, Αἰσχίνη, καὶ σὺ προὔξενεις αὐτῶν». καὶ ἡ ἐρώτησις δὲ ἡ τοῦ ὑποκειμένου προσώπου ἀποστροφή ἐστι καὶ ἔχει πρὸς τῇ σφοδρότητι καὶ ἐλεγκτικόν τι, διὸ καὶ τὰ τοιαῦτα σχήματα ἐπὶ τῶν οὐκ ἐνδεχομένων ἀντίρρησιν παραλαμβάνεται, οἷον «ἀλλὰ τί ἐχρῆν, Αἰσχίνη, ποιεῖν τὴν πόλιν, ἀρχὴν καὶ τυραννίδα τῶν Ἑλλήνων ὁρῶσαν αὐτῷ κατασκευαζόμενον Φίλιππον;» «πότερον αὐτήν, Αἰσχίνη, ἐχρῆν τὸ φρόνημ' ἀφεῖσαν καὶ τὴν ἀξίαν τὴν ἑαυτῆς ἐν τῇ Θετταλῶν καὶ Δολόπων τάξει» καὶ τὰ ἐξῆς. ^[55]

1 8 (50) —Σφοδρὸν σχῆμα καὶ τὸ δεικτικόν, οἷον «ὁ βάσκανος οὗτος ἱαμβιοφάγος» καὶ πάλιν «ὁ γὰρ τὰ ψευδῇ δεῦρ' ἀπαγγείλας» καὶ τάδε, φησί, καὶ τάδε ποιήσας, εἴτ' ἐπήγαγε τὴν δεῖξιν «οὗτος ἐστὶν ὁ τὰ Θηβαίων νῦν ὀδυρόμενος πάθη». — Φανερόν δὲ ἐκ τούτων, ὅτι καὶ κατὰ <τὰ> σχήματα ἢ σφοδρότης διαφέρει τῆς τραχύτητος, οὐ μόνον κατὰ τὰς ἐννοίας καὶ κατὰ τὰς λέξεις, ὥς προεῖρηται. Καὶ μὴν ἴσως καὶ κατὰ τὰ κῶλα διαφέρει· σφοδρὰ μὲν γὰρ καὶ τὰ μὴδὲ κῶλα, κόμματα δέ, ἃ καὶ ἡ τραχύτης ἔχει, πλέον γε μὴν γίνεται τὸ σφοδρὸν ἐν ἐκείνοις, ἃ μὴδὲ κόμματα ἐστὶν, ἀλλ' ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατ' ὄνομα ἀναπαύει τὸν λόγον, οἷον «ὁ φαρμακός, ὁ λοιμός» καὶ πάλιν «ἀλλὰ μὴ σπερμολόγος, περίτριμμα ἀγορᾶς, ὄλεθρος γραμματεὺς» καὶ ὅσα τοιαῦτα. Περὶ δὲ συνθήκης σφοδρᾶς ἢ ἀναπαύσεως ἢ ῥυθμοῦ οὐδὲν δεῖ πάλιν διεξιέναι· δηλὰ γὰρ τὰ τοιαῦτα πάντως μέν που καὶ ἀπὸ τῶν προειρημένων, οὐ μὴν ἀλλὰ κἀν τῷ περὶ τραχύτητος ἱκανῶς εἴρηται· τὰ αὐτὰ γὰρ περὶ τούτων κἀνταῦθα κάκεῖ. Ἔπεται τῷ περὶ τραχύτητος καὶ σφοδρότητος ὁ περὶ λαμπρότητος λόγος, ἢ πάλιν ἀντίκειται τρόπον μὲν τινα καὶ πᾶς ὁ κατὰ γοργότητα προῶν λόγος, ἰδίως δὲ εἰπεῖν λαμπρότητι ἐναντίον ἐστὶ τὸ κομματικὸν καὶ διαλεκτικὸν καὶ ὅλως τὸ ἀγωνιστικὸν εἶδος τῶν λόγων. ἀλλὰ περὶ γε τῆς λαμπρότητος ἤδη λεκτέον. Περὶ λαμπρότητος. ^[82]

1 9 (τ) Μετὰ τὸν περὶ σεμνότητός τε καὶ τραχύτητος λόγον ἔτι τε σφοδρότητος ἀναγκαῖον εἰπεῖν περὶ λαμπρότητος. τῶν γὰρ ποιουσῶν τὸ μέγεθός τε καὶ τὸ ἀξίωμα τῷ λόγῳ ἰδεῶν ἐν τοῖς μάλιστα ἐστὶν ἢ λαμπρότης. τὰ τε ἄλλα γὰρ ἀναγκαῖα ἢ ἰδέα τῷ ἀξιωματικῷ λόγῳ καὶ ὅτι δεῖ τῷ σεμνῷ τε καὶ τραχεῖ καὶ σφοδρῷ προσεῖναι τι πάντως καὶ φαιδρότητος, ἵνα μὴ πάντῃ αὐστηρὸς ἢ· φαιδρότητος δὲ οὐ τῆς ἐν ὥραϊσμῳ, ἢ δὴ γλυκύτητός τε καὶ ἀφελείας ἐστίν, οὐδὲ τῆς κατ'

ἐπιμέλειαν συνθήκης κάλλος ἐχούσης τι—καίπερ γὰρ ὃν κομμωτικὸν τὸ τοιοῦτο καὶ πλεονάζον παρὰ τῷ ῥήτορι ὅμως λεπτὸν ἐστὶ καὶ οὐκ ἔχει διάγραμμα οὐδὲ μέγεθος—, οὐκ οὖν ταύτης δεῖ τῆς φαιδρότητος τῷ μεγέθει ὡς καθ' αὐτό, ἀλλὰ τῆς ἀξιοματικῆς ταύτην δὲ ποιεῖ ἢ λαμπρότης, περὶ ἧς ῥητέον. περὶ γὰρ τοῦ ἐναντίου εἶδους τῇ λαμπρότητι κἂν τῷ περὶ σφοδρότητος εἰρήκαμεν, ὅτι ἐστὶ τὸ κομματικὸν καὶ διαλεκτικὸν καὶ ὄντως ἀγωνιστικὸν εἶδος τοῦ λόγου καὶ ὅλως τὸ γοργόν. Γίνεται τοίνυν λόγος λαμπρὸς κατὰ ἔννοιαν μὲν, ὅταν πεποίησιν ἔχη τινὰ ὁ λέγων, ἐφ' οἷς ἂν λέγῃ, <ἦ> διὰ τὸ ἔνδοξα εἶναι ἢ διὰ τὸ καλῶς πεπραῆσθαι αὐτῷ ἢ διὰ τὸ χαίρειν τοῖς λεγομένοις τοὺς ἀκούοντας ἢ καὶ διὰ πάντα ταῦτα ὅλως τε ἐπὶ τοῖς διαπρεπέσι τῶν ἔργων καὶ ἐφ' οἷς ἔστι λαμπρύνεσθαι ὡς ἀληθῶς, ὅπερ φησὶν Ἡρόδοτος ἐλλάμψασθαι, ἐπὶ τούτοις ἐστὶ καὶ ἡ λαμπρότης οἷον «οὐ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν οὐδὲ πλίνθοις ἐγώ, οὐδ' ἐπὶ τούτοις μέγιστον τῶν ἑμαυτοῦ φρονῶ· ἀλλ' ἐὰν βούλῃ τὸν ἐμὸν τειχισμόν» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ πάλιν «αὕτη τῶν περὶ Θήβας ἐγένετο πραγμάτων ἀρχὴ καὶ κατάστασις πρώτη, τὰ πρὸ τούτων εἰς ἔχθραν καὶ μῖσος καὶ ἀπιστίαν τῶν πόλεων ὑπηγμένων ὑπὸ τούτων. τοῦτο τὸ ψήφισμα τὸν τότε περιστάντα τῇ πόλει κίνδυνον παρελθεῖν ἐποίησεν ὥσπερ νέφος», καὶ πάλιν «ταῦτα ἐποιοῦν οἱ ὑμέτεροι πρόγονοι, ταῦθ' ὑμῶν οἱ πρεσβύτεροι, οἱ Λακεδαιμονίους» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ πάλιν «ὑμεῖς τοίνυν, ὦ Ἀθηναῖοι, Λακεδαιμονίων γῆς καὶ θαλάττης ἀρχόντων καὶ τὰ κύκλω τῆς Ἀττικῆς κατεχόντων ἀρμοσταῖς καὶ φρουραῖς, Εὐβοίαν, Τάναγραν, τὴν Βοιωτίαν ἅπασαν» καὶ τὰ ἐξῆς μέχρι τοῦ «ἐξήλθετε εἰς Ἀλίαρτον». πολλὰ δὲ καὶ τοῦ τοιοῦτου παραδείγματα ἐν τῷ Περὶ τοῦ στεφάνου διὰ τὸ φύσει ἀξιοματικὸν τοῦ λόγου καὶ λαμπρόν. Ἀλλ' ἔννοιαί μὲν αὗται καὶ αἱ τοιαῦται λαμπραί. Μεθοδεύσεις δὲ λαμπρῶς, ὅταν προηγουμένως εἰσάγῃς τὰς ἐννοίας, ὅταν ὡς θαρρῶν μετὰ ἀξιώματος ἀλλὰ μὴ ἐνδοιάζων, ὅταν ἀφηγούμενος καὶ μὴ διακόπτων τὰς ἀφηγήσεις, εἴ σοι τούτου μέλοι, τῆς διαρκοῦς λέγω λαμπρότητος· ἐπεὶ τὸ «αὕτη τῶν περὶ Θήβας ἐγένετο πραγμάτων ἀρχὴ καὶ κατάστασις πρώτη. τοῦτο τὸ ψήφισμα τὸν τότε τῇ πόλει περιστάντα κίνδυνον παρελθεῖν ἐποίησεν ὥσπερ νέφος» τοῦτο λαμπρὸν ἅπαν ὃν, εἴτα διακοπὴν καὶ μεταξὺ τῶν δύο κώλων προσλαβὼν τὸ «τὰ πρὸ τούτων εἰς ἔχθραν καὶ μῖσος καὶ ἀπιστίαν τῶν πόλεων ὑπηγμένων ὑπὸ τούτων» ἐνεποδίσθη κατὰ τὴν μέθοδον πρὸς τὸ ἄγαν εἶναι λαμπρόν· οὐ γὰρ ὁμοίον δῆπουθεν ἦν ἀπολελυμένως εἰπεῖν, ὥσπερ καὶ τὸ παράδειγμα ἐθήκαμεν, ἢ διακόψαντα ἐκείνως οἷον «αὕτη τῶν περὶ Θήβας ἐγένετο πραγμάτων ἀρχὴ καὶ κατάστασις πρώτη, τὰ πρὸ τούτων εἰς ἔχθραν καὶ ἀπιστίαν καὶ μῖσος τῶν πόλεων ὑπηγμένων ὑπὸ τούτων. ^[60]

1 9 (50) τοῦτο τὸ ψήφισμα» καὶ τὰ ἐξῆς. τοιοῦτόν ἐστὶ καὶ τὸ «πλεονέκτημα, ὦ Ἀθηναῖοι, μέγα ὑπῆρξε Φιλίππῳ· παρὰ γὰρ τοῖς Ἑλλήσιν, οὐ τισίν, ἀλλὰ πᾶσι» διέκοψε γὰρ καὶ οὐκ εἴασε φανῆναι τοῦ λόγου τὸ ἄγαν λαμπρὸν τῇ διακοπῇ καὶ ὑποστροφῇ. —Ἐτι μεθόδου λαμπρᾶς καὶ τὸ τὰ ἔνδοξα ἐνδοξοτέρως λέγειν, ὥσπερ ἐκεῖνο εἴρηται τὸ «οὐ, μὰ τοὺς ἐν Μαραθῶνι προκινδυνεύσαντας τῶν προγόνων» καὶ τὰ ἐξῆς. τοῦτο γὰρ παράδειγμα μὲν ἔνδοξον, οἷον «ὀρθῶς συνεβούλευσα ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων κινδυνεύειν· οὕτω γὰρ ἐποιοῦν καὶ οἱ ἐν Μαραθῶνι προκινδυνεύσαντες· ὃ δὲ εἰς ὄρκον αὐτὸ ἀναγαγὼν ἐνδοξότερον αὐτὸ ἐποίησε καὶ λαμπρὸν «οὐχ ἡμάρτον ταῦτα συμβουλεύσας, οὐ, μὰ τοὺς ἐν Μαραθῶνι προκινδυνεύσαντας» καὶ τὰ ἐξῆς. Λέξεις δὲ λαμπραί, αἵπερ ἐλέγοντο εἶναι καὶ σεμναί. Σχήματα δὲ λαμπρά, ὅσα καὶ εὐεῖδη, οἷον αἱ ἀναιρέσεις, ὡς τὸ «οὐ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν οὐδὲ πλίνθοις ἐγώ, οὐδὲ ἐπὶ τούτοις» καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ πάλιν αἱ ἀποστάσεις, οἷον «αὕτη τῶν περὶ Θήβας ἐγένετο πραγμάτων ἀρχή» καὶ τὰ ἐξῆς. ὅλως δὲ τὰ ἀσυνδέτως εἰσαγόμενα, εἰ μακρὰ εἴῃ τὰ κῶλα, ποιεῖ λαμπρὸν τὸν λόγον, ταῖς ἐννοίαις κἂν ἀκμαῖος ἦ· καὶ γὰρ ἡ ἀκμή, περὶ ἧς αὐτίκα λέξομεν, τοῖς τῆς λαμπρότητος σχήμασι τε καὶ κώλοις γίνεται, μεθ' ὧν ἄλλων πέφυκε γίνεσθαι. εἰδέναι μέντοι χρή, ὅτι, ἐὰν μετὰ καταστάσεως εἰς ἀρχὴν ἀνάγῃς τὸν λόγον ὀρθώσας, κἂν ἀποστήσης, ἥττον γίνεται λαμπρός, εἰ

μὴ πλαγιάσας εὐθύς ἢ τι ἕτερον σχῆμα περιβλητικὸν ἐπαγαγὼν κατ' ἀνάγκην μακρὰν ἀποτείνης ῥῆσιν, οὐκ ἐχούσης ἀνάπαυσιν τῆς ἐννοίας καὶ κατὰ τοῦτο γινομένου πως τοῦ λόγου λαμπροῦ, οἷον «ὕμεις τοίνυν, Λακεδαιμονίων γῆς καὶ θαλάττης ἀρχόντων» καὶ τὰ ἐξῆς· εἰ γὰρ μὴ ἐπλαγιάσεν εὐθύς ἐν τῷ «Λακεδαιμονίων γῆς καὶ θαλάττης ἀρχόντων» καὶ κατ' ἀνάγκην περιέβαλεν ἀπὸ τοῦ πλαγιασμοῦ, ἐπέμεινε δὲ τῇ ὀρθώσει, καθαρὸς ἂν μᾶλλον ἐγένετο ὁ λόγος καὶ οὐ λαμπρός. τεκμήριον δὲ τούτου τὸ «λέγονται χρήματα οἱ τριάκοντα δανείσασθαι παρὰ Λακεδαιμονίων ἐπὶ τοὺς ἐν Πειραιεῖ»· καίπερ γὰρ ἀσυνδέτως εἰσαχθὲν ὁμῶς διὰ τὸ ἐπιμεῖναι τῇ ὀρθότητι καθαρὸν μὲν καὶ ἀπλοῦν ἔμεινε, λαμπρὸν δὲ οὐδαμῶς. ^[95]

1 9 (100) ἔτι καὶ ταύτῃ διαφέρει τὰ τοιαῦτα τῶν λαμπρῶν, ὅτι αἱ μὲν λαμπρότητες οὐ μᾶλλον πραγμάτων εἰσὶν ἀφηγήσεις ἢ ποιότητές τε πραγμάτων καὶ αὐξήσεις, ὁ δὲ καθαρὸς λόγος σχεδὸν ἐναντίος ὢν τῷ λαμπρῷ ὁμῶς ταῖς μὲν ἀποστάσεσι καθάπερ ἐκεῖνος εἰσάγεται, μετὰ μέντοι ὀρθότητος διακοῦς, καὶ πραγμάτων τινῶν ἀφήγησιν ἔχει, ἀλλ' οὐκ αὐξήσιν τινα τούτων οὐδὲ ποιότητα, ὅπερ ἐστὶ τῆς λαμπρότητος. τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ «Σαννίων ἔστι δῆπου τις ὁ τοὺς τραγικοὺς χοροὺς διδάσκων» καὶ τὸ «λέγεται ποτε ἐπὶ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης εὐδαιμονίας Ἀλκιβιάδης» καὶ τὸ «λέγονται χρήματα οἱ τριάκοντα δανείσασθαι» καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ἀλλὰ σχήματα μὲν ταῦτα λαμπρότητος. Κῶλα δὲ τὰ μέλλοντα ποιήσιν τὸν λόγον λαμπρὸν μακρότερα εἶναι δεῖ· καὶ τούτου παραδείγματα πάντα, ὅσα κἂν τῷ περὶ ἐννοιῶν λαμπρότητος εἰρήκαμεν. Συνθῆκαι δὲ λαμπραὶ μάλιστα μὲν αἱ σεμναί, περὶ ὧν εἴρηται, χρῆσθαι μὴν ἔστιν ὅτε οἷόν τε καὶ τροχαϊκαῖς συνθήκαις, καὶ οὐδὲν γε βλάπτεται ὁ λαμπρὸς λόγος τῇ συνθήκῃ ταύτῃ, μόνον εἰ ἡ ἀνάπαυσις γένοιτο σεμνή· τὸν γὰρ ῥυθμὸν αἱ τοιαῦται ἀναπαύσεις μακρῶν τῶν κώλων γινομένων ποιοῦσι σεμνόν τε καὶ λαμπρόν, κἂν ἐκ τροχαίων συγκεῖμενος ᾦ. Ἀλλὰ περὶ μὲν λαμπρότητος τοσαῦτα. περὶ δὲ ἀκμῆς ἂν εἴη λέγειν ἐπόμενον, ἢ πάλιν ἐναντίον εἶδος δηλαδὴ κατὰ μὲν τὰς ἐννοίας, ὅσαι σφοδρότητί τε καὶ τραχύτητι ἐναντιοῦνται, κατὰ δὲ τὰ λοιπά, ὅσα τῇ λαμπρότητι. Περὶ ἀκμῆς. ^[129]

1 10 (τ) Ὅπως μὲν ἡ σεμνότης καὶ μετ' ἐκείνην ἡ τραχύτης ἢ τε σφοδρότης καὶ ἔτι λαμπρότης αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς γίνονται καὶ τῷ λόγῳ μέγεθος σὺν ἀξιώματι καὶ ὄγκῳ προστιθέασιν, ἱκανῶς ἡμῖν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένοις μετὰ τὸν περὶ σαφηνείας δέδεικται λόγον. ἔποιτο δ' ἂν τῷ περὶ τραχύτητός τε καὶ σφοδρότητος καὶ ἔτι τῷ τῆς λαμπρότητος ἀναγκαίως ὁ περὶ ἀκμῆς λόγος, ἢ κατὰ μὲν τὰς ἐννοίας ἐναντιοῦται πάλιν, ὅσα τῇ τε σφοδρότητι καὶ τραχύτητι, κατὰ δὲ τὰ λοιπά, ὅσα καὶ λαμπρότητι. λέγειν δὲ περὶ ἀκμῆς ἔπεται μετὰ τὰ προειρημένα ἀναγκαίως τὰ τε ἄλλα καὶ ὅτι διὰ τούτων πως γίνεσθαι πέφυκεν ἡ ἀκμή, ὡς ἐνεδειξάμεθα καὶ τοῦτο κατ' ὀλίγον μὲν πως καὶ ἐν τῷ περὶ τραχύτητος, δείξομεν δὲ καταφανέστερον ἐνταῦθα ἀναγκαίως ἐν τῷ περὶ αὐτῆς λόγῳ τῆς ἀκμῆς, μᾶλλον δὲ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς φανερόν ἔσται. Ἐννοιαὶ μὲν γὰρ ἀκμῆς καὶ ἔτι μέθοδοι αἱ αὐταί, αἵπερ ἦσαν τῆς τε τραχύτητος καὶ τῆς σφοδρότητος. Λέξεις δὲ αἱ τε αὐτῶν τούτων τῶν ἰδεῶν καὶ ἔτι αἱ τῆς λαμπρότητος μεμιγμέναι, οἷον «νόσημα γάρ, ὦ Ἀθηναῖοι, δεινὸν ἐμπέπτωκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ χαλεπὸν καὶ πολλῆς τινος εὐτυχίας καὶ τῆς παρ' ὑμῶν ἐπιμελείας δεόμενον»· ἢ γὰρ τροπὴ τραχέος οὕσα καὶ σφοδροῦ λόγου ἡ «νόσημα γάρ»· ἐτέρως πως διῆρται ὡς ἐν λαμπρότητι καὶ οὐ μᾶλλον τραχύτητα ἐνταῦθα ἐμφαίνει ἢ λαμπρότητα. περὶ δὲ τῶν τοιούτων ὀνομάτων ἱκανῶς οἶμαι ἐν τῷ περὶ σεμνότητος ἡμῖν εἰρησθαι. Καὶ μὴν καὶ σχήματα ἀκμαστικά, ὅσα καὶ ἐν λαμπρότητι καὶ σφοδρότητι. κατὰ μὲν γὰρ λαμπρότητος σχῆμα ἀκμὴ γέγονεν ἐν τῷ «ἐξέστητε, ὦ Ἀθηναῖοι, τῆς τάξεως, ἐφ' ἧς ὑμεῖς οἱ πρόγονοι κατέλιπον» καὶ πάλιν «πλεονέκτημα, ὦ Ἀθηναῖοι, μέγα ὑπῆρξε Φιλίππῳ»· ἐξ ἀποστάσεως γὰρ εἰσῆκται. ἀκεῖνα δὲ τοιαῦτα· «μή μοι σφζέσθω μηδ' ἀπολλύσθω μηδεῖς, ὃν ἂν ὁ δεῖνα ἢ ὁ δεῖνα βούληται» καὶ τὸ «πολλὰ ἂν εἰπεῖν ἔχοιεν Ὀλύμπιοι νῦν, ἃ τότε εἰ προείδοντο, οὐκ ἂν ἀπώλοντο» καὶ «ἕως ἂν σφύζηται τὸ σκάφος, ἂν τε μεῖζον ἂν τ' ἔλαττον ᾦ, τότε χρὴ καὶ

ναύτην καὶ κυβερνήτην καὶ πάντα ἄνδρα ἐξῆς προθύμους εἶναι, ἐπειδὴν δὲ ἡ θάλαττα ὑπέρσχη, μάταιος ἡ σπουδή». ταῦτα δὲ καὶ πλέον ἔχει τι· οὐδὲ γὰρ ἐξ ἀποστάσεως εἰσῆκται ὥσπερ τὸ «πλεονέκτημα, ὧ Ἀθηναῖοι, μέγα ὑπῆρξε Φιλίππῳ» καὶ τὸ «ἐξέστητε, ὧ Ἀθηναῖοι, τῆς τάξεως», ἀλλ' ἀπροσδοκῆτως ἐξ ἐπεμβολῆς. διὸ καὶ μειζόνως ἐκλάμπει καὶ πλέον ἔχει τὸ φαιδρὸν ἢ ἀκμή· κυρίως γὰρ τοῦτ' ἂν ἀπόστασις εἴη, ἐὰν δὲ καταστήσας εἰς ἀρχὴν ἀνάγῃ τὸν λόγον, ἦττον ἐμφαίνεται τὸ ἀποστατικόν, οἷον τοσοῦτον ὑπείπων «πλεονέκτημα, ὧ Ἀθηναῖοι» καὶ τὰ ἐξῆς· προσδοκήσας γὰρ ἡμῖν ἐνταῦθα ἢ ἀπόστασις ὥφθη· ἐκεῖ δὲ οὐ πάνυ τι τὸ ἀποστατικόν, οἷον «νῆ Δία, ἔδει γὰρ τὸ καὶ τὸ γενέσθαι καὶ τὸ μὴ γενέσθαι· πολλὰ ἂν εἶπεῖν ἔχοιεν Ὀλύνθιοι» καὶ τὰ ἐξῆς. ^[45]

1 10 (50) —Ἀλλ' ὅπερ ἐλέγομεν, κατὰ μὲν λαμπρότητος σχήματα οὕτως ἀκμή γίνεται· κατὰ δ' αὖ σφοδρότητος αἱ ἀποστροφαὶ δηλονότι καὶ οἱ ἔλεγχοι ποιοῖεν ἂν τὴν ἀκμήν, οἷον τὸ «πότερον αὐτὴν ἐχρῆν, Αἰσχίνῃ, τὸ φρόνημα ἀφεῖσαν καὶ τὴν ἀξίαν τὴν ἑαυτῆς ἐν τῇ Θετταλῶν» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ πάλιν «οὐ λέγειν εἴσω τὴν χεῖρα ἔχοντα, Αἰσχίνῃ, δεῖ, οὐ, ἀλλὰ πρεσβεύειν εἴσω τὴν χεῖρα ἔχοντα». οὐ δεῖ δὲ θαυμάζειν, εἴ ποῦ τις ἀποστροφή, καίτοι λεγόντων ἡμῶν σφοδρότητος εἶναι τὸ σχῆμα, ὅμως καὶ ἥθος ἔχει τι, ὥσπερ τὸ «καί μοι μὴδὲν ὀργισθῆς· οὐδὲν γὰρ ἐρῶ σε φλαῦρον»· μεθωδεύθη γὰρ οὕτως, ὥστε μὴ δόξαι πικρῶς λέγεσθαι διὰ τὴν ὑπόληψιν τοῦ προσώπου τοῦ Λεπτίνου καὶ μὴδὲν γε ἦττον ἔχειν τὴν σφοδρότητα. ἐμφαίνεται γὰρ καὶ ἐν τῷ ἥθει. ὅτι δὲ καὶ ἥθος ποιεῖν σφοδρότητα οὐδὲν κωλύει, αἱ εἰρωνεῖαι δηλοῦσι πᾶσαι, οἷον «πῶς ὑμῖν ὑπὸ τῶν χρηστῶν τούτων τὰ πράγματα ἔχει;» καὶ πάλιν «τὸν καλὸν ἀνδριάντα καὶ τριταγωνιστὴν ἄκρον ἐξέθρεψέ σε» καὶ μυρία ἄλλα. κάκεῖνα μέντοι ἠθικῶς ἅμα καὶ σφοδρῶς εἴρηται τὸ «σὺ δὲ ὅμοιος, Αἰσχίνῃ; ὁ δὲ ἀδελφὸς ὁ σός; ἀλλὰ πρὸς τοὺς ζῶντας, ὧ χρηστέ» καὶ τὰ ἐξῆς. Ἀλλὰ σχήματα μὲν ἀκμῆς ταῦτα· τὰ δὲ ἄλλα πάντα ἀπλῶς τὰ αὐτὰ ἔχει τῇ λαμπρότητι, οἷον κῶλα, συνθήκας, ἀναπαύσεις, ρυθμούς. Καὶ περὶ μὲν ἀκμῆς τοσαῦτα. Ἀπορήσειε δ' ἂν τις ἐκ τούτων εἰκότως, ποῖόν τί ἐστι τὸ «μέχρι τούτου Λασθένης φίλος ὠνομάζετο Φιλίππου» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ τὸ «ἀλλ' ὁ τὴν Εὐβοίαν ἐκεῖνος σφετεριζόμενος καὶ κατασκευάζων ἐπιτείχισμα ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ ὅσα τοιαῦτα, πότερον ἀκμαστικά ἢ λαμπρὰ ἢ τὸ συναμφοτέρον ἐστίν, ὃ καὶ μᾶλλον φαίμεν οὖν ἂν, ὅτι, καθάπερ ἐδιδάξαμεν ἔν τε τῷ περὶ λαμπρότητος καὶ ἐνταῦθα πάλιν ἐν τῷ περὶ ἀκμῆς, πάντως τῇ ἀκμῇ λαμπρότητος ἴδια πολλὰ πρόσσεστιν, οἷον τὰ κῶλα μακρὰ ὄντα καὶ οἱ ρυθμοὶ καὶ τὰ ἐξῆς τούτων, πολλαχοῦ δὲ καὶ τὴν λέξιν ἔφαμεν καὶ τὸ μέγιστον τὰ ἀποστατικά τῶν σχημάτων· ὥστ', εἰ λέγοιμεν ταῦτα μεμῖχθαι ἐξ ἀμφοῖν, ἔκ τε λαμπρότητος καὶ ἀκμῆς, τὸ «μέχρι τούτου Λασθένης» καὶ τὰ τοιαῦτα εἰς ταὐτὸν ἐμπίπτειν καὶ μὴδὲν ἦττον ἐμφαίνεσθαι αὐτὰ ἀκμαστικά, εἴ γε πάντως ἔχει ἡ ἀκμή πολλὰ τῶν ἰδίων λαμπρότητος· αἱ γὰρ ἔννοιαι τούτων, οἷον τὸ «μέχρι τούτου Λασθένης φίλος ὠνομάζετο Φιλίππου» καὶ πάλιν τὸ «ἀλλ' ὁ τὴν Εὐβοίαν ἐκεῖνος σφετεριζόμενος καὶ κατασκευάζων ἐπιτείχισμα ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν» καὶ ὅσα τοιαῦτα σφοδρὰ πῶς εἶναι δοκεῖ κατὰ προσώπων λεγόμενα, ὅπερ ἴδιον ἀκμῆς, τὰ τε σχήματα αὐτὰ καὶ τὰ κῶλα ὄντα λαμπρὰ μετ' ἐκείνων τῶν ἐννοιῶν τὴν ἀκμὴν ποιεῖ. ^[95]

1 10 (100) ὥστε καὶ φαίη τις ἂν· τί χρὴ λέγειν, ὅτι μέμικται λαμπρότης ἐνταῦθα καὶ ἀκμή, φύσει δέον αἰετὰ ταῦτα μεμῖχθαι, ὅτε ἀκμαῖος ὁ λόγος εἴη; ἀλλ' εἰδέναι χρὴ, ὅτι πρῶτον μὲν ἐνταῦθα φαμεν ἀκμὴν καὶ λαμπρότητα συνεληλυθέναι, οὐχί γε τραχύτητα ἢ σφοδρότητα ὁμοῦ λαμπρότητι γεγενῆσθαι, ἃ ποιεῖ τὴν ἀκμὴν· οὐ γὰρ ἀκμή καὶ λαμπρότης συνελθοῦσαι ἀκμὴν ποιοῦσιν, ἀλλ' ἔννοιαι τραχεῖαι καὶ σφοδραὶ καὶ μέθοδοι τοιαῦται λέξει καὶ κῶλοις λαμπρότητος καὶ εἴ τιτιν ἐτέρῳ κραθεῖσαι ποιοῦσι τὴν ἀκμὴν. διὸ οὐδὲ ἀντακολουθοῦσιν ἀλλήλαις, ἀλλ' ἡ μὲν ἀκμή πάντως ἔχει τι καὶ λαμπρότητος, οὐ μὴν ἢ γε λαμπρότης ἔχει τι ἀκμῆς, εἰ μὴ τις ἐρίζων βιαίως λέγοι ταῦτα, ἃ ἦν ἴδια λαμπρότητος, τὴν μακροκωλίαν λέγω καὶ τὰ ἀποστατικά σχήματα καὶ εἴ

τι ἕτερον, διὰ τὸ ἐπ' ἀμφοῖν εὐρίσκεσθαι ἰσάζειν καὶ μηδὲν μᾶλλον ἐντεῦθεν ἐκεῖ ἢ ἐκεῖθεν ἐνθάδε μετεννήχθαι. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐστὶ σαφὲς λῆρος· φανερὰ γὰρ ταῦτά γε καὶ τῇ αἰσθήσει ψιλῇ, ὡς ἴδια μὲν ἐστὶ λαμπρότης, ἀκμὴ δ' οὐδὲ ἔχει γενέσεως ὑπόστασιν καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ἢ μῖξις τῶν ἀπὸ τῆς τραχύτητος ἢ σφοδρότητος καὶ τῶν ἀπὸ τῆς λαμπρότητος ποιεῖ τὴν ἀκμὴν. διό, καθάπερ ἔφην, οὐδὲ ἀντακολουθοῦσιν· ὅπερ μὲν γὰρ ἂν ἀκμαῖον ᾖ, πάντως καὶ λαμπρόν ἐστὶ καὶ ἥτοι σφοδρόν γε ἢ τραχὺ ἢ τὸ συναμφοτέρον· οὐ μὴν ὅ τι ἂν ᾖ τραχὺ γε ἢ σφοδρόν ἢ καὶ λαμπρόν, ἀνάγκη αὐτὸ καὶ ἀκμαῖον εἶναι· ἔχει γὰρ ταῦτα καὶ καθ' ἑαυτὰ ὑπόστασιν καὶ χωρὶς τῶν ἐτέρων. δύναται μέντοι τις οὕτω λέγειν, ὅτι οἷόν τέ ἐστὶν ἀπὸ ταύτης τῆς ἐννοίας οἷον τῆς τραχείας ἢ σφοδρᾶς ἀκμὴν ποιῆσαι ἢ πάλιν ἀπὸ τούτου τοῦ κώλου οἷον τοῦ λαμπροῦ ὁμοίως ἀκμὴν ποιῆσαι, οὐ μὴν ἴδιά γε ταῦτα ἀκμῆς. πρὸς οὖν τοὺς ταῦτα τιθεμένους ἀκμὴν εἶναι, ἐπεὶ περ ἔφην ἄμφω συνεληλυθέναι, ἀκμὴν καὶ λαμπρότητα, πρῶτον μὲν, ὅπερ εἶπον, ὑποληπτέον, ὅτι οὐκ ἐξ ἀκμῆς καὶ λαμπρότητος ἡ ἀκμὴ γίνεται, ἀλλ' ἐξ ὧν εἴρηται· ἔπειτα ὅτι ταῦτα, τὸ «μέχρι τούτου Λασθένης» λέγω καὶ τὸ «ἀλλ' ὁ τὴν Εὐβοίαν ἐκεῖνος σφετεριζόμενος» καὶ τὰ τούτων ἐξῆς ὅσα τε αὐτοῖς ἐστὶν ὅμοια, μεμῖχθαι λέγω διόλου ἀρξάμενα ἀπὸ τῶν ἐννοιῶν· καὶ γὰρ λαμπραὶ εἰσι καὶ σφοδραὶ ἔννοιαι καὶ μᾶλλον γε λαμπραὶ, εἴ τις σὺν ἐπιστήμῃ αὐτὰς θεωροῖ. σκεψώμεθα δέ, ποίας ἐννοίας ἔφαμεν εἶναι λαμπράς. αἷς πέποιθεν ὁ λέγων δηλονότι. οὐκοῦν ἐνταῦθα βουλόμενος συστήσαι ὁ ῥήτωρ, ὅτι, εἰ τῆς Φιλίππου μερίδος ἡ πόλις ἐγένετο, οὐκ ἂν συνήνεγκεν, ἐπιστώσατο μὲν αὐτὸ <καὶ κατὰ ἔθνη> καὶ κατὰ πόλεις, ἐκ Θετταλῶν τετραδαρχουμένων καὶ ἐκ τῶν ἄλλων, οἷον «καὶ γὰρ εἰ μὲν ὡς ἐκράτησε Φίλιππος ὥχeto εὐθὺς ἀπὸ τῶν καὶ μετὰ ταῦτα ἦγεν ἡσυχίαν, μηδένα μήτε τῶν ἑαυτοῦ συμμάχων μήτε τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἀδικῶν, ὅμως ἦν ἂν τις κατὰ τῶν ἐναντιωθέντων, οἷς ἔπραττεν ἐκεῖνος, μέμψις καὶ κατηγορία· εἰ δὲ ὁμοίως ἀπάντων τὸ ἀξίωμα, τὴν ἡγεμονίαν» καὶ τὰ ἐξῆς. ^[155]

1 10 (150) συνέστησε μὲν οὖν αὐτὸ καὶ κατὰ πόλεις, ὥσπερ ἔφην, καὶ κατὰ ἔθνη. συνιστὰς δὲ αὐτὸ καὶ ἀπὸ τῶν κατ' ἄνδρα «οὐδεῖς», φησί, «τὸ τοῦ προδιδόντος συμφέρον ζητῶν χρήματα ἀναλίσκει». εἴτ' αὖ πάλιν τοῦτο συστήσαι θέλων ἔχει παραδείγματα σαφῆ καὶ πολλὰ καὶ γνώριμα πᾶσι. διὸ καὶ πεποιθήσει λέγων ἔλλαμπρύνεται τῷ λόγῳ. καὶ οὐκ οἶδ' αὖτε, εἴ τι παράδειγμα τούτου λαμπρότερον ἔχομεν τοῦ «μέχρι τούτου Λασθένης φίλος ὠνομάζετο Φιλίππου» καὶ τὰ ἐξῆς, εἰς τοσοῦτον μῆκος τῶν κώλων προελθόντων, ἅτε τῇ ἐννοίᾳ πεποιθότως χρωμένον τοῦ ῥήτορος, καὶ τῶν ἐπαναφορῶν διὰ τὸ κατὰ συζυγίαν ἐξενεχθῆναι θαυμαστὸν κάλλος ἐργασαμένων· ἀκριβέστερον δὲ καὶ περὶ τούτου ἐν τῷ περὶ κάλλους ἡμῖν λελέγεται. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐπανιτέον, ὅτι λαμπρὰ μὲν διὰ ταῦτα ἡ ἐννοία· οὐ γὰρ Εὐθυκράτους καὶ Λασθένης καὶ τῶν ἄλλων προδοτῶν προῦκειτο δήπουθεν αὐτῷ κατηγορεῖν, ἀλλὰ συστήσαι τὸ προειρημένον. λαμπρὰ μὲν οὖν διὰ ταῦτα. σφοδρὰ γε μὴν δηλονότι διὰ τοῦτο, ὅτι κατὰ προσώπων δοκεῖ λέγεσθαι τῶν προδοτῶν. καίτοι οὐχὶ τοιοῦτον ἀπλῶς εἶναι δεῖ τὸν κατὰ προδότου λόγον, ἀφηγηματικὸν καὶ ἥττον ἔχοντα τὸ σφοδρόν· ὅμως γε μὴν ἔχει τὴν σφοδρότητα καὶ οὕτως. —Καὶ αἱ μὲν ἔννοιαι τοιαῦται, καθ' ἃς καὶ μόνας τάχα ἂν τις ἐνταῦθα φαίη μεμῖχθαι τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν ἀκμὴν. τὰ δὲ ἐξῆς δῆλα μὲν ὡς πάντως ἐστὶν ἴδια λαμπρότης καὶ ὡς, εἴπερ λαμπρὰ ἡ ἐννοία, ὥσπερ καὶ ἔστι λαμπρά, καθάπερ καὶ ἐδείκνυμεν, ἐκείνης ἂν εἴη καὶ ταῦτα, μέθοδον λέγω καὶ σχήματα καὶ τᾶλλα πάντα· διὰ δὲ τὸ καὶ τὴν ἀκμὴν ἀπὸ τούτων συνίστασθαι ἀνάγκη φάσκειν ἐνταῦθα κοινὰ αὐτῶν γεγενῆσθαι καὶ τὰ τοιαῦτα. —Τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ «ἀλλ' ὁ τὴν Εὐβοίαν ἐκεῖνος» τοῦ γὰρ ὅτι τὴν εἰρήνην ἔλυκε Φίλιππος τὰ λεγόμενα πάντα συστάσεις εἰσὶ καὶ πίστεις, αἷς πεποιθὼς ὡς γνωρίμοις καὶ φανεραῖς ἔλλαμπρύνεται. ἀλλ' ὅμως ἐνταῦθα πλέον τὸ ἀκμαῖόν ἐστιν, ὥσπερ ἐκεῖ πλέον ἦν τὸ λαμπρόν· φανερώς γὰρ ἐνταῦθα λέγει κατὰ προσώπου καὶ οὐχ ὡς ἐκεῖ ἀφηγεῖται καὶ οὐ κατηγορεῖ. ἔτι μέντοι καὶ διὰ τοῦτο πλεονάζειν τῇ ἀκμῇ δοκεῖ, ὅτι σχήματι κέχρηται ἐλεγκτικῶς πρὸς τὸν Αἰσχίνην, λέγω τῇ

ἐρωτήσει, ὅπερ ὄν σφοδρότητος ἢ μὲν ἀκμὴ δέχεται, ἢ λαμπρότης δὲ οὐ. καὶ μὴν καὶ τὸ μὴ ἀπλῶς εἰς μῆκος ἀπολεύσθαι τὰ κῶλα, ἀλλ' εἶναι μὲν τὸ ὅλον ἓν, δοκεῖν δὲ <δια> κεκόφθαι ταῖς συμπλοκαῖς καὶ γεγενῆσθαι κομματικόν, οὔτε λαμπρότητος ὄν οὔτε ἀκμῆς σφοδρότητος δὲ μᾶλλον, τῷ τὴν σφοδρότητα τῆς μὲν λαμπρότητος ἀπηλλάχθαι πάντη, τῇ δὲ ἀκμῇ κατὰ τι κοινωνεῖν ἀκμαιότερον μᾶλλον ἢ λαμπρότερον πεποίηκε φαίνεσθαι τὸν λόγον. ^[205]

1 10 (200) —Εἰ δὲ καὶ περιβεβλημένως, μᾶλλον δὲ μεστῶς προήχθη, τοῦτο πάλιν ἑτέρου λόγου. Ταῦτα περὶ ἀκμῆς. ἔπειτο δ' ἂν εἰπεῖν ἤδη καὶ περὶ τῆς περιβολῆς· αὕτη γὰρ λοιπὴ τῶν ποιουσῶν τὸ μέγεθος ιδέα καταλείπεται, ἥπερ ὅτι ἐναντία ἦν ἡ καθαρότης, ἐν τῷ περὶ σαφηνείας εἰρήκαμεν. Περὶ περιβολῆς. ^[210]

1 11 (τ) ἐν ταύτῳ καὶ περὶ μεστότητος. Μετὰ τὸν περὶ σαφηνείας λόγον ὑποθέμενοι περὶ μεγέθους εἰπεῖν καὶ ὄγκου καὶ ἀξιώματος τοῦ ἐν λόγῳ ἔφαμεν τοῦτο ποιεῖν σεμνότητά τε καὶ τραχύτητα καὶ ἔτι αὐτὴ σφοδρότητα λαμπρότητά τε καὶ ἀκμὴν καὶ τελευταῖον ἐπὶ πᾶσι τὴν περιβολήν. οὐκοῦν περὶ τῶν ἄλλων ἀπασῶν εἰπόντες ιδεῶν, αἱ τὸ μέγεθος ἐποιοῦν, ἀναγκαιῶς ἂν ἤδη λέγοιμεν καὶ περὶ τῆς περιβολῆς. τά τε γὰρ ἄλλα ἀξία σπουδῆς ἢ περὶ αὐτῆς ἐπιστήμη καὶ ὅτι πλείονι ταύτῃ τῶν ἄλλων ιδεῶν ἀπασῶν, καθ' ἃς λόγου μέγεθος γένοιτ' ἂν, ὁ ῥήτωρ κέχρηται. ἀλλὰ τὴν μὲν αἰτίαν, δι' ἣν οὕτω πεποίηκεν ἐκεῖνος, ὕστερον λέξομεν· οὐ γὰρ ἐγχωρεῖ νυνὶ λέγειν, πρὶν περὶ αὐτῆς τι προδιδάξαι τῆς περιβολῆς περὶ αὐτῆς δ' ἂν ἤδη ταύτης εἴη λεκτέον. ὅτι δὲ ἐναντίον αὐτῇ ἡ καθαρότης, ἐν τῷ περὶ σαφηνείας εἴρηται. Γίνεται τοίνυν περιβολὴ κατ' ἔννοιαν μὲν, ὅταν ἦτοι ἔξωθέν τι προσλαμβάνῃς τούτῳ, περὶ οὗ ὁ λόγος, οἷον γένος εἶδει «πονηρόν, ὧ Ἀθηναῖοι, πονηρόν ὁ συκοφάντης αἰεῖ, τοῦτο δὲ καὶ φύσει κίναδος τάνθρώπιόν ἐστιν», ἢ ἀόριστον ὠρισμένῳ, οἷον «πολλὰ μὲν οὖν ἔγωγ' ἐλαττοῦμαι κατὰ τουτονὶ τὸν ἀγῶνα Αἰσχίνου, δύο δέ, ὧ Ἀθηναῖοι, καὶ μεγάλα», ἢ ὅλον μέρει, οἷον «ἀλλ' ὅλης οὔσης ἱεῖρας τῆς ἀκροπόλεως ταυτησὶ καὶ πολλὴν εὐρυχωρίαν ἐχούσης, παρὰ τὴν χαλκὴν τὴν μεγάλην Ἀθηνᾶν ἐκ δεξιᾶς ἔστηκεν»· οὐ γὰρ ἡ ἀκρόπολις γένος οὐδ' ὁ ἐκ δεξιᾶς τῆς Ἀθηνᾶς τόπος εἶδος τῆς ἀκροπόλεως ἐστὶν οὐδὲ ἀόριστόν τι καὶ ὠρισμένον, ἀλλ' ὅλον καὶ μέρος καὶ προσεῖληπται τῷ μέρει τὸ ὅλον. ποιεῖ δὲ καὶ τὸ κατ' ἄθροισιν προσλαμβάνόμενον ἔξωθεν, εἰ καὶ μὴ προσληφθεῖ τὸ ἀόριστον, ὅμως περιβολὴν τινα, οἷον «δύο δὲ καὶ μεγάλα, ἐν μὲν τόδε, ἕτερον δὲ τόδε», καὶ πάλιν «τρία γὰρ τὰ μέγιστα ὀνειδίη κτᾶται, φθονερούς ἀχαρίστους ἀπίστους εἶναι δοκεῖν» καὶ πάλιν ἐνταῦθα δύο εἴρηκεν, ἐν μὲν τόδε, ἕτερον δὲ τόδε. πολλὰ παρὰ τῷ ῥήτορι καὶ τούτου καὶ τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων τὰ παραδείγματα. —Εἰδέναι δὲ χρή, ὥς αἱ τοιαῦται προσλήψεις καὶ εὐκρινείας εἰσὶν, οὐ περιβολῆς μόνον ποιητικά· κατὰ μὲν γὰρ τὸ προειδέναι τοὺς ἀκούοντας, περὶ ὧν ἀκούονται, ποιεῖ τὴν εὐκρίνειαν, καθὼς δὲ ἔξωθεν προσεῖληπται, περιβάλλει. θαυμάζειν δὲ οὐ χρή, εἰ δοκοῦσά πως ἡ εὐκρίνεια τῇ περιβολῇ ἐναντιοῦσθαι διὰ ταύτου πράγματος δύναται γίνεσθαι, οἷον διὰ τῆς τοῦ κατ' ἄθροισιν προσλήψεως· οὐ γὰρ οὕτως ἐστὶν ἐναντία τὰ τῶν λόγων εἶδη, καθάπερ ἄλλα τινά, ὥς μὴ δύνασθαι συνυπάρχειν, οἷον ὥσπερ τὸ θερμὸν τῷ ψυχρῷ ἢ ὁ θάνατος τῇ ζωῇ ἢ ἡ νύξ τῇ ἡμέρᾳ ἢ ὅσα τοιαῦτα, ἀλλὰ τούναντίον πέφυκε δύνασθαι συνυπάρχειν τὰ ἐναντία ταῦτα καὶ τότε μᾶλλον θαυμαστός ὁ λόγος γίνεται, ὅταν διὰ τῶν ἐναντίων ιδεῶν εὖ κεκραμένος περαίνηται. ^[45]

1 11 (50) δυσχερὲς δὲ ἡ μῖξις, καὶ σχεδὸν οὐδεὶς οὕτω καλῶς οὐδὲ τῶν ἀρχαίων αὐτῇ κέχρηται ὥς ὁ ῥήτωρ, μετὰ γε Ὅμηρον. πῶς γὰρ οὐ δυσχερὲς μῖξις καθαρότητα μὲν περιβολῇ καὶ τῷ περιττῷ καὶ μεστῷ τὴν σαφήνειαν, σεμνότητι δὲ τὸ λεπτόν καὶ τὴν χάριν τῷ διηρμένῳ πρὸς μέγεθος, σφοδρότητι δὲ τὴν ἀφέλειαν καὶ τῇ τραχύτητι τὸ μεθ' ἡδονῆς ἔνθα δὲ τόλμης δεῖ, κάλλος καὶ τὸ κεκοσμημένον ἅμα πιθανότητι, λαμπρότητι δὲ τὸ γοργόν τε καὶ ἀγωνιστικόν καὶ οἷον εὐζωνον χωρὶς εὐτελείας καὶ ταπεινότητος, τῷ δὲ ἀκμαίῳ πάλιν τὸ πιθανόν καὶ τὸ τοῦ ἀληθοῦς καὶ ἐνδιαθέτου ἐμφαντικόν ὅσα τε ἄλλα τῶν εἰδῶν τοῦ λόγου τῆς ἐναντίας ἀλλήλοις

δοκεῖ πως εἶναι φύσεως. τούτου γὰρ οὐκ οἶδ' εἴ τι γένοιτ' ἂν ἐν λόγῳ χαλεπώτερον, ἄλλως τε καὶ τούτοις ἅπασιν αὐτοῖς τε ἐκάστοις καὶ ταῖς μίξεσιν αὐτῶν εἰ μέλλοι τις εἰς δέον χρήσεσθαι. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀκριβῶς δεῖξαι καὶ διὰ παραδειγμάτων ἐτέρου δεῖται καιροῦ τοῦ περὶ μεθόδου δεινότητος ὅτε λέγοιμεν. νῦν δὲ εἰς τοσοῦτον εἰρήσθω, τοῦ μηδένα θαυμάζειν, ὃ δὴ σμικρότατόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς, εἰ περιβολὴ δύναται διὰ ταύτου γίνεσθαι καὶ εὐκρίνεια· σχεδὸν γὰρ ταῦτα οὐδὲ ἐναντία ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον ἀεὶ τοῖς περιβλητικοῖς ἅπασιν, ὅτε αὐξηθεῖη καὶ μεστὸν ποιεῖ τὸν λόγον, παρεῖναι τι τῶν εὐκρινούντων, ὡς ἂν μὴ συγχέοιτο μὴδ' ἀσαφὴς ὁ λόγος γίνοιτο, ὅπερ καὶ ἐν τῷ περὶ εὐκρινείας ἐδείξαμεν. Ἐπάνειμι δὴ πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τὸν τῆς περιβολῆς λόγον. ἦτοι γάρ, ὅπερ ἔφην, ὅταν προσλάβῃ τις τῶν ἔξωθέν τι, ποιεῖ κατ' ἔννοιαν περιβολήν, ὡς ἐδείξαμεν, ἢ ὅταν μὴ ψιλὰ λέγῃ τὰ πράγματα μὴδὲ καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ μετὰ τῶν παρακολουθούντων, οἷον τόπου, χρόνου, αἰτίας, τρόπου, προσώπου καὶ ἔτι γνώμης τῆς τοῦ προσώπου πάντων τε ἀπλῶς τῶν τοιούτων, οἷον 'ὑπεσχόμεν χορηγήσειν'. πότε; 'τρίτον ἔτος τουτί'. ποῦ; 'ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ'. διὰ τί; 'οὐ καθεστηκότος χορηγοῦ καὶ διὰ τοῦτο λόγων καὶ λοιδορίας γινομένων'. πῶς ὑπέσχου; 'ἐθελοντήσ'. τίς ὢν; 'οὐ πάνυ πλούσιος. μανία γὰρ ἴσως ἐστίν', ἔφη, 'τὸ παρὰ τὴν δύναμιν τι ποιεῖν'. τοῦτο δέ ἐστι τῆς τοῦ προσώπου προσλήψεως ἴδιον. τίνη γνώμη; 'διὰ φιλοτιμίαν'. προηγουμένως μὲν οὖν κατ' ἔννοιαν ἀπὸ τούτων γίνεται περιβολή. δύναται δὲ καὶ αὔξεσθαι ἕκαστα τούτων καὶ μᾶλλον ποιεῖν ἐμπερίβολον κατ' ἔννοιαν τὸν λόγον καὶ ἐξ ἐτέρων, οἷον 'ὑπεσχόμεν χορηγήσειν πέννης ὢν'. τοῦτο μὲν ἦν τοῦ προσώπου ψιλόν· ηὔξεται δὲ πῶς; πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς πρὸς ἕτερον διαφορᾶς, οἷον 'μηδενὸς ὑπισχνουμένου', εἴτα ἄλλη αὔξησις 'μὴδὲ τῶν πλουσίων', εἴτα ἑτέρα 'καὶ οὐδὲ τῶν ἄλλων λειτουργῶν ἀτελὴς μεμενηκώς, ἀλλὰ πολλὰ λελειτουργηκώς καὶ ἐν ἐπιδόσεσι καὶ ἐν τριηραρχίᾳ'. ^[95]

1 11 (100) καὶ ὅλως καθ' ἕκαστον ἐθέλων αὔξειν εὖροις ἂν πολλὰ καὶ ἐνθυμήματα καὶ παραδείγματα καὶ ὠρισμένα καὶ ἀόριστα· οὐ γὰρ μόνον ἀπὸ τῶν προειρημένων περιβάλλοι τις ἂν, ἀλλὰ καὶ ἐπιχειρῶν πανταχόθεν, οἷον ἀπὸ τοῦ ὁμοίου, ἀπὸ τοῦ ἐναντίου, τοῦ γένους, τοῦ εἴδους, τοῦ ὅλου, <τοῦ μέρους>, ἔτι ἀπὸ τοῦ μείζονος, ἴσου, ἐλάττονος. ταῦτα δὲ ἴσως οὐδὲ προσλήψεις εἰσίν, ἀλλὰ πίστεις μᾶλλον, τὰ διὰ τούτων ἐνθυμήματα λέγω καὶ παραδείγματα γινόμενα, καὶ δεῖται λόγου τοῦ περὶ πίστεων. — Ἐτι περιβάλλει κατ' ἔννοιαν καὶ τὸ μὴ αὐτὰ τιθέναι μόνον τὰ πραχθέντα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκβάντα ἂν, εἰ μὴ τοῦτο ἐγένετο, καὶ δέον τινὰ πρᾶξαι ὅτι παρήκεν, ὡς εἰ λέγοιμεν ὅτι «πάντα τὰ ἄλλα ἀφείς καὶ παριδὼν ἐπέραινε, ἐφ' οἷς ἐμισθώθη». Ἀλλὰ κατ' ἔννοιαν μὲν οὕτω γίνεται περιβολή. Μέθοδοι δὲ ποιούσι περιβολὴν αἶδε· τὸ ἀναστρέφειν τὰ πράγματα καὶ τὰ δεύτερα πρῶτα λέγειν, εἴτ' ἀναγκάζεσθαι ἐπεμβάλλειν τὰ πρῶτα καὶ τῷ σχήματι χρῆσθαι τῷ κατ' ἐπεμβολήν, οἷον «ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν ἤκομεν ἐκ τῆς πρεσβείας ταύτης τῆς ἐπὶ τοὺς ὅρκους, ἥπερ εἰσὶν αἱ νῦν εὐθυναί»· εἴτ' ἐπενέβαλε τὰ πρῶτα «οὔτε μικρὸν οὔτε μέγα οὐδ' ὅτιοῦν εὐρημένοι τῶν [ὑπὸ τούτου ῥηθέντων], ὅτε τὴν εἰρήνην ἐποιεῖσθε, λεχθέντων καὶ προσδοκηθέντων» καὶ τὰ ἐξῆς μέχρι τοῦ «προσημειν τῇ βουλῇ». τὸ γοῦν ἀναστρέφειν τὰ πράγματα περιβάλλει κατὰ μέθοδον, ἵν' ὅπερ ἔφην ἀναγκάζεται ἦτοι ἐπεμβάλλειν, ὡς ἐνταῦθα, ἢ ἐπισυνάπτειν ἀναγκαίως τὰ πρῶτα, οἷον «ἀλλ' ἐν τῷ πανδοκείῳ τῷ πρὸ τοῦ Διοσκορείου (εἴ τις ὑμῶν εἰς Φερὰς ἀφίκεται, οἶδεν ὃ λέγω) ἐνταῦθα ἐγίνοντο οἱ ὅρκοι» μέχρι μὲν δὴ τούτου ἐπεμβολὴ τις γέγονεν ἢ τοῦ «εἴ τις ὑμῶν εἰς Φερὰς ἀφίκεται, οἶδεν ὃ λέγω». τὸ δὲ ἐξῆς ἐπισυνῆπται, καὶ κατὰ τοῦτο δὲ πεποίηκε τὴν περιβολήν, οἷον «ὅτε δεῦρ' ἤδη τὸ στράτευμ' ἄγων ἐβάδιζε Φίλιππος», εἴθ' ὕστερον ἢ ποιότης καὶ αὐτὴ περιβάλλουσα μετὰ αὐξήσεως, οἷον «αἰσχροῦς, ὃ Ἀθηναῖοι, καὶ ἀναξίως ὑμῶν». εἰ δέ τι καὶ τῷ δι' ἐπικρίσεως εἰπεῖν τὴν ποιότητα πεποίηκεν ὁ ῥήτωρ ἕτερον, ἄλλου λόγου· ἐπεὶ καὶ τὸ ἐπεμβληθὲν ἐν ἀρχῇ τὸ «εἴ τις ὑμῶν εἰς Φερὰς ἀφίκεται, οἶδεν ὃ λέγω» οὐ μόνον περιβολὴν ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ γοργότητα,

όμοῦ <δὲ> διακόψαν τὸν λόγον καὶ ἀληθινοῦ πως τύπου δοκεῖ εἶναι. ἀλλ' οὐ νῦν περὶ τούτου. — Τό τε οὖν ἀναστρέφειν τῶν πραγμάτων τὴν τάξιν μέθοδος περιβολῆς, ὡς εἴρηται, καὶ τὸ τὰς κατασκευὰς τῶν προτάσεων καὶ τὰς πίστεις τὰς τε τούτων ἀυξήσεις πρῶτας τιθέναι τῶν προτάσεων αὐτῶν, ὡς ἐν τῷ Περὶ τοῦ στεφάνου· μερικῆς γὰρ οὔσης ἐν αὐτῷ προτάσεως τῆς ὅτι 'συμφέροντα ἔθηκα νόμον τὸν περὶ τῶν τριηραρχιῶν' καὶ κατασκευαζομένης ταύτης ἔκ τε τοῦ παῦσαι τοὺς πένητας ἀδικουμένους καὶ τοῦ κωλύσαι τοὺς πλουσίους ἀπὸ μικρῶν ἀναλωμάτων ἀτελεῖς γινομένους καὶ τὴν πόλιν ὑπεριζούσαν τῶν καιρῶν, σκόπει, πῶς εἰσάγει τὰς κατασκευὰς καὶ τὰς ἀυξήσεις τῆς προτάσεως πρῶτας αὐτῆς ἐκείνης· «ὀρῶν γάρ», φησί, «τὸ ναυτικὸν ὑμῶν καταλυόμενον καὶ τοὺς μὲν πλουσίους ἀτελεῖς ἀπὸ μικρῶν ἀναλωμάτων γινομένους, τοὺς δὲ μέτρια ἢ μικρὰ κεκτημένους τῶν πολιτῶν τὰ ὄντα ἀπολλύντας, ἔτι δ' ὑπεριζούσαν ἐκ τούτων τὴν πόλιν τῶν καιρῶν, ἔθηκα νόμον» καὶ τὰ ἐξῆς. ^[155]

1 11 (150) πολὺ δὲ ἐνταῦθα καὶ τὸ τῆς δεινότητος, ὡς ἐν τῷ περὶ αὐτῆς λόγῳ δείξομεν. ὅμοιον δὲ τούτῳ καὶ τὸ «εἰ μὲν περὶ καινοῦ τινος πράγματος προὔτίθετο, ὧ Ἀθηναῖοι, σκοπεῖν» τοῦ γὰρ προοιμίου ἢ μὲν πρότασις, ὅτι δεῖ νεωτέρου ὄντος καὶ πρώτου λέγοντος ἀνέχεσθαι, αἱ δὲ ταύτης κατασκευαί, ὅτι μηδὲν οἱ πρεσβύτεροι τῶν δεόντων εἰρήκασιν ἐπὶ πολλῶν ἐκκλησιῶν, καὶ εἴ τινες ἄλλαι· ἅς δὲ κατασκευὰς προὔταξε τῆς προτάσεως. οὗ τούναντίον Ἰσοκράτης ἐν τῷ Ἀρχιδάμῳ ποιήσας ἡττόν τε ἐμπερίβολον καὶ πόρρω δεινότητος πεποίηκε τὸν λόγον, οἷον «ἴσως τινὲς ὑμῶν θαυμάζουσιν, ὅτι τὸν ἄλλον ἅπαντα χρόνον τοῖς τῆς πόλεως νόμοις ἐμμεμενηκώς» καὶ τὰ ἐξῆς. Ἀλλὰ μέθοδοι μὲν αὗται, καθ' ἃς περιβάλλεται λόγος. Λέξεις δὲ καθ' ἑαυτὴν ἰδίᾳ περιβολῆς, ὥσπερ ἦσαν ἄλλαι τινὲς ἴδιαι τῶν ἄλλων ἰδεῶν, οὐκ ἔστι κατὰ γε ἐμέ, εἰ μὴ τις τὰς ἰσοδυναμούσας ἐτέραις λέξεσι διὰ τὸ ἐκ παραλλήλου δύνασθαι τίθεσθαι περιβολῆς ἰδίας λέγοι, οἷόν ἐστι καὶ τὸ «τί ἐροῦμεν; καὶ τί φήσομεν;» καὶ τὸ «ἃ ἐγὼ προορώμενος, ὧ Ἀθηναῖοι, καὶ λογιζόμενος γράφω ψήφισμα» καὶ τὸ «εἰσὶ κρίσεις καὶ ἀγῶνες πικρὰ καὶ μεγάλα ἔχοντες ἐπιτίμια» καὶ τὸ «ὅτι τότε μὲν ὁ δῆμος δεσπότης καὶ κύριος ἦν ἀπάντων τῶν ἀγαθῶν». καὶ ὅλως μυρία ἐστὶ τούτου γε παρὰ τῷ ῥήτορι τὰ παραδείγματα, ἃ καὶ ἐξετάζοντες τινές, ὡς ἂν ἐξετάσαιεν αὐτοὶ τοὺς λόγους, εἰρήκασιν περιβολῆς εἶναι ἴδια. ἀλλ' ἡμεῖς τό γ' ἡμῖν δοκοῦν περὶ τούτων εἰρήκαμεν. πλεονασμὸν μὲν γὰρ ἴσως ἔχει τινὰ καὶ ἥτοι ἔλεγχον ἢ αὖξιν ἢ σαφήνειαν ἢ τι τῶν τοιούτων, περιβολὴν δὲ εἰ καὶ ἐμφαίνει, ἀλλ' οὖν οὐ κατὰ τὴν λέξιν· οὐδεμία μὲν γὰρ λέξις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἔχει περιβολήν, τῇ δὲ πρὸς ἀλλήλας οἶμαι συμπλοκῇ καὶ τὴν ἔμφασιν τοῦ περιβεβληθῆσαι ποιοῦσιν. οὐκ οὖν περιβλητικὸν τὸ «τί ἐροῦμεν» οὐδὲ τὸ «τί φήσομεν» οὐδὲ τῶν ἄλλων τῶν εἰρημένων αὐτὸ καθ' αὐτὸ οὐδέν, ἀλλ' ἢ ἐκ παραλλήλου θέσις αὐτῶν πεποίηκεν ἴσως τινὰ ἔμφασιν περιβολῆς· τοῦτο δὲ οὐχὶ λέξεως δήπουθεν, ἀλλ' ἴσως μεθόδου. ἐπεὶ καὶ ἐννοίας ὅλας ἐκ παραλλήλου τίθεμεν, ὅταν ἐπιμένωμεν, ἀλλ' οὐκ οἶμαι τοῦτο εἶναι περιβολῆς ἴδιον, δεινότητος δὲ μᾶλλον τῆς κατὰ μέθοδον· ταῖς γὰρ ἐπιμοναῖς ἐφ' ὧν ἰσχύομεν πραγμάτων χρώμεθα, ὡς ὁ ῥήτωρ ἐν τῷ Περὶ τοῦ στεφάνου «πότερον», φησί, «τὴν πόλιν ἐχρῆν, Αἰσχίνη, τὸ φρόνημα ἀφεῖσαν καὶ τὴν ἀξίαν τὴν αὐτῆς» καὶ τὰ ἐξῆς. ^[195]

1 11 (200) ταύτῃ γὰρ τῇ ἐννοίᾳ πλεῖον ἢ τετράκις ἐν ταύτῳ τόπῳ κέχρηται καὶ τὸ μέγιστον διὰ ταύτου σχήματος, λέγω δὲ τοῦ κατ' ἐρώτησιν ἐξ ἀποστροφῆς διὰ γὰρ τὸ ἐνδοξον τῆς ἐννοίας ἐπιμένει καὶ δεινῶς ἐπὶκείται τῷ ἐχθρῷ, ταῖς συνεχέσιν ἐρωτήσεσιν οὐδὲ ἀναπνεῖν ἔω. καὶ ἐν οἷς μὲν ἂν ἰσχυρίζεσθαι δύνηται, τοῦτο ποιεῖ, ἐν οἷς δ' ἂν ἀσθενὴς ὁ λόγος ᾖ, ὡς ἐτέρως ἅπαξ γὰρ καὶ δι' ἐλαχίστων εἰπὼν ἀπαλλάσσεται· φανεῖται δὲ τοῦτο ἐν τῷ περὶ δεινότητος. ταῖς τε οὖν ἐπιμοναῖς ἐφ' ὧν ἰσχύομεν πραγμάτων χρώμεθα καὶ τοῦτο ἦν μεθόδου δήπουθεν· ὥστε εἴη ἂν καὶ τὸ «τί ἐροῦμεν; καὶ τί φήσομεν;» μέθοδος τις, ἣν οὐ φαῦλον συγχωρῆσαι ποιεῖν περιβολήν· καὶ ἔστω ἐν τῷ περὶ μεθόδου περιβολῆς καὶ ἡ ἐπιμονή, καίτοι οὐ πανταχοῦ, ἔνθα ἂν εὑρεθῇ, περιβολὴν ποιεῖ· ἀλλ' οὖν συγχωρεῖσθω διὰ τε τὰ προειρημένα, τὸ «τί ἐροῦμεν; ἢ τί φήσομεν;»

λέγω, καὶ ἔτι τὰ τοιαῦτα οἷον «καίτοι ὀπηνίκα ἐφαίνετο ταῦτα πεποικῶς καὶ τοῦτον τὸν τρόπον κεκρημένος τοῖς πρὸς ἐμέ» καὶ γὰρ ἐνταῦθα ὁμοίως περιττεύει τὸ ἕτερον κῶλον ἐκ παραλλήλου τεθέν, ὥσπερ ἐκεῖ ἡ λέξις. Σχήματα δὲ περιβλητικὰ πρῶτα μὲν εἰσι καθόλου πάντα τὰ ἐφελκόμενα δευτέρας ἢ καὶ τρίτας ἐννοίας πρὸς δὲ τούτοις ἕτερ' ἄττα, περὶ ὧν καθ' ἕκαστον ἐροῦμεν. καὶ πρῶτον μὲν περὶ τῶν οὐ δυναμένων στήσαι τὰς ἐννοίας αὐτὰς ἐφ' ἑαυτῶν, ὅπερ δὲ ἔφην ἐφελκομένων ἐτέρας ταῖς πρώταις λέξομεν. ἔστι τοίνυν ἡ τε ἀπαρίθμησις τοιαύτη, οἷον 'πρῶτον μὲν τόδε, δεύτερον δὲ τόδε'. τοῦτο δὲ καὶ εὐκρινείας καὶ ἀφελείας ἐστίν, εἰ σύνεγγυς λάβοι τὴν ἀνταπόδοσιν· τὸ γὰρ διὰ μακροῦ περιβλητικόν. εἰ δὲ καὶ ἐξ ἐπαναλήψεως γίνοιτο, ἔνεκα μὲν τῆς ἐπαναλήψεως εὐκρινῇ ποιεῖ τὸν λόγον, τὴν δὲ περιβολὴν διὰ τὸ διὰ μακροῦ ἀποδεδόσθαι πάντως ἔχει, οἷον «πρῶτον μὲν, ὧ Ἀθηναῖοι, ἵνα μηδεὶς ὑμῶν, ἐπειδάν τι λέγοντος ἀκούῃ μου, θαυμάζῃ» εἶτα πολλὰ εἰπὼν ἐξ ἐπεμβολῆς ἐπανελάβε πάλιν «πρώτου μὲν τούτου καὶ μάλιστα, οὐπὲρ εἶπον, ἔνεκα ταῦτα διεξήλθον», εἴθ' οὕτως ἀπέδωκε τὸ ἀναγκαίως ἐπόμενον τῷ σχήματι, οἷον «δευτέρου δὲ τίνος» καὶ τὰ ἐξῆς. — Ἡ τε οὖν ἀπαρίθμησις ἐστὶ σχῆμα περιβλητικόν καὶ τὰ εἰκότα ταύτη, τό τε ἀπαριθμητικόν λέγω, οἷον «πρῶτον μὲν, ὧ Ἀθηναῖοι, τοῖς θεοῖς εὐχομαι πᾶσι καὶ πάσαις, ὅσῃν εὐνοίαν» καὶ τὰ ἐξῆς, «ἔπειθ' ὅπερ ἐστὶν ὑπὲρ ὑμῶν», καὶ τὸ κατὰ προτίμησιν λεγόμενον, οἷον «μάλιστα μὲν εἵνεκα τοῦ νομίζειν συμφέρειν λελύσθαι τὸν νόμον, εἶτα καὶ τοῦ παιδὸς εἵνεκα τοῦ Χαβρίου». Ἐφέλκεται ἐννοίας καὶ τὰ καθ' ὑπόθεσιν σχήματα, καὶ μάλιστα εἰ μετὰ μερισμοῦ τις ὑποτιθοῖτο, οἷον «εἰ μὲν γὰρ ἐνταῦθ' ἦν ἡδὴ τὰ πράγματα, Αἰσχίνη, ὥστε μὴδ' αἰσθανομένοις τοῖς Θηβαίοις πλεόν εἶναι μηδέν, τί οὐ γέγονεν;» εἴτ' ἐξ ἀνάγκης ἐπηκολούθησε τὸ «εἰ δὲ παρὰ τὸ προαισθῆσθαι κεκώλυται, τίς ὁ ἐκκαλίσας; οὐχ οὗτος;» ὅτε μέντοι τις ἄνευ μερισμοῦ ὑποθετικῷ σχήματι χρῆσαιτο, πάντως μὲν ἐρεῖ τι καὶ κατὰ ἀνάγκην ἐφεπόμενον ἕτερον νόημα, οὐ μὴν ὁμοίως ποιήσει περιβολήν· οὐ γὰρ ὡσαύτως ἐμφαίνεται, ὅτι κατ' ἀνάγκην ἠκολούθησεν, ὥσπερ ἐν τῷδε «εἰ γὰρ τὸ κωλύσαι τὴν πόλιν μετὰ κοινοῦ συνεδρίου τῶν Ἑλλήνων ποιήσασθαι τὴν εἰρήνην ἐπεπράκειν ἐγὼ Φιλίππῳ», εἶτα τὸ ἐπόμενον ἐξ ἀνάγκης «σοὶ τὸ μὴ σιγῆσαι λοιπὸν ἦν». ^[260]

1 11 (250) Ἐφέλκονται νοήματα καὶ οἱ πλαγιασμοί, οἷον «τοῦ γὰρ Φωκικοῦ συστάντος πολέμου» κατὰ τόδε καὶ τόδε, εἶτα τὸ ἐφελκόμενον «ὕμεῖς μὲν οὕτω διέκεισθε». περιβέβληται δὲ τοῦτο μειζόνως οὐ μόνον κατὰ τόδε τὸ σχῆμα, ἀλλὰ καὶ κατὰ ἐννοίαν καὶ κατὰ μέθοδον καὶ κατ' ἄλλα σχήματα πλείονα, οἷον τὸ ἐξ ἐπεμβολῆς τὸ «οὐ δι' ἐμέ, οὐ γὰρ ἔγωγε» καὶ τὸ ἀπαριθμητικόν οἷον «πρῶτον μὲν ὕμεῖς οὕτω διέκεισθε» καὶ ἄλλα συχνά. ἀλλ' οὖν ὃ γε πλαγιασμός πλείστον ἔχει τῆς περιβολῆς, ὥσπερ κἀν τῷδε «πολλῶν, ὧ Ἀθηναῖοι, λόγων γινομένων ὀλίγου δεῖν καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ πάλιν «ἐπεὶ γὰρ οὐ καθεστηκότος χορηγοῦ τῇ Πανδιονίδι φυλῇ» καὶ τὰ ἐξῆς. Ὅλως τε μυρία τούτου παραδείγματα παρὰ τῷ ῥήτορι καὶ καθόλου τῆς περιβολῆς· οὐ γὰρ ἔστιν, ὃ τι μὴ περιβέβληται τῶν τούτου, λέγω δέ, εἰ μὴ κομματικόν τις ἀπολαβὼν λέγοι, ὡς ἀπερίβλητόν γε καὶ καθαρὸν εἶη, ὥσπερ τὸ «Σαννίων ἔστι δήπου τις ὁ τοὺς τραγικοὺς χοροὺς διδάσκων. οὗτος ἀστρατείας ἐάλω», ἀλλὰ τὸ διαρκὲς εἰ θεωροίη· ἐπεὶ εὐθὺς ἐνταῦθα τὸ «κέρχρηται συμφορᾷ» ποῦ ἔτι καθαρὸν πλὴν τοῦ κώλου; καὶ ὅλως τά γε ἐφεξῆς ἅπαντα πῶς οὐ περιβεβλημένα; μυρία τοίνυν ὅπερ ἔφην παρὰ τῷ ῥήτορι τὰ παραδείγματα τῆς περιβολῆς, ὅπου γε καὶ ἐν ἰδιωτικοῖς οὐδὲν ἥττον πλεονάζει τῇ ιδέᾳ ταύτῃ, ἔνθα καὶ μᾶλλον οἶμαι δεῖ τῆς καθαρότητος διὰ τὸ ἐν ἡθελί τὸ πλείστον αὐτῶν εἶναι. τὸ δ' αἴτιον τοῦ πλεονάζειν αὐτὸν τῇ περιβολῇ—καὶ γὰρ ἐπηγγειλάμην ἐρεῖν ἐν τῷ περὶ αὐτῆς λόγῳ—, ὅτι μεγέθους μὲν αὐτῷ μέλει καὶ ἀξιώματος, τῶν δὲ ἄλλων ἰδεῶν, αἱ ποιοῦσι τὸ μέγεθος τῶν τοῦ ῥήτορος λόγων, ἐν μὲν ἰδιωτικοῖς σχεδὸν οὐδεμία πλὴν σφοδρότητος ἀρμόττει καὶ ταύτης οὐ καθαρᾶς, ἀλλὰ μετὰ τινος παραμυθίας, τῶν δὲ ἄλλων οὐδεμία οὔτε

γὰρ τραχύτητι οὔτε σεμνότητι οὔτε λαμπρότητι οὔτε ἀκμῇ χρῆσαιτο ἂν τις ἀκριβῶς ἐν ἰδιωτικοῖς, σφοδρότητι μέντοι ἔστιν ὅπου καὶ ταύτη μετὰ ἡθους τινὸς ὡς ἐν τῷ «ἀλλ' ὃ χαλεπώτατε Βοιωτέ» δύναται χρῆσθαι, καὶ εὖροις ἂν τούτου πολλὰ παραδείγματα. [295]

1 11 (300) ἡ μέντοι περιβολὴ ἡδυνήθη ἀρμόσαι σχεδὸν διόλου καὶ τοῖς ἰδιωτικοῖς, ὡς αὐτὸ δῆπου δείκνυσιν τὸ ἔργον, ἐν δὲ τοῖς δημοσίοις τῶν ἀγώνων δύνανται μὲν πως καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν ποιουσῶν τὸ μέγεθος ιδεαὶ διὰ τὸ μέγεθος τῶν πραγμάτων συμπαραλαμβάνεσθαι, καὶ μάλιστα εἰ τὸ λέγον πρόσωπον ἀξίωμα ἔχει, ὡς ἐν τῷ Ὑπὲρ τοῦ στεφάνου, καὶ εἰ καθόλου λέγοιτο, εἰ ἐνδέχοιτο ἐπιφορὰν ἀκμᾶς γὰρ τότε μάλιστα ἐγχωρεῖ ποιεῖν, ὡς ἐν τοῖς Κατὰ Φιλίππου. οὐ μὴν οὐδὲ ἐνταῦθα ἐκείναις μᾶλλον ἔστι πλεονάσαι, οἷον σεμνότητι ἢ τραχύτητι ἢ σφοδρότητι ἢ λαμπρότητι ἢ ἀκμῇ, ὥσπερ τῇ περιβολῇ. τοῦτ' οὖν τὸ αἴτιον τοῦ πλεονάζειν τὸν ῥήτορα ταύτη παρὰ τὰς ἄλλας, ἅτε τὴν ἄκραν ἐπιστήμην ἔχοντα περὶ τοὺς λόγους. Ἀλλ' ὅθεν ἐξέβημεν, πάλιν ἐπανιτέον ἐπὶ τὰ σχήματα τῆς περιβολῆς. Ἐφέλκεται γὰρ νοήματα καὶ τὸ ἐπιτρέχον καλούμενον σχῆμα ἐκ τοῦ παρασυναπτικοῦ, οἷον «ἐπειδὴ γὰρ ἐκκλησία μὲν οὐκέτ' ἦν ὑπόλοιπος οὐδεμία διὰ τὸ προκατακεχρησθαι» καὶ τὰ ἐξῆς. —Ἔτι ἐφέλκονται νοήματα καὶ αἱ ὑποστάσεις, οἷον «ἐξήλεγξα τὸν Φίλιππον φανερώς οὕτως, ὥστε τοὺς ἐκείνου συμμάχους αὐτοὺς ἀνισταμένους ὁμολογεῖν» καὶ πάλιν «ὅσῃν εὖνοιαν ἔχων ἐγὼ διατελῶ, τοσαύτην ὑπάρξαι μοι» καὶ τὰ τοιαῦτα. —Ἔτι ἐφέλκονται νοήματα καὶ οἱ μερισμοί, οἷον «ἃ μὲν οὖν πρὸ τοῦ πολιτεύεσθαι καὶ δημηγορεῖν ἐμὲ προὔλαβε καὶ κατέσχε Φίλιππος, ἑάσω· ἃ δ', ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐπὶ ταῦτα ἐπέστην ἐγώ, διεκωλύθη, ταῦτα ἐρῶ». ἐπεὶ δὲ πολὺ τὸ σχῆμα ἐστὶ τὸ τοῦ μερισμοῦ σχεδὸν ἐν παντὶ τῷ λόγῳ, οὐ μόνον ἐν τῷ Δημοσθενικῷ, ἀξιόν τι καὶ πλεῖον εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ. μερισμὸς γὰρ πᾶς ἔμφασιν μὲν πάντως ἔχει περιβολῆς διὰ τὸ ἐφέλκεσθαι τι· ἦτοι δὲ φανεράν ἔχει τὴν περιβολὴν ἢ μέχρι μὲν ἐμφάσεως περιέβαλεν, ἕτερον δέ τι ἐποίησε. διὰ μακροῦ μὲν γὰρ ὅτε ἀπολαμβάνοι τὴν ἀνταπόδοσιν, περιβάλλει πάντως, οἷον «τὸ μὲν οὖν τὴν Φιλίππου ῥώμην διεξιέναι καὶ διὰ τούτων τῶν λόγων προτρέπειν τὰ δέοντα ποιεῖν ὑμᾶς» μέχρι τοῦ «ἃ δὲ καὶ χωρὶς τούτων ἔνι» ἐνταῦθα γὰρ ἡ ἀνταπόδοσις. τοῦτο δὲ τὸ παράδειγμα καὶ μεστόν, οὐ μόνον περιβεβλημένον ἐστίν. ἔστι γὰρ ἡ μεστότης οὐδὲν ἄλλ' ἢ περιβολὴ πλεονάσασα ἐν αὐτῇ, ὥσπερ ἂν εἴ τις λέγοι περιβολὴ περιβεβλημένη μικρὸν δὲ ὕστερον σαφέστερον περὶ αὐτῆς ἐροῦμεν καὶ μετ' ἐναργεστέρων παραδειγμάτων. ἀλλ' οὖν ὃ γε μερισμὸς διὰ μακροῦ μὲν ἔχων τὴν ἀνταπόδοσιν περιβάλλει τὸν λόγον, ὡς ἐλέγομεν, διὰ ἐλαχίστου δὲ γοργὸν ποιεῖ, οἷον «ἐσπέρα μὲν γὰρ ἦν, ἦκε δ' ἀγγέλλων τις ὡς τοὺς πρυτάνεις» καὶ πάλιν «εἴτα κατηγορεῖ μὲν ἐμοῦ, κρίνει δὲ τουτονί». εἰ μέντοι κατὰ συζυγίαν παραληφθεῖη, καὶ καλὸν ὁμοῦ καὶ ἐπιμελῇ τὸν λόγον ἐποίησεν, οἷον «παρὰ μὲν γὰρ τὰς τῶν χορηγιῶν δαπάνας μικρὸν ἡμέρας μέρος ἢ χάρις τοῖς θεωμένοις γίνεται, παρὰ δὲ τὰς τῶν εἰς τὸν πόλεμον παρασκευῶν ἀφθονίας πάντα τὸν χρόνον ἢ σωτηρία τῇ πόλει» δύο γὰρ κῶλα συντεθέντα δύο κῶλοις ἐτέροις συνεζευγμένοις ὥσπερ ἐν στροφῇ καὶ ἀντιστροφῇ τὴν ἀνταπόδοσιν ἔχει ἐνταῦθα δὲ τὸ κάλλος καὶ αἱ παρισώσεις ἐποίησαν, οὐ μόνον ὁ κατὰ συζυγίαν μερισμός. [355]

1 11 (350) ἔτι δ' οἱ μερισμοὶ ποιοῦσι μεστόν <τὸν> λόγον, ὅταν τε αὐτοὶ αὐτοῖς ἐπεμβάλλωνται, οἷον «εἰ μὲν περὶ καινοῦ τινος πράγματος, ὃ Ἀθηναῖοι» καὶ τὰ ἐξῆς· πρὶν γὰρ ἀνταποδοῦναι, ἐπενέβαλεν ἕτερον μερισμόν «εἰ μὲν ἥρεσκε τί μοι τῶν ὑπὸ τούτου ῥηθέντων, ἡσυχίαν ἂν ἦγον· εἰ δὲ μή, τότε ἂν καὶ αὐτὸς ἐπειρώμην ἃ γινώσκω λέγειν», εἰθ' ὕστερον ἢ ἀνταπόδοσις «ἐπειδὴ δὲ ὑπὲρ ὧν πολλάκις εἰρήκασιν οὗτοι, συμβαίνει καὶ νυνὶ σκοπεῖν» μεστός οὖν ἐγένετο διὰ τοῦτο ὁ λόγος. ὅταν τε οὖν αὐτοὶ <αὐτοῖς> ἐπεμβάλλωνται οἱ μερισμοί, μεστότητα ποιοῦσι, καὶ ὅταν ἀλλήλων ἐξηρημένοι ᾖσιν, οἷον «τοῦτο τοίνυν τὸ ψήφισμα τῷ μὲν ἐνὶ τῷ Κερσοβλέπτῃ συμπράττοντι τὴν ἀρχὴν Χαριδῆμω ἀσφάλειαν διδόν, τοῖς δὲ τῶν ἐτέρων βασιλέων στρατηγοῖς φόβον καὶ δέος, μή τινα αἰτίαν ἔχωσι, παριστάν», εἴτα πρὶν

ἀπολῦσαι τὴν διάνοιαν ἐπισυνῆψεν ἐξαρτήσας τοῦ προτέρου ἄλλον μερισμὸν «τοὺς μὲν ἀσθενεῖς, τὸν δ' ἕνα ὄντα ἰσχυρὸν καθίστησι» μεστὸν οὖν ἐποίησε τὸν λόγον. ὅλως οὖν ἡ μεστότης γίνεται, ὅταν σχήματα περιβλητικὰ δι' ἀλλήλων πλεονάσῃ κατὰ ἐπεμβολὴν ἢ κατὰ ἐξάρτησιν, ὡς προεῖρηται, ἢ εἰ καὶ ἐτέροις περιβλητικοῖς ἕτερα τοιαῦτα οὕτως πῶς συμπλακείη, οἷον μερισμῷ τῷ καθ' ὑπόστασιν ἢ ἄλλῳ τῷ ἄλλο τοιοῦτον ἐπεμβληθὲν ἢ ἐξαρτηθὲν, ὡς ἐδείξαμεν ὀλίγῳ ἔμπροσθεν. ἔστι γὰρ ἡ μεστότης οὐδὲν ἄλλ' ἢ πλεονάσασα περιβολή· τὰ γὰρ ποιοῦντα τὴν περιβολήν, εἰ πλείονα παραληφθεῖη κατὰ ταῦτόν, οἷον ἐπεμβολαὶ καὶ τὰ τοιαῦτα, μεστὸν ποιοῦσι τὸν λόγον. μεγάλης δὲ εὐτονίας καὶ δυνάμεως ἐν τοῖς τοιούτοις ἐστὶ τὸ σαφῶς καὶ μὴ συγκεχυμένως εἰπεῖν, τῷ ῥήτορι δὲ πολὺ τούτου τὸ περιόν. Ταῦτα περὶ τε μερισμοῦ καὶ μεστότητος. Ποιεῖν δὲ ἔφαμεν περιβολὴν σχήματα οὐ μόνον τὰ ἐφελκόμενα ἕτερα νοήματα, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἅττα, περὶ ὧν ἀνάγκη καὶ αὐτῶν εἰπεῖν. τὸ τε οὖν κατὰ ἄρσιν καὶ θέσιν περιβάλλει τέλειον ποιοῦν τὸν λόγον, οἷον «οὐχ ὡς τῶν ἀποδωσομένων τὰ ὑμέτερα», εἴτα ἡ θέσις «ἀλλ' ὡς τῶν φυλαζόντων τοὺς ἄλλους». τοῦτο τὸ σχῆμα οὐκ ἔθεμεν ἐν τοῖς ἐφελκόμενοις ἄλλα νοήματα, ὅτι καθ' αὐτὴν ἡ ἀναίρεσις δύναται τίθεσθαι καὶ οὐκ ἀναγκαίως αὐτῇ ἔπεται ἡ θέσις, οἷον «οὐ δι' ἐμέ, οὐ γὰρ ἔγωγ' ἐπολιτευόμεν πω τότε, πρῶτον μὲν ὑμεῖς οὕτω διέκεισθε» οὐδὲν γὰρ ἐπηκολούθησε θετικὸν τῇ ἀναίρεσει. [395]

1 11 (400) —Τὸ τε οὖν κατ' ἄρσιν καὶ θέσιν περιβάλλει σχῆμα τέλειον ποιοῦν τὸν λόγον καὶ τὸ ἐξ ἀναίρεσεως συμπλεκτικόν· περιουσιαστικὰ γὰρ τὰ οὕτω προφερόμενα νοήματα δοκεῖ πῶς εἶναι, οἷον «οὐ μόνον τάδε, ἀλλὰ καὶ τάδε· «οὐ γὰρ μόνον, εἴ τι χρήσιμον ἐσκεμμένος ἦκει τις, τοῦτο ἂν ἀκούσαντες λάβοιτε, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑμετέρας τύχης ὑπολαμβάνω.» —Καὶ μὴν καὶ τὸ κατὰ συστροφὴν λεγόμενον σχῆμα σφόδρα ἐμπερίβολον, οἷον «εἰ γὰρ ὅθ' ἤκομεν Εὐβοεῦσι βεβοηθηκότες» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ πάλιν «ὁ γὰρ οἷς ἂν ἐγὼ ληφθεῖην, ταῦτα πράττων» καὶ τὰ ἐξῆς. Ἡ δὲ ἐπεμβολὴ καὶ ὅλως τὸ πρὶν ἀναπαῦσαι τὴν ἔννοιαν ὑποστρέφειν καὶ ἐπεμβάλλειν ἐτέρας ἐννοίας ὅτι περιβολῆς ἴδιον, ἱκανῶς καὶ ὀλίγῳ ἔμπροσθεν ἐν τῷ περὶ μεστότητος καὶ ἐν τῷ περὶ καθαροῦ λόγου καὶ ὅλως ἐν πλείοσιν εἰρήκαμεν, καὶ παραδείγματα δὲ αὐτοῦ τεθείκαμεν οὐκ ὀλίγα. εἰδέναι μέντοι χρή, ὅτι αὐταὶ αἱ ἐπεμβολαὶ καὶ ὑπτιότητα ἐξαιροῦνται τὴν ἐν ταῖς ἀφηγήσεσι, διακόπτουσαι τὸν λόγον καὶ ποιοῦσαι κατ' αὐτὸ τὸ διακόψαι γοργότερον· οἷον «τοῦ γὰρ Φωκικοῦ συστάντος πολέμου», εἴτα διέκοψε τὴν ἀφήγησιν ἐπεμβαλὼν τὸ «οὐ δι' ἐμέ, οὐ γὰρ ἔγωγ' ἐπολιτευόμεν πω τότε», εἴτα ἤκε πάλιν ἐπὶ τὴν ἀφήγησιν «πρῶτον μὲν ὑμεῖς οὕτω διέκεισθε» καὶ τὰ ἐξῆς. τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ «ἔστι τοίνυν οὗτος ὁ πρῶτος Ἀθηναίων αἰσθόμενος Φίλιππον, ὡς τότε δημηγορῶν ἔφη, ἐπιβουλεύοντα τοῖς Ἕλλησι». καὶ ὅλως, εἴ γε βραχεῖαι εἶεν αἱ ἐπεμβολαί, ἀλλὰ μὴ μακραί, μᾶλλον γοργὸν ἢ περιβεβλημένον ποιοῦσι τὸν λόγον, οἷον «τοῦ τ' ἐκείνον, ὅπερ καὶ ἀληθὲς ὑπάρχει, φαῦλον φαίνεσθαι» ὁρᾷς, πῶς εὐκίνητος καὶ γοργὸς ὁ λόγος ἐστίν; ἐγένετο δὲ διὰ τὴν ἐπεμβολὴν τὴν οὖσαν βραχεῖαν «ὅπερ καὶ ἀληθὲς ὑπάρχει», οὐ μὴν ἀπήλλακταί γε πάντῃ περιβολῆς οὐδ' αὖ οὕτως, ὥσπερ οὐδ', ὅτε μακραί εἶεν αἱ ἐπεμβολαί, ἀπηλλάχθαι γε ἔωσι τὸν λόγον γοργότητος καίτοι μᾶλλον τότε ποιοῦσαι περιβολὴν ἢ γοργότητα. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὰς ἐννοίας καὶ μεθόδους καὶ σχήματα, καὶ εἴπερ ἄρα λέξις γένοιτ' ἂν ὡς ἐδείξαμεν περιβολῆς, διαρκῶς ἀποδέδεικται. Κῶλά γε μὴν ἢ συνθήκας ἢ ἀναπαύσεις ἢ ῥυθμοὺς οὐκ ἔχομεν ἴδια περιβολῆς εἰπεῖν· πάντα τε γὰρ κῶλα ὡς ἔπος εἰπεῖν καὶ πάντας δέχεται ῥυθμοὺς τοὺς ἐν πάσαις ἰδέαις καὶ πάσας συνθήκας καὶ πάσας ἀναπαύσεις. διότι καὶ τὴν περιβολὴν ἐκεῖναι δέχονται πᾶσαι, πλην ἴσως τῆς καθαρότητος· ἐξίσταται γὰρ αὐτῆς ἡ καθαρότης, εἰ περιβληθεῖη, καὶ ὅλως, ὅπερ ἔλεγον κᾶν τῷ περὶ αὐτῆς, ἐναντία ἐστὶ τῇ περιβολῇ· διὸ καὶ κατὰ πολλὰ ἀπὸ τῶν ἐναντίων ἀλλήλαις γίνονται ἢ τε περιβολὴ καὶ ἡ καθαρότης, εἰ καὶ μὴ κατὰ πάντα. [445]

1 11 (450)

εἰ δ' ἐγχωρεῖ κατ' ἔννοιαν περιβάλλοντα τοῖς ἄλλοις καθαρὸν ποιεῖν τὸν λόγον ἢ τὸ ἀνάπαλιν, οὐ δεῖ θαυμάζειν· ἔστι γὰρ καὶ καθαρῶς δοκοῦντα λέγειν περιβάλλειν ταῖς ἐννοίαις τὰ παρακολουθοῦντα πάντα ἐξετάζοντα, καὶ τούναντίον αὖ περιβεβλημένως δοκοῦντα λέγειν καθαρὸν ἐκφέρειν τὸ ἐννόημα καὶ ψιλόν· καὶ τοῦτο οἶμαι σαφῶς ἐν τῷ περὶ καθαρότητος ἡμῖν δεδεῖχθαι. Περὶ ἐπιμελείας καὶ κάλλους. ^[457]

1 12 (τ) Μετὰ τὸν περὶ σαφηνείας τε καὶ ἀξιώματος τοῦ κατὰ μέγεθος λόγον ἀκόλουθον ἂν εἴη λέγειν περὶ ἐπιμελείας τε καὶ κάλλους τοῦ κατ' αὐτόν· δεῖ γὰρ τῷ σαφεῖ τε καὶ ὄγκον ἔχοντι καὶ ἀξίωμα λόγῳ πάντως καὶ κάλλους τινὸς καὶ εὐρυθμίας, εἴπερ μὴ ὡς ἀγλευκῆς τις γενήσεσθαι μέλλοι. τούτῳ δ' ὅτι μὲν ἐναντίον ἐστὶ τὸ ἀμελὲς καὶ ἄρρυθμον καὶ κατὰ τὴν σύνταξιν εὐτελές, δηλόν· εἰ δέ που καὶ τὸ τοιοῦτο χρήσιμον, ὥσπερ ἐν τραχύτητι τε καὶ σφοδρότητι, ἐτέρου λόγου. Ἀλλὰ περὶ κάλλους τε λεκτέον καὶ τῆς ἐπιμελείας. Κάλλος τοίνυν τὸ ἐν λόγῳ κυρίως μὲν εἴη ἂν τὸ ἐκ πάντων τῶν ποιούντων τὰς ιδέας αὐτοῦ πάσας, οἷον ἐννοιῶν, μεθόδων, λέξεων καὶ τῶν λοιπῶν, εὐάρμοστον καὶ σύμμετρον μετὰ τινος ἐμφαινομένης δι' ὅλου τοῦ λόγου ποιότητος ἥθους μιᾶς πρεπούσης τῇ ιδέᾳ, καθάπερ ἐν σώματι χρῶμα. λέγω δὲ ταῦτόν, εἴτε κατὰ μίαν αὐτῶν ἐκάστην ἐργάζεσθαι τις προαιροῖτο εἴτε καὶ πάσας μιγνύς, ὡς πεφύκασι μίγνυσθαι, τὸν ποικίλον τε καὶ Δημοσθενικὸν καὶ ὡς ὄντως πολιτικὸν μετιῶν λόγον, εἴτε καὶ τινὰς αὐτῶν τισὶ συναρμόττειν. ἐπειδὴ γὰρ καθόλου τὸ κάλλος ἐστὶ συμμετρία μελῶν καὶ μερῶν μετ' εὐχροίας, δι' ὧν δὴ λόγος τις γίνεται, εἴτε ἰδεῶν ὅλων μίγνυμένων εἰς ταῦτόν· εἴτε καὶ τῶν συμπληρούντων ἐκάστην ιδέαν—ταῦτα γὰρ οἷον μέλη καὶ μέρη ἐστὶν αὐτοῦ—, δεῖ δὴπουθεν, εἰ μέλλοι καλὸς ἔσεσθαι, ἂν τε ποικίλος ἂν τε μονοειδὴς ἦ, συμμετρίαν ἔχειν τούτων, ὃ ἐστὶν εὐαρμοσίαν, καὶ τινὰ ἐπανθεῖν αὐτῷ οἷον εὐχροίαν, τὴν ἐμφαινομένην διόλου μίαν τοῦ ἥθους ποιότητα, ἣν δὴ καὶ φύσει τινὲς χρῶμα λόγου ὀνομάζουσι. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ κάλλος, ὃ μοι δοκεῖ καὶ ὁ Πλάτων εἰπεῖν φάσκων δεῖν ἔχειν τὸν λόγον κεφαλὴν τε καὶ ἄκρα καὶ μέσα πρόποντα ἀλλήλοις τε καὶ τῷ ὅλῳ σώματι, ἀλλὰ μὴ χύδην ἕκαστα βεβλήσθαι, εἰ καὶ καλὰ εἴη καθ' ἑαυτά· οὐ γὰρ δύνασθαι ποτε οὕτω γενέσθαι καλὸν λόγον. καὶ τοῦτο αἰτιᾶται γε τοῦ Λυσίου Ἑρωτικοῦ, ὡς ταῖς ἐννοίαις οὐκ εὐαρμόστως αὐτοῦ χρησαμένου οὐδὲ τῇ τάξει, οὐ μὴν τὰς ἐννοίας γε αὐτὰς αἰτιᾶται οὐδὲ τὴν λέξιν· ἐπεὶ ταῖς γ' ἐννοίαις καὶ αὐτὸς χρῆται ταῖς αὐταῖς, τὴν δ' αὖ λέξιν καὶ πάνυ ἐπαινεῖ, σφόδρα εὖ φάσκων τοῖς τε ὀνόμασι καὶ τοῖς ῥήμασι τὸν λόγον ἀποτετορνεῦσθαι καὶ οὐκ ἀγεννῶς εἰρησθαι τὸ ἐπὶ τῷ ῥήτορι. ἀλλὰ περὶ μὲν Λυσίου καὶ τοῦ Λυσίου λόγου εἴτ' οὖν παντὸς εἴτε καὶ αὐτοῦ μόνου τοῦ Ἑρωτικοῦ τὰ νῦν ἀναβεβλήσθω, ἐπὶ δὲ τὸ προτεθέν ἐπανιτέον. κάλλος γὰρ λόγου κυρίως μὲν ὃ προεῖρηται εἶναι λέγοιτ' ἂν· ἐπεὶ δ' ἔστι τινὰ ἃ δὴ σαφῶς ἐκπρέπει τῶν ἄλλων πολλάκις ἐν τῷ λόγῳ οἷον κόσμος τις ἐπικείμενος ἔξωθεν κομμωτικός, ὃ μόνῳ καὶ τὸ τοῦ κάλλους τινὲς τοῦ ἐν λόγῳ ἀπέδοσαν ὄνομα, περὶ οὗ καὶ Ἰσοκράτης φησὶν, ὅτι τοὺς ἀκούοντας ἐπισημαίνεσθαι καὶ θορυβεῖν ποιεῖ (περὶ παρισώσεων καὶ τοιούτων τινῶν λέγων ταῦτ' εἴρηκεν ἐν Παναθηναϊκῷ), φαίνεται δὲ οὐκ ὀλίγῳ καὶ τούτῳ χρησάμενος ὁ Δημοσθένης, καὶ ἀναγκαῖον ὃν οὐδενὸς ἦττον τῶν τε προειρημένων ἰδεῶν τοῦ λόγου καὶ τῶν ῥηθήσεσθαι μελλουσῶν—ἐπειδὴ ταῦτα οὕτως ἔχει, δεῖ δὴ καὶ περὶ τούτου τοῦ κάλλους εἰπεῖν. ^[55]

1 12 (50) —Εἰδέναι οὖν χρή πρῶτον, ὅτι τὸ τοιοῦτον κάλλος περὶ τὴν λέξιν μόνην ἐστὶ καὶ τὰ ἐπόμενα τῇ λέξει, σχήματα λέγω καὶ κῶλα συνθήκας τε καὶ ἀναπαύσεις καὶ τὸ ἐκ τούτων γινόμενον τοὺς ῥυθμούς· ἔννοιαι δὲ αὐταὶ καθ' ἑαυτάς ἢ μέθοδοί τινες τοῦ τοιούτου κάλλους οὐκ εἰσι, πλὴν εἴ τις λέγοι τὴν δριμύτητα, περὶ ἧς ὀλίγον ὕστερον ἐροῦμεν, ὅτε περὶ ἀφελείας τε καὶ γλυκύτητος λέγομεν. Ἀλλὰ πρῶτόν γε περὶ τῶν λέξεων· περὶ γὰρ τῶν ὁμολογουμένων πρῶτον λεκτέον. Λέξεις τοίνυν καλὴ πᾶσα, ἥπερ καὶ καθαρὰ. αἱ γὰρ τραχεῖαι καὶ τροπικαὶ ἐναργεῖς μὲν εἶεν ἂν καὶ ἴσως καὶ ἄλλο τι, ὥσπερ καὶ τὸ «ἐμὲ γοῦν, ὦ Ἀθηναῖοι, διεφθαρμένος καὶ πεπρακὼς ἑαυτὸν

ἐλάνθανε» καὶ τὸ ἔκνευενυρισμένοι καὶ ὅσαι τοιαῦται, καλαὶ δὲ ὡς ἐν τοιούτῳ κάλλει οὐκ εἰσι. ταῦτά τοι καὶ ὁ Ἰσοκράτης μάλιστα κάλλους πεφροντικῶς ἥκιστα ἐχρήσατο ταῖς τροπικαῖς. πλεῖον δὲ τὸ τῆς ἐπιμελείας καὶ τοῦ κάλλους ἔχουσιν αἱ μικραὶ τῶν λέξεων καὶ δι' ὀλίγων συγκεῖμεναι συλλαβῶν, οἷον «περὶ τοῦ πῶς ἀκούειν ὑμᾶς ἔμοῦ δεῖ». Σχήματα δὲ καλὰ, <ᾶ> καὶ ἐκπρεπῆ ποιεῖ τὸν κόσμον καὶ σαφῶς τὸ κεκαλλωπίσθαι ἐνδείκνυται, αἱ τε παρισώσεις, αἵπερ καὶ πλεονάζουσι παρὰ τῷ Ἰσοκράτει· εἰσὶ δὲ καὶ παρὰ τῷ ῥήτορι, οὐ μὴν τοσαῦταί γε οὐδὲ τοιαῦται, μάλιστα δ' ἐκεῖναι παρ' αὐτῷ σπάνιαι, ὅσαι τὸ καθ' αὐτὰς ἀκριβὲς ἔχουσιν, οἷόν ἐστι καὶ τὸ «τῇ τε πόλει βοηθεῖν οἶεται δεῖν καὶ δίκην ὑπὲρ αὐτοῦ λαβεῖν, τοῦτο κἀγὼ πειράσομαι ποιεῖν»· τοιαύτην γὰρ παρίσωσιν καὶ οὕτως ἐπιτετηδευμένην οὐδεμίαν εὐρεῖν ἐτέραν ἔχομεν παρὰ γε τῷ ῥήτορι. ἀλλὰ τὴν μὲν αἰτίαν, δι' ἣν ἐνταῦθα ἐπετήδευσεν οὕτω κεκοσμημένον προσκόρως τὸν λόγον εὐθὺς ἐν προκαταρκτικοῖς παρασχέσθαι, θεωροῦντες τὸν λόγον αὐτὸν τὸν Κατ' Ἀνδροτίωνος εἰρήκαμεν· ὅτι δ' οὖν σπανίως χρῆται τῷ τοιούτῳ, φανερόν, οὐ μὴν ταῖς γε παρισώσεσιν αὐταῖς σπανίως, ἀλλὰ χρῆται μὲν αὐταῖς μετρίως, μετὰ μέντοι τινὸς παραμυθίας· ἦτοι γὰρ διακόπτων αὐτὰς ἐξ ἐπεμβολῆς τινος καταμίνγνυσι τῷ λόγῳ ἢ ἐναλλάττων τὰς συλλαβὰς τὰς κατὰ τὸ τέλος παρισούσας τὰ κῶλα ἢ ταῖς κατὰ κῶλον ἅπαν παρισώσεσιν, οὐχὶ ταῖς κατὰ τὸ τέλος συλλαβαῖς ἴσαις χρώμενος, ὥσπερ ἐχρήσατο ἴσαις ταῖς γε κατὰ τὸ τέλος συλλαβαῖς ἐν τῷ «ἅμα τῇ τε πόλει βοηθεῖν ὤετο δεῖν» καὶ οἷα μυρία τις ἂν λάβοι παρ' Ἰσοκράτους. ^[95]

1 12 (100) οὐκ οὐν ὁ Δημοσθένης οὕτως, ἀλλὰ κατ' ἐκείνους τοὺς τρεῖς τρόπους, ἢ διακόπτων ὡς ἐλέγομεν ἢ ἐναλλάττων τὰς παρισούσας συλλαβὰς ἢ κατὰ κῶλον παρισῶν ἅπαν. διακόπτει μὲν οὖν τὰς παρισώσεις κατὰ ἐπεμβολὰς οὕτως «τὸ μὲν γὰρ πολλὰ ἀπολωλεκέναι κατὰ τὸν πόλεμον τῆς ἡμετέρας ἂν τις ἀμελείας θεῖη δικαίως, τὸ δὲ μήτε πάλαι τοῦτο πεπονθέναι», καὶ ἢ ἐπεμβολὴ «πεφηνέναι τέ τινα ἡμῖν συμμαχίαν τούτων ἀντίρροπον, ἂν βουλόμεθα χρῆσθαι», εἴθ' οὕτως ἀπέδωκε τὸ ἴσον κῶλον τῷ ἐξ ἀρχῆς «τῆς παρ' ἐκείνων εὐνοίας εὐεργέτημ' ἂν ἔγωγε θεῖην». διακόπτει μὲν οὖν οὕτως κατ' ἐπεμβολήν. ἐναλλάττει δὲ τὰς συλλαβὰς τὰς κατὰ τὸ τέλος ποιούσας τὰς παρισώσεις οὕτως, οἷον «τὸ μὲν τοίνυν ἐν τῇ πρεσβείᾳ πρῶτον κλέμμα μὲν Φιλίππου, δωροδόκημα δὲ τῶν ἀδίκων τούτων τοιοῦτον ἐγένετο»· εἰ γὰρ ἐκείνως εἶπε «τὸ μὲν τοίνυν Φιλίππου μὲν ἐν τῇ πρεσβείᾳ κλέμμα, τουτωνὶ δὲ δωροδόκημα, σαφὲς ἂν ἢ πρὸς κάλλος ἐγένετο ἐπιβουλὴ τοῦ λόγου· διὰ τοῦτο οὖν ἐνήλλαξεν. ὅμοιον τούτῳ κἀκεῖνο τὸ «καὶ μηδὲν ἀληθὲς ἀπηγγελκότα καὶ κεκωλυκότα ἐμοῦ τὸν δῆμον ἀκοῦσαι τάληθῆ καὶ μηδὲν ὧν προσετάξατε ὑμεῖς πεποιηκότα καὶ ἀνηλωκότα τοὺς χρόνους»· τὰ γὰρ παρισϋντα εἰ κατὰ τὸ τέλος ἔθηκεν, ἐκπρεπῶς μὲν ἂν ἐκεκαλλώπιστο αὐτῷ ὁ λόγος, πόρρω δὲ ἂν ἦν τοῦ πιθανοῦ, οἷον εἰ οὕτως εἶπε «καὶ μηδὲν ἀληθὲς ἀπηγγελκότα καὶ τὸν δῆμον ἀκοῦσαί μου τάληθῆ κεκωλυκότα καὶ τοὺς χρόνους κατανηλωκότα καὶ μηδὲν ὧν προσετάξατε πεποιηκότα· ἔφυγεν οὖν τὸ τοιοῦτον. πολλὰ δ' ἔστιν αὐτοῦ παραδείγματα, εἴ τις ἐθέλοι ζητεῖν· ἐπεὶ καὶ τὸ «ταῦτα γράψαντος ἐμοῦ τότε καὶ τῇ πόλει συμφέρον, οὐ τὸ Φιλίππῳ ζητοῦντος» τοιοῦτόν ἐστιν. ἀλλ' οὗτος μὲν ἔφυγε τὴν τοιαύτην παρίσωσιν ἅτε τὴν τελείαν περὶ λόγους ἐπιστήμην ἔχων, ὁ δ' Ἰσοκράτης οὐκ ἂν ἔφυγεν, ἀλλὰ καὶ μὴ οὔσαν φύσει παρίσωσιν ἐβιάσατο ἂν γενέσθαι διὰ τὸ μέλειν αὐτῷ κάλλους μᾶλλον καὶ ἐπιμελείας ἢ πιθανότητος καὶ ἀληθείας. ταῖς μέντοι καθ' ὅλον κῶλον παρισώσεσι καὶ πάνυ χρῆται ὁ Δημοσθένης· τὰ γὰρ τοιαῦτα τοῦ κάλλους οὐκ ἀπηλλαγμένα τὸ γοργὸν οὐδὲν ἦττον ἔχει καὶ ἀληθές, οἷον «τὸ λαβεῖν οὖν τὰ διδόμενα ὁμολογῶν ἔννομον εἶναι, τὸ χάριν τούτων ἀποδοῦναι παρανόμων γράφη;»· τρισὶ γὰρ κώλοις καὶ δι' ὅλων ἴσοις κομμάτιον ἐν ἐπήγαγε τὸ «παρανόμων γράφη» καὶ πεποίηκε κάλλος δαιμόνιον ὁμοῦ τῷ γοργῷ καὶ σφοδρῷ κατὰ τὴν ἀποστροφὴν. πολλαῖς καὶ τοιαύταις Ἰσοκράτης κέχρηται παρισώσεσι, πλὴν οὐ κατ' ἀποστροφὴν· σχεδὸν γὰρ οὐδ' ὅλως ἔστι παρ'

αὐτῷ τὸ σχῆμα τοῦτο. γίνονται δὲ αἱ παρισώσεις καὶ κατ' ἀρχὰς καὶ κατὰ τέλος· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἷον «προσῆκει προθύμως», καὶ ὁ Πλάτων «Παυσανίου δὲ παυσαμένου, διδάσκουσι γὰρ με ἴσα λέγειν οἱ σοφοί»· κατὰ τέλος δὲ ὅπως αἱ παρισώσεις γίνονται, δέδεικται ἔμπροσθεν, οἷον «τῇ τε πόλει βοηθεῖν ὥετο δεῖν καὶ δίκην ὑπὲρ αὐτοῦ λαβεῖν» καὶ τὰ ἐξῆς. ^[145]

1 12 (150) Αἱ τε οὖν παρισώσεις καλλωπίζουσιν, ὅπερ ἐλέγομεν, καὶ αἱ κατὰ κῶλον ἐπαναφοραί, οἷον «μέχρι τούτου Λασθένης φίλος ὠνομάζετο Φιλίππου, ἕως προὔδωκεν Ὀλυνθον, μέχρι τούτου Τιμόλαος, ἕως ἀπώλεσε Θήβας»· ἐπαναφέρει γὰρ ἐπὶ ταῦτο μέρος τοῦ λόγου. διαφέρει δὲ παρισώσεως τῆς κατ' ἀρχὰς τὸ σχῆμα τοῦτο, ἥ ἐκεῖ μὲν συλλαβὴ ἐστὶν ἡ αὐτὴ ἐπ' ἀμφοῖν τοῖν κώλοιν, εἰ δὲ καὶ πλείους, ἀλλ' οὐ λόγου τι μέρος ὁλόκληρον, ἐνταυθοῖ δὲ ὅλη τις λέξις· καὶ ὁ μὲν ἂν ἥ ἐπαναφορά, καὶ παρίσωσις ἐστὶν ἡ κατ' ἀρχάς, ὁ δ' ἂν παρίσωσις ἥ κατ' ἀρχάς, οὐκέτι καὶ ἐπαναφορά. οὐδὲν δὲ θαυμαστόν, εἴ τι καὶ λαμπρὸν ἢ ἀκμαῖον ἔχει τὸ προειρημένον παράδειγμα· συγγένεια γὰρ λαμπρότητι πρὸς κάλλος ἐν ἅπαντι σχεδὸν πράγματι, διὰ δὲ τοῦτο καὶ πρὸς ἀκμήν· τὰ γὰρ ἀκμαῖα τε καὶ ὥραῖα—καὶ σώματα καὶ ὅ τι βούλει—πάντως καὶ λαμπρά καὶ καλά, οὐ μὴν τὸ ἀνάπαλιν· καλὸν γὰρ δύναται τι καὶ μὴ ἀκμαῖον εἶναι μὴδὲ λαμπρόν. αἱ μέντοι ἐπαναφοραί εἰ κατὰ κόμμα γίνονται, γοργὸν ποιοῦσι τὸν λόγον, ἀλλ' οὐ καλόν, οἷον «προσιὼν μὲν τῇ βουλῇ, προσιὼν δὲ τῷ δήμῳ»· ἐνταῦθα δὲ καὶ ἡ ταχεῖα τοῦ μερισμοῦ ἀπόδοσις τὸ γοργὸν ἐποίησεν. Ἔτι κάλλους ποιητικὸν τὸ τοιοῦτο σχῆμα, ἡ ἀντιστροφή. ἔστι δὲ τοῦτο ἐναντίον πως τῇ ἐπαναφορᾷ κατὰ τὸ τέλος ἐχόντων τῶν κώλων τὴν αὐτὴν λέξιν, καὶ διαφέρει γε πάλιν καὶ τοῦτο τῆς παρισώσεως τῷ αὐτῷ, ὥπερ καὶ ἡ ἐπαναφορά. παράδειγμα τοῦ σχήματος, οἷον «ἂν μὲν γὰρ ὅσα ἂν τις λάβῃ καὶ σώσῃ, μεγάλην ἔχει τῇ τύχῃ τὴν χάριν· ἂν δ' ἀναλώσας λάθῃ, συνανάλωσε καὶ τὸ μεμνησθαι τῇ τύχῃ τὴν χάριν» καὶ πάλιν «πράττεται τι τῶν ὑμῖν δοκούντων συμφέρειν· ἄφρονος Αἰσχίνης, ἀντέκρουσέ τι καὶ γέγονεν, ὃ οὐκ ἔδει· πάρεστιν Αἰσχίνης» καὶ πάλιν «πρὸς μὲν τὸ τὰ τοῦ πολέμου ταχὺ καὶ κατὰ καιρὸν πράττεσθαι πολλῷ προέχει, πρὸς δὲ τὰς καταλλαγάς, ἃς ἂν ἐκεῖνος ποιήσαιο ἄσμενος πρὸς Ὀλυνθίους, ἐναντίως ἔχει». σπάνιον δὲ καὶ τοῦτο παρὰ τῷ ῥήτορι τὸ σχῆμα. καὶ αὐτὸ μέντοι, εἰ κατὰ κόμμα γένοιτο, γοργὸν ποιεῖ τὸν λόγον, ἀλλ' οὐ καλλωπίζει, οἷον «ταξιάρχους παρ' ὑμῶν, ἱπάρχους παρ' ὑμῶν». εἰ δ' ἔχει τι καὶ ἐναργείας κἀνταῦθα κἀν τῇ ἐπαναφορᾷ, ἐτέρου λόγου. Καὶ μὴν καὶ ἡ ἐπαναστροφή τὸ σχῆμα τῶν καλλωπιζόντων· γίνεται δέ, ὅταν τὸ τέλος τοῦ κώλου ἐτέρου κώλου τις ἀρχὴν ποιήσῃται, οἷον «οὐ γὰρ δήπου Κτησιφῶντα μὲν δύναται· ἂν διώκειν δι' ἐμέ, ἐμὲ δέ, εἴπερ ἐξελέγχειν ἐνόμιζεν, αὐτὸν οὐκ ἂν ἐγράψατο». ^[195]

1 12 (200) ἐκφανὲς δὲ τὸ τῆς ἐπιβουλῆς γίνεται καὶ τὸ τοῦ ἐπιτηδεύματος, ὅταν τις μίαν λέξιν μερίσας τὰς τελευταίας αὐτῆς συλλαβὰς ἀρχὴν τοῦ ἐπιφερομένου ποιήσῃται κώλου, ὡς ὁ Θουκυδίδης 'Σαμία μία ναῦς' καὶ «αὐτίκα βοὴ ἦν», καὶ παρὰ τῷ ποιητῇ «Πρόθοος θοὸς ἡγεμόνευε». τὸ οὖν «τοῦ δ' ἐγὼ ἀντίος εἰμι, καὶ εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικεν, εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικε, μένος δ' αἰθῶνι σιδήρῳ» ἐπαναστροφή ὃν οὐκέθ' ὅμοιον τοῖς προειρημένοις οὐδ' ὁμοίως ἐπιβεβουλευσθαι δοκεῖ, διότι μὴ συλλαβαῖς, ἀλλὰ μὴδὲ λέξει, κόμματι δὲ ὅλῳ ἀνέστραπται. Ἔτι τῶν ἐπιφανῶς καλλωπιζόντων ἐστὶ μετὰ ἐναργείας καὶ τὸ κλιμακωτὸν καλούμενον σχῆμα, ὃ δὴ σπάνιον παρὰ τῷ ῥήτορι, μᾶλλον δὲ οὐδὲ σπάνιον, ἀλλ' ἅπαξ ἢ δις εἰρημένον· ἔστι δὲ οὐδὲν ἄλλο ἢ πλεονάζουσα ἀναστροφή, οἷον «οὐκ εἶπον μὲν ταῦτα, οὐκ ἔγραψα δέ, οὐδ' ἔγραψα μὲν, οὐκ ἐπρέσβευσα δέ, οὐδ' ἐπρέσβευσα μὲν, οὐκ ἔπεισα δέ». εἰ δ' αἱ ταχεῖαι τῶν μερισμῶν ἀποδόσεις καὶ αἱ βραχυκωλῖαι πεποιήκασιν εἶναι καὶ γοργὸν τὸν λόγον ἢ εἰ διὰ τὰς πολλὰς ἀναιρέσεις γέγονέ πως καὶ εὐειδής, ἐτέρου λόγου. καίτοι πως καὶ τὸ εὐειδές ἐστὶ τοῦ κάλλους ἴδιον καὶ αἱ ἀναιρέσεις γε αἱ αὐταί. ἀλλ' εἰ καὶ μὴ ἦν ἴδιον, πολλάκις ἐμαρτυράμην, ὡς τῶν χαλεπωτάτων ἐστὶν εὐρεῖν ὅτιοῦν παρὰ τῷ ῥήτορι τοιοῦτον, οἷον ἐπὶ πολὺ μιᾷς ἰδέας εἶναι· ποικιλώτατος γὰρ ὁ ἀνὴρ ἀπάντων καὶ σχεδὸν ἐν ἅπαντι μέρει τῶν ἐκείνου πάντ' ἂν εὖροις, οὕτω τῇ κράσει καὶ

τῇ μίξει τῶν ἰδεῶν κάλλιστα κέχρηται· διήκουσι γὰρ δι' ἀλλήλων σχεδὸν ἅπασαι παρά γε τούτῳ καὶ καθάπερ ἐκ συμφθάρσεως ἔν τι λόγου πεποιήκασιν εἶδος, τὸ κάλλιστον δὴ τοῦτο καὶ πολιτικὸν ὡς ἀληθῶς καὶ Δημοσθενικόν. περὶ δὲ πολιτικοῦ λόγου, πληρώσαντες τὸν περὶ ἰδεῶν γενικῶν λόγον, ἀκριβέστερον λέξομεν. Ἔτι κάλλους ποιητικοὶ καὶ οἱ κατὰ συζυγίαν μερισμοὶ διὰ τὰς ἰσοκωλίας, ὡς ἐν τῷ περὶ τῆς περιβολῆς ἐδείκνυμεν. Καὶ τὸ ὑπερβατὸν δέ, εἰ μὴ κατὰ παρένθεσιν γίνοιτο ἀλλὰ καθ' ὑπέρθεσιν, κάλλος ποιεῖ. ἔστι δὲ τὸ μὲν καθ' ὑπέρθεσιν ὑπερβατὸν τοιοῦτον, οἷον «τὴν τοῦ διαπράξασθαι ταῦθ', ἃ μηδεὶς πώποτε ἄλλος Μακεδόνων βασιλεύς, δόξαν ἀντὶ τοῦ ζῆν ἀσφαλῶς ἡρημένος». τὸ δὲ κατὰ παρένθεσιν ἐξ ἐπεμβολῆς γίνεται, οἷον «τοῦ τ' ἐκεῖνον, ὅπερ καὶ ἀληθὲς ὑπάρχει, φαῦλον φαίνεσθαι». τί δὲ ἐργάζεται ἡ ἐπεμβολή, εἰρήκαμεν ἐν τῷ περὶ περιβολῆς, ὅτι, βραχεῖα μὲν εἴπερ εἴη, γοργότητα, μακροτέρα δὲ εἰ γένοιτο, περιβολήν, εἰ δὲ πλεονάσειε, μεστότητα. Ἔτι σχήματα καλλωπίζει πως καὶ τὰ καινοπρεπῆ, οἷον «ὕμεῖς δ' ὁ δῆμος» καὶ πάλιν «καὶ εἰ μηδὲ δι' ἑν ἄλλο» ἀντὶ τοῦ «εἰ καὶ διὰ μηδὲν ἄλλο» καὶ πάλιν «Θετταλοὶ δὲ οὐδένα πώποτε ὄντινα οὔ». ^[245]

1 12 (250) Καὶ μὴν καὶ αἱ διὰ δύο ἀποφάσεων γινόμεναι καταφάσεις κάλλους ἴδιον σχῆμα, οἷον «οὐδ' οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι» ἀντὶ τοῦ θέλοντα, καὶ ὁ ῥήτωρ «ἔστι δὲ οὐκ ἄδηλον τοῦθ', ὅτι Λεπτίνης» ἀντὶ γὰρ τοῦ εἰπεῖν ὅτι «δῆλόν ἐστιν» ὁ δὲ «οὐκ ἄδηλον» ἔφη. Ἔτι κάλλους ἴδιον καὶ τὸ πολύπτωτον καλούμενον σχῆμα, εἰ κατὰ κῶλον ἐκφέροιτο, οἷον «αὕτη τῶν περὶ Θήβας ἐγένετο πραγμάτων ἀρχὴ καὶ κατάστασις πρώτη. τοῦτο τὸ ψήφισμα τὸν τότε περιστάντα τῇ πόλει κίνδυνον παρελθεῖν ἐποίησεν ὥσπερ νέφος» καὶ τὰ ἐξῆς. κατὰ μέντοι κόμμα εἰ γένοιτο, πλεόν ἔχει τὸ γοργόν, οὐ μὴν οὐδ' οὕτως ἀπήλλακται τοῦ κάλλους, οἷον «οὔτοι γὰρ ἡγοῦνται, τούτοις πείθεσθε, ὑπὸ τούτων δέος ἐστὶ μὴ παρακρουσθῆτε». Καὶ σχήματα μὲν καλλωπίζει τὸν λόγον τοσαῦτα. Κῶλα δὲ κεκαλλωπισμένα φύσει μὲν τὰ μετρίως μακρότερα, εἰ τῇ συνθήκῃ μὴ διεσθήκοι μηδ' εἴη σύγκρουσίς τις ἐν αὐτοῖς φωνηέντων, ἀλλὰ συνέχοιτο πανταχόθεν τοῖς συμφώνοις, οἷα ἐστὶ καὶ τὰ Ἰσοκράτους, οὗ γε οὐ μόνον τὰ κῶλα συνέχεται τοῖς συμφώνοις, ἀλλὰ καὶ πᾶς ὁ λόγος τοσοῦτον αὐτῷ τῆς εὐφωνίας καὶ τοῦ κάλλους μεμέληκε. ταυτὶ μὲν οὖν ὅπερ ἔφην ὄντως καλλωπίζει τὰ κῶλα. δοκεῖ δὲ πως κάκεῖνα τὰ κῶλα ἐπιμέλειαν ἔχειν καὶ τινα κόσμον ὑφειμένον μὲν καὶ οὐ μάλα τι κωμωτικόν, ὅμως γοῦν κοσμεῖ τὰ ἐξ ἐπιπλοκῆς βραχείας, ὅταν δι' ἀλλήλων ὥσπερ ἐξ ἐπεμβολῆς λέγεται πεπλεγμένα, τῆς ὅλης διανοίας μὴ καθ' ἕκαστον αὐτῶν πληρουμένης, δι' ὅλων δὲ ὡς μιᾶς, οἷον «οὐ τοίνυν μόνον μὴ Λεύκων ἀδικηθῆ δεῖ σκοπεῖν, ᾧ φιλοτιμίας ἔνεκα ἢ περὶ τῆς δωρεᾶς σπουδὴ γένοιτ' ἄν, οὐ χρεῖας, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἄλλος εὖ μὲν ἐποίησεν ὑμᾶς εὖ πράττων, εἰς δέον δὲ νῦν γέγονεν αὐτῷ τὸ παρ' ὑμῶν λαβεῖν τότε τὴν ἀτέλειαν» καὶ πάλιν «ἔστι δὲ οὐκ ἄδηλον, ᾧ Ἀθηναῖοι, τοῦθ', ὅτι Λεπτίνης, καὶν τις ἄλλος ὑπὲρ τοῦ νόμου λέγῃ, δίκαιον μὲν οὐδὲν ἔρεῖ περὶ αὐτοῦ, φήσῃ δ' ἀναξίου τινὰς ἀνθρώπους εὐρομένους ἀτέλειαν ἐκδεδυκέναι τὰς λειτουργίας, καὶ τούτῳ πλείστῳ χρήσεται τῷ λόγῳ» ὁρᾷς γάρ, ὅπως βραχεῖα ἐστὶν ἅπαντα πλὴν τῶν τελευταίων ἐπ' ἀμφοῖν τοῖν παραδειγμάτοιιν τὰ κῶλα, καὶ ὡς αἱ ἐπεμβολαὶ οὐδ' ἐπεμβολαὶ δοκοῦσί πως εἶναι καὶ ὥσπερ ἐξ ἀκολουθίας τινὸς ἐπεμβεβλημένα, ἀλλ' οὐ κατακόρως ἐκφερόμεναι· οὐ γὰρ ὁμοιον ἦν οὕτως εἰπεῖν «τοῦ τ' ἐκεῖνον, ὅπερ καὶ ἀληθὲς ὑπάρχει, φαῦλον φαίνεσθαι» ἢ ὡς ταῦτ' ἔχει τὰ προειρημένα παραδείγματα. διόπερ ἐν ἐκείνῳ μὲν τὸ τῆς γοργότητος πλεόν ἐστίν, εἰ καὶ ἐπιμελείας ἔχει τι, ἐνταῦθα δὲ ἀνάπαλιν τὸ τῆς ἐπιμελείας πλεόν, εἰ καὶ γοργότητος ἔχει τι. τοῦ δὲ τοιοῦτου κάλλους καὶ τῆς ἐπιμελείας ταύτης πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἔστι Δημοσθενικὰ παραδείγματα ἐν ἅπασιν αὐτοῦ τοῖς λόγοις, ὃ γε μὴν Περὶ τῆς ἀτελείας σχεδὸν ἅπας ἐστὶ τοιοῦτος· πολὺ γὰρ ἐν τούτῳ τὸ ἐπιμελὲς καὶ κεκοσμημένον· τὴν δὲ αἰτίαν, δι' ἣν τοιοῦτος, αὐτὸν ἐξηγούμενοι τὸν λόγον εἰρήκαμεν. ^[305]

1 12 (300)

Ἐκ μέντοι τῶν προειρημένων δῆλον δὴ καί, συνθήκης ὁποίας δεῖ τῷ περικαλλεῖ λόγῳ, καὶ ὅτι μάλιστα μὲν τῆς ἄνευ συγκρούσεως τῶν φωνηέντων, ἔπειτα τῆς μὴ πόρρω μέτρου τινὸς οὔσης καὶ μέτρου γε τοῦ οἰκείου κατὰ τοὺς πόδας τῷ λόγῳ καὶ τῷ εἶδει τοῦ λόγου δηλονότι, ὃ ἂν ἐργαζώμεθα. ἄλλο μὲν γὰρ σεμνοῦ λόγου μέτρον οἰκεῖον, ὡς ἐν τῷ περὶ σεμνότητος ἐλέγομεν, ἄλλο δὲ ἄλλης ιδέας, ὡς καθ' ἑκάστην εἰρήκαμεν. εἴπερ δέ τινος ἄλλου, ὁ περικαλλὴς λόγος τῆς συνθήκης δεῖται· κατὰ γὰρ ταύτην τὸ πλεῖστον αὐτοῦ ἐκφαίνεται, καὶ ἡ ἐπιμέλεια καὶ ὁ κόσμος ἐνταῦθα ἐκπρεπής. διόπερ δεῖ μάλιστα, καλὸν ὅτε ποιοῖμεν λόγον, μέτρου πλησίον εἶναι τὸν ῥυθμόν, μὴ μέντοι μέτρον ἄντικρυς· κακία γὰρ τοῦτό γε. διὰ πλειόνων δὲ μέλλων ἀκριβολογεῖσθαι περὶ τούτων παραιτοῦμαι μηδένα δυσχερᾶναι τῇ λεπτολογίᾳ· τὸν γὰρ περὶ ῥυθμῶν τι λέξοντα καὶ ταῦτα τῶν κεκαλλωπισμένων ἀνάγκη πλείονι τῇ ἀκριβείᾳ τε καὶ λεπτότητι χρῆσασθαι. Ἄλλ' ὅθεν ἐξέβην, ἐπανιτέον. γίνεται γάρ, ὡς ἐλέγομεν, τοιοῦτος ὁ ῥυθμὸς κατὰ τὴν συνθήκην, οἷος ἐγγὺς εἶναι τοῦ καὶ ἔμμετρόν πως τὸν λόγον φαίνεσθαι καὶ ἡχόν τινα τοιοῦτον ἀποτελεῖν, εἰ πρῶτον μὲν, ὅπερ ἔφην, μὴ συγκρούοι τὰ φωνήεντα· ἔπειτα εἰ οἱ πόδες, ἐξ ὧν σύγκειται ὁ ῥυθμὸς, οἰκείως ἔχοιεν πρὸς ἀλλήλους καὶ μὴ ἀναρμοστούντες τραχύτητα ποιοῖεν· τρίτον, ὃ καὶ μέγιστον, εἰ τὰ μέρη τοῦ λόγου, δι' ὧν σύγκειται ὁ ῥυθμὸς, μὴ ἰσοσύλλαβα μηδὲ ἰσόχρονα μηδὲ ἰσότονα εἴη, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐλαττόνων, τὰ δὲ πλειόνων καὶ συλλαβῶν καὶ χρόνων, καὶ τὰ μὲν ὀξύτονα, τὰ δὲ μὴ τοιαῦτα, καὶ εἰ δι' ἀλλήλων ποικίλως συντιθοῖτο ταῦτα, ὥστε μεταξὺ τῶν μακρῶν λέξεων τὰς μικρὰς καὶ τῶν μικρῶν τὰς μεγάλας κεῖσθαι· αὕτη γὰρ μάλιστα ἐπιμελής τε καὶ κεκοσμημένου λόγου συνθήκη. Ἀναπαύσεις δὲ λόγῳ περικαλλεῖ πρόπουσιν οὐχ αἰ βεβηκυῖαι· σεμνότερον γὰρ τοῦτό γε καὶ σεμνῷ κάλλει ἀρμόττει, οἷον «ἐκδεδυκέναι τὰς λειτουργίας»· σεμνὴ γὰρ ἡ ἀνάπαυσις καὶ βεβηκυῖα ἐμέλησε γὰρ τῷ ῥήτορι τοῦ μὴ διόλου καλλωπίζειν δοκεῖν. τό γε μὴν ἐπιφερόμενον ἔχει τι τοῦ περικαλλοῦς, εἰ καὶ αὐτό πως βεβηκέναι δοκεῖ, «καὶ τούτῳ πλείστῳ χρήσεται τῷ λόγῳ»· εἰς γὰρ βραχύτερόν τι μέρος τοῦ λόγου κατέληξε καὶ ἔνεκα μὲν τῆς ἐννοίας ἔστηκεν ὁ ῥυθμὸς—πεπλήρωται γὰρ πως ἡ ἔννοια καὶ βέβηκε—, κατὰ δὲ τὴν λέξιν οὐχ ὡσαύτως καίτοι εἰς φωνήεν τὸ ω καταλήγων, ὅπερ καὶ αὐτὸ σεμνοῦ ἦν ῥυθμοῦ. ^[345]

1 12 (350) βεβηκῶς μὲν γὰρ τελέως γίνεται ῥυθμὸς, εἰ ἅμα τῇ ἐννοίᾳ πληρουμένη καὶ <εἰς> μέρος λόγου τι μακρὸν καὶ εἰς μακρὰν τὴν τελευταίαν καταλήγοι συλλαβὴν, οἷον «ὥστ' ἐξ ἀπάντων ῥαδίαν τὴν τοῦ συμφέροντος ὑμῖν αἴρεσιν γενέσθαι»· οὐ βεβηκῶς δὲ ῥυθμὸς ἀλλ' οἷον κρεμάμενος καὶ ἀνηρτημένος ἐξ ἐναντίας τῶν προειρημένων, ὅτε τῆς ἐννοίας μὴ πεπληρωμένης πω, μεταξὺ δὲ πως διαναπαυομένης ἢ κατάληξις εἰς βραχὺ μέρος γίνοιτο λόγου καὶ ἦτοι βραχεῖαν ἔχοι τὴν τελευταίαν ἢ πάντως βραχεῖα παραληγομένην, οἷον «ἐγὼ δ' ὅτι μὲν τινῶν κατηγοροῦντα πάντας ἀφαιρεῖσθαι τὴν δωρεὰν τῶν ἀδίκων ἐστίν, ἐάσω» καὶ πάλιν «ἔστι δ' οὐκ ἄδηλον τοῦθ', ὅτι Λεπτίνης» καὶ πάλιν «κἄν τις ἄλλος ὑπὲρ τοῦ νόμου λέγῃ» καὶ πάλιν «δίκαιον μὲν οὐδὲν ἐρεῖ»· ταῦτα γὰρ πάντα ῥυθμοὶ τινὲς εἰσιν οὐ βεβηκότες ἀλλ' ἀπηρτημένοι, ὡς εἴρηται, καὶ χρήσιμοι γε οὗτοι τῷ κεκοσμημένῳ λόγῳ· κατ' αὐτὸ γὰρ τὸ μὴ βεβηκέναι καὶ εὐειδῇ ποιοῦσι τὴν ἀνάπαυσιν. τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ «ὠμολόγησα τούτοις, ὡς ἂν οἷός τε ὦ, συνερεῖν»· ἡ μὲν γὰρ ἔννοια βέβηκεν, ὁ ῥυθμὸς δὲ οὐ· οὐδὲ γὰρ τοῦτο ὁ ῥήτωρ ἐβούλετο, ἐπεὶ τοῦ χάριν οὐκ εἶπεν «ὠμολόγησα τούτοις, ὡς ἂν οἷός τε ὦ, συνερεῖν»· ἐγὼ μὲν γὰρ ἡγοῦμαι, ὅτι διὰ τὸ μὴ ὅμοιον ἂν γενέσθαι τὸν ἡχόν, εἰς μακρὰς πάσας εἰ κατέληγεν, ὃ ἐστὶ τοῦ βεβηκότος ῥυθμοῦ. οὐ μὴν ἀλλ' εἴτε βεβηκῶς εἴτε μὴ ὁ τοιοῦτος εἴη ῥυθμὸς, ἵνα μὴ πάντῃ τῷ Διονυσίῳ, ὃς δοκεῖ περὶ λέξεώς τι πεπραγματεῦσθαι, ἀντιλέγωμεν, δῆλον ὡς τοῦ κάλλους ἐστὶν ἴδιος. ἔτι δὲ μειζρόνως τὸ ἐκπρεπὲς τῆς τοιαύτης ἀναπαύσεως τοῦ ῥυθμοῦ φανερόν γίνεται, εἰ μονοσύλλαβον εἴη τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ λόγου, οἷον «περὶ τοῦ πῶς ἀκούειν ὑμᾶς ἐμοῦ δεῖ» καὶ «Θετταλοὶ δὲ οὐδένα πώποτε ὄντινα οὐ». τεκμήριον δὲ ἐναργέστερον τούτου τὰ

μέτρα καὶ τὰ ποιήματα· καὶ γὰρ τῶν ἐπῶν τὰ εἰς μονοσύλλαβόν τι μέρος λόγου ἰστάμενα εὐειδέστερά πως καὶ κρουστικώτερα εἰσιν, ἀλλ' οὐ σεμνότερα, οἷον «ἔτι δ' ἀμβροσίῃ νύξ» καὶ «κάρη τάμοι ἀλλότριος φῶς» καὶ «Ἀπόλλων Ἀρτέμιδι ξύν» καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ταῦτα περὶ τοῦ ἐπιθέτου κάλλους ἐν λόγῳ. Ὁ δὲ λεγόμενος ὠραῖος λόγος καὶ ἡ ἀβρότης οὐ τούτου τοῦ κάλλους, τοῦ δ' ἐν γλυκύτητι μᾶλλον ἢ ἐν ἀφελείᾳ γινομένου ἐστίν· ἐν δὲ τῷ περὶ ἐκείνων φανεῖται σαφέστερον. νυνὶ δὲ ἤδη μετὰ τὸν περὶ κάλλους περὶ γοργότητος ἂν εἴη λέγειν. Περὶ γοργότητος. ^[390]

2 1 (τ) Καλὸς μὲν οὖν ἅμα ὄγκῳ καὶ ἀξιώματι λόγος καὶ ἔτι σαφὴς ὅπως γίνεται, ἐν τοῖς πρὸ τούτων εἰρήκαμεν. δεῖ δὲ τῷ τοιούτῳ λόγῳ πάντως καὶ γοργότητος, ἵνα μὴ ἄργον αὐτῷ καὶ σαφὲς μόνον τὸ μέγεθος ἦ καὶ τὸ κάλλος, ἀλλὰ καὶ γοργόν· γοργότητι γὰρ ἐναντίον τὸ ἀνειμένον καὶ ὕπιον. Ἡ τοίνυν γοργότης θεωρεῖται μὲν καὶ ἐν λέξει καὶ ἐν μεθόδῳ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς πλὴν ἐννοίας, εἰ μὴ τις ἄρα τὰ ὀξέα τῶν νοημάτων γοργὰ λέγοι· περὶ δὲ ὀξύτητος ἐν τῷ περὶ ἀφελείας τε καὶ δριμύτητος λέξομεν καὶ ἔτι ἐν τῷ περὶ δεινότητος. ἀλλ' ἢ γε λέξεις, ὅποια ποτ' ἂν ἦ, βραχεὰ συντελεῖ πρὸς γοργότητα. ἢ τ' αὖ μέθοδος ἡ ποιοῦσα τὴν γοργότητα σχεδὸν ἐστι μία ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπειδὴ διὰ τοῦ τμητικοῦ γίνεται τύπου· οὗτος δ' ἐν σχήμασιν ἐστὶ καὶ κῶλοις, ἐν οἷς θεωρεῖται, ἔτι μέντοι καὶ συνθήκη καὶ ἀναπαύσει καὶ τοῖς ῥυθμοῖς. ἔννοια δὲ ὅπερ ἔφην οὐκ ἔστιν οὐδεμία, ἥτις καθ' ἑαυτὴν ποιεῖ τὸν λόγον γοργόν, πλὴν εἰ τὴν ὀξύτητα τε καὶ δριμύτητα ὥς ἔλεγον γοργότητος ἰδίαν θήσεται τις· περὶ δὲ ταύτης ὅπερ ἔφην ἔν τε τῷ περὶ ἀφελείας ἔν τε τῷ περὶ δεινότητος ἡμῖν λελέγεται. νυνὶ δὲ περὶ μεθόδου τῆς ποιοῦσης γοργὸν τὸν λόγον πρῶτον λέξομεν, σχεδὸν οὐ πόρρω τινὸς ὀξύτητός τε καὶ δριμύτητος οὐδὲ ταύτης οὔσης. Μέθοδος τοίνυν ὅπερ ἔλεγον γοργότητος μία, τὸ ταῖς ἀπαντήσεσι ταχείαις χρῆσθαι καὶ βραχείαις ταῖς τε ἀντιθέσεσιν ὡσαύτως, οἷον «τί γὰρ καὶ βουλόμενοι μετεπέμπεσθε ἂν αὐτοὺς ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ; ἐπὶ τὴν εἰρήνην; ἀλλ' ὑπῆρχεν ἅπασιν. ἀλλ' ἐπὶ τὸν πόλεμον; ἀλλ' αὐτοὶ περὶ εἰρήνης ἐβουλεύεσθε» καὶ πάλιν «ναί, φησὶν· ἀλλὰ τὸ τοῦ Κεφάλου καλόν, τὸ μηδεμίαν γραφὴν φυγεῖν; καὶ νῆ Δία εὐδαιμόν γε. ἀλλὰ τί μᾶλλον ὁ πολλάκις μὲν φυγὼν» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ πάλιν «κακοδαιμονοῦσι Βυζάντιοι; σφόδρα γε· ἀλλ' ὅμως δεῖ σῶς αὐτοὺς εἶναι· συμφέρει γὰρ τῇ πόλει» ταῦτα γὰρ πῶς εἰσι καὶ ὀξέα. —Περὶ δὲ συνδρομῆς εἴτε συγχωρήσεως καὶ ὅσα εἶδη αὐτῆς καὶ ὥς δεῖ παραλαμβάνειν ἕκαστον, ἐν τῷ περὶ δεινότητος ἡμῖν ἀκριβῶς λελέγεται. —Ἡ δὲ ἀποστροφή οἷον «παρὰ σοὶ κατέλυον, Αἰσχίνη, καὶ σὺ προὔξενεις αὐτῶν» δοκεῖ μὲν πως εἶναι μέθοδος τις, οὐ μὴν ἔμοιγε φαίνεται, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον σχῆμα· εἴτε δὲ σχῆμα εἴτε μέθοδος τίς ἐστὶν ἡ ἀποστροφή, τῶν ποιούντων ἐστὶ καὶ αὐτὸ γοργὸν τὸν λόγον, καὶ μάλιστα εἰ συνεχῶς γίνοιτο· ἢ γὰρ μετάβασις ἡ νῦν μὲν ἐπὶ τοὺς δικαστάς, νῦν δὲ ἐπὶ τὸν ἀντίδικον ἢ ὄντινον κινεῖ πως καὶ γοργὸν ποιεῖ τὸν λόγον. Ἀλλὰ μέθοδος μὲν αὕτη γοργότητος ἢ καὶ μέθοδοι. Σχήματα δὲ τὰ μὲν ὁμολογουμένως ἐστὶ φύσει γοργὰ καὶ τμητικά καὶ αὐτῆς γε εἵνεκα τῆς γοργότητος παραλαμβάνεται, τὰ δὲ τὴν συμβαίνουσαν τῷ λόγῳ πολλάκις διὰ τινος ἀνάγκας ὑπιτιότητα ἐξαιρεῖσθαι πέφυκε. ^[45]

2 1 (50) καὶ πρῶτόν γε περὶ τούτων λέξομεν. Ἐξαιρεῖται τοίνυν ὑπιτιότητα λόγου σχῆμα τὸ καθ' ὑποστροφὴν καὶ ἔστι σφόδρα χρήσιμον τοῦτο ἐν ταῖς ἀφηγήσεσιν, οἷον «ἔστι τοίνυν οὗτος ὁ πρῶτος Ἀθηναίων αἰσθόμενος Φίλιππον», εἴθ' ὑπέστρεψεν ἐξ ἐπεμβολῆς «ὥς τότε δημηγορῶν ἔφην», εἴτα πάλιν ἦλθεν ἐπὶ τὴν ἀφήγησιν «ἐπιβουλεύοντα τοῖς Ἑλλησι». τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ «τοῦ γὰρ Φωκικοῦ συστάντος πολέμου», εἴθ' ἡ ὑποστροφή «οὐ δι' ἐμέ· οὐ γὰρ ἔγωγ' ἐπολιτευόμην πω τότε», εἴτα πάλιν ἡ ἀφήγησις «πρῶτον μὲν ὑμεῖς οὕτω διέκεισθε», καὶ τὰ ἐξῆς δὲ τοιαῦτά ἐστι. τοῦτο τὸ σχῆμα <καί> κατ' <ἐπὶ> πλοκὴν τινὲς ὠνόμασαν. ἔτι ἐξαιρεῖται τῶν ἀφηγήσεων τὴν ὑπιτιότητα καὶ τὸ ἐπιτρέχον λεγόμενον σχῆμα, οἷον «ἐπειδὴ γὰρ οὐ καθεστηκότος χορηγοῦ» καὶ τὰ ἐξῆς. ταῦτό δὲ τοῦτο καὶ περιβάλλει, αἱ δὲ ὑποστροφαί, ἂν

μὴ ὥσι μακραί, ἤττον περιβάλλουσι, καὶ εἰρήκαμεν τοῦτο κὰν τῷ περὶ περιβολῆς. — Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ὥσπερ ἰάματά ἐστιν ὑπτιότητος καὶ δύναται ταυτόν, ὅπερ εὐκρίνεια ἐν σαφηνείᾳ· ἐκείνη τε γὰρ τὰ συγκεχυμένα διευκρινεῖ πρὸς σαφήνειαν, ὡς ἐδείκνυμεν ἐν τῷ περὶ σαφηνείας, ταῦτά τε τὰ σχήματα τὸν ὑπτιάζοντα λόγον ὀρθοῖ καὶ γοργὸν ποιεῖ. κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ τοῖς περὶ σαφηνείας ἔχει καὶ τὰ μέλλοντα ῥηθήσεσθαι· ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ ἢ μὲν καθαρότης καθ' ἑαυτὴν ἐποίει τὸν σαφῆ λόγον, προσεδεῖτο δὲ τῆς εὐκρινείας, εἴ που συγχέοιτο ὁ λόγος, εἰς ἐπανόρθωσιν, οὕτω κὰνταῦθα πάλιν ἔστι μὲν τὸ ποιοῦν τὴν γοργότητα μάλιστα εἶδος λόγου τὸ τμητικόν, εἰ δέ ποτ' ἐκπίπτει κατ' ἀνάγκην τινὰ εἰς ὑπτιότητα, δεῖ τῶν προειρημένων σχημάτων, ἃ δὴ πέφυκεν ὀρθοῦν καὶ διεγείρειν τὸν λόγον ἀπὸ τῆς ὑπτιότητος. τμητικὸς δὲ λόγος καὶ γοργὸς μάλιστα ἐν τοῖς σχήμασι καὶ τοῖς ῥυθμοῖς θεωρεῖται. εἰδέναι δὲ χρή, ὅτι ὁ λόγος ὁ τμητικὸς ποτὲ μὲν ἔστιν, οὐ μὴν δοκεῖ γε εἶναι τμητικὸς, ποτὲ δὲ δοκεῖ μὲν εἶναι τοιοῦτος, οὐ μὴν τέμνει γε ὡς ἀληθῶς τὰ πράγματα, ποτὲ δὲ ἀμφοτέρω, καὶ τέμνει καὶ δοκεῖ τέμνειν. κείσεται δὲ αὐτοῦ καὶ παραδείγματα καθ' ἕκαστον τούτων ὀλίγον ὕστερον, ἔνθα καὶ σαφέστερόν τι περὶ τούτων ἐροῦμεν. Νῦν δὲ πρῶτον περὶ τῶν σχημάτων λέξομεν, ἃ τμητικὰ ὄντα κατ' ἀνάγκην ἐστὶ καὶ γοργά. σχήματα μὲν οὖν τοῦ εἶδους τάδε. τὸ ἀσύνδετον κομματικόν, οἷον «προσῆλθε τῇ βουλῇ, προβούλευμα ἐγράφη». τὸ κατ' ὄνομα κομματικόν, οἷον Ἀμφίπολιν, Πύδναν, Ποτίδαιαν, Μεθώνην, Παγασάσ', καὶ αἱ πυκναὶ καὶ δι' ἐλαχίστου ἐξαλλαγαί, οἷον «τὸ πρῶτον Ἀμφίπολιν λαβὼν, μετὰ ταῦτα Πύδναν, πάλιν Ποτίδαιαν, Μεθώνην αὖθις, εἴτα Θετταλίας ἐπέβη» καὶ τὰ ἐξῆς, οἳ τε δι' ἐλαχίστου μερισμοὶ τὴν ἀνταπόδοσιν ἔχοντες, οἷον «ἐσπέρα μὲν γὰρ ἦν, ἦκε δ' ἀγγέλλων τις ὡς τοὺς πρυτάνεις, ὡς Ἐλάτεια κατεῖληπται».^[95]

2 1 (100)

τὸ κατ' ἐπαναφορὰν κομματικόν, οἷον «ἐπὶ τοὺς νόμους καλεῖς, ἐπὶ σαυτὸν καλεῖς». τὸ κατ' ἀντιστροφὴν κομματικὸν «ταξιάρχους παρ' ὑμῶν, ἄρχοντας παρ' ὑμῶν». αἱ ταχεῖαι καὶ δι' ἐλαχίστου συμπλοκαί, οἷον «καὶ σπουδαῖα νομίζων, ὧ Ἀθηναῖοι, καὶ ἀναγκαῖα τῇ πόλει, περὶ ὧν βουλευέσθε, ἐφ' ἃ παρελήλυθα», καὶ ὁ Θουκυδίδης «καὶ οἱ πατέρες ὑμῶν, ὧ Λακεδαιμόνιοι, καὶ ὑμῶν οἱ πρεσβύτεροι». εἰ δὲ πολλαὶ γένοιτο αἱ συμπλοκαὶ μὴ καθ' ἑκάστην πληρουμένης τε καὶ ἰσταμένης τῆς διανοίας, ἀλλ' εἰς μίαν ὡς περίοδον τινὰ πασῶν ἐμπεριλαμβανομένων, τοῦ μὲν τμητικοῦ οὐδὲν ἤττον ἔμφασιν ἔσται, τοῦ δ' αὖ γοργοῦ καὶ αὐτοῦ μὲν ἔμφασίς τις, μετρία δὲ πῶς, περιβολὴ δὲ μᾶλλον γενήσεται ἢ γοργότης, οἷον «ἀλλ' ὁ τὴν Εὐβοίαν ἐκεῖνος σφετεριζόμενος καὶ κατασκευάζων ἐπιτείχισμα ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν καὶ καταλαμβάνων Ὠρεόν» καὶ τὰ ἐξῆς μέχρι τοῦ «πότερον ἡδίκηει καὶ παρεσπόνδει καὶ ἔλκε τὴν εἰρήνην ἢ οὐ;» Ἀλλ' ἐπὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐπανιτέον. Σχήματα μὲν γοργότητος ταῦτα, καὶ νῆ Δία τοῦ τε φαινομένου μὲν τμητικοῦ, μὴ ὄντος δὲ τοιοῦτου λόγου καὶ τοῦ ἀμφοτέρω φαινομένου τε καὶ τέμνοντός γε ὡς ἀληθῶς ἐν βραχείᾳ τὰ πράγματα. τοῦ μέντοι τέμνοντος μὲν, μὴ μέντοι γε δοκοῦντος τέμνειν οὐ ταῦτα, ἀλλ' οἳ τε πλαγιασμοὶ καὶ τὰ κατὰ συστροφὴν καὶ ὅσα τοιαῦτα· πολλὰ γὰρ δι' ἐλαχίστων ἐν ἐκείνοις λέγεται τοῖς σχήμασιν οὐ παραδηλούντων ἡμῶν, ὅτι τέμνομεν τὰ πράγματα. παραδείγματα δὲ αὐτῶν θήσομεν ἑκάστου, ἵνα καὶ σαφὴς ὁ λόγος ᾖ. — Τοῦ μὲν οὖν τέμνοντος τὰ πράγματα λόγου, οὐ μὴν δοκοῦντος τέμνειν παράδειγμα τὸ «πολλῶν, ὧ Ἀθηναῖοι, λόγων γινομένων ὀλίγου δεῖν καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν» καὶ τὰ ἐξῆς· τοῦτο μὲν οὖν ἐκ πλαγιασμοῦ τοιοῦτον ἐγένετο. τοῦ δ' αὖ κατὰ συστροφὴν σχήματος ἐν τούτῳ τῷ εἶδει παράδειγμα τόδε «ὁ γὰρ Μεσσηνὴν Λακεδαιμονίοις ἀφεῖναι κελεύων πῶς ἂν Ὀρχομενὸν καὶ Κορώνειαν τότε Θηβαίοις παραδιδούς τῷ δίκαια νομίζειν ταῦτα εἶναι πεποιηκέναι σκήψαιτο;» πολλὰ γὰρ δι' ὀλίγων ἐν ἀμφοτέροις εἴρηται, οὐ μὴν ἐμφαίνεται γε τὸ τέμνεσθαι. παραδείγματα δὲ τοιαῦτα μυρία ἐστὶ παρὰ τῷ ῥήτορι. — Τοῦ δ' αὖ δοκοῦντος μὲν τέμνειν τὰ πράγματα, οὐ μὴν τέμνοντός γε ὡς ἀληθῶς, ἀλλὰ τούναντίον καὶ περιβάλλοντος λόγου παράδειγμα τὸ «ἀλλ' ὁ τὴν Εὐβοίαν ἐκεῖνος σφετεριζόμενος καὶ κατασκευάζων ἐπιτείχισμα ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν» καὶ τὰ ἐξῆς μέχρι τοῦ

«πότερον ταῦτα ποιῶν». ἐνταῦθα γὰρ δοκεῖ μὲν πολλὰ λέγειν καὶ νῆ Δία ταχέως ἄφ' ἐκάστου αὐτῶν ἀπαλλάττεσθαι, διὸ καὶ γοργότητα ἔχει τινὰ ὁ λόγος καὶ τομὴν ἐμφαίνει, οὐ μὴν πολλὰ γε ὡς ἀληθῶς λέγει πράγματα οὐδὲ ταχέως ἄφ' ἐκάστου αὐτῶν ἀπαλλάττεται, ἀλλὰ τὸυναντίον καὶ ἐπιμένει περιβάλλων· γένη γὰρ εἶδεσι καὶ ὅλα μέρεσι καὶ ἀόριστα ὠρισμένοις καὶ ἕτερα ἅττα περιβλητικὰ προσλαμβάνων περὶ ἐκάστου ὡς ἰδίαν ἔχοντος ὑπόστασιν ἐμφαίνει, παραδηλῶν ταῖς συμπλοκαῖς καὶ μεταβάσεις ποιούμενος ἀπὸ πραγμάτων ἐπὶ ἕτερα πράγματα. ^[155]

2 1 (150) διὸ πολλὰ ἔδοξεν εἶναι δύο ὄντα σχεδὸν τὰ πάντα· ἔστι γὰρ ἢ τε Εὐβοία καὶ τὸ Βυζάντιον, εἰ δὲ βούλει, ἔστω καὶ πλείονα, οὐ μὴν τοσαῦτά γε ἔστιν, ὅσα ἐμφαίνεται εἶναι διὰ τὰς συμπλοκάς. παραδείγματα δὲ καὶ τούτου τοῦ μὴ τέμνοντος μὲν τὰ πράγματα λόγου, δοκοῦντος δὲ λέγεσθαι τμητικῶς μυρία ἐστὶ παρὰ τῷ ῥήτορι. — Τοῦ δ' αὖ καὶ ὄντος τμητικοῦ λόγου καὶ δοκοῦντος εἶναι παράδειγμα τὸ «καὶ σπουδαῖα νομίζων, ὧ Ἀθηναῖοι, καὶ ἀναγκαῖα τῇ πόλει, περὶ ὧν βουλευέσθε»· σπάνιον δὲ τὸ τοιοῦτον παρὰ γε τῷ Δημοσθένει. — Τὰς μέντοι αἰτίας, δι' ἃς νῦν μὲν οὕτως, νῦν δὲ ἐκείνως χρῆται τῷ λόγῳ τῷ τμητικῷ, καὶ ὡς δεῖ καὶ ἡμᾶς αὐτῷ χρῆσθαι, ἐν τῷ περὶ δεινότητος μεθόδου ἐροῦμεν· ἐκείνης γὰρ ἴδιον τὸ εἰδέναι, καὶ τούτοις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν εἶδεσι πότε καὶ ποῦ καὶ πρὸς ὄντινα καὶ πῶς προσήκει χρῆσθαι. Ἄλλ' ἐπὶ τὸν περὶ γοργότητος λόγον πάλιν ἐπανιτέον. μέθοδον μὲν γὰρ καὶ σχήματα, δι' ὧν γοργὸς ὁ λόγος γίνεται, εἰρήκαμεν· ἀπὸ δὲ τῶν σχημάτων δηλὰ πῶς καὶ τὰ ἐξῆς. Λέξις μὲν γὰρ ὅπερ ἔφην βραχέα, ἣτις ἂν εἴη, τοιάδε ἢ τοιάδε, συντελεῖ πρὸς γοργότητα, οὐ μὴν ἀλλ' αἱ βραχεαὶ γε ἐπιτηδειότεραι. Κῶλα μὴν τοῦ λόγου τοῦ γοργοῦ πάντως εἶναι βραχέα δεῖ. Συνθήκη δὲ γοργότητος ἢ ὀλιγάκις ἢ μὴδ' ὅλως ἔχουσα σύγκρουσιν φωνηέντων· οὐ γὰρ δὴ κεχηνέναι δεῖ τὸν γε ὡς ἀληθῶς γοργὸν λόγον, πλὴν εἰ τραχύνεσθαι δέοι. πλεονάζειν μέντοι πάντως ἐνταῦθα τοὺς τροχαίους καὶ τὰς τροχαϊκὰς συζυγίας προσήκει· καὶ τούτου τεκμήρια ἐναργῆ πολλὰ καὶ τῆς τραγωδίας, ἔνθα ἐπέιγεσθαι ὁ λέγων δοκεῖ, τροχαϊκῶς συντεθέντα καὶ παρὰ τῷ Μενάνδρῳ. ὁ δὲ Ἀρχίλοχος αὐτὸ καὶ σαφέστερον ἐποίησε καὶ γοργότερον· οἱ γὰρ τετράμετροι αὐτῷ διὰ τοῦτ' οἶμαι καὶ γοργότεροι καὶ λογοειδέστεροι τῶν ἄλλων εἶναι δοκοῦσι, διότι τροχαϊκῶς σύγκεινται· τρέχει γὰρ ὡς ὄντως ἐν τούτοις ὁ ῥυθμός. εἰ δὲ μὴ ἀκριβεῖς οἱ τροχαῖοι παρὰ τῷ ῥήτορι ἐν ταῖς γοργότησιν εὐρίσκονται, πολλάκις διεμαρτυράμην, ὅτι ἐν οὐδὲν μονοειδὲς ἔστιν εὐρεῖν παρ' αὐτῷ, ἀλλὰ ποικίλλει νῦν μὲν ἐννοίαις σεμναῖς γοργὸν ἢ τινα ἄλλον ἐπιτιθεῖς ῥυθμὸν ἢ μέθοδον ἢ τι τῶν ἄλλων, νῦν δὲ τὸ ἀνάπαλιν. καίτοι τὸ «ἐσπέρα μὲν γὰρ ἦν, ἦκε δ' ἀγγέλλων τις ὡς τοὺς πρυτάνεις, ὡς Ἐλάτεια κατεῖληπται» τάχ' ἂν ἔχοι τι πλεόν εἰς γοργότητα καὶ διὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ῥυθμοῦ τροχαϊκὴν οὕσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. ^[195]

2 1 (200) Ἀνάπαυσις δὲ γοργῇ ἢ εἰς τροχαῖον φύσει καταλήγουσα καὶ μὴ βεβηκυῖα· οὐ γὰρ δύναται ὁ ῥυθμὸς γοργὸς εἶναι βεβηκῶς. περὶ δὲ βεβηκῶτων ῥυθμῶν καὶ τῶν οἰονεῖ κρεμαμένων καὶ ἀνηρτημένων ἐν τῷ περὶ κάλλους ἀκριβέστερον εἴρηται. Περὶ ἥθους. ^[207]

2 2 (τ) Σαφὴς μὲν δὴ καὶ ἀξιωματικὸς καὶ ἔτι αὖ καλὸς τε καὶ γοργὸς ὅπως γίνεται λόγος, ἐν τοῖς πρὸ τούτων ἡμῖν δεδήλωται· ἔποιτο δ' ἂν ἐκείνοις ὁ περὶ ἥθους ἀναγκαίως. χρησιμώτατον γὰρ εἴπερ ἄλλο τι καὶ τοῦτο δὴ τὸ ἠθικὸν εἶδος τοῦ λόγου εἰδέναι τε ὅπως γίνεται καὶ ποιεῖν δυνάμενον τοτὲ μὲν ὅλῳ τῷ λόγῳ ἀποδιδόναι τὸ τοιόνδε ἥθος, εἰ τοῦτο δέοι, τοτὲ δ' αὖ καταμιγνύναι τοῖς προειρημένοις εἶδεσιν ἅπασιν, οἷον σφοδρότητι ἢ σεμνότητι ἢ κάλλει καὶ τοῖς λοιποῖς. λέγω γὰρ ἥθος νῦν οὐχ ἁπλῶς τοῦτο μόνον τὸ δι' ὅλου τοῦ λόγου ἀναγκαίως ἔχον ἐμφαίνεσθαι καθαπερὶ σώματος χρῶμα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐγκαταμίγνυσθαι πεφυκὸς πανταχοῦ, καὶ ἐν σφοδρότητι καὶ ἐν τραχύτητι καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν. ἐκείνο μὲν γὰρ γένοιτ' ἂν, εἰ τοῖς ὑποκειμένοις προσώποις οἰκείους καὶ πρέποντας τοὺς λόγους περιάπτοι τις, οἷον στρατηγοῖς ἢ ῥήτορσιν, ἢ τοῖς ἰδίως ὀνομασθεῖσιν ἠθικοῖς, οἷον λίχνους ἢ δειλοῖς ἢ

φιλαργύροις ἢ τοῖς τοιούτοις· καὶ μαθησόμεθα γε τοῦτο, οἷά τινα εἶδη τίσιν ἀρμόττει προσώποις, ἐν τῷ περὶ δεινότητος· τοῦτο δέ, περὶ οὗ νυνὶ λέγομεν, αὐτό τε καὶ τὰ εἶδη αὐτοῦ, δύναται μὲν καὶ δι' ὅλου ποτὲ λόγου παραλαμβάνεσθαι ὥσπερ καὶ ταῦτα, οἷον σεμνότης, τραχύτης καὶ τὰ λοιπά, δύναται δὲ καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καθάπερ κάκεῖναι καὶ μερικῶς που γίνεσθαι χρήσιμα, ὥσπερ ἔστι πολλάκις εὐρεῖν παρὰ τῷ ῥήτορι. σαφὲς δὲ ὃ λέγω μᾶλλον γενήσεται ἐπισκεψαμένοις τὸν λόγον τὸν περὶ αὐτοῦ. Ἥθος τοίνυν ἐν λόγῳ ποιεῖ ἐπιείκεια καὶ ἀφέλεια, καὶ πρὸς τούτοις τὸ κατ' αὐτὸν ἐμφαινόμενον ἀληθὲς καὶ ἐνδιάθετον. ἡ δὲ βαρύτης ὑπόκειται μὲν ὑπὸ τὸν ἠθικὸν λόγον, οὐ μὴν συμπληροῖ γε αὐτόν, ὥσπερ ἢ τε ἀφέλεια καὶ ἡ ἐπιείκεια, τό τε ἀληθὲς καὶ τὸ ἐνδιάθετον, οὐδὲ γε καθ' ἑαυτὴν δύναται θεωρεῖσθαι, ὥσπερ ἐκείνων τῶν ἰδεῶν ἐκάστη, ἀλλὰ δεῖ αὐτῇ ἀφελείας ἢ ἐπιεικείας ἢ τινος τῶν ἄλλων ἠθικῶν τι πάντως προσεῖναι. σαφέστερον δὲ καὶ τοῦτο περὶ ἐκάστης αὐτῶν λέγοντες ἐνδειξόμεθα. καὶ πρῶτόν γε περὶ ἀφελείας. Περὶ ἀφελείας ς. ^[37]

2 3 (τ) Ἐννοιαὶ τοίνυν εἰσὶν ἀφελείας ἀπλῶς μὲν εἰπεῖν αἱ καθαραί· αἱ γὰρ ἀπάντων ἀνθρώπων κοιναὶ καὶ εἰς πάντας ἀνελθοῦσαι ἢ δόξασαι ἀνελθεῖν καὶ μηδὲν ἔχουσαι βαθὺ μηδὲ περινενοημένον δῆλον ὡς ἀφελεῖς ἂν εἴησαν ἡμῖν καὶ καθαραί, οἷον «ἐμὲ μὲν φαῦλον ἡγεῖσθε, τουτονὶ δὲ ἄφετε» καὶ τοῦτό γε ὁμολογούμενον, ὡς αἶ τε καθαραὶ ἔννοιαὶ πάντως ἂν εἴεν καὶ ἀφελεῖς αἶ τε αὖ ἀφελεῖς καὶ καθαραί. ἰδίως δ' ἂν λέγοιντο ἀφελεῖς αἱ τῶν ἀπλάστων ἡθῶν καὶ ὑπὸ τι νηπίων, ἵνα μὴ ἀβελτέρων λέγῃ τις, οἷον τὸ περὶ πραγμάτων διεξιέναι τινῶν καὶ λέγειν αὐτὰ μηδεμιᾶς ἀνάγκης οὔσης μηδὲ ἐπερωτῶντός τινος, ὡς τὰ πολλὰ ἔχει τῶν Ἀνακρέοντος καὶ πάλιν τὰ Θεοκρίτου ἐν τοῖς βουκολικοῖς καὶ ἄλλων οὐκ ὀλίγων, οἷον «κωμάσδω ποτὶ τὰν Ἀμαρυλλίδα, ταὶ δέ μοι αἶγες βόσκονται κατ' ὄρος» καὶ τὰ ἐξῆς. ἐπεὶ δ' ἐν τῷ περὶ καθαρότητος ἡμῖν τὰ παραδείγματα ἦν πολιτικώτερα καὶ ἀγωνιστικώτερα, ὥσπερ ἴσως καὶ τὸ προειρημένον τὸ «ἐμὲ μὲν φαῦλον ἡγεῖσθε, τουτονὶ δὲ ἄφετε», τῶν δὲ ὡς ἐν τῇ ἄλλῃ λογογραφίᾳ καθαρῶν τε καὶ ἀφελῶν ἐννοιῶν οὐκ ἐπεμνήσθημεν, ἀνάγκη τι πλεον εἰπεῖν ἐνταῦθα περὶ αὐτῶν· χωρίζομεν γὰρ οὐδαμῇ ὡς ἐτέρας τὰς καθαρὰς οὔσας ἐννοίας παρὰ τὰς ἀφελεῖς οὐδ' αὖ τὰς ἀφελεῖς παρὰ τὰς καθαρὰς. λέγω δέ, ὅτι τῶν καθαρῶν τούτων καὶ ἀφελῶν ἐννοιῶν αἱ μὲν μᾶλλον ἀρμόττουσι τῷ πολιτικῷ λόγῳ, αἱ δὲ ἥττον, αἱ δὲ οὐδ' ὅλως, ἅς καὶ μᾶλλον εἴποι τις ἂν ἰδίας εἶναι τῆς ἀφελείας, ὡς προεῖρηται, καίπερ οὐδὲν ἥττον οὔσας καθαρὰς, λέγω δὲ ταύτας, αἱ καὶ παίδων γένοιτο ἂν νηπίων, ὡς ἔλεγον, καὶ ἀνδρῶν ἐγγὺς ἡκόντων φρενῶν γε ἔνεκα τοῦ νηπίου καὶ γυναιῶν ὡσαύτως καὶ γεωργῶν ἀγροίκων καὶ ὅλως ἀληθὲς εἰπεῖν ἀφελῶν καὶ ἀκάκων ἀνθρώπων, οἷον «ὡς καλὸς μοι ὁ ἀπάππος, ὦ μητερ», καὶ πάλιν «αὐτοὶ τε πονηροί», φησὶ λέγων τοὺς Ἀσσυρίους ὁ Κῦρος, «καὶ ἐπὶ πονηρῶν ἵππων ὀχοῦνται» ὀρᾷ, ὅσον τὸ ἀφελὲς τῆς γνώμης; καὶ μὴν καὶ τὸ «ἀδύ τι τὸ ψιθύρισμα καὶ ἅ πίτυς, αἰπόλε, τήνα» καὶ τὰ πολλὰ τῶν βουκολικῶν, ἵνα μὴ τὰ πάντα λέγω, τοιαῦτά ἐστι. καὶ παρὰ τῷ Ἀνακρέοντι δὲ ὡσαύτως παρὰ τε αὖ τῷ Μενάνδρῳ μυρία ἂν εὗροις τοιαῦτα καὶ γυναικας λεγούσας καὶ νεανίσκους ἐρῶντας καὶ μαγεῖρους καὶ τινὰς ἄλλους. ὅλως τε διὰ τὸ ὑποπίπτειν τῷ ἠθικῷ λόγῳ πάντα τὰ τῶν τοιούτων προσώπων ἥθη, οἷον λίκνων, γεωργῶν, τῶν ὁμοίων, ταῦτα δὴ πάντα ἢ τὰ γε πλεῖστα αὐτῶν ὑποκεῖσθαι τῇ ἀφελείᾳ δεῖ, ἃ καὶ ἰδίως ἠθικὰ καλεῖται. δεῖ δὲ τοῦτο ἐπεσκέφθαι, ὅτι αἱ οὕτως λεγόμεναι καθαραὶ ἔννοιαὶ οὔσαι ἀφελεῖς, εἰ μὲν τις ἡθὸς τι ὑποκρίνοιτο τῶν λεγομένων ἰδίως ἠθικῶν προσώπων, ἀναγκαῖα παραλαμβάνεσθαι καὶ χρήσιμοι, αἱ ἄλλως δὲ οὐκ ἐπιτήδαιοι τῷ λόγῳ τῷ πολιτικῷ. ^[45]

2 3 (50) —Ἐτι ἀφελεῖς ἔννοιαὶ καὶ αἱ πλησιάζειν πῶς δοκοῦσαι τῷ εὐτελεῖ· γίνονται δὲ αὗται, ὅταν περὶ εὐτελῶν καὶ τῶν τυχόντων πραγμάτων λέγῃ τις, ὡς ἐν τῷ Κατὰ Στεφάνου ψευδομαρτυριῶν «ἢ τὰ καταχύσματα» φησὶ «κατέχεε» καὶ πάλιν ἐτέρωθι «τὴν ῥοδωνιὰν ἐκτίλλειν» καὶ ἐν τῇ Πρὸς Εὐβουλίδην ἐφέσει τὸ λέγειν, ὅτι ταινίας ἐπίπρασεν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἢ μῆτηρ. ὅλως τε πολλὰ

τοιαῦτα ἔστιν ἐν ἰδιωτικοῖς, παρὰ δὲ τῷ Λυσίᾳ καὶ μᾶλλον· ἐν δὲ τοῖς δημοσίοις σπάνιά γε τὰ τοιαῦτα καὶ μετὰ τινος παραμυθίας εἰσάγεται, ὥσπερ τὸ «ἄνευ τοῦ προσωπείου κωμάζει» προσλαβὼν τὸ ἐνδιάθετον οἶον «τοῦ καταράτου Κυρηβίωνος» καὶ τὸ «ὅς ἐν ταῖς πομπαῖς» ἤρθη πως ἀπὸ τοῦ ἄγαν εὐτελοῦς, καὶ τοῦτο δὲ τὸ «ἀλλ’ ὡς ἡ μήτηρ σου τοῖς μεθήμερινοῖς γάμοις ἐν τῷ κλισίῳ τῷ πρὸς τῷ Καλαμίτῃ ἥρῳ χρωμένη τὸν καλὸν ἀνδριάντα καὶ τριταγωνιστὴν ἄκρον ἐξέθρεψέ σε;» καὶ τοῦτο ἔστι μὲν τοῦ αὐτοῦ τύπου, εἰ καὶ σφοδρῶς εἰσῆχθη—εὐτελὲς γὰρ τὸ πρᾶγμα—, ἀλλὰ καὶ τῷ «τοῖς μεθήμερινοῖς» εἰπεῖν «γάμοις» καὶ αὐτῇ τῇ σφοδρότητι καὶ τῇ εἰρωνείᾳ καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς παραμυθίαν ἔλαβε. καὶ μὴν καὶ τὸ «τοὺς ὄφεις τοὺς παρείας θλίβων» καὶ τὰ ἐξῆς μέχρι τοῦ «ὑπὸ τῶν γραδίων οὕτω προσαγορευόμενος» τοιοῦτόν ἐστι, παραμεμύθηται δὲ τῷ καὶ αὐτὸν ὥσπερ καταγινώσκοντα τῶν εἰρημένων εἰπεῖν, ὅτι ὑπὸ τῶν γραδίων οὕτω προσηγορεύετο. ἐκεῖνα μέντοι διὰ τὸ ἄγαν εὐτελὲς καὶ ὠβελισιὰν τινες καὶ ὑπεξείλοντο, ἴσως ὀρθῶς ποιοῦντες, λέγω τὸ «κυάμους ἐφθούς βοῶσα καὶ κατὰ πᾶν τὸ θέρος ἐπλανᾶτο» καὶ τὰ ἐξῆς ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα ἐν μὲν ἰδιωτικοῖς λόγοις ἴσως ἂν ἀρμόσειεν, ἐν δημοσίῳ δὲ καὶ τηλικούτον ἔχοντι ἀξίωμα λόγῳ ἢ προσώπῳ ἢ πράγματι πῶς ἂν ἀρμόττοι; τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ ἐν τῷ Κατὰ Νεαίρας ὠβελισμένον ὑπὸ τινων τὸ ‘ἀπὸ τριῶν τρυπημάτων τὴν ἐργασίαν πεποιῆσθαι’ λέγειν· λίαν γὰρ εὐτελὲς ἐστὶ, καὶ εἰ σφοδρὸν εἶναι δοκεῖ. —Ἐτι ἀφελεῖς ἔννοιαι καὶ αἱ ἐν τοῖς ἐπιχειρήμασιν ἀπὸ τῶν ἀλόγων ζῶων λαμβανόμεναι, οἶον «ὁ βοῦς κέρατι παῖει, ὁ ἵππος ὀπλῇ, ὁ κύων στόματι, ὁ κάπρος ὀδόντι.» καὶ εἰ ἀπὸ τῶν φυτῶν δέ τις ἐπιχειροίη, παραπλησίως ταῦτόν ποιήσει· ταῦτα δὲ καὶ πλέον ἔχει τι κατ’ ἔννοιαν τοῦ ἀφελοῦς, ἐγγὺς γάρ ἐστι γλυκύτητος, διὸ καὶ πλεονάζει παρὰ τοῖς ποιηταῖς. εἰ δ’ ἔχει παρ’ ἐκείνοις ταῦτα καὶ μέγεθος, οὐ δεῖ θαυμάζειν· μάλιστα μὲν γὰρ οὐ κατὰ πλῆθος ὥσπερ ἐνταῦθα τοῖς τοιούτοις χρῶνται παραδείγμασιν, ἐν δέ τι ἀπολαβόντες λέγουσι, τοῦτο δὲ οὐκέτι ἔῃ γενέσθαι πάντῃ τὸν λόγον ἀφελῇ· ἔπειτα δὲ καὶ φύσει μέλει τοῖς ποιηταῖς ἀμφοτέρων, τοῦ τε ἡδέος καὶ τοῦ μεγέθους, διὸ ἢ λέξεσιν ἢ σχήμασιν αὐτὸ ἐξαίρουσι· καίπερ ἴσως ὃν κατ’ ἰδίαν φύσιν ἀφελὲς καὶ ἡδύ. ^[95]

2 3 (100) —Καὶ περὶ μὲν γλυκύτητος αὐτίκα λέξομεν· τὸ δὲ προειρημένον παράδειγμα καὶ μᾶλλον ἐγένετο ἀφελὲς διὰ τὸ πλεονάσαι τοῖς κατὰ μέρος, ὡς καὶ μικρῷ πρότερον ἐλέγομεν. μέθοδος δέ τις αὕτη ἀφελείας ἀλλ’ οὐκ ἔννοια, τὸ πλεονάζειν τοῖς κατὰ μέρος ἐπεξιόντας· ἐπεὶ καὶ τὸ «εἰ μὴ καὶ τοὺς θεριστὰς καὶ τοὺς ἄλλοι τι μισθοῦ πράττοντας» εἰ ἀφέλοι τις τὸ ἀόριστον, ἐπιμεῖναι δὲ τοῖς κατὰ μέρος, ἀφελῇ ποιήσει τὸν λόγον, οἶον εἰ οὕτω λέγοι ‘εἰ μὴ καὶ τοὺς θεριστὰς καὶ τοὺς σκαπανέας καὶ τοὺς ἀμαλλοδέτας καὶ τοὺς ποιμένας καὶ τοὺς νομέας’· εἰ γὰρ οὕτως ἐπιμεῖναι τις τοῖς κατὰ μέρος, πάνυ ἂν ἐργάσαιτο ἀφελῇ τὸν λόγον. —Ἐτι ἀφελὲς τε καὶ ἡθικὸν κατ’ ἔννοιαν καὶ τὸ δι’ ὅρκων πιστοῦσθαι ὅτιοῦν ἀλλὰ μὴ διὰ τῶν πραγμάτων, οἶον «καλῶ δὲ τοὺς θεοὺς πάντας καὶ πάσας, ὅσοι τὴν χώραν ἔχουσι τὴν Ἀττικὴν, καὶ τὸν Ἀπόλλω τὸν Πύθειον» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ πάλιν «πρῶτον μὲν, ὧ Ἀθηναῖοι, τοῖς θεοῖς εὐχομαι πᾶσι καὶ πάσαις» καὶ μυρία τοιαῦτα ἔχεις παρὰ τάνδρι, πάντα δὲ ταῦτα ἡθικὰ καὶ ἀφελῇ τὰ τῶν ὅρκων. καὶ εἰ τοὺς ἀκούοντας δὲ ὀρκίζοι ἢ τὸν ἀντίδικον, ὡσαύτως· οὐ γὰρ ἀγωνιστικά ταυτά γε, οἶον «πρὸς Διὸς καὶ θεῶν, μὴ ἀποδέξησθε» καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἀλλὰ ἡθικὰ τῇ πίστει καὶ πιθανῇ. εἰ μέντοι μεθοδεύοι τινὰ πίστιν ἀγωνιστικὴν ἢ καὶ ὅτιοῦν ἕτερον ὥστε μεταπεσεῖν εἰς ὅρκου σχῆμα, τὸ τοιοῦτον ἄλλο τι λέγω καὶ οὐκ ἀφελὲς οὐδὲ ἡθικόν· οὐδὲ γὰρ ὅρκος ἔτι ἐκεῖνό γε ἂν εἴη, ἀλλὰ μεθωδεύθη μὲν πως ἄλλο τι ὃν ὥστε εἰς τοῦτο ἀφικέσθαι, φυλάττον δὲ τὴν οἰκείαν δύναμιν προσλαμβάνει τι καὶ ἕτερον διὰ τῆς μεθόδου, οἶον «οὔ, μὰ τοὺς ἐν Μαραθῶνι προκινδυνεύσαντας τῶν προγόνων» καὶ τὰ ἐξῆς· τοῦτο γὰρ ἔνδοξον ὃν παράδειγμα καὶ πίστις τοῦ, ὅτι σύνηθες τῇ πόλει ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας ἀγωνίζεσθαι καὶ κινδυνεύειν, μεθοδευθὲν οὕτως ὥστε μεταπεσεῖν εἰς ὅρκον πεποίηκε λαμπρότητα καὶ μέγεθος ἀλλ’ οὐκ

ἀφέλειαν οὐδὲ ἦθος. Ταῦτα μὲν οὖν ταύτη· ἐπανιτέον δὲ ἐπὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς. ἔννοιοι μὲν γὰρ ἀφελεῖς αὗται καὶ αἱ τοιαῦται. Μέθοδοι δὲ ἀφελείας, αἵπερ καὶ καθαρότητος, καὶ ὅσα γε ἐκεῖ εἰρήκαμεν, ταῦτα ὁμοίως κἀνταῦθα δοκεῖτω λέγεσθαι, ὅτι δύναται τις καὶ μὴ ὄντα τινὰ ὅσον γε τῶν ἐννοιῶν ἔνεκα ἀφελῆ λόγον ὅμως καὶ διὰ γε τῶν ἄλλων ποιεῖν εἶναι δοκεῖν ἀφελῆ, οἷον σχημάτων, λέξεων καὶ τῶν λοιπῶν. αὐτίκα ἡ ὀξύτης καὶ τὸ ὀξέως τι εἰπεῖν ἦτοι ἀπαντῶντα λόγῳ τινὶ ἢ ὅπως οὖν, ὅπερ τινὲς εἶδος δριμύτητος ὠνομάκασιν, οὐ μόνον οὐκ ἀφελές, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον ἐστὶ τῷ ἀφελεῖ· δεινότητος γὰρ ἴδιον τὸ τοιοῦτον· οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἢ ἐπιπόλαιός ἐστι βαθύτης ἢ ὀξύτης αὕτη—εἴτε καὶ δριμύτης, διαφέρει δὲ ὀνόματος ἔνεκα ἡμῖν οὐδέν—, ἀλλὰ τῷ ψιλὸν καὶ ὥσπερ ἔφην ἐξ ἐπιπολῆς εἰσάγεσθαι τὸ νόημα καίπερ ὃν βαθὺ ἀφελές ἔδοξεν εἶναι. ^[145]

2 3 (150) πολὺ δὲ τοῦτο παρὰ τῷ Ξενοφῶντι. σαφέστερον δὲ περὶ αὐτῆς μικρὸν ὕστερον ἐν τῷ περὶ γλυκύτητος λέξομεν. Λέξις γε μὴν ἀφελῆς τὸ μὲν πλεῖστον ἢ αὐτὴ ἐστὶ τῇ καθαρᾷ, εἰσὶ δὲ τινὲς καὶ ὥσπερ ἴδιαι τῆς ἀφελείας, ὡς τὸ ‘ἀδελφίζειν’ παρὰ τῷ Ἰσοκράτει καὶ ὁ ‘κλαυσίγελωσ’ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι καὶ ἄλλαι τινὲς τοιαῦται· ἠθικαὶ γὰρ αὗται καὶ ἄγαν ἀφελεῖς. καὶ μὴν καὶ αἱ δριμεῖαι, περὶ ὧν καὶ ἐν τῷ περὶ δριμύτητος καὶ ὀξύτητος αὐτίκα λέξομεν, ὡς ἔφην· αὗται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γλυκύτητα ποιοῦσιν ἐν ἀφελείᾳ, ἡ δὲ γλυκύτης οἷον κάλλος τι τῆς ἀφελείας ἐστί, περὶ ἧς καὶ αὐτῆς μετ’ οὐ πολὺ λέξομεν· καὶ πρῶτόν γε περὶ ταύτης, εἴθ’ ὕστερον περὶ τῆς δριμύτητος εἴτε ὀξύτητος. Ἀλλὰ πάλιν ἐπὶ τὸν περὶ ἀφελείας λόγον ἵτεον. λέξις μὲν γὰρ ἡ τοιαύτη ἰδία ἀφελείας. Σχήματα δὲ ἀφελῆ καὶ κῶλα ταῦτά, ἅπερ ἦν καὶ καθαρὰ· συνθῆκαί τε ὡσαύτως, ἀφελέστεραι δὲ αἱ μᾶλλον λελυμέναι, οἷον «ἀκούσατέ μου ἀπολογουμένου δικαίως», καὶ οἷα εἰσιν αἱ πλεῖσται παρὰ τε τῷ Ξενοφῶντι καὶ τῷ Σωκρατικῷ Αἰσχίνῃ καὶ μέντοι καὶ τῷ Νικοστράτῳ. Ἀπὸ δὲ τούτων δῆλος ὁποῖός ἐστι καὶ ὁ ῥυθμὸς ἐν ἀφελείᾳ· ἡ γὰρ ποιά συνθήκη κἀνταῦθα τὸν ῥυθμὸν ποιεῖ. Ἀνάπαυσις δὲ καὶ βάσις ἀφελῆς ἢ βεβηκυῖα· καίπερ γὰρ οὕσα σεμνὴ αὕτη ἢ ἀνάπαυσις ὅμως μᾶλλον ἀρμόττει τῆς οἷον ἀρπαζομένης καὶ ἐκκρεμοῦς κεκαλλωπισμένη γὰρ μᾶλλον ἐκείνη. ἀφελῆς οὖν ἢ ἐδραία μᾶλλον βάσις τοῦ ῥυθμοῦ καὶ ἢ βεβηκυῖα ἀνάπαυσις. εἴρηται δὲ ἀκριβῶς περὶ τούτων ἡμῖν ἐν τῷ περὶ κάλλους. Ἐπηγγεῖλάμην δὲ ἐρεῖν τι καὶ περὶ γλυκύτητος καὶ ὥρας, ἃ δὴ ὥσπερ ἐπίτασιν τινα τῆς ἀφελείας ἐλέγομεν εἶναι· λεκτέον οὖν ἂν εἴη τι περὶ αὐτῶν. ἐφεξῆς δὲ ταύτη λέξομεν καὶ περὶ τῆς δριμύτητος εἴτε ὀξύτητος. Περὶ γλυκύτητος ς. ^[185]

2 4 (τ) Ἐννοιοι δὲ γλυκεῖαί τε καὶ ἡδονὴν ἔχουσαι μάλιστα μὲν πᾶσαι αἱ μυθικαί, οἷον «ὅτε γὰρ ἐγένετο ἡ Ἀφροδίτη, εἰσιτῶντο οἱ τε ἄλλοι θεοὶ καὶ ὁ τῆς Μήτιδος υἱὸς Πόρος» καὶ τὰ ἐξῆς, ἐστὶ δὲ ἀπὸ τοῦ Συμποσίου ταῦτα Πλάτωνος· καὶ πάλιν τὸ περὶ τῶν τεττίγων ῥηθὲν ἐν Φαίδρῳ «ὥς ποτε ἦσαν ἄνθρωποι οὗτοι πρὶν Μούσας γεγενῆσθαι» καὶ τὰ ἐξῆς καὶ παρὰ τῷ ῥήτορι τὰ ἐν τῷ Κατ’ Ἀριστοκράτους εἰρημένα, οἷον «ἐν τούτῳ μόνῳ τῷ δικαστηρίῳ θεοὶ δίκας δοῦναι καὶ λαβεῖν ἡξίωσαν παρ’ ἀλλήλων» καὶ τὰ ἐξῆς μέχρι τοῦ «δικάσαι δὲ Εὐμενίσιν καὶ Ὀρέστη τοὺς δώδεκα θεούς». ἀλλ’ ἐνταῦθα μὲν, ἐπεὶ περὶ ἐν τῷ πολιτικῷ λόγῳ τὰ μυθικὰ ὑπτιότητα ποιεῖ, διὰ τῶν τῆς γοργότητος ἰδίων τὸ λίαν ὕπτιον ὁ ῥήτωρ παρεμυθήσατο τεμῶν τὰ πράγματα· ὅσαι δὲ καὶ ἄλλαι εἰσὶ μέθοδοι, καθ’ ἃς δεῖ χρῆσθαι τοῖς μυθικοῖς, ἀκριβέστερον ἐν τῷ περὶ δεινότητος ἡμῖν λελέξεταί. ἀλλ’ ἐκεῖσε ἐπάνειμι. — Πρῶτον μὲν γὰρ ὅπερ ἔφην καὶ μάλιστα γλυκύτητα καὶ ἡδονὴν ἐν λόγῳ αἱ μυθικαὶ τῶν ἐννοιῶν ποιοῦσι· κατὰ δεύτερον δὲ λόγον τὰ διηγήματα, ὅσα ἐγγὺς μύθων ἐστίν, οἷον τὰ περὶ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου εἰ διεξίει τις ἢ εἴ τι τοιουτότροπον. — Τρίτην δὲ ἔχει τάξιν τὰ κατ’ ὀλίγον μὲν πως τοῦ μυθικοῦ κοινωνοῦντα διηγήματα, μᾶλλον δὲ ἢ κατὰ τοὺς μύθους πιστευόμενα, οἷα ἐστὶν ἅπαντα τὰ Ἡροδότου· μυθῶδη γὰρ ὀλίγα ἔχει, οἷον τὰ περὶ τοῦ Πανὸς ῥηθέντα καὶ τοῦ Ἰάκχου καὶ ἴσως ἄλλα τινὰ σφόδρα γε ὀλίγα· τὰ μέντοι ἄλλα καὶ πιστεύεται γεγενῆσθαι καὶ ἀπήλλακται τοῦ μυθικοῦ, διόπερ οὐδὲ ὁμοίως τοῖς φύσει

μυθικοῖς μετέχει τῆς γλυκύτητος. — Ἔτερον δὲ παρὰ ταῦτα εἶδος ἐστὶν ἡδονὴν ἔχον καὶ γλυκύτητα ἐννοιῶν, ὅπερ ἄλλοτε ἄλλην ἔχει δύναμιν· τοῦτο γὰρ πολλάκις μὲν καὶ τὰ μυθικὰ αὐτὰ ὑπερβάλλει τῇ ἡδονῇ, πολλάκις δὲ καὶ τῶν τρίτην ἐχόντων τάξιν ἐλαττοῦται, ἔστι δὲ τοῦτο τοιοῦτον. πάντα, ὅσα ταῖς αἰσθήσεσιν ἡμῶν ἐστὶν ἡδέα, λέγω δὲ τῇ ὄψει ἢ ἀφῇ ἢ γεύσει ἢ τινὶ ἄλλῃ ἀπολαύσει, ταῦτα καὶ λεγόμενα ἡδονὴν ποιεῖ. ἀλλ' αἱ μὲν εἰσὶν αἰσχροὶ τῶν κατὰ ἀπόλαυσιν ἡδονῶν, αἱ δ' οὐ τοιαῦται. καὶ τὰς μὲν οὐκ αἰσχροὺς ἔστιν ἀπλῶς ἐκφράζειν, οἷον κάλλος χωρίου καὶ φυτείας διαφόρους καὶ ῥευμάτων ποικιλίας καὶ ὅσα τοιαῦτα· ταῦτα γὰρ καὶ τῇ ὄψει προσβάλλει ἡδονὴν ὀρώμενα καὶ τῇ ἀκοῇ, ὅτε ἐξαγγέλλει τις, ὥσπερ ἡ Σαπφώ «ἀμφὶ δὲ ὕδωρ ψυχρὸν κελαδεῖ δι' ὕσδων μαλίνων» καὶ «αἰθυσσομένων δὲ φύλλων κῶμα καταρρεῖ» καὶ ὅσα πρὸ τούτων τε καὶ μετὰ ταῦτα εἴρηται. τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ παρὰ τῷ Πλάτῳ ἐν Φαίδρῳ, οἷον «νῆ τὴν Ἥραν, καλὴ γε ἡ καταγωγὴ· ἢ τε γὰρ πλάτανος αὕτη μάλα ἀμφιλαφὴς τε καὶ ὑψηλὴ» καὶ τὰ ἐξῆς. ταῦτα μὲν οὕτως ἂν τις ἐκφράζων ἡδονὴν ποιοίη καὶ γλυκύτητα. ^[45]

2 4 (50) ὅσαι δὲ εἰσὶν αἰσχροὶ τῶν κατὰ τὰς ἀπολαύσεις ἡδονῶν, εἰκυῖαν ἔχουσιν αὐταῖς καὶ τὴν διὰ τῆς ἀκοῆς τέρψιν καὶ γλυκύτητα· οἷς γὰρ ἕκαστος χαίρει πραττομένοις, ἐκείνοις οὗτος καὶ λεγομένοις ἡσθήσεται, ὁ μὲν ἀκόλαστος ἀκολάστοις, ὁ δὲ σῶφρονων δηλαδὴ σῶφροσι, καὶ ὁ ποιῶν δὲ ὡσαύτως ποιήσει· ἐπεὶ καὶ τὸ «ἢ ῥα καὶ ἀγκὰς ἔμαρπτε Κρόνου παῖς ἦν παράκοιτιν» ἡδονὴν μὲν ἔχει καὶ οὐκ ὀλίγην γε, σῶφρονα μὴν ταύτην καὶ μέχρι τοῦ μετρίου ἤκουσαν, τῇ δὲ λέξει καὶ πολὺ τῆς ἡδονῆς ἀφέστηκεν· οὐ γὰρ τραχέως μόνον, ἀλλὰ καὶ σκληρῶς εἴρηται τὸ «ἔμαρπτε»· καὶ τὸ «ἀγκὰς» δὲ αὐτῇ τῇ προφορᾷ καὶ τῷ φθόγγῳ, εἰ τὸ τῆς ἐννοίας τις ἀφέλοι, ὁρᾷς, ὡς μεγέθους μᾶλλον ἐστὶν, οὐχ ἡδονῆς; ὁ γε μὴν ἀκόλαστος πάντως τι καὶ πλεον ἀκοῦσαι βούλοιτ' ἂν ἢ καὶ εἰπεῖν, ὅ τι ποιοίη, ὡς ἐν κωμῳδίᾳ, οὐ μὴν ὅ γε σῶφρων. τὸ μέντοι «τοῖσι δ' ὑπὸ χθῶν δῖα φύεν νεοθηλέα ποίην» καὶ τὰ ἐξῆς μείζονα ἔχει τὴν ἡδονήν, διότι καὶ μυθικὸν καὶ φύσει ἡδὺ τῇ ἄλλῃ ἀπολαύσει τὸ πρᾶγμα καὶ οὐκ αἰσchrὸν ἦν ἐργάσασθαι τὰς τοιαύτας ἐννοίας τε καὶ ἡδονάς. τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ «πορφύρεον δ' ἄρα κύμα περιστάθη, οὐρεῖ ἴσον, κυρτωθέν, κρύψεν δὲ θεὸν θνητὴν τε γυναῖκα». καὶ ὅλως μυρία τούτων παρὰ τοῖς ποιηταῖς ἔστι παραδείγματα. καθόλου τε πᾶσαι αἱ ἐρωτικαὶ ἐννοιαὶ γλυκεῖαι εἰσὶν, ἐμπίπτουσι δὲ αὐταὶ σχεδὸν ἐν ἅπασιν τοῖς προειρημένοις κατ' ἐννοιαν γλυκύτητος εἶδеси καὶ εἰσὶν αὐτῶν ὥσπερ μέρη· διὸ οὐδὲ ἀπεδώκαμεν τάξιν ἰδίαν ταῖς τοιαύταις τῶν ἐννοιῶν, ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον αὐτῶν ἐμνήσθημεν. καὶ οἷς χαίρομεν δὲ λόγοις εἴ τις χρῶτο, οἷον ἐγκωμίους τοῖς εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἢ εἰς τοὺς προγόνους τοὺς ἡμετέρους ἢ εἰς τὰ παιδικὰ τὰ ἡμέτερα, δηλὸν ὡς ἡδονὴν ποιεῖ. πολιτικὴ δὲ ἡ τοιαύτη ἡδονὴ καὶ διαχεῖ γε πολλάκις τοὺς ἀκούοντας μᾶλλον ταῦτα τῶν φύσει ἡδέων. ἔστι δὲ καὶ ταῦτα ἐκείνης τῆς δυνάμεως, ἧς ἦν τὰ ἐξαγγελλόμενα ἅπαντα, ὅσα ταῖς αἰσθήσεσιν ἡμῶν τέρψιν φέρει. — Ἔτι ποιεῖ γλυκύτητα καὶ τὸ τοῖς ἀπροαιρέτοις προαιρετικόν τι περιτιθέναι, οἷον «τὰ μὲν οὖν χωρία καὶ τὰ δένδρα οὐδὲν με ἐθέλει διδάσκειν, οἱ δ' ἐν τῇ πόλει ἄνθρωποι». ἀμφισβητήσκει δ' ἂν τις, πότερον κατὰ λέξιν ἢ κατ' ἐννοιαν ἐνταῦθα γέγονεν ἡ γλυκύτης· καὶ ἴσως μᾶλλον κατ' ἐννοιαν· τροπὴ μὲν γὰρ τις ἔστιν ἐνταῦθα ἐν τῷ «οὐδὲν με θέλει», ἐκ μεταφορᾶς δὲ γέγονεν ἡ περὶ τὴν λέξιν τροπὴ καὶ οὐχ ὡς ἐν τῷ «μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδὴ»· ἐνταῦθα γὰρ τὸ «ῥέει» τέτραπται μᾶλλον ἢ ἐκεῖ τὸ «ἐθέλει», καὶ ἰδιὸν τι σημαινόμενον ἔχει ἡ λέξις ἢ «ἐθέλει». τάχα οὖν εἴποι τις ἂν ἡλληγορηθῆαι αὐτό, ἀντὶ τοῦ «οὐδὲν με δύναται διδάσκειν» τοῦ «οὐδὲν με θέλει» ῥηθέντος. ^[95]

2 4 (100) ἡμεῖς μέντοι τοῦτο, ὅ τί ποτ' ἂν ᾖ, συγχωροῦντες εἶναι, τοσοῦτον διορίζομεθα, ὅτι καθόλου τὸ περιτιθέναι τοῖς ἀπροαιρέτοις προαιρετικόν τι γλυκύτητα ποιεῖ, ὥσπερ ἔν τε τῷ προειρημένῳ δηλοῦται καὶ ὅταν τὴν λύραν ἐρωτᾷ ἡ Σαπφώ καὶ ὅταν αὐτὴ ἀποκρίνηται, οἷον «ἄγε χέλυ δῖά μοι λέγε, φωνάεσσα δὲ γίνεο» καὶ τὰ ἐξῆς. ὁ δὲ Ἡρόδοτος καὶ μᾶλλον τοῦτο συνίστησι τὸ παρ' ἡμῶν λεγόμενον· σχεδὸν γὰρ δι' ὅλου τοῦ λόγου ἡδονὰς ἐργαζόμενος ἐν τοῖς εἰς τὸν

Ἑλλησποντον ὑπὸ Ξέρξου πραχθεῖσιν ὑπερεβάλετο τῇ ἡδονῇ καὶ τῇ γλυκύτητι, οἷον «ἐνετέλλετο δὲ λέγειν ῥαπίζοντας τάδε βάρβαρά τε καὶ ἀτάσθαλα· ὦ πικρὸν ὕδωρ, δεσπότης τοι δίκην ἐπιτιθεῖ τήνδε, ὅτι μιν ἡδίκησας οὐδὲν πρὸς ἐκείνου ἄδικον παθόν. καὶ βασιλεὺς μὲν Ξέρξης διαβήσεται σε, ἣν τε βούλη ἦν τε μή· σοὶ δὲ κατὰ δίκην ἄρα οὐδεὶς ἀνθρώπων θύει ὡς ὄντι δολερῷ καὶ ἀλμυρῷ ποταμῷ»· ἐνταῦθα γὰρ πρὸς τὸ ὕδωρ ὡς αἰσθησὶν τινα ἔχον καὶ προαίρεσιν διαλεγόμενον ποιήσας τὸν Ξέρξην ὑπερέβαλεν ἡδονῇ, καθ' ὃ ἐλέγομεν θεώρημα. τὰ μέντοι παρὰ τοῖς ποιηταῖς ἐξουσίᾳ λέγεται ποιητικῇ, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ εἰρήκαμεν, οἷον «ἀμφὶ δὲ σάλπιγξεν μέγας οὐρανός» καὶ «αὐτόματα δὲ πύλαι μύκον οὐρανοῦ» καὶ «γηθοσύνη δὲ θάλασσα διίστατο» καὶ ὅσα τοιαῦτα· οὐχ ὡς κατ' ἀπροαιρέτων γὰρ λέγεται, ἀλλ' ὡς καὶ δυναμένων τὸ πρακτέον εἰδέναι· δέδοται γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα τοῖς ποιηταῖς. ἀπήλλακται μέντοι γε οὐδ' οὕτω γλυκύτητος, ἀλλὰ ποιεῖ μὲν κἀνταῦθα οὐδὲν ἥττον τὴν ἡδονὴν τὰ τοιαῦτα νοήματα, μετριωτέραν δὲ ἢ ἐν τοῖς ἄλλοις. ταῦτόν δὲ συμβαίνει καί, εἴ τις τοῖς ἀλόγοις ζώοις τὰ ἀνθρώπου ἴδια περιθείη, ὥσπερ ὁ Ξενοφῶν λέγων τὰς κύνας ἐπισκυθρωπάζειν καὶ πάλιν μειδιᾶν καὶ ἀπιστεῖν τοῖς ἵχνεσιν ἢ πιστεύειν, καὶ ὅταν εἴπῃ «θρασεῖαι δὲ αἱ οὐκ ἔωσαι τῶν συνεργῶν τὰς σοφὰς εἰς τὸ πρόσθεν ἰέναι, ἀλλὰ ἀνείργουσι θορυβοῦσαι»· καὶ γὰρ τὸ «τῶν συνεργῶν» καὶ «τὰς σοφὰς» καὶ σχεδὸν ἅπαντα τὰ εἰρημένα ἀνθρώπων ἴδια καὶ οὐ κυνῶν. καὶ ὅλως πολλὰ τοιαῦτα λάβοις ἂν ἐκ τοῦ Κυνηγετικοῦ παραδείγματα, ἐν ᾧ δὴ καὶ φύσει τὸ κατ' ἔννοιαν ἔχον τὴν ἡδονὴν· καὶ κατ' ἄλλα μὲν γάρ, κατὰ δὲ τὴν ἔννοιαν καὶ μᾶλλον, ὅτι φύσει τὸ πρᾶγμα ἡδὺ τὸ τῆς θήρας καὶ τῇ ὄψει, ὡς πού καὶ τοῦτο αὐτὸς ἐπεσημήνατο ὁ Ξενοφῶν εἰπὼν ἡδιστον εἶναι θεαμάτων ἰδεῖν τὸν λαγὼν ἐξανιστάμενον, φεύγοντα, μεταδιωκόμενον, ἀλίσκόμενον. Ἀλλὰ περὶ μὲν ἐννοιῶν γλυκύτητος καὶ ἡδονῆς τοσαῦτα. Μέθοδοι δὲ αὐτὴν ποιοῦσιν, αἵπερ καὶ τὴν καθαρότητα καὶ τὴν ἀφέλειαν, περὶ ὧν εἴρηται. Λέξις δὲ γλυκεῖα ἢ τε τῆς ἀφελείας ἴδια παρὰ τὴν καθαρὰν ῥηθεῖσαν εἶναι καὶ ἔτι ἡ ποιητικῇ. ταύτῃ τοι καὶ Ἡρόδοτος τῆς γλυκύτητος μάλιστα πεφροντικῶς ἐχρήσατο μὲν καὶ μεθόδοις καὶ ἐννοίαις, αἵσπερ καὶ ἡμεῖς ἐχαρακτηρίζομεν τὴν γλυκύτητα, λέξει τε ἐκάστη ἰδίᾳ τῆς ἀφελείας πολλαχοῦ, ὥσπερ ἐλέγομεν, ἐκεῖθεν δὲ μάλιστα διαρκῇ ἔσχε τὴν γλυκύτητα, ὅτι καὶ αὐτὴν εὐθύς τὴν διάλεκτον ποιητικῶς προείλετο εἰπεῖν· ἢ γὰρ ἴα οὐσα ποιητικῇ φύσει ἐστὶν ἡδεῖα.

[155]

2 4 (150) εἰ δὲ καὶ ἄλλων διαλέκτων ἐχρήσατό τιςι λέξεσιν, οὐδὲν τοῦτο, ἐπεὶ καὶ Ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι τῶν ποιητῶν ἐχρήσαντο μὲν καὶ ἄλλαις τιςι λέξεσιν ἐτέρων διαλέκτων, τὸ πλεῖστον μὴν ἰάζουσι, καὶ ἔστιν ἢ ἴα ὅπερ ἔφην ποιητικῇ πως, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡδεῖα. — Τὸ δ' αὐτὸ αἴτιον οἶμαι τοῦ καὶ τὰς παραπλοκάς τῶν ποιημάτων ἐν λόγῳ ἡδονὴν ἔχειν, οἷον «σύν τε δύ' ἐρχομένῳ βουλευσόμεθα, ὃ τι ἐροῦμεν» καὶ πάλιν ἐν Πολιτείας πέμπτῳ «ἀλλὰ μὴν καὶ καθ' Ὅμηρον τοὺς τοιοῦτους δίκαιον τιμᾶν τῶν νέων, ὅσοι ἀγαθοί· καὶ γὰρ Ὅμηρος τὸν εὐδοκιμήσαντα ἐν τῷ πολέμῳ νῶτοισιν ἔφη διηνεκέεσσι γεραίρεσθαι Αἴαντα, ὡς ταύτην οὖσαν οἰκείαν τιμὴν τῷ ἡβῶντί τε καὶ ἀνδρεῖω, ἐξ ἧς ἅμα τῷ τιμᾶσθαι καὶ τὴν ἰσχὺν αὐξήσει» καὶ πάλιν τοῦτο «ἀλλ' οὐ πεισόμεθα Ἡσιόδῳ, ἐπειδὴν τινες τοιοῦτου γένους τελευτήσωσιν, ὡς ἄρα οἱ μὲν δαίμονες ἀγνοὶ ἐπιχθόνιοι τελέθουσιν, ἐσθλοί, ἀλεξίκακοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων; πεισόμεθα μὲν οὖν». ἔστι δὲ πολλὰ καὶ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι τοιαῦτα καὶ παρ' ἄλλοις συχνοῖς, καὶ ἀφθονία παραδειγμάτων ἐστίν, εἴ τις ἐκλέγειν παρ' ἐκάστου βούλοιο. ὁ δὲ Πλάτων καὶ ἀφειδέστερον ἐν τῷ Συμποσίῳ καταχρησάμενος τῷ τοῦ Ἀγάθωνος προσώπῳ ὡς ποιητοῦ τῇ παραπλοκῇ ταύτῃ ἐχρήσατο· οὐ γὰρ ἀπ' ἄλλοτρίων ποιημάτων τινά, ἀλλ' αὐτὸς ποιήσας παρέπλεξε, προδιορθωσάμενος μέντοι, ἵνα μὴ πάντῃ αὐτεξούσιον εἶναι δοκῇ τὸ λεγόμενον, οἷον «ἐπέρχεται δέ μοί τι καὶ ἐμμέτρως εἰπεῖν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ ποιῶν», εἴτα τὸ μέτρον ἐπήγαγεν «εἰρήνην μὲν ἐν ἀνθρώποις, πελάγει δὲ γαλήνην, νηνεμίαν δ' ἀνέμοις, κοίτην ὕπνον

τ' ἐνὶ κήδει». καὶ ἐν τῷ Φαίδρῳ δὲ παραπλησίως πρόσωπόν τι ὑποβαλὼν ἀόριστον μέν, ἀλλ' οὖν ὡς ἑτέρου λέγοντος ἐνθουσιῶν δὴ μέτρον ἐφθέγγατο «ὡς λύκοι ἄρνα φιλεῦς', ὡς παῖδα φιλοῦσιν ἔρασταί». οὐ μέντοι οὐδὲ τοῦτο εἶασεν ἀπαραμύθητον, ἀλλ' ἐπήγαγέ τι ἐπιδιορθωτικὸν καὶ τούτῳ. εἰδέναι μέντοι χρή, ὅτι αὐταὶ αἱ παραπλοκαί, εἴτε ἰδίων εἴτε ἀλλοτρίων εἶεν ποιημάτων, εἰ μὴ οὕτω παραπλέκονται, ὥστε ἐν δοκεῖν εἶναι σῶμα αὐτῶν τε καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου, ἀλλ' ἐκ διαστάσεως λέγοντο, ὥστε οἱ νόμοι καὶ τὰ ψηφίσματα ἐν τοῖς λόγοις ὅτε ἀναγινώσκονται, οὐ ποιοῦσιν ἀκριβῆ τὴν γλυκύτητα ἀλλ' ἄλλο τι, οἷον «παρανάνγνωθι δὴ μοι καὶ σὺ τὰς ῥήσεις, ἃς ἐλυμήνω· ἦκω νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας καὶ κακαγγελεῖν μὲν ἴσθι μὴ θέλοντά με». [195]

2 4 (200) [±21] καὶ πάλιν τὰ ἐξ Ἀντιγόνης Σοφοκλέους ἐν τῷ Περὶ τῆς παραπρεσβείας εἰρημένα, οἷον «ἀμήχανον δὲ παντὸς ἀνδρὸς ἐκμαθεῖν» καὶ τὰ ἐξ ἧς τάχα μὲν γὰρ φαίη τις ἂν καὶ ταῦτα ἔχειν, εἰ καὶ βραχύ, ἀλλ' οὖν ἔχειν τι καὶ γλυκύτητος, δηλόν γε μὴν, ὅπερ ἔφην, ὅτι ἤτοι πάντα τὰ τῆς ἡδονῆς διαφθείρεται τῷ λόγῳ, εἰ ἐκ διαστάσεως παραπλέκοιτο αὐτῷ τὰ ποιήματα, ἢ οὐκ ἀκριβῆ γε αὐτὴν ἴσχει. — Ἀλλ' ἐπανιτέον πάλιν ἐπὶ τὸν περὶ λέξεως γλυκειᾶς λόγον. γλυκεῖα γὰρ λέξεις καὶ ἡ διὰ τῶν ἐπιθέτων ὀνομάτων, οἷον «ἄγετε δὴ, ὦ Μοῦσαι λίγειαί». καὶ κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ποίησιν φύσει οὖσαν γλυκεῖαν παρὰ τὸν ἄλλον λόγον ἐκφαίνεται τὰ ἐπίθετα καὶ γλυκυτέρα πως ὄντα καὶ πλείονα ποιοῦντα τὴν ἡδονήν. ταῦτά τοι καὶ ὁ Στησίχορος σφόδρα ἡδὺς εἶναι δοκεῖ διὰ τὸ πολλοῖς χρῆσθαι τοῖς ἐπιθέτοις. καὶ ἡ δριμεῖα δὲ λέξις τῶν γλυκύτητα ποιοῦσων ἐστὶ, περὶ ἧς αὐτίκα εἰρήσεται. Σχήματα δὲ γλυκύτητος, ἅπερ καὶ ἀφελείας ἐλέγομεν εἶναι καὶ ἔτι καθαρότητος, πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὰ τοῦ κάλλους καὶ τοῦ λόγου τοῦ κεκαλλωπισμένου. Συνθήκη δὲ ἡδεῖα, ἥπερ καὶ καλὴ, δηλονότι ἡ σφόδρα ἐγγὺς ἄγουσα τὸν λόγον τοῦ καὶ ἔμμετρον εἶναι· δεῖ γὰρ καὶ κατὰ τὴν συνθήκην προσβάλλειν τινὰ ἡδονὴν τῇ αἰσθήσει τὴν γλυκύτητα. πόδες μέντοι πλεονάζειν ἐν αὐτῇ ὀφείλουσιν οἱ τῆς σεμνότητος οἰκεῖοι. Καὶ αἱ ἀναπαύσεις δὲ ὡσάύτως ἐν ἡδονῇ ἔχοντι λόγῳ σεμναὶ ἔστωσαν καὶ βεβηκυῖαι· βεβηκέναι γὰρ δεῖ τὸν ῥυθμὸν ἐνταῦθα, ὥστε ἐλέγομεν καὶ ἐν ἀφελείᾳ. Περὶ δριμύτητος καὶ τοῦ ὀξέως λέγειν ὠραίου τε καὶ ἀβροῦ καὶ ἡδονὴν ἔχοντος λόγοιο.

2 5 (t1) Ἐφην ἐρεῖν τι καὶ περὶ δριμύτητος καὶ ὀξύτητος ὡς προσηκούσης τῷ ἀφελεῖ τε καὶ ἡδονῇ ἔχοντι λόγῳ· ἧς ὅποια μὲν εἰσὶν αἱ ἔννοιαι, καὶ ὀλίγῳ πρότερον εἰρήκαμεν ἐν τῷ περὶ ἀφελείας, ὅτι εἰσὶν οἷον ἐξ ἐπιπολῆς βαθεῖαι· ἴσως οὖν τοῦτο οὐδὲ ἔννοια, μέθοδος δὲ τίς ἐστὶ τὸ μὴ περινενοημένως λέγειν, ἀπλῶς δὲ καὶ ἀνειμένως τὰ περινενοημένα· διὸ καὶ ἴδιον τοῦτο ἀφελείας, λέγω τὸ τῆς τοιαύτης μεθόδου. καὶ πολλὰ γε ἔφην τούτου τὰ παραδείγματα εἶναι παρὰ τῷ Ξενοφῶντι, ἀναγκαίως, διὰ τὸ ἀφελὲς τῆς συγγραφῆς. — Ἐτερον δὲ παρὰ ταύτην τὴν δριμύτητα εἴτε καὶ ὀξύτητα δριμύτητός ἐστὶν εἶδος, περὶ οὗ δυσχερὲς ἀποφίνασθαι, ὅτι περὶ λέξιν ἢ περὶ ἔννοιαν γίνεται· οὕτε γὰρ ὡς ἔστιν ἔννοια οὐθ' ὡς οὐκ ἔστιν, ἀσφαλὲς εἰπεῖν· κατὰ λέξιν μὲν γὰρ θεωρεῖται, ἡ λέξις δὲ αὕτη καθ' ἑαυτὴν ἢ ποιοῦσα τὴν δριμύτητα οὐδὲν ἔχει δριμύτητος, εἰ τῆς ἐννοίας αὐτὴν χωρίσειέ τις, περὶ ἣν γίνεται, ἢ τῶν πρὸ αὐτῆς ῥηθέντων. ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ιδέαις τοῦτο οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ καὶ ἡ καθαρὰ λέξις καθαρὰ δήπουθ' ἐστὶν, εἰ καὶ σεμνὴν τις ἔννοιαν δι' αὐτῆς ἐξαγγέλλοι καὶ εἰ μὴδὲν πρὸ αὐτῆς εἴη λελεγμένον, καὶ ἡ σεμνὴ λέξις σεμνὴ, καὶ εἰ μὴ σεμνὴν τις ἔννοιαν δι' αὐτῆς φράζοι καὶ εἰ μὴδὲν προειρήκοι, καὶ αἱ τῶν ἄλλων ιδεῶν ὡσάύτως ἢ δὲ τῆς δριμύτητος λέξις οὐ τοιαύτη, ἀλλ' αὕτη μὲν καθ' ἑαυτὴν οὐδὲν ἔχει τοιοῦτον, ἔννοιαν δὲ τινὰ σημαίνουσα, ἧς οὐκ ἔστι κυρία, ἢ τισὶν ἄλλοις ἐφεπομένη κατὰ τινὰ οἶονεῖ χαριεντισμὸν γίνεται δριμεῖα καὶ ποιεῖ τὴν δριμύτητα. σαφέστερον δὲ ἔσται τοῦτο διὰ τῶν παραδειγμάτων. κυρίως μὲν οὖν ἔννοιαν σημαίνει λέξις οὐ κυρίως ἐκείνης οὖσα ἢ τοιαύτη, οἷον ὁ Ξενοφῶν λέγων τὰς αἰτίας, δι' ἃς πρὸ τοῦ δέοντος ἀναχωροῦσιν αἱ κύνες ἐκ τῶν διωγμῶν, φησὶν, ὅτι αἱ μὲν διὰ μαλακίαν, αἱ δὲ διὰ ἀήθειαν, αἱ δὲ διὰ τὸ καὶ τό, αἱ δὲ διὰ

φιλανθρωπίαν ἀναχωροῦσι, φησί· τὴν γὰρ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους συνήθειαν καὶ τὸ συνεῖναι ἀνθρώποις ἀσπάζεσθαι φιλανθρωπίαν ὠνόμασεν, οὐ κυρίως μὲν ἐπὶ τούτου τοῦ πράγματος οὔσης τῆς λέξεως—ἐπ’ ἄλλου γὰρ τάττειν εἰώθαμεν τὴν φιλανθρωπίαν—, κυρίως μέντοι πως σημαίνων τὸ πρᾶγμα· καὶ γὰρ τάχα τούτου μᾶλλον ἢ εἴη κυριωτέρα ἡ λέξις, ἢ ἐπὶ τοῦ ἐλεεῖν καὶ οἰκτεῖρειν ὅτε τιθοῖτο, ἐφ’ οὗπερ καὶ φύσει τάττομεν τὸ τῆς φιλανθρωπίας ὄνομα. καὶ ὁ Σοφοκλῆς δὲ φίλανδρόν που τὴν Ἀταλάντην εἶπε διὰ τὸ ἀσπάζεσθαι σὺν ἀνδράσιν εἶναι, ἡμῶν πάλιν ἐπ’ ἄλλου πράγματος ταττόντων τοῦνομα τοῦτο, ὥσπερ καὶ τὸ τῆς φιλανθρωπίας. καὶ τὸ παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ δὲ τοιοῦτόν ἐστι, «μὴ τὴν τεκοῦσαν τῇ φιλανδρίᾳ, γύναι, ὑπερβάλης», φησί· σχεδὸν γὰρ τοῦναντίον νῦν ἡ λέξις αὕτη σημαίνει ἢ τῆς φιλανδρίας, ἢ ἥπερ ἡμεῖς εἰώθαμεν χρῆσθαι· τὴν γὰρ ἀκολασίαν βούλεται νῦν δήπου σημαίνειν καὶ τὸ μοιχεύεσθαι. ^[45]

2 5 (50)

καὶ λόγον μέντοι τινὰ εὖνουν λέγουσι τὸν εὐνόητον καὶ σαφεῖ· καὶ ὁ Εὐφορίων «ἄτρεα δῆμον Ἀθηνῶν» ἀντὶ τοῦ ἄτρεστον καὶ ἄφοβον. ὅλως τε πολὺς ὁ κίνδυνος ἐν ταῖς τοιαύταις δριμύτησιν ἐκπεσεῖν εἰς ψυχρότητα· ἐπεὶ καὶ οἱ τὰ σπουδαῖα γελοῖα ταυτὶ συντιθέντες τοῦ γελοίου γ’ ἔνεκα οὐδὲν ἄλλ’ ἢ ταῖς τοιαύταις χρώμενοι δριμύτησιν εὐδοκιμοῦσιν· εὐλαβεῖσθαι οὖν χρή. Καὶ πρῶτον μὲν τοῦτο εἶδος δριμύτητος, παράδειγμα δὲ αὐτοῦ παρὰ τῷ ῥήτορι οὐκ ἔστιν. Ἔτερα δὲ αὐτῆς εἶδη τρία, οἷς ὁ ῥήτωρ χρήται, ἃ δὴ πάντα κατ’ ἀκολουθίαν τινῶν προρρηθέντων ἀπὸ τινος λέξεως γίνεται, διαφέρει δὲ πως ἀλλήλων. τὸ μὲν γὰρ καθ’ ὁμοιότητα λέξεως ἐμφαίνει τινὰ δριμύτητα, οἷον «μέλλει πολιορκεῖν τοὺς Ἕλληνας, ἐκδίδωσι. μέλει γὰρ τινι τῶν τὴν Ἀσίαν οἰκούντων Ἑλλήνων;» τοῦτο ἐγὼ μὲν σφόδρα εὐλαβῶς εἶχον θεῖναι ὡς παράδειγμά τινος δριμύτητος· ἐπεὶ δὲ τῶν σφόδρα εὐδοκιμησάντων τινὲς κατὰ τοὺς πρὸ ἡμῶν ἀνθρώπους καὶ νῦν δὲ εὐδοκιμούντων ἐπὶ θεωρίᾳ λόγων ἐν οἷς ἀπολελοίπασιν βιβλίοις οὕτω τεθεωρήκασιν καὶ τοῦτο καὶ τεθείκασιν γε ὡς παράδειγμα τοιαύτης δριμύτητος, εἰρήσθω καὶ ἡμῖν, καίτοι τάχ’ ἴσως οὐδ’ ἡ τοιαύτη δριμύτης, εἴπερ οὕτω γίνοιτο, ἐκφεύγει τὴν ψυχρότητα· ἀλλ’ οὖν εἰρήσθω. καὶ τοῦτο μὲν οὕτω καθ’ ὁμοιότητα λέξεως γίνεται, ὡς προεῖρηται. Ἔτερον δὲ εἶδος δριμύτητος τὸ ἐκ παρονομασίας, οὐκ ἐξ ὁμοιότητος, ὅταν κυρίῳ τινὶ ὀνόματι ἢ ῥήματι χρῆσάμενοι εἴτ’ εὐθὺς ἐπόμενοι τούτῳ χρῆσώμεθα καὶ ἐφ’ οὗ μὴ κύριόν ἐστι πράγματος, οἷον «εἰ μὴ καὶ τοὺς τὰ μηχανήματα ἐφιστάντας εἰρήνην ἄγειν φήσετε, ἕως ἂν αὐτὰ τοῖς τείχεσιν ἤδη προσαγάγωσιν», εἴτ’ εἰπὼν, δι’ ὧν ἡγεῖται Φίλιππον πολεμεῖν τῇ πόλει καὶ ὅτι πάνθ’, ὅσα νῦν πράττει καὶ κατασκευάζεται, ἐπ’ αὐτοὺς κατασκευάζεται, ἐπάγει δριμύτως «εἴτα τὸν τοῦτο τὸ μηχανήμα ἐπὶ τὴν πόλιν ἰστάντα εἰρήνην ἄγειν ἐγὼ φῶ πρὸς ὑμᾶς; πολλοῦ γε καὶ δεῖ». καὶ πάλιν «ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτο δέδοικα. εἰ Φίλιππος ζῇ ἢ τέθνηκεν, ἀλλ’ εἰ τῆς πόλεως τέθνηκε τὸ τοὺς ἀδικοῦντας μισεῖν καὶ τιμωρεῖσθαι» τοῦτο δὲ καὶ ἐναργῆ ποιεῖ τὸν λόγον, οὐ μόνον δριμύν· τροπῆς γὰρ ἐστὶν ἐγγύς, οὐ μὴν τροπὴ γέ ἐστιν ἀντικρυς διὰ τὸ παρωνομάσθαι· ἐπεὶ καὶ καθ’ ἑαυτὸ εἰ λέγοι τις τὸ «τέθνηκε τῆς πόλεως τὸ τοὺς ἀδικοῦντας μισεῖν», πάνυ ποιήσει σκληρὸν κατὰ τὴν τροπὴν τὸν λόγον, ἐκ παρονομασίας δὲ εἰσαχθὲν ἅμα τῇ ἐναργείᾳ καὶ τὴν δριμύτητα ἔχει. Λοιπὸν εἶδος δριμύτητος τρίτον ἐστίν, ὃ καὶ αὐτῷ ὁ ῥήτωρ κέχρηται. ^[95]

2 5 (100)

γίνεται δὲ, ὅταν τροπῇ τινι χρῆσάμενοι μὴ σφόδρα αὐστηρᾶ μηδὲ σκληρᾶ κατ’ ἀκολουθίαν ἐκείνης ἐτέραν ἐπενέγκωμεν τροπὴν σκληροτέραν μὲν, οὐ μὴν δοκοῦσάν γε εἶναι τοιαύτην διὰ τὸ ἀκόλουθον τοῦ προειρημένου, οἷον «ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα εἰς μὲν ἅπαξ καὶ βραχὺν χρόνον ἀντέχει καὶ σφόδρα γε ἥνθησεν ἐπὶ ταῖς ἐλπίσιν, ἂν τύχη, τῷ χρόνῳ δὲ φωρᾶται καὶ περὶ αὐτὰ καταρρεῖ» τὸ γὰρ ἥνθησε τροπικὸν μὲν, οὐ μὴν αὐστηρὸν οὐδὲ σκληρόν, τὸ δὲ καταρρεῖ σκληρὸν ἰσχυρῶς, οὐ μὴν τοιοῦτον ἐφάνη διὰ τὸ ἐξ ἀκολουθίας εἰρησθαι· ἐπὶ γὰρ τῶν ἀνθέων τῶν μαραιομένων τὸ καταρρεῖν σχεδὸν κυρίως λέγεται, ἥδη δὲ αὐτοῦ τὴν ἄγαν σκληρότητα καὶ τὸ παρακείμενον αὐτῷ ἀφεῖλε, λέγω τὸ «τῷ χρόνῳ δὲ φωρᾶται». ὅμοιον τούτῳ καὶ τὸ Εὐριπίδου ἐν Πολυίδῳ «εἰ μὲν γὰρ ἐκ γῆς εἰς θάλασσαν ἵπτατο ὁ κύματ’ οἰκῶν ὄρνις,

ἡρμήνευσεν ἄν τὸν παῖδ' ἐν ὑγροῖς κύμασι τεθνηκέναι· τῷ γὰρ 'οἰκῶν' παράκειται τὸ 'ἡρμήνευσεν ἄν', καθ' αὐτὸ δ' ἄν ἦν σκληρόν πως. Τοσαῦτα καὶ περὶ τῆς δριμύτητός τε καὶ ὀξύτητος ὡς προσηκουσῶν τῇ τε ἀφελείᾳ καὶ τῇ γλυκύτητι. Ὁ δὲ περὶ ἡδονῆς οὗτος καὶ γλυκύτητος ἡμῖν ῥηθεὶς λόγος ἅπας ὁ αὐτὸς ἄν εἴη δήπου τῷ περὶ ἀβρότητας καὶ περὶ τοῦ ὠραίου λεγομένου λόγου καὶ εἴ τι τοιουτότροπον· ταῦτα γὰρ οἶμαι πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα ὀνόματι διαλλάττει μόνω, ἔστι δὲ τὰ αὐτά. ὅταν γὰρ ἦτοι ἐρωτικόν τι ἐννόημα λέγωμεν ἢ καὶ τῶν ἄλλων τι τῶν ἰδίων γλυκύτητος μεθοδεύωμεν τε οὕτως καὶ ἐρμηνεύωμεν δι' ἐπιθέτων καὶ ποιητικῶν ὀνομάτων παρισωμέν τε τοῖς σχήμασιν ἢ τοῖς κώλοις ἢ καὶ ἄλλω τινὶ κάλλους ἰδίῳ σχήματι ἐξαγγέλλωμεν συντιθώμεν τε οὕτως καὶ τοὺς μὲν ῥυθμοὺς ποιῶμεν σεμνοὺς ἅμα καὶ καλοὺς, τὰς δὲ ἀναπαύσεις σεμνὰς ὁμοῦ καὶ ἀφελεῖς, ὠραῖος καὶ ἀβρὸς κατ' ἀνάγκην ἡμῖν ὁ λόγος γίνεται· ὥστε οὐκ οἶδα, εἴ τι διαλλάττει ἡδονὴ καὶ ὦρα ἢ ἐν λόγῳ ἀβρότητας ἢ γλυκύτητος ἢ τινος ἄλλου τοιουτοτρόπου. Ἀλλὰ περὶ μὲν ἀφελείας καὶ γλυκύτητος τοσαῦτα· ἐξῆς δ' ἄν εἴη λέγειν περὶ ἐπιεικείας. Περὶ ἐπιεικείας. ^[139]

2 6 (τ) Ἐπιεικῆς καὶ ἠθικὸς λόγος γίνεται κατ' ἔννοιαν μὲν, ἦτοι ὅταν ἐκόντα τις αὐτὸν μειονεκτοῦντα δεικνύῃ, ὡς ἐν τῷ Κατὰ Κόνωνος, ὅτι παρὸν αὐτῷ καὶ λωποδυσίου καὶ ὕβρεως δίκας λαβεῖν ὅμως αἰκίας δικάζεται· ἢ ὅταν εἰς ἴσον ἑαυτὸν τις ἄγῃ τοῖς πολλοῖς καίπερ οὐκ ὦν τῶν πολλῶν εἷς, σχεδὸν δὲ καὶ τοῦτο ταῦτόν ἐστι τῷ προειρημένῳ· καθόλου γὰρ ἡ ἐπιεικεία παρατεθραυσμένον ἔχει τὸ δίκαιον διὰ φιλανθρωπίαν, ὡς ἔφη Πλάτων, καὶ τὸ μὴ ὄντα οὖν τῶν πολλῶν ἕνα ἑαυτὸν ἐν τοῖς πολλοῖς ἀριθμεῖν οὐδὲν ἄλλ' ἢ ἐκόντα μειονεκτεῖν ἐστίν· ὅμως δὲ κείσθω καὶ κατ' εἶδος ἕκαστον, δεύτερον οὖν εἶδος τῆς ἐπιεικείας τὸ τοῖς πολλοῖς ἑαυτὸν συναριθμεῖν. πολὺ τὸ τοιοῦτον ἐν τῷ Κατὰ Μειδίου καὶ πρῶτόν γε τὸ «ἐγὼ δ', ὅπερ ἄν καὶ ὑμῶν ἕκαστος ὑβρισθεὶς προεῖλετο πρᾶξαι, τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐποίησα». εἰ δὲ καὶ δεινῶς ἐνταῦθα, ἐτέρου λόγου· τοῦτο γὰρ φύσει τῆς δεινότητος ἴδιον τὸ εἰς δέον εἰδέναι χρῆσθαι τοῖς τε ἄλλοις καὶ τοῖς εἰδῶσι τοῦ λόγου, ὥσπερ ἐνταῦθα εἰς δέον κέχρηται τῇ ἐπιεικείᾳ καὶ τῷ ἦθει, ἐπεὶ καὶ τὸ διδόναι τι πλεόν τῷ ἐχθρῷ ἐκόντα ἐπιεικές. ἀλλ' ὅρα, μεθ' ὅσης δεινότητος ὁ ῥήτωρ τοῦτο ποιεῖ· τῷ γοῦν Χαριδήμῳ δίδωσι τὸ ὡς πολίτη ἐξετάζεσθαι, ἵνα μᾶλλον οὕτω παράνομον ἐξελέγξῃ τὸ ψήφισμα· τὰ γὰρ κατὰ τοὺς νόμους τοῖς πολίταις διώριστα· καὶ σκόπει, πῶς ἐπισημαίνεται τὸ τῆς ἐπιεικείας ἐν τῷ «καὶ θεάσασθε», φησὶν, «ὦ Ἀθηναῖοι, ὡς ἐπιεικῶς καὶ ἀπλῶς χρήσομαι τῷ λόγῳ, ὃς εἰς μὲν ταύτην τίθεμαι τὴν τάξιν αὐτόν, ἐν ᾗ πλείστης ἄν τυγχάνοι τιμῆς» καὶ τὰ ἐξῆς. —Ἐτι ἐπιεικοῦς λόγου καὶ τὸ λέγειν, ὡς παρὰ γνώμην δικάζεται καὶ ὡς ἀναγκάσαντος τοῦ ἐχθροῦ εἰς δικαστήριον ἤκει δέον ἐπὶ τῶν φίλων καὶ τῶν ἐπιτηδείων διακεκρίσθαι, οἷον «εἰ μὲν ἐβούλετο Ἄφοβος τὰ δίκαια ποιεῖν» καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιεικείας συστατικά, καὶ τὸ «οὐδένα πώποτε τῶν πολιτῶν οὔτε γραφὴν γραψάμενος οὔτ' ἐν εὐθύνασι λυπήσας» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ τὸ «ἐπειδὴ γὰρ οὐχὶ τῶν πεπολιτευμένων οὐδὲ τῶν ἐνοχλούντων ὑμᾶς ὦν πρᾶγμα τηλικούτον φημὶ δεῖξιν πεπραγμένον» καὶ τὰ ἐξῆς. —Καὶ τὸ φάσκειν δὲ ἀπείρως ἔχοντα λόγων εἰς δικαστήριον εἰσιέναι δύναται μὲν τι καὶ ἄλλο ἐμφαίνειν καὶ μὴν καὶ τὸ ἐπιεικὲς ἢ ὅλως τὸ γε ἠθικὸν τῷ ἠναγκάσθαι λέγειν· τὸ γὰρ μὴ βουλόμενον ἤκειν ἅμα συνεμφαίνεται. καθόλου τε, ὅπερ ἔφη ἀρχόμενος τοῦ περὶ ἐπιεικείας λόγου, πάντα, ὅσα ἐστὶ προσώπου συστατικά ὡς ἐκόντος μειονεκτοῦντος, ἠθικὸν ποιεῖ τὸν λόγον καὶ ἐπιεικῆ κατὰ τὴν ἔννοιαν. —Τούτοις δὲ ἅπασιν τοῖς εἰρημένους καὶ ὅτε φεύγοι τις δύναται χρῆσθαι ἀναστρέψας, οἷον ὡς παρὸν αὐτῷ διώκειν ὃ δὲ φεύγει καὶ ὅτι διὰ τοῦτο καταφρονηθεῖ, ὅτι χρηστός ἐστίν ἢ τῶν πολλῶν εἷς, καὶ ὡς οὐδένα μέντοι πώποτε ἐδίωξεν αὐτὸς καὶ ὡς ἄκων ἤκοι· καὶ ὅλως, ὅπερ ἔφη, ἅπασιν τοῖς προειρημένοις καὶ εἰ φεύγει τις χρῆσθαι δύναται. ^[45]

2 6 (50) πολλὰ τῶν τοιούτων ἐν ἰδιωτικοῖς τὰ παραδείγματα καὶ πλείονά γε παρὰ τῷ Λυσίᾳ καὶ τῷ Ὑπερίδῃ· φύσει γὰρ οἱ ἄνδρες ἠθικώτεροι, ταῖς δὲ μεθόδοις καὶ μᾶλλον. Μέθοδος δ' ἐπιεικείας

πρῶτον μὲν ἢ σφόδρα ἐοικυῖα ταῖς ἐννοαῖς ταῖς ἐπιεικέσι τὸ ἐκόντα ἐλαττοῦν τὰ ἑαυτοῦ χρηστὰ ἦ, ὅσα ἔχει κατὰ τοῦ ἐχθροῦ σφοδρὰ, ταῦτα ἐκόντα μειοῦν καὶ μὴ λέγειν σφοδρῶς. καὶ τὰ μὲν ἑαυτοῦ ἐλαττοῖ ὁ Δημοσθένης κατὰ μέθοδον οὕτως· παρὸν αὐτῷ λέγειν ἀξιωματικῶς, οἷον «μετὰ ταῦτα δὲ τοὺς ἀποστόλους ἅπαντας ἀπέστειλα, καθ' οὓς Χερρόνησος ἐσώθη καὶ τὸ Βυζάντιον καὶ πάντες οἱ σύμμαχοι», ὃ δὲ εἶπεν ὡς ἐτέρως, οἷον «τῆς μέντοι διακονίας τῆς ἐφ' ἐκάστω τῶν πεπραγμένων καὶ ἑμαυτῷ μετεῖναι φημι». ὁρᾷς, ὡς ἐν ἀμφοτέροις μὲν ταυτόν ἐστι πρᾶγμα δηλούμενον, ὅτι 'ἐγὼ συμβεβούλευκα καὶ ἐγὼ ἔγραψα', ὅσον δὲ τοῦτο ἐκείνου ἐπιεικέστερον εἴρηται καὶ ταπεινότερον; ἀλλ' οὗτος μὲν εἰς δέον ἐκατέρω χρήται, οὐ κατ' ἐπιείκειαν ἀλλὰ δεινότητα, ἐκεῖνο μὲν ἐλαττώσας, τουτὶ δὲ αὐξήσας. βουλόμενος μέντοι τις ἐπιεικῇ ποιεῖν λόγον καὶ ἠθικὸν οὕτως ἂν οἶμαι μεθοδεύσειε. σπάνια δὲ τῆς τοιαύτης μεθόδου τὰ παραδείγματα· οὐκ οὐκ ἔγωγε ἐδυνήθην ἐκ τοῦ παραχρήμα λαβεῖν τι παρὰ τοῦ ῥήτορος ἢ ἄλλου του τοιαύτης μεθόδου παράδειγμα. αἱ γὰρ εἰρωνεῖται οὐκ εἰσιν ἐπιείκειαι, ἀλλ' ἠθικὸς μὲν ὁ λόγος, βαρὺς δὲ καὶ οὐκ ἐπιεικῆς, οἷον «μανία γὰρ ἴσως ἐστὶ τὸ ὑπὲρ δυνάμιν τι ποιεῖν» καὶ πάλιν «βούλει ἑμαυτὸν μὲν, ὃν ἂν σὺ λοιδορούμενος καὶ διασύρων καλέσῃς, Βάταλον», καὶ πολλὰ ἔστι τοιαῦτα· ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα βαρέα μὲν καὶ διὰ τοῦτο ἠθικά, οὐ μὴν ἐπιεικῇ γε οὐδ' ἐπιεικὲς τὸ ἦθος ἔχει. σπάνια οὖν ὅπερ ἔφην τῆς τοιαύτης μεθόδου τὰ παραδείγματα, καὶ παρασχέσθαι μὲν τι τοιοῦτον ἐγὼ σοι νῦν ὅπερ ἔφην οὐ δεδύνημαι, «ἐπεὶ πόνοσ' ἄλλος ἤπειγεν» ὡς ἀληθῶς ἐνδείξασθαι μέντοι σαφῶς τὴν φύσιν αὐτοῦ δεδυνῆσθαι νομίζω, ὥστε τάχα οὐ χαλεπῶς καὶ παραδείγματα ἴδια τοῦ εἵδους εὖροι τις ἂν ζητῶν, εἰ φροντίσειεν. εἴη δ' ἂν οὐκ ὀλίγα παρὰ τῷ Πλάτῳ, ἔνθα ἂν ὁ Σωκράτης ἔχη τι λέγειν περὶ αὐτοῦ, καὶ οἶμαί γε εἶναι τι τοιοῦτον ἐν τῷ Χαρμίδῃ καὶ ἐν τῷ Συμποσίῳ μετὰ τοὺς Ἀλκιβιάδου λόγους καὶ πολλαχοῦ μέντοι. — Ἀλλὰ τὰ μὲν καθ' ἑαυτὸν οὕτως ἂν τις ἐλάττω ποιόη τῷ ἐπιεικεῖ κατὰ μέθοδον λόγῳ· τῶν δὲ δεόντων ῥηθῆναι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ σφοδρῶς ἐλάττωσις ἐκ μεθόδου κατὰ δύο γίνεται τρόπους. ἢ γὰρ ἐνδείκνυται ὁ ποιῶν τοῦτο, ὅτι ἐκὼν ἐπιεικέστερον λέγει, ἢ ἄνευ ἐνδείξεως αὐτὸ ποιεῖ. καὶ ὅτε μὲν ἐνδείκνυται, ἔχει τι τῆς σφοδρότητος, εἰ καὶ βραχύ, ἀλλ' οὖν ἔχει γε ὁ λόγος, οἷον «καί μοι μηδὲν ὀργισθῆς· οὐδὲν γὰρ ἐρῶ σε φλαῦρον» καὶ πάλιν «τὸ δὲ τοῦ θέντος τὸν νόμον τὰ μὲν ἄλλα ἔγωγε οὐκ οἶδα οὐδὲ λέγω φλαῦρον οὐδὲν οὐδὲ σύννοια, ἐκ δὲ τοῦ νόμου σκοπῶν εὐρίσκω τούτου πολὺ κεχωρισμένον» καὶ τὰ ἐξῆς. ^[105]

2 6 (100) ὅτε δὲ μηδὲν ἐνδείκνυται, παντάπασιν ἐπιεικῆς κατὰ γε τοῦτο ὁ λόγος γίνεται, οἷον «τίνας οὖν ἔνεκα, εἰ τὰ μάλιστα μὴ τινὸς ἀλλὰ πάντες ἦσαν ἀνάξιοι, τῶν αὐτῶν ἡξίωσεν ὑμᾶς τε κάκείνους;» ὁρᾷς, πῶς ἔχων εἶπερ ἐβούλετο εἰπεῖν σφοδρῶς οἷον «τίνας ἔνεκα, εἰ τὰ μάλιστα μὴ τινὲς ἀλλὰ πάντες ἦσαν ἀνάξιοι, τὴν αὐτὴν ἀτιμίαν ὑμῶν τε κατέγνω κάκείνων; ὁμοίως γὰρ ἀμφοῖν ἀφαιρεῖται τὴν μὲν ἀτέλειαν ἐκείνων, ὑμῶν δὲ τὴν ἐξουσίαν τοῦ διδόναι, ὅτῳ ἂν βούλησθε', ὃ δ' ἐπιεικῶς σφόδρα καὶ ἠθικῶς ἔφη «τῶν αὐτῶν ἡξίωσεν ὑμᾶς τε κάκείνους;» τοιοῦτο δ' ἐστὶ καὶ τὸ ἐν συμβουλευτικοῖς «δοκοῦσι δέ μοι Λακεδαιμόνιοι δεινῶν ἔργον ἀνθρώπων ποιεῖν» τό τε γὰρ ἐνδοιάσαι καὶ μὴ ἀποφήνασθαι, ὅτι δεινοὶ Λακεδαιμόνιοι, ἀλλὰ «δοκοῦσί μοι» εἰπεῖν τό τε μὴ καθάπαξ δοκεῖν αὐτοὺς εἶναι δεινοὺς εἰπεῖν αὐτὸν ἀλλὰ δεινοῖς ἐοικότας ἀπλῶς, ἔργον δὲ τι δεινῶν ἀνθρώπων διαπράττεσθαι, σφόδρα ὑφιέντος ἦν τὸ ἐπιφορικὸν καὶ σφοδρόν, ἠθικὸν δὲ καὶ ἐπιεικῇ λόγον παρεχομένου. δηλὸν δ' ἐστὶ τοῦτο ἐκ τῶν Κατὰ Φιλίππου ῥηθέντων ἐναντίως τῇ ιδέᾳ ταύτῃ λέγοντος ἐκεῖ τοῦ ῥήτορος, οἷον «μὴ πανοῦργος ὢν καὶ δεινὸς ἄνθρωπος;» πρῶτον μὲν γὰρ «πανοῦργος» φησὶν, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς 'δεινός', σφοδρότερον δὲ τὸ 'πανοῦργος' ὄνομα τοῦ 'δεινός' δήπουθεν· ἔπειτα οὐδὲ δοκεῖν αὐτῷ πανοῦργον εἶναι τὸν Φίλιππον ἔφη οὐδὲ ἐνεδόιασεν ὥσπερ ἐκεῖ, ἀλλ' ἀπεφήνατο· ἔπειτα οὐκ ἐοικέναι πανοῦργοις ἢ δεινοῖς, ὥσπερ τοὺς Λακεδαιμονίους ἔλεγεν, ἀλλ' αὐτὸν εἶναι τὸν Φίλιππον καὶ δεινὸν καὶ πανοῦργον. οὐκοῦν ταῦτα μὲν καὶ σφοδρὰ καὶ τραχέα, ἐκεῖνα δὲ ἠθικά

καὶ ἐπιεικῇ καὶ σαφῶς ὑφιέντος τῆς σφοδρότητος τοῦ ῥήτορος. εὖροις δ' ἂν οὐκ ὀλίγα παραδείγματα τῆς τοιαύτης μεθόδου, καθ' ἣν τὰ κατὰ τῶν ὑποκειμένων προσώπων ῥηθέντα ἂν ἐλαττώσειε τις (οὐ γὰρ τῆς ἐτέρας λέγω, καθ' ἣν τὰ ἴδια τις ἂν ἀγαθὰ μειώσκειν), ὡς ἔν τε συμβουλευτικοῖς κὰν τῷ Πρὸς Λεπτίνην· καίπερ γὰρ ὢν ἀγωνιστικὸς οὗτος ὁ λόγος ὅμως πολὺ τὸ ἦθος ἐν τοῖς περὶ τὸ πρόσωπον ἔχει καὶ κατὰ τὴν μέθοδον καὶ ἴσως καὶ τὰ λοιπὰ, ὥσπερ καὶ οἱ συμβουλευτικοί. Ἀλλ' ἐκεῖσε ἐπανιτέον. μέθοδος γὰρ ἐπιεικείας πρώτη μὲν ἢ προειρημένη, μετὰ δὲ ταύτην ἢ ἐκ παραλείψεως· δοκεῖ γάρ πως ἐπιεικὲς εἶναι τὸ ἐκόντα παραλείπειν, ὅσα τις εἰπεῖν ἔχει κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἢ καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ. καὶ πολὺ γε τὸ ἀξιοπιστον διὰ τὴν ἐμφαινομένην ἐπιεικείαν αἱ παραλείψεις ἔχουσι· γίνονται δὲ ὡς ἔφην ἐπ' ἀμφοῖν, καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμῶν καὶ ἐν τοῖς ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ γίνονται γε διχῶς, καθάπερ καὶ τὴν μείωσιν τῶν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐλέγομεν γίνεσθαι διχῶς· ἢ γὰρ ἀντικρυς παραλείπει ἢ εἰπὼν οὐδὲν προστίθῃσιν, ἐνδείκνυται δὲ μόνον καὶ ὥσπερ τινὰ πρόσληψιν ἀορίστου ποιεῖται, οἷον «καὶ περὶ ὧν μὲν ἔστι τις ἀμφισβήτησις, ὡς ἄρα ὑπὲρ τῆς πόλεως εἴρηκεν, ἐάσω» καὶ πάλιν «παραλείπω τὰ πολλὰ διὰ τόδε», φησί, «καὶ τόδε». ^[155]

2 6 (150) — Ἦτοι οὖν οὕτως ἢ τῇ μεθόδῳ μόνῃ χρήται παραλειπτικῇ, τὰ πράγματα δὲ οὐδὲν ἥττον λέγει, οἷον «καὶ οὐδὲν ἂν εἴποιμι τούτων, οὔτε εἴ τινας ἐκ τῶν πολεμίων ἐλυσάμην, οὔτε εἴ τισι πενομένοις θυγατέρας συνεξέδωκα» καὶ πάλιν «Ὀλυνθον μὲν δὴ καὶ Μεθώνην καὶ Ἀπολλωνίαν καὶ δύο καὶ τριάκοντα πόλεις ἐπὶ Θράκης ἐῷ» καὶ τὰ ἐξῆς. τούτων τοίνυν ἢ μὲν καὶ λέγουσα τὰ πράγματα παράλειψις, οἷον «Ὀλυνθον μὲν δὴ» καὶ τὰ ἐξῆς, ἀξιοπιστίαν μόνον μετὰ τοῦ ἥθους ποιεῖ, ἢ δὲ οὐδὲν ἔχουσα τοιοῦτον, οἷον «καὶ περὶ ὧν μὲν ἔστι τις ἀμφισβήτησις, ὡς ἄρα ὑπὲρ τῆς πόλεως εἴρηκεν, ἐάσω», μετὰ τῆς ἀξιοπιστίας καὶ τοῦ ἥθους ἔτι καὶ περιβολὴν ποιεῖ διὰ τὴν τοῦ ἀορίστου πρόσληψιν· τὰ γὰρ τοιαῦτα οὐδὲν ἄλλ' ἢ ἀορίστου ἢ τινος τοιούτου προσλήψεις εἰσὶ κατὰ παράλειψιν μεθοδευθεῖσαι. Τρίτῃ δὲ ἐπιεικείας μέθοδος ἢ τὸν καθαρὸν ποιοῦσα λόγον, διότι ἢ αὐτὴ καὶ τὸν ἀφελῇ· ὅτι γὰρ τὸν ἐπιεικῇ δόξαντα ἂν εἶναι λέγειν πολὺ τὸ ἀφελὲς ἐμφαινόμενον ἔχειν δεῖ, καὶ ὁ κατὰ μικρὸν λόγου θεωρίας ἐπαῖων συναίσθοιτ' ἂν. Καὶ μὴν καὶ ἡ λέξις τοῦ ἐπιεικοῦς λόγου ἢ καθαρὰ καὶ ἀφελῆς σχήματά τε καὶ κῶλα καὶ συνθήκη κατὰ ταῦτα αἵ τε ἀναπαύσεις καὶ οἱ ῥυθμοὶ ὡσαύτως, εἰ δὴ τι καὶ ταῦτα δύναται συλλαμβάνειν πρὸς ἐπιεικοῦς λόγου ἔμφασιν. Περὶ ἀληθινοῦ λόγου. ^[183]

2 7 (τ) Ὁ ἐνδιάθετος καὶ ἀληθὴς καὶ οἷον ἔμψυχος λόγος τὸ μὲν πλεῖστον ἔχει περὶ τὴν μέθοδον καὶ τὰ σχήματα τὴν τε λέξιν καὶ ὅσα τούτοις ἔπεται, γίνεται μὴν καὶ κατ' ἔννοιαν· αἱ γὰρ ἀφελεῖς πᾶσαι πάντως εἶναι ἂν τοῦ ἐνδιαθέτου, ἢ πῶς ἂν ἔτι τὸ ἦθος ἔχειν δύναιντ' ἂν ἀκριβῶς; τάχα δ' ἂν καὶ αἱ ἐπιεικεῖς τούτου τοῦ εἵδους εἶναι. Ἰδιαί γε μὴν εἰσιν ἔννοιαι παρὰ τὰς προειρημένας τοῦ οἷον ἐμψύχου λόγου αἱ σχετλιαστικάι, οἷον «αὐτὸς ὢν οἶμαι θαυμάσιος στρατιώτης, ὦ Ζεῦ» μετὰ γὰρ τὴν γενομένην κατὰ τὴν εἰρωνεῖαν βαρύτητα ἐπήγαγε τὸ «ὦ Ζεῦ», ἐτέρα δὲ τις αὕτη δῆπουθεν παρὰ τὴν προειρημένην ἐστὶν ἔννοια τὸ «ὦ Ζεῦ» σχετλιαστική. τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ «ἀλλ' Ἀνδροτίων ὑμῖν πομπείων ἐπισκευαστής, Ἀνδροτίων, ὦ γῆ καὶ θεοί», ἀλλ' ἴσως τοῦτο κατὰ τὴν μέθοδον, οὐ κατὰ τὴν ἔννοιαν· τὸ μέντοι «καὶ Χαρίδημον εἰ χρή φρουρεῖν, βουλεύεσθε; Χαρίδημον; οἴμοι» ἔχει τινὰ καὶ ἰδίαν ἐν τῷ «οἴμοι» ἔννοιαν. καὶ μυρία τούτου παρὰ Δημοσθένους λάβοις ἂν παραδείγματα. Ἀλλ' ἔννοιαι μὲν αὗται λόγου ἐνδιαθέτου, γνῶριμοί τινες οἶμαι καὶ σαφεῖς ὀφθῆναι. εἰ δὲ καὶ μέθοδος εἴη τις ὁ σχετλιασμὸς περὶ ἔννοιαν οὐ τοιαύτην, οἷον οὐ φύσει σχετλιαστικὴν, ὡς τὸ «ἀλλ' Ἀνδροτίων ὑμῖν πομπείων ἐπισκευαστής, Ἀνδροτίων, ὦ γῆ καὶ θεοί», σαφὴς δῆπου ἢ μέθοδος καὶ οὐδὲν ἔχουσα δυσχερὲς πρὸς καταμάθησιν. — Αἱ μέντοι λοιπαὶ μέθοδοι τοῦ ἀληθινοῦ λόγου σχεδὸν ἄρρητοί εἰσιν. εἴτε γὰρ εὐχὰς ποιοίη τις εἴτε ἄλλο τι τοιοῦτον, οὐχ ἀπλῶς διὰ τῶν εὐχῶν ἢ διὰ τῶν ὁμοίων ταύταις ἐνδιάθετος ὁ λόγος γίνεται, ἀλλ' ἔστι ταῦτα μὲν ἀπλῶς κατὰ ἀφέλειαν ἠθικά, ἕτερα δὲ

παρὰ ταῦτά ἐστιν οἶμαι τὰ ποιοῦντα οἷον ἔμψυχον εἶναι δοκεῖν τὸν λόγον. αὐτίκα τὸ «πρῶτον μὲν, ὦ Ἀθηναῖοι, τοῖς θεοῖς εὐχομαι πᾶσι καὶ πάσαις» εὐχή τις ἐστὶ δῆπουθεν, ἀλλὰ τι παραπλήσιον ἔχει τῷ «ἀλλὰ γὰρ ἐνταῦθα τῶν φόβων εἴημεν» ἐν Σικελικοῖς ὑπὸ Ἀριστείδου εἰρημένῳ· λέγω δὲ οὐχ ὡς τούτου βελτίονος ὄντος, ὣν ὁ Δημοσθένης εἶπε— μαινοίμην γὰρ ἄν, εἰ τοῦτο λέγοιμι—, ἀλλ' ὅτι τοῦτο ἐκείνου ἀληθινώτερόν ἐστιν· οὐ γὰρ ἀπῆται τὸν Δημοσθένην ὁ καιρὸς εὐθὺς κατ' ἀρχὰς ἀληθινόν πως ἀλλ' ὅλως ἠθικόν πως τὸν λόγον παρασχέσθαι, καὶ ἐδείκνυμεν τοῦτό τε καὶ ἕτερα πλείονα ἐπόμενα τούτοις, ὅτε τὸν λόγον ἐθεωροῦμεν. εὖροις δ' ἂν οὐκ ὀλίγα τοιαῦτα οὕτως ἀληθινῶς εἰρημένα καὶ παρὰ τῷ ῥήτορι. καὶ μὴν καὶ τὸ «καλῶ δὲ τοὺς θεοὺς πάντας καὶ πάσας, ὅσοι τὴν χώραν ἔχουσι τὴν Ἀττικὴν, καὶ τὸν Ἀπόλλω τὸν Πύθιον» καὶ τὰ ἐξῆς ὅρκος ἐστὶ δῆπουθεν· ἀλλὰ σκόπει, εἰ ὅμοιον τοῦτο ἐκείνῳ τῷ «ἐπεὶ εἰ μὴ διὰ τὸ τούτους βούλεσθαι σῶσαι, ἐξώλης ἀπολοίμην καὶ προώλης, εἰ προσλαβὼν ἀργύριον πάνυ πολὺ μετὰ τούτων ἐπρέσβευσα»· ἐνταῦθα μέντοι καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῆς ἀφελείας πεποίηκε πλεόν τὸ ἐνδιάθετον τὸ «πάνυ πολὺ». ^[45]

2 7 (50) Ἀλλ' ἐπὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐπανιτέον, ὅτι αἱ μέθοδοι τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου σχεδὸν μὲν ἄρρητοί εἰσιν· ὅμως δὲ ἡμῖν τι τολμητέον εἰπεῖν καὶ περὶ τούτων, εἴ πως αὐτὰς ἐνδείξασθαι δυνηθείημεν. λέγω τοίνυν, ὅτι σχεδὸν μία μέθοδος ἐστὶν ἅπαντος ἐνδιαθέτου λόγου, τὸ μὴ προλέγειν, μήθ' ὡς ὁμνυσί τις, ἀλλ' ἀπλῶς οἷον ἐμπίπτειν εἰς τὸν ὅρκον, μήθ' ὡς εὐξεται τις, ἀλλ' ἀπλῶς παραπεσὼν εὐχεσθαι, οἷόν ἐστι καὶ τὸ «ὡς μηδὲ νῦν ὥφελον», οἷον «ἡνίκα τὰς δίκας τοῖς ἐπιτρόποις ἐλάγχανον, μειρακύλλιον ὦν κομιδῇ καὶ τοῦτον οὐδ' εἰ γέγονεν εἰδὼς οὐδὲ γινώσκων, ὡς μηδὲ νῦν ὥφελον». καὶ μὴν καὶ τὸ θαυμάζειν τι πρᾶγμα ἠθικὸν ποιεῖ τὸν λόγον καὶ ἐνδιάθετον· ἀλλ' ἐὰν μὲν προείπης, ὅτι θαυμάζεις, οὐκέθ' ὁμοίως τὸ ἐνδιάθετον τοῦ λόγου σφύζεται, ἀλλ' ἀπλῶς μέντοι ἠθικὸς καὶ ἴσως ἀφελῆς οὕτως ὁ λόγος γένοιτ' ἂν καὶ κατὰ τοῦτο μόνον ἔχων τι τοῦ ἀληθοῦς, οὐ μὴν ἀκριβὲς γε τοῦτο· ἂν δ' ἀφέλῃς μὲν τὸ λέγειν, ὅτι θαυμάζεις, ψιλὰ δὲ καὶ καθ' ἑαυτὰ λέγῃς ἃ θαυμάζεις πράγματα, ἐνδεικνύμενος τοῦτο αὐτὸ τὸ θαυμάζειν, πλεῖον ποιήσεις τὸ ἐνδιάθετον καὶ ὡς ἀληθῶς ἔμψυχον, οἷον «καὶ τοιαῦτα συνειδὼς βεβιωμένα ἑαυτῷ ὁ ἀκάθαρτος οὐτοσί τολμήσει βλέπειν εἰς ὑμᾶς καὶ τὸν βεβιωμένον αὐτῷ βίον αὐτίκα δὴ μάλα ἐρεῖ μακρὰ τῇ φωνῇ, ἐφ' οἷς ἔγωγε ἀποπνίγομαι· οὐκ ἴσασιν οὗτοί σε» καὶ τὰ ἐξῆς· τὸ γὰρ «ἐφ' οἷς ἔγωγε ἀποπνίγομαι· οὐκ ἴσασιν οὗτοί σε» σφόδρα πολὺ τὸ ἐνδιάθετον ἔχει ὡς δὴ θαυμάζοντος τὸν λέγειν τολμῶντα τὰ τοιαῦτα· καὶ πάλιν «βουλευέσθε, ὦ Ἀθηναῖοι, Θηβαίους ἔχοντες ἐν νήσῳ, τί χρή ποιεῖν; οὐκ ἀναστήσεσθε;» καὶ τὰ ἐξῆς· ἀπλῶς τε, ὅπερ ἔφην κἂν τοῖς προειρημένοις, αὕτη μία μέθοδος λόγου τοῦ μέλλοντος ὡς ἀληθῶς ἐμψύχου φανεῖσθαι, τὸ μὴ προλέγειν μὲν, ὡς ἔχοι τι πάθος ἐν τῇ ψυχῇ, οἷον θαῦμα ἢ φόβον ἢ ὀργὴν ἢ λύπην ἢ ἔλεον ἢ πεποίθησιν ἢ ἀπιστίαν ἢ ἀγανάκτησιν ἢ τι τῶν τοιούτων, πεποιθότως γε μὴν προάγειν τὸν λόγον, ὡς ἂν ὁ καιρὸς ἀπαιτῇ, οἷον μετ' ὀργῆς ἢ θαυμασμοῦ ἢ τινος ἄλλου τῶν προειρημένων. μετ' ὀργῆς μὲν, ὡς ἐν τῷ «ἔπειτα ὦ κατάρατε καὶ γραμματοκύφων» καὶ πάλιν «καὶ τοιαῦτα συνειδὼς ἑαυτῷ ὁ ἀκάθαρτος οὐτοσί» καὶ τὰ τοιαῦτα. ἐλέου δέ, ὅταν λέγῃ «τοὺς ταλαιπώρους Φωκέας» καὶ πάλιν «ἀλλ' ὁ μὲν ἄθλιος ἄνθρωπος ἡτίμωταί τε καὶ ὕβρισται». θαυμασμοῦ δὲ παράδειγμα, οἷον «ἐγὼ σοὶ ξενίαν Ἀλεξάνδρου;» καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ τὸ προειρημένον δὲ τοιοῦτόν ἐστιν, οἷον «βουλευέσθε, ὦ Ἀθηναῖοι, τί χρή ποιεῖν, Θηβαίους ἔχοντες ἐν νήσῳ;» τοῦ δὲ σὺν φόβῳ λόγου προϊόντος παρὰ μὲν τοῖς ῥήτορσιν οὐκ ἂν ἴσως εἴη παράδειγμα, αἱ μέντοι κωμωδίαί καὶ αἱ τραγωδίαί μυρία ἔχουσι τοιαῦτα. ^[95]

2 7 (100) ἀγανάκτησιν δὲ ἐμφαίνει τὰ τοιαῦτα «Χαρίδημον; οἵμοι» καὶ πάλιν «Ἀνδροτίων, ὦ γῆ καὶ θεοί». πεποιθότως δὲ ἐρεῖς, ὅταν λέγῃς «ἐγὼ συμπλέων ἐθελοντῆς πάσχειν ὅτιοῦν ἔτοιμος, ἐὰν μὴ ταῦτα οὕτως ἔχη». τοῦ δ' αὖ κατὰ πεποίθησιν ἐνδιαθέτου λόγου τὸ καὶ ταῖς ἀπαντήσεσι ταῖς πρὸς τὰς ἀντιθέσεις ἢ καὶ ἄλλως χωρὶς καταστάσεως ταχείαις χρῆσθαι, οἷον «ποῖ δὴ

προσορμιούμεθα; ἤρετό τις», εἶτα ἡ ἀπάντησις χωρὶς καταστάσεως «εὐρήσει τὰ σαθρά, ὧ Ἀθηναῖοι» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ πάλιν «κακοδαίμονοις Βυζάντιοι; σφόδρα γε ἄλλ' ὅμως αὐτοὺς δεῖ σὼς εἶναι· συμφέρει γὰρ τῇ πόλει»· αὕτη μέντοι ἡ μέθοδος καὶ γοργότητος ἐστὶν ἰδίᾳ· περὶ δὲ συνδρομῆς—εἴτε συγχωρήσεως δεῖ λέγειν—κάν τῷ περὶ γοργότητος ἔφην ἐρεῖν ἀκριβέστερον, ὅτε περὶ μεθόδου δεινότητος λέγοιμι· ἐκείνης γὰρ ἴδια ταῦτα. Ἐπανιτέον δ' ἐφ' ὅπερ ἐλέγομεν. καθόλου γὰρ τὸ χωρὶς καταστάσεως εἰς ἀρχὴν ἀσυνδέτως ἀνάγειν τὸν λόγον ἐνδιάθετον καὶ ἀληθινόν, οἷον «νῆ Δία, ἔδει γὰρ τὸ καὶ τὸ γενέσθαι καὶ τὸ μὴ γενέσθαι», εἶτα ἐξ ἐπεμβολῆς οὐ καταστήσας ἐπήγαγεν ἀσυνδέτως καὶ σφόδρα ἐνδιαθέτως «πολλὰ ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν Ὀλύνθιοι νῦν, ἃ τότε εἰ προείδοντο, οὐκ ἂν ἀπώλοντο, πολλὰ Φωκεῖς, πολλὰ τῶν ἀπολωλότων ἕκαστοι». καὶ τὸ ἐφεξῆς δὲ τοιοῦτόν ἐστιν, οἷον «ἀλλὰ τί τούτων ὄφελος;»· εἴτ' ἐπήγαγεν ὁμοίως ἐξ ἀσυνδέτου μὴ καταστήσας σφόδρα ἐνδιαθέτως «ἕως ἂν σῶζηται τὸ σκάφος, τότε χρὴ καὶ ναύτην καὶ κυβερνήτην καὶ πάντα ἄνδρα ἐξῆς πρόθυμον εἶναι, ἐπειδὴν δὲ ἡ θάλαττα ὑπέρσχη, μάταιος ἡ σπουδή». τοῦτο δ' ἂν οἰηθείη τις ἴσως σχῆμα καὶ οὐ μέθοδον εἶναι, ἔστι δὲ οὐ τοιοῦτον ἀλλὰ καθαρῶς μέθοδος· οὐ γὰρ ἀπλῶς τὰ ἀσύνδετα λέγω ποιεῖν τὸν ἐνδιάθετον λόγον, ἀλλὰ τὰ χωρὶς τε καταστάσεως καὶ τὰ ὡς ἀπαντήσεις αἱ δὲ ἀπαντήσεις οὐ σχήματα ἀλλὰ μέθοδοι τινές εἰσι δῆπουθεν ἢ πάντως γε ἔννοιαι. —Ἔστι δὲ παρὰ τὰς προειρημένους ἑτέρα τις μέθοδος ἐνδιαθέτου λόγου καὶ μάλιστα τοῦ δοκοῦντος σὺν ὀργῇ προῖεναι, τὸ μὴδὲ τὰς ἀκολουθίας σῶζειν τῶν τοῦ λόγου σχημάτων ἀλλ' οἷον ἐξίστασθαι δοκεῖν ὑπὸ τοῦ πάθους, οἷόν ἐστι καὶ τὸ «ἐπειδὴ τοίνυν ἡ μὲν εὐσεβὴς καὶ δικαία ψῆφος ἅπασι δέδεικται, δεῖ δέ με ὡς ἔοικε καίπερ οὐ φιλολοίδορον ὄντα» καὶ τὰ ἐξῆς πάντα μέχρι τοῦ «οὐκ ἀπορῶν δ', ὅ τι χρὴ περὶ σοῦ καὶ τῶν σῶν εἰπεῖν, ἀπορῶ, τοῦ πρώτου μνησθῶ»· οὐδαμοῦ γὰρ ἀποδέδοται τὸ ἀκόλουθον τῷ σχήματι, ἀλλ' ἐπὶ πολὺ τὸ οἷον ἀκρόχολον· διὸ καὶ μᾶλλον ἔμψυχος καὶ ἀληθὴς ὁ λόγος εἶναι δοκεῖ. δῆλον δ' ἐκ τοῦ αὐτοῦ παραδείγματος, ὅτι καὶ τὰς λοιδορίας ἄνευ τοῦ ἐπισημαίνεσθαι χρῆσθαι λόγου ἀληθοῦς καὶ ἐνδιαθέτου, οἷον «εἰ γὰρ Αἰακὸς ἢ Ῥαδάμανθυς ἢ Μίνως ἦν ὁ κατηγορῶν, ἀλλὰ μὴ σπερμολόγος, περίτριμμα ἀγορᾶς, ὄλεθρος γραμματεῦς». ^[145]

2 7 (150)

μέθοδος δέ τις οἶμαι καὶ αὕτη, δι' ἣν οὐτ' ἐπαχθὴς εἶναι δοκεῖ ὁ λοιδορούμενος σαφῶς ἐνδεικνύμενος αὐτῷ τῷ μὴ ἐπισημαίνεσθαι, ὡς ὑπ' ὀργῆς προήχθη καὶ οὐκ ἐσκεμμένος ἤκει τὰς λοιδορίας ἀλλ' αὐτόθεν ἐπελθὼν αὐτῷ δι' ὀργὴν ταῦτα εἴρηκεν, ὅ τε λόγος τὸ πιθανὸν πλέον ἐκ τῶν τοιούτων μεθόδων ἴσχει διὰ τὴν διάθεσιν καὶ τὸ ἐμψύχως προήχθαι. ἐὰν δὲ ἐπισημῆναι ὥσπερ ὁ Αἰσχίνης, οἷον «δοτε μοι εἰπεῖν κίναιδον αὐτόν», οὔτε ὁμοίως ἔση πιθανὸς δόξεις τε ὡς ἀληθῶς εἶναι φιλολοίδορος· οὐ γὰρ πεπονθότος ἐστὶ τὴν ψυχὴν οὐδ' ἐμπαθῶς ἔχοντος τὸ ἐπισημαίνεσθαι οὐδ' οἷον ἐξεσθηκότος ὑπὸ τοῦ πάθους οὐδ' ἀγνοοῦντος, ἃ λέγει, ἀλλὰ νήφοντος καὶ γινώσκοντος ταῦτα καὶ ἐπεσκεμμένου καὶ τοῦτο ἐσπουδακότος λοιδορήσασθαι τῷ ἐχθρῷ, καὶ οὐκέτι οὐδὲ πιθανός ἐστι τῷ μὴδ' ἐνδιαθέτως μὴδ' ἐμψύχως λέγειν· ὁ γὰρ ἐνδιακειμένως τι λέγων σφόδρα γ' ἑαυτὸν γοῦν πεπεικέναι δοκεῖ, διὸ καὶ πιθανός ἐστιν, ὁ δ' ὡς ἑτέρως οὐκ ἔχει τὴν πιθανότητα ὁμοίαν. —Ἔτι μέθοδος ἀληθινοῦ καὶ οἷον ἐμψύχου λόγου, σχεδὸν μὲν ἡ αὐτὴ οὕσα τῇ προειρημένῃ ἔχουσα μέντοι διαφορὰν τινα, ἔστι τὸ κὰν τοῖς ἄλλοις καὶ μὴ μόνον ἐν ταῖς λοιδορίαις δοκεῖν αὐτόθεν πως κινούμενον λέγειν ἀλλὰ μὴ ἐσκεμμένον, οἷον «ἀλλὰ γὰρ μικροῦ με παρήλθε» καὶ πάλιν «ἀλλὰ γὰρ ἐμπέπτωκα εἰς λόγους, οὐς αὐτίκα μάλα ὕστερον ἀρμόσει λέγειν». πολλὰ καὶ τῆς τοιαύτης μεθόδου τὰ παραδείγματα παρὰ τῷ ῥήτορι. Ἀλλὰ περὶ μὲν ἐννοιῶν καὶ μεθόδων τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου τοσαῦτα. Λέξις δὲ πᾶσα μὲν ἡ τραχεῖα καὶ σφοδρὰ καὶ πεποιημένη διάθεσιν ἔχει τὴν μετ' ὀργῆς καὶ μάλιστα ἐν ταῖς ἐπιφοραῖς, ἐν αἷς καὶ αἱ μὴ συνήθεις αὐτόθεν δὲ ποιηθεῖσαι καιρὸν ἔχουσιν, ὥσπερ τὸ «ἰαμβειοφάγος» καὶ τὸ «ἔπειτα ὦ κατάρατε καὶ γραμματοκύφων» καὶ πᾶσαι αἱ τοιαῦται καιρὸν ἔσχον αὐτόθεν δόξασαι ἀπὸ τίνος διαθέσεως λέγεσθαι. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν

ἐπιφορῶν ἰσχύουσιν ὅπερ ἔφην αἱ τραχεῖαι καὶ σφοδραὶ καὶ ποιοῦσί γε τὸν ἀληθῆ καὶ οἶον ἔμψυχον λόγον· οὐ μὲν, ἔνθα γε ἄλλο τι πάθος ψυχῆς παραδηλοῦμεν, ὁμοίως ἔτι χρήσιμον ἂν εἴη τὸ τοιοῦτον, ἐν δὲ γε ἐλεεινολογία καὶ παντάπασιν ἥκιστα ἐπιτηδεῖον. ἐνταῦθα γὰρ—ἐν τοῖς πάθεσι λέγω—καθαρότητος μᾶλλον δεῖ καὶ ἀφελείας καὶ γλυκύτητός τε καὶ ἡδονῆς· παράκειται γὰρ τῷ πάθει ταῦτα, ὥσπερ ὁ Ξενοφῶν πεποίηκεν ἐν τῷ περὶ Ἀβραδάτην πάθει καὶ τὴν Πάνθειαν, ἔνθα ἔφη πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ «ἡ χεὶρ ἐπηκολούθησεν» ἀπροαιρέτω γὰρ προαιρετικὸν περιθεῖς τῇ ἡδονῇ τὸ πάθος ηὔξησε. ποῦ δὲ καὶ τίσι πράγμασι τίνα ἀρμόττει λόγων εἶδη, πολλάκις διεμαρτυράμην, ὅτι ἐν τῷ περὶ μεθόδου δεινότητος λέγειν χρή καὶ ὅτι ἀκριβέστερον ἐκεῖ λέξομεν. ^[195]

2 7 (200) Σχήματά γε μὴν ἐνδιαθέτου κατ' ἐπιφορὰν λόγου, ἅπερ ἦν καὶ τοῦ σφοδροῦ, αἱ τε ἀποστροφαί, οἶον «παρὰ σοὶ κατέλυον, Αἰσχίνη, καὶ σὺ προυξένεις αὐτῶν», καὶ αἱ μετ' ἐρωτήσεως ἀποστροφαὶ τά τε ἄλλα καὶ διὰ τὸ ἐλεγκτικὸν ἔχουσαι πλέον τὸ ἐνδιάθετον, οἶον «τί γὰρ δήποτ', Εὐβουλε, Ἥγησίλεω μὲν κρινομένων, ὃς ἀνεψιός ἐστι σοί, καὶ πάλιν Θρασυβούλω πρῶην τῷ Νικηράτου θείω» καὶ τὰ ἐξῆς, μυρία δὲ τοῦ σχήματος τούτου παραδείγματα. τὸ μέντοι «σὺ δὲ ὅμοιος, Αἰσχίνη; ὁ δὲ ἀδελφὸς ὁ σός; ἄλλος δὲ τις τῶν νῦν ῥητόρων;» καὶ τὰ ἐξῆς μετὰ βαρύτητος διὰ τὴν εἰρωνείαν εἰσαχθὲν ἔχει μὲν οὐκ ὀλίγον τοῦ ἐνδιαθέτου κατὰ τὸ τῆς λέξεως σχῆμα, τὸ δὲ ὅλον ἐστὶν ἠθικόν, βαρύτητος τῷ ἐνδιαθέτῳ μιχθείσης κατὰ τὴν μέθοδον τὴν περὶ τὴν ἔννοιαν. —Ἐνδιάθετον μέντοι σχῆμα καὶ τὸ δεικτικόν, διότι καὶ σφοδρόν, οἶον «οὗτός ἐστιν ὁ τὰ Θηβαίων νῦν ὀδυρόμενος πάθη». —Ἐτι ἐνδιάθετον ἔχει σχῆμα καὶ ἡ τοιαύτη διαπόρησις, οἶον «εἴτα, ὦ— τί ἂν εἰπὼν σέ τις ὀρθῶς προσείποι;» γέγονε δὲ τοιοῦτον διὰ τό, ὡς κὰν τοῖς περὶ μεθόδου τῆς ιδέας ταύτης εἰρήκαμεν, λέγω τὸ μὴ προσημῆναι μὲν, ὡς ἀπορεῖ, ἐνδείξασθαι δέ, ὃ ἔχει πάθος, αὐτῷ τῷ λόγῳ. τοῦτο δὲ εἴτε σχῆμα εἴτε μέθοδος ἐστίν, ὡς ἐλέγομεν, ἀλλ' οὖν ἐν τῷ περὶ τῶν ἐνδιαθέτων σχημάτων κείσθω. —Καὶ ἡ ἀποσιώπησις δὲ ἐνδιαθέτου λόγου καὶ ὡς ἀληθῶς οἶον ἐμψύχου. παραδείγματα ταύτης «ἀλλ' ἔμοι μὲν—οὐ βούλομαι δὲ δυσχερὲς οὐδὲν εἰπεῖν ἀρχόμενος τοῦ λόγου» καὶ ἐν τῷ Ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν «οὐ γὰρ περὶ τούτων· ἀλλ' ἐάσω τό γ' ἐπελθὼν εἰπεῖν μοι». —Καὶ μὴν καὶ αἱ ἐπικρίσεις τοιαῦται, οἶον «πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ», καὶ πάλιν σχετλιάσας εἴτα ηὔξησε τὸ ἐνδιάθετον τῇ ἐπικρίσει, οἶον «δεινὸν μὲν, ὦ γῆ καὶ θεοί, πῶς γὰρ οὐ; κατὰ τῆς πατρίδος». αἱ δὲ ἐνδοιαστικαὶ ἐπικρίσεις ἦττον ἔχουσι τὸ ἐνδιάθετον, ἠθικαὶ μέντοι οὐδὲν ἦττόν εἰσι καὶ μᾶλλον προσήκουσι τῇ βαρύτητι, οἶον «μέλλων δὲ τοῦ τε ιδίου βίου παντὸς ὡς ἔοικε λόγον διδόναι τήμερον» καὶ τὰ ἐξῆς. ὃ λέγω δέ, αὐτίκα ἔσται φανερόν ἐν τῷ περὶ βαρύτητος. τὴν δὲ ἐπικρίσιν ἴσως οὐδὲ σχῆμα ἀλλ' ἔννοιάν τινα θετέον· ὃ μέντοι πέφυκε ποιεῖν, εἰρήκαμεν. —Ἐτι ἐνδιάθετον σχῆμα καὶ ἡ τοιαύτη ἐπιδιόρθωσις ἢ αὐξήσεως ἕνεκα παραλαμβανομένη, οἶον «ὄψὲ γάρ ποτε— ὄψὲ λέγω; χθὲς μὲν οὖν καὶ πρῶην» καὶ πάλιν «ὡς ἔστι τῶν αἰσχυρῶν, μᾶλλον δὲ τῶν αἰσχίστων». —Πολὺ καὶ τοῦτο παρὰ τῷ ῥήτορι ἐνδιαθέτου λόγου σχῆμα καὶ ὁ ἀπόλυτος καλούμενος μερισμός· ἔστι δὲ σχεδὸν ταὐτὸν τῇ ἐπικρίσει, οἶον «εἰ δὲ δὴ καὶ ἐν αὐτοῖς οἷς ἐτιμᾶσθε ἡδίκηκέ τις ὑμῶν καὶ ταῦτα τοιαῦτα, πόσῳ μᾶλλον μισοῖσθ' ἂν διὰ ταῦτα δικαίως ἢ σφῶζοισθε;» εἰτά ἐστὶν ὁ ἀπόλυτος μερισμός, οὐδὲν ἄλλ' ἢ ἐπικρίσις ὦν, οἶον «ἐγὼ μὲν οἶμαι πολλῶ» μὴ λύσας γὰρ τὸν μὲν σύνδεσμον ἐπήγαγεν εὐθὺς «βιάσσονται τοίνυν ἴσως μεγάλῳφωνοι καὶ ἀναιδεῖς ὄντες» καὶ τὰ ἐξῆς. ^[245]

2 7 (250) καὶ πολλὰ αὐτοῦ παρὰ τῷ ῥητορί ἐστι τὰ παραδείγματα, λαμβάνεται μέντοι ἐπὶ τῶν φύσει ὁμολογουμένων πραγμάτων ἢ ἀποδεδειγμένων ἢ ἔμφασίν γε τοῦ ὁμολογηθῆναι ἢ ἀποδεδείχθαι ἐχόντων καὶ ποιεῖ ἅμα τῷ ἐνδιαθέτῳ πλέον τὸ ἥθος διὰ τὴν ἔμφασιν. τοιοῦτον δ' ἂν εἴη καὶ τὸ ἐν τῷ Κατὰ Τιμοκράτους προοίμιον τὸ «τοῦ μὲν ἀγῶνος, ὦ ἄνδρες δικασταί, τοῦ παρόντος οὐδ' ἂν αὐτὸν οἶμαι Τιμοκράτην εἰπεῖν» καὶ τὰ ἐξῆς σύμπαντα τοῦ προοιμίου· οὐδαμοῦ γὰρ ὁ

σύνδεσμος οὗτος ἐλύθη, καὶ παρέσχε μυρία τοιαῦτα πράγματα ζητοῦσι περὶ αὐτοῦ τοῖς ἱαλέμοις τούτοις, οἳ φασιν ἐξηγεῖσθαι τὸν ῥήτορα καὶ δὴ καὶ βιβλία καταλιπεῖν ἐτόλμησαν τῶν εἰς αὐτὸν ἐξηγήσεων, ἃ καὶ νῦν ἐξελίττοντες οἱ πολλοὶ τῶν διδασκάλων οἶονταί τινες εἶναι καὶ τοὺς συνόντας πείθουσιν, ὅμοιοι, φασίν, ὁμοίους. ποῦ γὰρ αὐτοῖς ἰδεῖν τι τοιοῦτον, ὅτι ἔλαβεν ὡς ὁμολογούμενον ὁ ῥήτωρ βουλόμενος τοῦτο ἐνδείξασθαι τὸ αὐτὸν αὐτῷ Τιμοκράτην αἴτιον εἶναι τοῦ ἀγῶνος καὶ μὴ δι' ἔχθραν ἰδίαν εἰσιέναι τὸν εἰσάγοντα αὐτὸν Διόδωρον; ὅπερ γὰρ εἴωθεν ὡς τὰ πολλὰ ποιεῖν ἐν προσιμίῳ, τὸ τὰ ζητούμενα ὡς ὁμολογούμενα εἰσάγειν, τοῦτο κἀνταῦθα πεποίηκε διὰ τοῦ ἀπολύτου μερισμοῦ. ἔστι γὰρ τοῦ σχήματος ἡ χρῆσις αὕτη πολλή καὶ ἐν τῇ κοινῇ καλουμένη καὶ ἀνὰ χεῖρα ὁμιλία. διὰ δὲ τοῦτο καὶ πολιτικὸν τὸ σχῆμα, οἷον 'τούτου μὲν χάριν οὐδ' ἂν αὐτὸς ἀντείποι'. Ἀλλὰ σχήματα μὲν ταῦτα τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου. Κῶλα δὲ καὶ συνθήκη ἀνάπαυσις τε καὶ τὸ ἐκ τούτων οἱ ῥυθμοὶ καὶ πάντα ταῦτα παραπλήσια τοῖς ἐν σφοδρότητι, πλὴν ὅτε οἶκτον κινοίη τις ἐλεεινολογούμενος τότε γὰρ ἀφελεστέρων δεῖ τούτων ἀπάντων καὶ χρή γε τοῖς περὶ ἀφελείας ῥηθεῖσιν ἔπεσθαι ἐν τοῖς τοιούτοις. ἀκριβέστερον δὲ καὶ περὶ τούτων, ὅπερ ἐπηγγειλάμην πολλάκις, ἐν τῷ περὶ μεθόδου δεινότητος ἡμῖν λελέξεται. Περὶ βαρύτητος . [285]

2 8 (τ) Ἡ βαρύτης ἐννοίας μὲν ἔχει τὰς ὀνειδιστικὰς ἀπάσας, ὅταν εὐεργεσίας τις ἑαυτοῦ λέγων τὸ μηδενὸς ἢ ἐλαττόνων ἡξιώσθαι ἢ καὶ τούναντίον, ὅτι καὶ τιμωρίας ἀντὶ τιμῆς ἡξίωται, ὀνειδίῃ· οὕτω γὰρ καὶ μάλιστα βαρὺς ὁ λόγος γίνεται, εἰ παρατιθεῖται τις τοὺς οὐδὲν ἢ μικρὰ εὐεργετήσαντας ἢ καὶ τούναντίον ἡδίκηκότας, εἴτα τυχόντας, ὧν αὐτὸς οὐκ ἡξιώθη. ταῦτόν δὲ συμβαίνει, κἂν εἰ λέγοι τις ὅτι 'τὸν δεῖνα μὲν φαῦλον ὄντα τούτων ἡξιώσατε, ἐμὲ δὲ ὡς ἐτέρως προαιρούμενον τῶν ἐναντίων'. παραδείγματα τῶν ἐννοιῶν τούτων πολλὰ ἔν τε τῇ Ὑπὲρ τῶν Λυκούργου παίδων ἐπιστολῇ καὶ ἐν τῇ Ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ καθόδου· ἐν μέντοι ταύτῃ καὶ τὸ προσιμίον εὐθὺς τοιοῦτόν ἐστιν ἅπαν, οἷον «ἐνόμιζον μὲν, ἐφ' ὧν ἐπολιτευόμην, οὐχ ὅπως μηδὲν ὑμᾶς ἀδικῶν τοιαῦτα πείσεσθαι» καὶ τὰ ἐξῆς. —Γίνονται μέντοι βαρύτητες καὶ τῶν ἐπεικῶν πῶς εἶναι δοκουσῶν ἐννοιῶν μεθοδευθεῖσαι πῶς, ὅταν δῆθεν μειονεκτῇ τις ἐκῶν ἢ συγχωρῇ πλεονεκτεῖν τῷ ἐχθρῷ, ἢ καὶ τῶν ἐναντίων ἀπὸ τοῦ λόγου φαίνεται ἑαυτὸν ἢ τὸν ἐχθρὸν ἀξιῶν καὶ ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. τοιαῦται δὲ αἱ εἰρωνεῖαι, μέθοδοί τινες οὖσαι δήπουθεν, οἷον «ἐμοὶ δὲ ὅς, εἴτε τις, ὧ Ἀθηναῖοι, βούλεται νομίσαι μανίαν· μανία γὰρ ἴσως ἐστὶ τὸ ὑπὲρ δύναμιν τι ποιεῖν»· πάνυ γὰρ βαρέως ἐνταῦθα τὴν φιλοτιμίαν ἑαυτοῦ μανίαν ὠνόμασε. κακὲν δὲ τὸ «πῶς ὑμῖν ὑπὸ τῶν χρηστῶν τούτων τὰ πράγματα ἔχει;» τοιοῦτόν ἐστι, καὶ πολλὰ ἔχομεν τοιαῦτα παραδείγματα. τὸ δὲ τοιοῦτον ἅπαν εἶδος ὡς ἔφην μεθόδου μᾶλλον ἐστίν· αἱ γὰρ εἰρωνεῖαι μέθοδοί τινές εἰσι δηλαδὴ, αἱ δὲ ποιοῦσιν ἐνταῦθα τὴν βαρύτητα, ἀλλ' οὐκ αὕτη καθ' ἑαυτὴν ἔχει τι βαρὺ ἢ ἐννοία· καὶ ποιοῦσί γε τὴν βαρύτητα ὡς ἔφην ἐν τῷ τούναντίον αὐτῷ, ἢ λέγει ὁ τῇ εἰρωνείᾳ χρώμενος, ἐνδείκνυσθαι διὰ τῆς μεθόδου, οἷον «τότε τοίνυν ὁ Παιανιεὺς ἐγὼ Βάταλος Οἰνομάου τοῦ Κοθωκίδου σοῦ πλείονος ἄξιος ὧν ἐφάνην τῇ πόλει»· διὰ γὰρ ἀμφοτέρων τῶν ὀνομάτων, τοῦ τε Βατάλου καὶ τοῦ Οἰνομάου, τὰ ἐναντία τοῖς ὀνόμασιν αὐτοῖς δηλοῦται· τὸ γὰρ Βάταλος ὄνομα ἐπὶ μαλακίᾳ λεγόμενον, ἐφ' οἷς ἀνδρείως προὔστη τῶν κοινῶν, τέθεικε, δι' ὧν τὸ μηδὲ Βάταλος ἀλλ' εἴ τι τούτῳ ἐναντιώτατόν ἐστιν ὄνομα καλεῖσθαι ἂν δικαίως αὐτὸν οἶμαι δείκνυσι, τὸ τε Οἰνόμαος ἔχον τι μέγα καὶ τραγικόν, ἐφ' οἷς ταπεινὸς καὶ ἄνανδρος ὁ Αἰσχίνης ὤφθη, τεθέν, σαφῶς τῶν ἐναντίων αὐτὸν ὀνομάτων ἄξιον ἀποφαίνει. εἰ δέ τι τοῦτο καὶ σκώμματος ἔχει, ἐτέρου λόγου. ἀλλὰ μέθοδος μὲν αὕτη βαρύτητος ἰδίᾳ τῆς εἰρωνείας. —Εἰδέναι μέντοι χρή, ὅτι μὴ πᾶσα εἰρωνεῖα ὁμοίαν ἔχει τὴν βαρύτητα, δηλὸν δὲ τοῦτο καὶ τῶν προειρημένων γεγενῆσθαι νομίζω. ὅτε μὲν γὰρ ἐφ' ἑαυτοῦ τις χρῶτο τῇ εἰρωνείᾳ, καὶ μάλιστα εἰ πρὸς τοὺς δικαστάς, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸν ἐχθρὸν λέγοι, καθαρὰν ποιεῖ τὴν βαρύτητα, οἷόν ἐστι καὶ τὸ «ἐμοὶ δὲ ὅς, εἴτε τις, ὧ Ἀθηναῖοι, βούλεται

νομίσαι μανίαν· μανία γὰρ ἴσως ἐστὶ τὸ ὑπὲρ δύναμιν τι ποιεῖν» ἐν ταύτῃ γὰρ ἐκπρεπῆς ἡ βαρύτης. ^[55]

2 8 (50) ὅτε μέντοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν τις χρῶτο τῇ εἰρωνείᾳ, τὸ μὲν ἦθος ἴσχει πάντως ὁ λόγος, σφόδρα δὲ ὀλίγον τι τὸ τῆς βαρύτητος καὶ ἀμαυρὸν ὑποφαίνεται, οἷον «πῶς ὑμῖν ὑπὸ τῶν χρηστῶν τούτων τὰ πράγματα ἔχει;» ἐν μέντοι τοῖς ἐσχηματισμένοις ἐπὶ βαρύτητι φύσει ζητήμασι δύναται κατὰ τὴν τοιαύτην μέθοδον ἐπ' ἀμφοῖν ἐκπρεπῆς εἶναι ἡ βαρύτης, ἔάν τε ἐφ' ἑαυτοῦ ἔάν τε ἐπὶ τοῦ ἐχθροῦ τις ἐθέλῃ χρῆσθαι τῇ εἰρωνείᾳ, οἷον ὁ Θεμιστοκλῆς δόξαν τοῖς Ἀθηναίοις εἰς τὸν ἀνοικισμὸν πιπράσκειν τὰς ναῦς, ἐπεὶπερ ἡττητο ἀντιλέγων, ἑαυτὸν προσαγγέλλει· αὐτός τε γὰρ πάντα, ἐφ' οἷς θαυμάζεται, φήσκει θανάτου ἄξια ἑαυτῷ πεπραχθαι· καὶ γὰρ ὅτι τὸ χρησθὲν μόνος εἶδεν, οὐ τιμῆς ἀλλ' ἀτιμίας ἄξιον εἶναι, διότι μηδὲν ἐστὶ τῶν νεῶν ὄφελος, καὶ ὅτι κράτιστος ἐν ταῖς ναυμαχίαις ὤφθη, καὶ τοῦτο ὁμοίως τά τε ἄλλα παραπλησίως· τοὺς τε πεπαικότας νυνὶ πιπράσκειν τὰς ναῦς θαυμαστοὺς εἶναι πολίτας καὶ μόνους τὸ συμφέρον εἰδέναι. ἡμαρτῆσθαι μέντοι φήσκει καὶ τῇ τύχῃ τὸ μὴ ἐξ ἀρχῆς αὐτοῦ κεκρατηκέναι ἀντιλέγοντας, ὅτε ἔπειθεν ἐκεῖνα, ἐφ' οἷς νῦν θάνατον αὐτοῦ καταγινώσκει· οὔτε γὰρ ἐκλιπεῖν ἔδει τὴν πόλιν οὔτε ὅσα ἄλλα εἶπεῖν ἔχει. προσθήσει δὲ βαρύτητα, καὶ τὸν Κυρσίλον ὅτι στεφανοῦν ἀλλ' οὐ καταλιθοῦν ἔδει, καὶ ὡς ἀσφαλέστερον νῦν οἰκήσουσιν ἀποδόμενοι τὰς ναῦς· οὐ γὰρ ἐπιβουλεύσειν αὐτοῖς διὰ τοῦτό γε αὐτό, διότι τῶν νεῶν στέρονται, οὔτε βασιλέα οὔτε ἄλλον οὐδένα· διὰ γὰρ τοῦ πεζοῦ σεσῶσθαι τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ μηδὲν ὤφθαι τὰς ναῦς παρὰ τὴν χρεῖαν. καὶ ὅλως τὰ ἐναντία διὰ τῶν ἐναντίων ἐνδείξεται πανταχοῦ, ὅπερ ἴδιον μὲν τῆς εἰρωνείας, ἐργαστικὸν δὲ τῆς βαρύτητος. —Καὶ μὴν καὶ τὸ περὶ τῶν ὁμολογουμένων ὡς ἀμφισβητουμένων εἰς ἐρώτησιν ἐκ διαπορήσεως καθίστασθαι βαρύτητος ἴδιον, οὐκ ἀπῆλλακται δὲ οὐδὲ τοῦτο εἰρωνείας, οἷον «ἄρα μικρὰ βοηθῆσαι τοῖς πένησιν ὑμῶν δοκῶ;» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ ὁ Θουκυδίδης «ἄρα ἄξιοι δοκοῦμεν ὑμῖν, ὦ Λακεδαιμόνιοι;» —Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ ἐνδοιάζειν περὶ τῶν ὁμολογουμένων, ὃ δὴ καὶ τοῦ ἐνδιαθέτου ἔφαμέν πως εἶναι λόγου, οἷον «εἰ δὲ καὶ ἐν αὐτοῖς οἷς ἐτιμᾶσθε ἡδίκηκέ τις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον μισοῖσθ' ἂν ἢ σώζοισθε δικαίως;» εἴθ' ἡ ἐνδοίασις μετ' ἐπικρίσεως «ἐγὼ μὲν οἶμαι πολλῶν». καὶ τοῦτο δὲ εἰρωνεία τις τὸ ἐνδοιάσαι περὶ τοῦ ὁμολογουμένου. —Παραπλήσιον δὲ τούτῳ καὶ τὸ ἐπικρίνειν τι ὡς δέον γενέσθαι, ὃ βούλει ἐνδείκνυσθαι, ὅτι οὐ δέον, οἷον «μέλλων δὲ τοῦ τε ἰδίου βίου παντὸς ὡς ἔοικε λόγον διδόναι τήμερον καὶ τῶν κοινῇ πεπολιτευμένων». ^[95]

2 8 (100) διὰ τοῦτο δὲ καὶ τῇ ἐπικρίσει ἐνδοιαστικῇ κέχρηται τῇ «ὡς ἔοικεν», ἵνα τὸ ἄκων αὐτὸ ποιεῖν ἐνδείξεται καὶ ὡς ἀναγκάσαντος τοῦ Αἰσχίνου. εἰ δὲ καὶ δεινῶς μεθώδευται τὸ νόημα, ὅπερ ἐβούλετο ποιῆσαι, ἐνδειξαμένου τοῦ ῥήτορος, ὅτι κατ' ἀνάγκην καὶ τοῦ ἐχθροῦ βιασαμένου οὕτω ποιεῖ, μὴ θαυμάσης—σχεδὸν γὰρ οὐδὲν τῶν τοῦ ῥήτορος, ὃ δὴ πολλάκις εἶπον, ἀπῆλλακται δεινότητος—, ἀλλὰ νῦν, εἴπερ βαρὺ ἐστὶ τὸ εἰρημένον, ἐπισκεπτέον· περὶ γὰρ ταύτης νῦν ἡμῖν πρόκειται λέγειν τῆς ιδέας. περὶ δὲ δεινότητος, ὡς πολλάκις ἐπηγγειλάμεθα, ἐροῦμεν αὐτίκα· καὶ γὰρ τὴν τάξιν μετὰ πάσας ἔχει τὰς προειρημένας ιδέας, εἰ καὶ τῇ δυνάμει πρὸ τῶν ἀπασῶν ἡμῖν αὐτὴν κατατακτέον. Ἀλλ' ἔννοιαί μὲν αὗται καὶ μέθοδοι βαρύτητος. Λέξις δὲ τις ἢ τι ἕτερον τῶν ἐπομένων ταύτῃ ὡς εἶναι βαρύτητος ἴδιον οὐδὲν ἐστὶ. φαίην δ' ἂν, ὅτι καὶ μᾶλλον ἐτέρων ἀρμόττοι ἂν αὐτῇ, ὅσα ταῖς ἠθικαῖς ιδέαις ἤρμοστο, λέγω δὲ ἀφελεία καὶ τῇ ἐπεικειᾷ, καὶ ἔτι τῷ ἐνδιαθέτῳ καὶ οἷον ἐμψύχῳ λόγῳ. Περὶ δεινότητος. ^[120]

2 9 (τ) Ἡ δεινότης ἢ περὶ τὸν λόγον ἔστι μὲν κατ' ἐμὴν γνώμην οὐδὲν ἄλλ' ἢ χρῆσις ὀρθὴ πάντων τῶν τε προειρημένων εἰδῶν τοῦ λόγου καὶ τῶν ἐναντίων αὐτοῖς, καὶ ἔτι δι' ὧν ἐτέρων σῶμα λόγου γίνεσθαι πέφυκε. τὸ γὰρ εἰς δέον καὶ κατὰ καιρὸν καὶ τὸ οὕτως ἢ ἐκείνως εἰδέναι τε καὶ δύνασθαι χρῆσθαι πᾶσί τε λόγων εἵδεσι καὶ πάσαις ἀντιθέσεσι καὶ πίστεσιν ἐννοίαις τε προκαταρκτικαῖς ἢ καταστατικαῖς ἢ καὶ ἐπιλογικαῖς ἀπλῶς τε ὅπερ ἔφην τὸ πᾶσι τοῖς πεφυκόσι

λόγου σῶμα ποιεῖν χρῆσθαι δύνασθαι δεόντως καὶ κατὰ καιρὸν ἢ ὄντως οὕσα δεινότης ἔμοιγε εἶναι δοκεῖ. ὥσπερ γὰρ δεινὸς χρῆσθαι πράγμασι λέγεται δήπουθεν ὁ εἰς δέον τοῖς παραπεσοῦσι πράγμασι χρώμενος οἷον ὕλη τινὶ οὕσι τῆς ὥσπερ τέχνης αὐτοῦ καὶ δεινὸς στρατηγὸς ὁ τοῖς ὑπὸ τὴν στρατηγίαν πράγμασιν εἰδὼς εἰς δέον χρήσασθαι, ὕλη δὲ δήπουθεν καὶ ταῦτα τοῦ στρατηγοῦ πάντως, οὕτω καὶ ῥήτωρ ἂν εἴη δεινὸς ὁ τοῖς τῆς ῥητορικῆς πράγμασι καὶ ταῖς ὕλαις αὐτῆς εἰς δέον χρώμενος, πράγματα δ' ἂν εἴη δήπουθεν καὶ ὕλη ταύτης τὰ προειρημένα, λέγω τὰ τε εἶδη τοῦ λόγου καὶ τὰ λοιπὰ· τούτων γὰρ ἕκαστον εἰ δὴ τις εἰδείῃ πότε μὲν δεῖ, πότε δὲ μὴ δεῖ λέγειν καὶ ποῦ καὶ μέχρι πόσου καὶ πρὸς ὄντινα καὶ πῶς καὶ διότι, καὶ εἰ μὴ εἰδείῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ δύναιτο, πάντως ἂν εἴη δεινότητος ῥητόρων καὶ οἷος ἅπαντας παρεληλυθέναι, ὥσπερ καὶ ὁ Δημοσθένης παρελήλυθεν· ἐπεὶ καὶ δεινὸν εἰ εἴποι τις ποιητὴν, ὥσπερ ὁ Θεόκριτος εἶπεν ἐν Χάρισιν ἢ Ἰέρωνι τὸν Σιμωνίδην «εἰ μὴ δεινὸς ἀοιδὸς ὁ Κήιος αἰόλα φωνέων βάρβιτον ἐς πολύχορδον ἐν ἀνδράσι θῆκ' ὀνομαστούς», οὐδὲν ἄλλ' ἢ τοῦτο δήπουθεν λέγει, ὅτι τοῖς τῆς ποιητικῆς ἰδίῳ εἰδῶσι οἷδε τε καὶ δύναται χρῆσθαι· οὐ γὰρ δεινὸν ἀοιδὸν οὕτω λέγοι ἂν τὸν Σιμωνίδην, ὥσπερ οἱ πολλοὶ λέγουσι δεινὸν ῥήτορα τὸν ταῖς βαθείαις ἢ περινενοημέναις ἐννοίαις ἢ μεθόδοις χρώμενον ἢ καὶ λέξει μέγεθος ἐχούσαις ἢ τι τοιοῦτον ποιοῦντα. εἰ δὲ τις ἡμῖν περὶ τοῦ ὀνόματος διοίσεται, δεινὸν εἶναι ῥήτορα λέγων τὸν φοβερὸν ἢ μέγαν ἢ ἰσχυρὸν ἢ πάντα ταῦτα—τοῦνομα γὰρ δὴ τὸ τῆς δεινότητος τάττειν τοὺς ἀρχαίους ἐπὶ τούτων, ἐπὶ μὲν τοῦ φοβεροῦ «αἰδοῖός τέ μοι ἔσσι, φίλε ἑκυρέ, δεινός τε» καὶ «δεινὴ τε σμερδνὴ τε», ἐπὶ δὲ τοῦ μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ «αἰνῶς ἀθανάτησι θεῆς εἰς ὧπα ἔοικε», προστιθεῖν δὲ καὶ τὰ περὶ τοῦ Ὀδυσσεὺς ῥηθέντα τεκμαιρόμενος, ὅτι δεινὸν αὐτὸν ῥήτορα βουλόμενος δεῖξαι ὁ ποιητῆς φοβερὸν τε καὶ μέγαν κατὰ τοὺς λόγους πεποίηκεν, οἷον τὸ «νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίησιν» ἔπεα φθέγγεσθαι· εἰ ταῦτά τις ἡμῖν λέγων περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς δεινότητος διοίσεται, πρῶτον μὲν ἀγνοεῖ, ὅτι τὸν ὡς ἐγὼ λέγω δεινὸν ῥήτορα ὁ ποιητῆς δείκνυσιν· εἰς δέον γὰρ καὶ κατὰ καιρὸν τῷ μεγέθει καὶ τῇ τραχύτητι καὶ σφοδρότητι κέχρηται ὁ Ὀδυσσεὺς αὐτῷ, ἅτε τοῦ λόγου κατὰ τε Ἀλεξάνδρου καὶ κατὰ τῶν Τρώων ἐπιφορᾶς δεομένου. ^[55]

2 9 (50) ἔπειτα τί φήσει περὶ τοῦ «αἰδοῖ μιλίχῃ» ἀγορεύοντος καὶ «τοῦ δὲ θεὸς μορφὴν ἔπεισι στέφει»; εἰ γὰρ μὴ δεινότητος εἶναι τινος ἐρεῖ τοῦτο ἀλλ' ἄλλου τινός, τί φήσει περὶ τοῦ ἐν Φαίαιξιν Ὀδυσσεὺς καὶ ὧν αὐτόθι δημηγορεῖ; ὁ γὰρ αὐτὸς δήπουθεν ἐστὶ κἀνταῦθα κἀκεῖ, ἀλλ' οὐχ ὡσαύτως τῷ λόγῳ χρῆται, δεινὸς ὧν ὡς ἀληθῶς καὶ ταῖς ιδέαις τοῦ λόγου εἰς δέον τε καὶ κατὰ καιρὸν χρῆσθαι δυνάμενος· ἂν μὲν γὰρ κατηγορῇ βίας, ἀρπαγῆς, μοιχείας, παρανομίας, ἀσεβείας τῆς εἰς τὸν ξένιον Δία, τῶν ἄλλων, ἃ ἂν τις εἴποι κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Τρώων, εἰκότως τότε «ὅπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος» ἴησι καὶ «ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίησι» καὶ ὅλως ἐστὶ μέγας τῷ λόγῳ καὶ σφοδρὸς καὶ διηρμένος· ἐὰν δὲ ἐπᾶραι καὶ διαχέαι τρυφῶντας ἀνθρώπους ἔνεκα τῆς εἰς αὐτὸν φιланθρωπίας βούληται, οὐκέτι ὡσαύτως ἀλλ' «οὐ γὰρ ἔγωγέ τί φημι τέλος χαριέστερον εἶναι, ἢ ὅταν εὐφροσύνη μὲν ἔχη κατὰ δῆμον ἅπαντα» καὶ τὰ ἐξῆς. οὕτω καὶ ὁ τοῖς προσώποις τὸ δέον ἀποδιδούς οἷμαι ποιήσει ῥήτωρ, «ἄλλον μιλίχῃσι, ἄλλον στερεοῖς ἐπέεσσι» παροξύνων. τί οὖν ὁ περὶ τοῦ τῆς δεινότητος ὀνόματος ἡμῖν διαφερόμενος φήσει περὶ τούτων; ἢ ὁ αὐτὸς νῦν μὲν δεινός, νῦν δὲ οὐ δεινός ἦν; ἐγὼ μὲν γὰρ κἀνταῦθα κἀκεῖ τὸν αὐτὸν εἶναι φημι καὶ τῇ αὐτῇ χρῆσθαι δεινότητι καὶ τέχνῃ, τοῖς εἰδῶσι τοῦ λόγου γινώσκοντά τε ὡς δεῖ χρῆσθαι καὶ δυνάμενον. καὶ τί δεῖ παραδειγμάτων ἄλλων, ἐξὸν ἀπ' αὐτοῦ γε τοῦτο ἰδεῖν τοῦ ῥήτορος; καὶ γὰρ οὗτος δεινὸς μὲν ἐστὶ καὶ ὁ αὐτὸς πανταχοῦ, μιᾷ χρώμενος ἐπιστήμῃ καὶ δυνάμει ἐν πᾶσιν, εἰς δέον δὲ ἐκάστη χρώμενος ιδέα· καὶ ταῖς ὑποθέσεσι καὶ τοῖς καιροῖς καὶ τοῖς προσώποις τὸ δέον ἀποδιδούς ἄλλος μὲν ἐστὶν ἐν ἰδιωτικοῖς, ἄλλος δ' ἐν δημοσίοις, καὶ τῶν δημοσίων δ' αὖ ἕτερος μὲν ἐν Φιλιππικοῖς, ἕτερος δ' ἐν συμβουλευτικοῖς, δεινός γε μὴν ἀπανταχοῦ. εἰ δὲ νῦν μὲν καὶ εἶναι δοκεῖ δεινός, νῦν δὲ οὐ

δοκεῖ, καὶ τοῦτο αὐτὸ κομιδῇ δεινὸν ἐστὶ καὶ τῆς οὐσῆς δεινότητος ὡς ἀληθῶς τὸ δύνασθαι σὺν ἐπιστήμῃ τούτων ἕκαστα ποιεῖν ἐν δέοντι. Ἄλλ' ἤδη γε περὶ αὐτῶν τούτων λεκτέον. Δεινὸς τοῖνυν λόγος ὁ μὲν καὶ ἔστι καὶ εἶναι δοκεῖ, ὅνπερ καὶ μόνον οἱ πολλοὶ καὶ οἱ τάχ' ἂν ἡμῖν ἀμφισβητήσοντες περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς δεινότητος λέγουσιν εἶναι δεινόν· φανερόν δ' ἔσται τοῦτο αὐτίκα ἐκ τῶν ῥηθησομένων. ^[95]

2 9 (100) ἀλλ' ὅπερ ἐλέγομεν, δεινὸς λόγος ὁ μὲν καὶ ἔστι καὶ εἶναι δοκεῖ, ὁ δὲ ἔστι μὲν, οὐ μὴν δοκεῖ, ὁ δὲ οὐκ ἔστι μὲν, δοκεῖ δὲ εἶναι· περὶ δὲ τοῦ μήτε ὄντος μήτε δοκοῦντος εἶναι τοιούτου περιττὸν διαλαβεῖν. γίνεται δὲ ὁ μὲν εἶναι τε δοκῶν καὶ ὡς ὄντως ὦν δεινὸς κατὰ τε ἔννοιαν καὶ κατὰ τὰ ἄλλα πάντα, καθ' ἃ καὶ τὰ λοιπὰ εἶδη τοῦ λόγου· ὁ δὲ ὦν μὲν δεινός, οὐχὶ δοκῶν δὲ εἶναι τὸ πλεῖστον ἔχει περὶ τὴν μέθοδον· ὁ δ' αὖ δοκῶν μὲν εἶναι δεινός, οὐ μὴν τοιοῦτός γε ὦν ὡς ἀληθῶς διὰ τῆς λέξεως τὸ πλεῖστον γίνεται. Τούτων δὲ τοῦ μὲν καὶ ὄντος δεινοῦ καὶ δοκοῦντος εἶναι τοιούτου παραδείγματα οἳ τε Κατὰ Φιλίππου λόγοι καὶ σχεδὸν ἅπαντες οἱ Φιλιππικοὶ καὶ τῶν δημοσίων οἱ πολλοί· καὶ γὰρ βούλεται δοκεῖν δεινὸς εἶναι λέγειν ἐνταῦθα, ὅς γε καὶ ὁμολογεῖ ζηλοῦν τὸν περιφανῶς δεινότατον γεγονότα λέγειν τὸν Περικλέα, καὶ οὐ μόνον φαίνεται τοιοῦτος ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ ἔστι. καὶ ἔστι μὲν οὕτως ἐνταῦθα δεινός, ὥσπερ καὶ ἐν ἅπασιν αὐτοῦ τοῖς λόγοις, εἰς δέον καὶ κατὰ καιρὸν εἶδει τινὶ λόγου χρησάμενος· κέχρηται μὲν γὰρ ἐνταῦθα τῇ φανερᾷ δεινότητι τοῦτο αὐτὸν ἀπαιτοῦντος τοῦ λόγου· διότι δέ, οὐχὶ νῦν καιρὸς εἰπεῖν. Ἄλλ' ἐκεῖσε ἐπανιτέον. ἔστι μὲν γὰρ οὕτως ἐνταῦθα δεινός, δοκεῖ δὲ εἶναι καὶ φαίνεται δεινὸς τῷ λέγειν οὕτως καὶ τοιαῦτα, οἷα πάντας αἰσθῆσθαι, ὡς οὐ κατὰ τοὺς πολλοὺς ἐστὶ τὰ λεγόμενα οὔτε ταῖς ἐννοίαις οὔτε τοῖς λοιποῖς. —Τοιγαροῦν ἔννοιαι μὲν τῆς τοιαύτης δεινότητος αἱ παράδοξοι καὶ βαθεῖαι καὶ βίαιοι καὶ ὅλως αἱ περινενοημένοι, οἷον «οὐ μὴν ἀλλ' ἐπιεικῶς, ὧ Ἀθηναῖοι, τοῦθ', ὃ δυσμαχώτατόν ἐστι τῶν Φιλίππου πραγμάτων, καὶ βέλτιστον ὑμῖν» καὶ πάλιν «ὃ γὰρ ἐστὶ χεῖριστον ἐκ τοῦ παρεληλυθότος χρόνου, τοῦτο πρὸς τὰ μέλλοντα βέλτιστον ὑπάρχει» καὶ πάλιν, ὃ δὴ καὶ βίαιόν ἐστι διαφερόντως ἐν τῷ Παραπρεσβείας, οἷον «ἐγὼ δὲ οὐδὲ συμπεπρεσβευκέναι φημί σοι, πρεσβεύειν μέντοι σὲ μὲν πολλὰ καὶ δεινά; ἔμαυτὸν δὲ ὑπὲρ τούτων τὰ βέλτιστα» καὶ πάλιν τὸ ἐν τῷ Ὑπὲρ τοῦ στεφάνου περινενοημένως εἰρημένον, οἷον «οἷς γὰρ οὐκ ἐγράψατο τοῦ προβουλεύματος, τούτοις, ἃ διώκει, συκοφαντῶν φανήσεται» καὶ τὰ ἐξῆς οἷον «οὐκοῦν ἃ μὲν ἐπέδωκα, ταῦτά ἐστιν, ὦν οὐδὲν σὺ γέγραψαι· ἃ δὲ φησιν ἡ βουλὴ δεῖν ἀντὶ τούτων μοι γενέσθαι, ταῦτ' ἔσθ', ἃ διώκεις», καὶ τὸ ἐνθύμημα δὲ τοιοῦτον τὸ ἐφεξῆς, οἷον «τὸ λαβεῖν οὖν τὰ διδόμενα ὁμολογῶν ἔννομον εἶναι, τὸ χάριν τούτων ἀποδοῦναι παρανόμων γράφῃ;» πάνυ γὰρ περινενοημένως διόλου ἐνταῦθα τῷ λόγῳ κέχρηται· ἐπειδὴ οὐκ ἡτῑάσω, φησί, «τὸ ἐπιδοῦναι, ὁμολογεῖς καὶ τὸ ἐπ' αὐτῷ τι ἀντιλαβεῖν ἔννομον εἶναι· εἰ γὰρ μὴ ἐκεῖνο παράνομον, οὐδὲ τοῦτο· ἀλλ' ἡ μὲν ἔννοια τοιαύτη. οὐ μὴν οὔτε ἡ μέθοδος οὔτε ἡ ἐξαγγελία δοκεῖ πως φαίνεσθαι δεινὴ, εἰ καὶ ἔστι τοιαύτη ἐκατέρα, ἀληθινὴ δὲ μᾶλλον καὶ ἠθικὴ μετὰ κάλλους καὶ σφοδρότητος φαίνεται. ^[145]

2 9 (150) δῆλον δὲ τοῦτο κακὰ τῶν ἐφεξῆς εἰρημένων ἐστίν, ὅτι σφοδρὰ ταῦτα καὶ ἠθικὰ ἦν, ἐν δέοντι δὲ οὕτως εἰσῆχθη. οὐκοῦν ἔννοιαι μὲν αὗται καὶ αἱ τοιαῦται λόγου τοῦ καὶ ὄντος ἀληθῶς δεινοῦ καὶ δοκοῦντος εἶναι καὶ ἔτι πρὸς ταύταις αἱ τὸ μέγεθος ποιοῦσαι σχεδὸν ἅπασαι, οἷον ἀκμή, σεμνότης, αἱ λοιπαί. —Μέθοδοι δὲ ὡσαύτως, ὅποσαι τε εἰκότα ταῖς προειρημέναις ἐννοίαις, λέγω ταῖς περινενοημέναις καὶ βαθείαις, καὶ ἔτι πᾶσαι αἱ ἴδιαι τῶν τὸ μέγεθος ποιοῦσων ἰδεῶν· ὅθεν καὶ νομίζουσιν οἱ πολλοὶ ταῦτ' εἶναι μόνον δεινότητα. —Καὶ γὰρ καὶ ἡ λέξις ἡ τούτων τῶν ἰδεῶν ἀρμόττει τῇ οὐσῇ καὶ φαινομένη δεινότητι· αἱ γὰρ σεμναὶ καὶ τραχεῖαι καὶ σφοδραὶ καὶ ὅλως αἱ τετραμμένοι δειναὶ τέ εἰσιν ὡς ὄντως δι' ἐνάργειαν, ὅτε τι πρᾶγμα δι' ἐναργείας σημαίνουσιν, εἰς δέον παραλαμβανόμεναι, καὶ φαίνονται τοιαῦται διὰ τὸ αὐτό. —Σχήματα δὲ καὶ συνθήκη τὰ τε λοιπὰ ἐφεξῆς ἅπαντα οὐχ, ὅσα δὴ πασῶν ἦν τῶν ποιοῦσων τὸ μέγεθος ἰδεῶν,

ταῦτά ἐστι καὶ τῆς δεινότητος, ἀλλ' ἄπερ τῆς σεμνότητος ἦν καὶ ἀκμῆς λαμπρότητός τε καὶ περιβολῆς. μάλιστα δὲ τῆς ιδέας ταύτης καὶ τὸ κατὰ συστροφὴν σχῆμα οἰκεῖον· δυνάμει γὰρ μεγάλη φύσει τε κέχρηται καὶ φαίνεται χρώμενον, οἷον «ὁ γὰρ Μεσῆνην Λακεδαιμονίοις ἀφιέναι κελεύων πῶς ἂν Ὀρχομενὸν καὶ Κορώνειαν τότε Θηβαίοις παραδούς τῷ δίκαια νομίζεῖν ταῦτ' εἶναι πεποικέναι σκῆψαιτο;» καὶ πάλιν «ὁ γὰρ οἷς ἂν ἐγὼ ληφθεῖην, ταῦτα πράττων καὶ κατασκευαζόμενος» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ τὸ «εἰ γὰρ ὅθ' ἤκομεν Εὐβοεῦσι βεβοηθηκότες» καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἀλλ' ὁ μὲν καὶ ὦν καὶ δοκῶν εἶναι δεινὸς λόγος οὕτω γίνεται. Τοῦ δ' αὖ μὴ δοκοῦντος μὲν εἶναι δεινοῦ, ὄντος δὲ ὡς ἀληθῶς τοιοῦτου παραδείγματά εἰσι σχεδὸν ἅπαντες οἱ ἰδιωτικοὶ τοῦ Δημοσθένους λόγοι, καὶ τῶν δημοσίων δὲ οὐκ ὀλίγα μέρη· τά γε μὴν τοῦ Λυσίου θαρρῶν ἴσως εἴποι τις ἂν ὅτι πάντα. γίνεται δὲ κατ' ἔννοιαν μὲν οὐδαμῶς, ἐν δὲ τῇ μεθόδῳ, καθάπερ ἔφθην εἰπών, τὴν πλείστην μᾶλλον δὲ τὴν πᾶσαν ἔχει δυνάμιν ἢ τοιαύτη δεινότης καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ αὐτῶν τῶν παραδειγμάτων. τὸ γὰρ σφόδρα ἠθικαῖς καὶ ἀνειμέναις καὶ ταῖς ἐννοίαις καὶ τῇ λέξει καὶ πᾶσι τοῖς ἐπομένοις τῇ λέξει, οἷον σχήμασι, κώλοις, συνθήκαις, ἀναπαύσεσι, ῥυθμοῖς, τὸ πᾶσι δὴ τούτοις ἠθικῶς καὶ ἀφελῶς καὶ ἀνειμένως δοκοῦντα λέγειν ὑπορύττειν πως καὶ κατασκευάζειν, ἃ βούλεται τις, μᾶλλον, ἢ εἰ μὴ ἀνειμένως μὴδ' ἀφελῶς ἐδόκει λέγειν, καὶ τοῦτο καὶ ἐν προοιμίῳ καὶ ἐν καταστάσεσι καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ποιεῖν σφόδρα οἶμαι δεινοῦ λόγου, οὐ μὴν δοκοῦντός γε εἶναι τοιοῦτου. τοῦτο δ' αὖ καὶ τῆς ὄντως δεινότητός ἐστι, τὸ δοκεῖν ἀφελῇ τινα καὶ ἀπλοϊκὸν παρέχεσθαι λόγον καὶ αὐτόν πως εἶναι δοκεῖν τοιοῦτον, πᾶν τούναντίον ὄντα τε καὶ ποιοῦντα κατὰ τὸν λόγον. ^[195]

2 9 (200) οὐ μὴν διάρμά γε οὐδὲ ἀξίωμά τι δύναται ἂν ἔχειν ὁ τοιοῦτος λόγος οὐδὲ τοῖς ὅλοις εἶναι δεινός, εἰ διόλου τοῦτον ἐργάζοιτό τις αὐτόν τὸν τρόπον, ἐπεὶ καὶ βίας πολλάκις καὶ βαθύτητος δεῖ καὶ μεγέθους τινός, οἷς ὁ μὲν ῥήτωρ χρῆται κἀνταῦθα, λέγω καὶ ἐν ἰδιωτικοῖς, Λυσίας δὲ καὶ οἱ κατὰ Λυσίαν ἦττον, ἵν' ἀσφαλῶς ἀποφαίνεται τις, ἐπεὶ τάχ' ἂν, περὶ τούτων εἰ δεῖ λέγειν, ἢ βραχεῖα ἢ οὐδὲ ὅλως τούτοις ἐκεῖνοί γε χρησάμενοι φαίνονται. Δύο μὲν δὴ ταῦτα δεινότητος εἶδη. Φαίνεται δὲ λόγος δεινός οὐκ ὦν τοιοῦτος, ὃ δὴ καὶ τρίτον ἔφην δεινότητος εἶδος εἶναι, ὁ τῶν σοφιστῶν, λέγω τῶν περὶ Πῶλον καὶ Γοργίαν καὶ Μένωνα, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς δὲ οὐκ ὀλίγων, ἵνα μὴ πάντων λέγω. γίνεται γὰρ τὸ πλεῖστον περὶ τὴν λέξιν, ὅταν τραχείας καὶ σφοδράς τις ἢ καὶ σεμνὰς συμφορήσας λέξεις εἴτ' ἐξαγγέλλῃ ταύταις ἐννοίας ἐπιπολαίους καὶ κοινάς, καὶ μάλιστα εἰ καὶ σχήμασι χρῶτο κώλοις τε καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἢ τισὶ κεκαλλωπισμένοις ἀκμαίοις τε καὶ σεμνοῖς. καὶ μὴν καὶ τὸ πρὸ τῶν ἀποδείξεων λοιδορίαις ἢ σφοδρότησιν εἰκῇ χρῆσθαι ἢ ἔνθα ὅλως μηδενὸς τοιούτου δεῖ, καθάπερ εἴωθεν Ἀριστογείτων ποιεῖν, φαινομένη τις ἐστίν, οὐ μὴν οὕσα δεινότης· ὑπόκενον γὰρ καὶ ψυχρὸν μᾶλλον τὸ τοιοῦτον· ἐπεὶ κἂν ἐννοίαις χρήσεται τις ἢ καὶ μεθόδοις ἐχούσας μέγεθος, οἷον σεμναῖς ἢ σφοδραῖς ἢ τραχείαις ἢ λαμπραῖς ἢ ἀκμαίαις ἢ καὶ ταῖς περιβαλλούσαις τὸν λόγον, μὴ κατὰ καιρὸν δὲ ποιῇ τοῦτο μὴδὲ ἔνθα δεῖ, φανεῖται μὲν δεινός, οὐ μὴν ὡς ἀληθῶς γε ἔσται τοιοῦτος. τὸ μὲν οὖν δὴ τῇ λέξει χρῆσθαι μεγάλῃ ποτὲ ἐπὶ σμικρᾷ τινος καὶ λιτῆς ἐννοίας χρήσιμον εἶναι καὶ μὴ μόνον τῇ λέξει ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπομένοις αὐτῇ συγχωρῶ, ἐπειδὴ καὶ Ἰσοκράτης φησὶ ῥήτορος εἶναι τὸ τὰ σμικρὰ μεγάλως εἰπεῖν δύνασθαι καὶ τὰ μεγάλα σμικρῶς· οὐ μὴν ἀπλῶς ἐστὶ χρήσιμον, ὥπερ σχεδὸν οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν εἶδος λόγου, ἀλλ' ὅτε εἰς δέον παραλαμβάνοιτο. ἔστι δὲ τοῦτο μεγάλης καὶ τελεωτάτης ἐπιστήμης οἶμαι, τὸ χρῆσθαι τοῖς καιροῖς εἰδέναι τε καὶ δύνασθαι· ἢ γὰρ ὡς ὄντως δεινότης αὕτη ἐστὶ, καθάπερ ἔλεγον εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ περὶ δεινότητος λόγου, τὸ τοῖς εἶδεσιν ἅπασιν τοῦ λόγου καὶ πάσαις ἐννοίαις εἰδέναι πότε δεῖ καὶ ποῦ καὶ πρὸς ὄντινα καὶ πῶς καὶ ἐφ' οἷς χρῆσθαι, καὶ μὴ μόνον εἰδέναι, ἀλλὰ καὶ δύνασθαι. τοῦτο δὲ ἰδίας ἐστὶ πραγματείας ἐπομένης μὲν τῷ Περὶ ἰδεῶν λόγῳ, καθάπερ ὁ Περὶ

τῶν ἰδεῶν τῷ Περὶ εὐρέσεως, χωρὶς δὲ ταττομένης καὶ καθ' ἑαυτήν. ἀγαπητὸν γάρ, εἰ καὶ μὴ πάρεργον ἑτέρας τις τὸ τοιοῦτο πραγματείας ποιησάμενος μὴδὲ ἐν προσθήκης ἀποδοῦς μέρει, καθάπερ νῦν ἂν γένοιτο, ἰδίαν δὲ ἀποδοῦς σπουδὴν, ἣν προσήκει τῷ τοιούτῳ, μὴ πάντῃ σφαλεῖν τοῦ λόγου τοῦ περὶ αὐτῆς· ἐπεὶ καὶ ὅσα τὸν Περὶ τῶν ἰδεῶν γράφοντες λόγον τοῦτον αὐτὸν ἐν ἐνίαις αὐτῶν ἐπηγγειλάμεθα ἐν τῷ περὶ δεινότητος· ἐρεῖν, ταύτης ἐστὶ τῆς πραγματείας. ^[255]

2 9 (250) καὶ ὁποῖόν γε τοῦτο καὶ ὁπόσον ἔργον, ὁ πειραθεὶς γνώσεται· σχεδὸν γὰρ οὐδὲ ἀνθρωπίνης ἐστὶ δυνάμεως, θείας δὲ τινος ἰσχὺς τέχνη πάντα ὑποβαλεῖν ταῦτα, καιροῦς, πρόσωπα, τόπους, αἰτίαις, τρόπους, τᾶλλα ὅσα τοιαῦτα, καὶ δεῖξαι περὶ πάντων μὲν προβλημάτων, πάντων δ' αὖ τῶν ἐν τούτοις εἰδῶν καὶ τρόπων, πάντων δ' αὖ τῶν κατὰ μέρος νοημάτων, εἴτ' οὖν εἴη προκαταρκτικά· εἴτε πιστωτικά τε καὶ συστατικά· εἴτε ἀντιθέσεων λυτικά· εἴτε ἐπιλογικά, πασῶν τε ἰδεῶν λόγου, ποῖον μὲν τι προσήκει τὸ ὅλον εἶδος εἶναι τοῦ λόγου κατὰ τὸδε τὸ ζήτημα, ἐπὶ τῶνδε τῶν ἀνδρῶν, περὶ τοῦδε τοῦ προσώπου λεγόντων, κατὰ τόνδε τὸν καιρὸν, ποῖα δὲ αὐτῶν τὰ κατὰ μέρος νοήματα, καὶ τίνα μὲν εἰπεῖν τῶν εὐρεθέντων, τίνα δὲ ἄρρητα ἔαν ἐνταῦθα βέλτιον—ἐτέρωθι γάρ, ἂν οὕτω τύχη, καὶ τούναντίον ἔσται—, καὶ τίς τοῖς κριθεῖσι ῥηθῆναι τάξις ἀρίστη νῦν καὶ ἐπὶ τῶνδε— πάλιν γὰρ καὶ τοῦτο ἐφ' ἐτέρων καὶ κατ' ἄλλον καιρὸν τάχα ἴσως ἐτέρως ἔσται—, καὶ πῶς μὲν τοῦτο, πῶς δὲ ἐκεῖνο εἰσακτέον, καὶ τίσι μὲν πλεονάσαι τῶν ἐννοιῶν καὶ τίνα τρόπον βέλτιον, τίνων δὲ τὴν ταχίστην ἀπαλλάττεσθαι καὶ δι' ἐλαχίστου πως αὐτῶν ἐπιμνησθέντα· ταῦτα γὰρ δὴ πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα τέχνη διαλαβεῖν καὶ ταῦτα μὴ διὰ σφόδρα μακρῶν θεῖον οἶμαί τι πρᾶγμα ἐστὶ καὶ οὐκ ἀνθρωπίνης δυνάμεως. οὐ μὴν ἀλλ' ὅσον γε ἀνθρώπου φύσις ἐξαρκεῖν τοῖς τοιούτοις ἱκανή, καὶ ἡμᾶς ἐξαρκέσειν οἴομαι καὶ διαλήψεσθαι γε περὶ τούτων ἀπάντων ἐν τῷ Περὶ μεθόδου δεινότητος ἱκανῶς εὐθύς μετὰ ταῦτα. πρότερον δὲ εἰπεῖν ἀνάγκη περὶ τε πολιτικοῦ λόγου καὶ τῶν κατ' ἄνδρα εὐδοκιμούντων ἐπὶ λόγοις οὐχ ἀπάντων ἀλλὰ τῶν γε κρατίστων, καὶ ἂν οὐ χαλεπὸν ἂν γένοιτο τοῖς τε τὰ προειρημένα πάντα καὶ τὰς γενικὰς ἰδέας ἐπεγνωκόσι τοῦ λόγου καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐκάστου γινώσκειν, ἃ δεῖ, καὶ νέων ἤδη καὶ παλαιῶν. Ἀλλὰ λεκτέον γε ἤδη περὶ τοῦ λόγου τοῦ πολιτικοῦ. Περὶ λόγου πολιτικοῦ. ^[290]

2 10 (τ) Ὁ πολιτικὸς τοίνυν καλούμενος λόγος γίνεται μὲν διὰ πασῶν τῶν προειρημένων ἰδεῶν, οὐ μὴν ἀπλῶς γε, κραθεισῶν δὲ πως πρὸς ἀλλήλας, ὡς ἐλέγομεν. καὶ ὁ μὲν τῇ ἀρίστῃ μίξει χρησάμενος τούτων τὸν ἄριστον δηλαδὴ τῶν πολιτικῶν λόγων ἐργάσεται, ὁ δὲ μετ' ἐκεῖνον τὸν κατὰ δεύτερον λόγον γινόμενον τῶν πολιτικῶν ἄριστον, ὁ δὲ καὶ μετὰ τοῦτον τὸν κατὰ τρίτον δηλαδὴ λόγον τοιοῦτον, καὶ περὶ τῶν ἄλλων δὲ ὡσαύτως εἰρήσθω. ἥτις δὲ ἀρίστη μῆξις αὐτῶν καὶ τίς ὁ κράτιστος τῶν λόγων τῶν πολιτικῶν, ὅτι μὲν ὁ Δημοσθενικός, οὐδεὶς ἀμφιβάλλει δήπουθεν· οὐ μὴν ἀπλῶς γε ἡμῖν περὶ Δημοσθένους νῦν πρόκειται λέγειν, ἀλλὰ περὶ τοῦ καλλίστου τῶν πολιτικῶν, ἵνα ἀπὸ τούτου καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν κατ' ἄνδρα εὐδοκιμούντων ἐπὶ τοῖς πολιτικοῖς λόγοις χαρακτηρίζειν ἡμῖν μὴ ἢ χαλεπὸν. συμβαίνει γε μὴν ἀναγκαίως περὶ τούτου λέγουσι καὶ περὶ Δημοσθένους λέγειν δοκεῖν, ἐπεὶ καὶ ἀναστρέφει· ἄριστός τε γὰρ πολιτικῶν λόγων ὁ Δημοσθενικός, ὃ τε αὖ Δημοσθενικός λόγος τῶν πολιτικῶν ἄριστος. Φημὶ τοίνυν δεῖν ἐν τῷ τοιούτῳ λόγῳ πλεονάζειν μὲν αἰεὶ τὸν τε τὴν σαφήνειαν ποιοῦντα τύπον καὶ τὸν ἠθικόν τε καὶ ἀληθῆ καὶ μετὰ τούτους τὸν γοργόν, τῶν δ' αὖ τὸ μέγεθος ποιοῦσων ἰδεῶν τὴν μὲν περιβολὴν διόλου πλεονάζειν καὶ οὐχ ἥττον γε ἢ τὴν καθαρότητά τε καὶ εὐκρίνειαν, τὴν μέντοι τραχύτητα καὶ σφοδρότητα παρισσοῦσθαι μὲν πως τοῖς εἰρημένοις, κατὰ δεύτερον δὲ καὶ τρίτον λόγον. ἀκμὴ δὲ καὶ σεμνότης ἀπ' αὐτῶν καὶ ἔτι λαμπρότης εἶναι μὲν ὀφείλει, οὐ μὴν οὕτως οὐδ' ἐπὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον καὶ αἱ προειρημένα τῶν ἰδεῶν, ἀλλ' ἐπ' ἔλαττον, ὅπου γε τὴν σεμνότητα καὶ διακόπτειν ἐν τῷ πολιτικῷ χρή λόγῳ

καὶ καθαιρεῖν ἀπὸ τοῦ μεγέθους, οἷον «ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, κἂν μεγάλην πόλιν οἰκῶσι κἂν μικράν, φύσει καὶ νόμοις διοικεῖται» παρεντεθὲν γὰρ τὸ «κἂν μεγάλην πόλιν οἰκῶσι κἂν μικράν» καὶ διακόψαν τὸν λόγον καθεῖλεν ἀπὸ τοῦ μεγέθους καὶ ἤττον ἐποίησε φανῆναι σεμνόν. ἤδη δέ που καὶ ἡ λαμπρότης ταῦτο πέπονθε τοῦτο, ὡς καὶ παρὰ τῷ Δημοσθένει, οἷον «αὕτη τῶν περὶ Θήβας ἐγένετο πραγμάτων ἀρχὴ καὶ κατάστασις πρώτη», εἴτα πρὶν ἐπαγαγεῖν, ὃ σφόδρα ἂν ἐποίησεν αὐτῷ τὸν λόγον λαμπρὸν καὶ σοφιστικόν, λέγω τὸ «τοῦτο τὸ ψήφισμα τὸν τότε περιστάντα τῇ πόλει κίνδυνον παρελθεῖν ἐποίησεν ὥσπερ νέφος», διέκοψε καὶ ἤττον ἐποίησεν αὐτὸν φανῆναι λαμπρὸν παρενθεὶς τὸ «τὰ πρὸ τούτων εἰς ἔχθραν καὶ μῖσος καὶ ἀπιστίαν τῶν πόλεων ὑπηγμένων ὑπὸ τούτων». — Μέγεθος μὲν οὖν μέχρι τοσούτου καὶ τοῦτον τὸν τρόπον προσεῖναι δεῖ τῷ λόγῳ τῷ ἀρίστῳ τῶν πολιτικῶν· δεινότητος δὲ τῆς μὲν καὶ οὔσης καὶ φαινομένης ὡς ἐλάχιστον, τῆς δὲ ἐν μεθόδῳ κειμένης πάμπλου—περὶ ταύτης δὲ ἔφην ἰδίᾳ πραγματεύεσθαι—, τῆς δὲ φαινομένης μόνον δεινότητος οὐδέν, πλὴν εἰ τὰ λαμπρὰ καὶ ἀκμαῖα εἰς τοῦτο ἀναφέρουσι τῶν τούτων δὲ ὁπόσον δεῖ μετεῖναι τῷ πολιτικῷ λόγῳ, προεῖρηται. ^[45]

2 10 (50) —Κάλλος δέ, ὅπερ ἔφαμεν εἶναι καθάπερ κομωτικόν, διόλου μὲν ἔχειν ὁ πολιτικὸς λόγος ὀφείλει, ἤττον δὲ ἐμφαινόμενον, οἷόν ἐστι καὶ παρὰ Δημοσθένει, καθάπερ ἐδείξαμεν ἐν τῷ περὶ κάλλους. ἔνθα μέντοι λογισμῶν δεῖ καὶ λεπτότητος, ἐνταῦθα καὶ πλεονάζειν προσήκει τοῖς τοῦ κάλλους ῥυθμοῖς καὶ ταῖς συνθήκαις καὶ ἀναπαύσεσιν· αἱ γὰρ ἐπιμέλειαί τῆς λέξεως ταῖς πυκνότησι τῶν ἐννοιῶν ἐπιτήδαιοι, καὶ τὸ καθαρὸν αὐτὸ τῆς συνθήκης τε καὶ ἀναπαύσεως ἀφαιρεῖται τῶν τοιούτων νοημάτων ἢ καὶ ζητημάτων τὸ ἄγαν αὐστηρόν, χάριν τινὰ προσβάλλον ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ διεγείρον τὸν ἀκροατὴν καὶ οὐκ ἐὼν ἄχθεσθαι τῇ πυκνότητι τῶν νοημάτων καὶ τῇ συνεχείᾳ· τοιαῦτα γὰρ τὰ ἐν τοῖς λογισμοῖς κείμενα καὶ δυνάμεως λόγου δεόμενα· ἐπεὶ γὰρ ἐστὶν ἡ τοῦ λόγου δύναμις τὸ τὰ πολλὰ ἢ τὰ δυσχερῆ καὶ σκολιὰ τῶν νοημάτων ἢ τὸ συναμφοτέρον δι' ἐλαχίστων σαφῶς εἰπεῖν ἄνευ τοῦ προσπεσεῖν εἰς τινα κακίαν λόγου, οἷον εὐτέλειαν ἢ σκληρότητα, δεῖ τινος κάλλους τῇ βραχύτητι, ὃ δὴ ποιεῖ ἐπιμέλεια. πρὸς δὲ τούτοις μάχεταί πως τῷ εὐτελεῖ τὸ ἐπιμελὲς καὶ μὴ ἐρριμμένον· ὥστε, εἰ καὶ συμβαίνει διὰ λεπτότητα νοημάτων, ὃ δὴ πολλάκις πέφυκεν ἐν τοῖς τοιούτοις γίνεσθαι, καταφέρεσθαι τὸν λόγον εἰς εὐτέλειαν, ὀρθώσεως ἂν οὕτως αὐτὸν τοῖς τοῦ κάλλους σχήμασι καὶ τοῖς ῥυθμοῖς ταῖς τε συνθήκαις καὶ ἀναπαύσεσιν. Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ἀκριβῶς ἐν τῷ Περὶ μεθόδου δεινότητος ἡμῖν λελέγεται, τὸ πότε καὶ πῶς δεῖ πλεονάζειν ἐν τίσιν τῶν ἰδεῶν, νυνὶ δὲ ἀπλῶς περὶ πολιτικοῦ λέγομεν λόγου καὶ Δημοσθενικοῦ ἐν τῷ καθόλου καὶ οὐ περὶ τινὸς Δημοσθενικοῦ ἢ πολιτικοῦ. διαφέρει δὲ ἡ καθόλου τι λέγειν ἢ ἐπὶ μέρους· ἐπεὶ καὶ οἱ δημόσιοι λόγοι τοῦ ῥήτορος καὶ οἱ ἰδιωτικοὶ καὶ πάλιν τῶν δημοσίων ὁ Πρὸς Λεπτίνην καὶ ὁ Κατ' Αἰσχίνου Δημοσθενικοὶ δὴπουθὲν εἰσιν ἅπαντες, διαφέρουσι δὲ ἀλλήλων πάμπλου τῷ μὴ περὶ ταῦτόν εἶδος πλεονάσαι. εἰ γὰρ καὶ ἄλλοις τισὶ πολλάκις εἴδεσιν οἷον τραχύτητι ἢ ἐπιεικείᾳ ἢ ὅλως ἤθει ἢ τινὶ τῶν λοιπῶν δι' αἰτίας τινὰς ἐπὶ πλεῖον δεῖ χρῆσθαι, ἀλλ' ὃ γε ἀπλῶς Δημοσθενικὸς καὶ πολιτικῶν κάλλιστος λόγος ἐκείνως καὶ δι' ἧς ἐλέγομεν κράσεώς τε καὶ μίξεως γίνεται, πλεονάζοντος μὲν κατ' αὐτὸν τύπου τοῦ τὴν σαφήνειαν ποιοῦντος καὶ τοῦ ἠθικοῦ τε καὶ ἀληθινοῦ καὶ μετὰ τούτους τοῦ γοργοῦ τῆς τε περιβολῆς παραπλησίως τούτοις, τραχύτητος δὲ καὶ σφοδρότητος οὐ παραπλησίως τῇ περιβολῇ, κατὰ δεύτερον δὲ καὶ τρίτον λόγον, σεμνότητος δὲ καὶ λαμπρότητος καὶ ἀκμῆς ἔτι ἐνδεέστερον ἢ κατ' ἐκείνας, δεινότητος δὲ τῆς μὲν ἐν μεθόδῳ μάλιστα, τῆς δὲ ἄλλης ἥκιστα ἢ ὡς ἐλάχιστα, κάλλους δὲ τοῦ κομωτικοῦ πλεονάζοντος μὲν ὁμοίως τοῖς πρώτοις, καὶ μάλιστα ὅτε δυνατῶς ἐξαγγεῖλαί τι δέοι, ἀνεμφάτως δὲ καὶ ἤττον ἔχοντος φανεράν τὴν ἐπιτήδευσιν· διὰ γὰρ τούτων ἀπάντων οὕτω μιγνυμένων ὁ κάλλιστός τε πολιτικὸς καὶ Δημοσθενικὸς λόγος γίνεται. ^[105]

2 10 (100) Τούτου δὲ τοῦ λόγου τοῦ πολιτικοῦ ὃ μὲν ἐστὶ συμβουλευτικός, ὃ δὲ δικανικός, ὃ δὲ πανηγυρικός. καὶ ὁ μὲν συμβουλευτικός δῆλον ὡς ἐν τοῖς μέγεθος ποιοῦσι μᾶλλον πλεονάζει τύποις μετὰ τῆς καὶ οὔσης καὶ φαινομένης δεινότητος· δεῖ γὰρ καὶ φαίνεσθαι τοιοῦτον τὸν συμβουλευτικὸν διὰ τὸ ἀξιωματικὸν ὀφείλειν εἶναι ἅμα ἔχοντα δηλαδὴ καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἃ τὸν κάλλιστον τῶν πολιτικῶν δεῖν ἔφαμεν ἔχειν λόγον, ἥθους δὲ πλὴν ὅσον ἐπὶ βαρύτητι καὶ τοῦ κατ' εἰρωνείαν σφοδροῦ μετρίως μεθέξει. εἰ δὲ τινὲς τῶν συμβουλευτικῶν οἷον οἱ φύσει τοῦ ῥήτορος οὕτως ἐπιγραφόμενοι συμβουλευτικοὶ πολὺ τὸ ἠθικὸν ἔχουσι καὶ τὸ ἐπεικὲς, οὐ δεῖ θαυμάζειν τὸ εἰρημένον· νυνὶ γὰρ οὐ περὶ τῶν κατὰ μέρος λόγων χαρακτηρίζομεν, ὃ δὴ πολλάκις διεμαρτυράμην, ἀλλὰ περὶ τοῦ καθόλου διαφέροντος εἵδους ἐν λόγῳ συμβουλευτικῷ, ὁποῖόν ἐστι τὸ ἐν Φιλιππικοῖς ὥστε, εἰ προσώπων τις ιδιότης ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον ἠνάγκασε κατελθεῖν ἀπὸ τοῦ οἰκείου ἀξιώματος τὸν συμβουλευτικὸν λόγον εἰς τὸ ἠθικώτερον ἐν τῷ Ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν ἢ καὶ τῷ ἄλλῳ, μηδὲν τοῦτο ἐμποδῶν εἶναι νομίζομεν πρὸς τὸ δεῖν τοιοῦτον εἶναι τὸν ἄριστον τῶν συμβουλευτικῶν, ὁποῖον ἐχαρακτηρίζομεν, ἀξιωματικὸν λέγω καὶ οἷς εἵπομεν πλεονάζοντα· ἐκεῖνος γὰρ οὐκέτ' ἂν ἄριστος εἴη τῶν συμβουλευτικῶν ὃ γε τῇ οἰκείᾳ φύσει διὰ τι χρήσασθαι ἐμποδισθεῖς. εἰ δέ τις καὶ τοὺς Φιλιππικοὺς φήσειε διὰ τὸ τοῦ Φιλίππου πρόσωπον μέγεθος λαβεῖν, ὅτι ἐκεῖνο ἐπιφορὰν ἐνεδέχετο καὶ σφοδρότητα, ἐννοεῖτω, ὅσην καὶ χωρὶς ἐκείνου τραχύτητα καὶ ἄλλως ἀκμὴν κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἔχουσιν οἱ λόγοι οὗτοι καὶ παρρησίαν καὶ μέγεθος πρὸς ἅπερ συλλαμβάνειν μὲν καὶ τὸ τοῦ Φιλίππου πρόσωπον ἀνάγκη συγχωρεῖν, οὐ μὴν τοσοῦτόν γε, ὅσον αὐτὸ τὸ τῆς συμβουλῆς ἴδιον. περὶ δὲ προσώπων καὶ καιρῶν ὁ Περὶ μεθόδου δεινότητος ἀκριβέστερον ἐπιδείξει λόγος. Ἄλλ' ὁ μὲν κάλλιστος συμβουλευτικῶν ὅπερ ἔφημεν λόγων τοιοῦτος. Ὁ μὲντοι δικανικῶν κάλλιστος ἀνάπαλιν ἔχει τούτῳ, εἰ μὴ περὶ δημοσίων εἴη καὶ μεγάλων πραγμάτων καὶ συμβουλῆς ἐγγύς, ὡς ὁ Κατ' Ἀριστοκράτους ἔχει καὶ ὁ Ὑπὲρ τοῦ στεφάνου καὶ ὅσοι τοιοῦτοι· οὗτοι γὰρ σχεδὸν ὡσαύτως τῷ συμβουλευτικῷ τύπῳ χαρακτηρίζονται, τάχα δ' ἂν οὐδ' εἶναι τούτους δικανικοὺς φύσει νομίσειε τις. ^[145]

2 10 (150) ὁ μὲντοι μὴ τοιοῦτος ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο δικανικός ὅπερ ἔφην ἐναντίως ἔχει τῷ προειρημένῳ. ἥθους τε γὰρ καὶ τοῦ κατ' ἐπιείκειαν καὶ ἀφέλειαν πλεῖστον αὐτῷ μετεῖναι δεῖ· βαρύτητος δὲ ἢ τινος τῶν τοιούτων ἥκιστα μετέχει ἢ ὅτι βραχύτατα· μέγεθος δὲ τὸ μὲν κατὰ τὴν περιβολὴν ἀπὸ ἐννοιῶν δέχεται—οὐ γὰρ ἀπὸ γε τῆς λέξεως ἢ τῶν περὶ τὴν λέξιν ἢ καὶ τὴν μέθοδον τῆς ἐννοίας πλὴν ὅσον ἐπ' ἐλάχιστον—, τὸ δὲ κατὰ τὰς ἄλλας τοῦ μεγέθους ιδέας οὐκέτι, πλὴν εἰ μή που τὴν κατ' ἐννοιαν σφοδρότητα ἢ που καὶ τὴν κατὰ λέξιν μετὰ σχημάτων τῶν περὶ αὐτήν. τοῖς δὲ λοιποῖς μέρεσι τοῦ πολιτικοῦ χρῆται, καθάπερ καὶ ὁ συμβουλευτικός. καὶ τοιοῦτοί γε οἱ Δημοσθενικοὶ δικανικοί, τουτέστιν οἱ ιδιωτικοί. Ὁ δὲ πανηγυρικῶν λόγων κάλλιστος ἐν λέξει πεζῇ, οὐχ ὡς ἐν ζητήμασι πολιτικοῖς ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο πανηγυρικός, ὃς οὐδὲ πολιτικός ἴσως ἂν κληθεῖη, πάντως ἂν εἴη δήπουθεν ὁ Πλατωνικός· ὥστε πάλιν, ὃ περὶ τοῦ καλλίστου πολιτικῶν λόγων λέγοντες ἔφαμεν τὸν αὐτὸν τῷ Δημοσθενικῷ τοῦτον ἀποφαίνοντες, τοῦτο καὶ νῦν περὶ τοῦ καλλίστου πανηγυρικῶν λόγων φαίμεν ἄν, τὸν αὐτὸν καὶ τοῦτον εἶναι τῷ Πλατωνικῷ· καὶ γὰρ ἐνταῦθα ὁμοίως ἀναστρέφει, καθάπερ κάκεῖ· ὃ τε γὰρ κάλλιστος πανηγυρικῶν λόγων ἐστὶν ὁ Πλατωνικός, ὃ τε αὖ Πλατωνικός λόγος τῶν πανηγυρικῶν ἐστὶν ὁ κάλλιστος ὡς ἐν λέξει πεζῇ, περὶ οὗ λεκτέον· περὶ γὰρ τοῦ πολιτικοῦ πανηγυρικοῦ, περὶ οὗ μετὰ τὸν περὶ συμβουλευτικοῦ καὶ δικανικοῦ λόγον φαίη τις ἂν εἰπεῖν προσήκειν, μικρὸν ὕστερον λέξομεν· οὐ γὰρ ἄλλως ἐγχωρεῖ. Ὁ τοίνυν κάλλιστος πανηγυρικός καὶ ὅπερ ἔφαμεν Πλατωνικός ταῖς μὲν τὸ μέγεθος ποιούσαις ιδέαις πλὴν τραχύτητος καὶ σφοδρότητος γίνεται πάσαις, διήκειν δὲ πως χρή διὰ τούτων τὴν ἀφέλειαν μὴ ἐλαττουμένην αὐτῶν ποσότητος ἕνεκα, πλὴν ὅπου καθαρῶς ἐξαίρειν τὸν λόγον εἰς σεμνότητα δεῖ. αἱ δὲ γλυκύτητες εἴπερ ἄλλοθι που καιρὸν

ἐνταῦθα ἔχουσι μάλιστα καὶ αἱ ἐπιμέλεια αἱ τὸν ἄβρὸν καὶ ὠραῖον ποιοῦσαι λόγον. δεινότης δὲ ἢ μὲν κατὰ μέθοδον, ἢ περ ἡκιστα ἐστὶ φανερά, πάντως ὕπεστι καὶ τῷ πανηγυρικῷ· ἢ δὲ ἄλλη ἐν τούτῳ γε οὐδαμῶς, πλὴν ὅπου τοῦτο αὐτὸ ἐνδείξασθαι βούλεται πρόσωπόν τι τῶν παρ' αὐτῷ ποιούντων τὸν λόγον πανηγυρικόν, ὥσπερ τῷ Πλάτῳ πεποιήται ὁ Σωκράτης ἐνδείξασθαι δεινότητα λόγων τῷ Φαίδρῳ βουλόμενος, καθὸ ἀντιπαρατίθησι τὸν αὐτοῦ τῷ Λυσίου ἥδη δὲ καὶ ἐν ἄλλοις πρὸς ἄλλους κατὰ τὸ μιμητικὸν εἶδος τοῦ πανηγυρικοῦ λόγου φαίνεται τοῦτο πεποιηκώς. γοργός γε μὴν ὡς ἐλάχιστον ἐν πανηγυρικῷ λόγῳ ὁ λόγος εἶναι ὀφείλει· ἀφήγησις γάρ ἐστὶ σχεδὸν ἅπας. τοῖς δὲ ἄλλοις εἶδουσιν ἢ καὶ μέρεσι τοῦ πολιτικοῦ παραπλησίως χρῆται ὁ πανηγυρικός καθάπερ ὁ τε συμβουλευτικός καὶ ὁ δικανικός. ^[195]

2 10 (200) ἐν δὲ τοῖς ἀμοιβαίοις τῶν πανηγυρικῶν, ὃ δὴ καὶ αὐτὸ πολὺ παρὰ τῷ Πλάτῳ ἐστίν, ἥδη καὶ αἱ τραχύτητες καὶ αἱ σφοδρότητες ἔσχον καιρὸν οὐκ ἐλάχιστον, ὥσπερ καὶ τὰ τῆς δεινότητος εἶδη πάντα, καὶ τῶν γε τοῦ Πώλου λόγων ἐν Γοργίᾳ τινὲς τῆς φαινομένης εἰσὶ καὶ οὐκ οὔσης δεινότητος. καὶ οὐ μόνον ταῦτά γε τὰ εἶδη τὰ ἀμοιβαῖα ἀλλὰ καὶ πάντα ἥδη δέχεται διὰ τὸ μιμητικὸν τε καὶ δραματικὸν καὶ οὕτως, ὥστε κεχωρίσθαι πως ἀπ' ἀλλήλων αὐτὰ καὶ μὴ κεκρᾶσθαι, ἀλλ' ἰδίᾳ μὲν ἔχειν εὐρεῖν ἀφέλειαν, ἰδίᾳ δὲ σεμνότητα, ἰδίᾳ δὲ ἕκαστον τῶν λοιπῶν, ἔστι δ' οὐ καὶ τὸ εὐζωνον καὶ οἷον εὐτελὲς εἶδος τοῦ λόγου· αἱ γὰρ μιμήσεις τῶν προσώπων καὶ τούτῳ χώραν ἥδη δεδώκασι. —Καὶ ὡς μὲν ἐν λογογραφίᾳ τοιοῦτον εἶδος εἶναι δεῖ τὸ πανηγυρικόν· ὡς δ' ἐν ζητήμασι πολιτικοῖς, ἐνθα τοῦ πολιτικοῦ πανηγυρικοῦ εἶδους δεῖ, περὶ οὗ μικρῷ πρότερον ἐπηγγειλάμην ἐρεῖν, —ἔστι γὰρ τινα καὶ πολιτικὰ ζητήματα καὶ πανηγυρικά, οἷον εἰ περὶ τῆς προπομπείας ἀμφισβητοῖεν Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τὰ Μηδικὰ ἢ ὅσα τοιαῦτα—ὡς ἐν τοιούτοις ζητήμασιν οὐκέθ' ὁμοίως ὁ πανηγυρικός ἀλλὰ πολιτικώτερος γίνεται καὶ σχεδὸν δι' ὧν περ καὶ ὁ συμβουλευτικός, μᾶλλον γε μὴν ἐνταῦθα ἢ ἐκεῖ ἢ τε λαμπρότης καὶ ἡ σεμνότης πλεονάζειν ὀφείλουσιν. Ἐπανιτέον δὲ πάλιν, ὅθεν ἐπὶ τοῦτο ἐξέβημεν. ὁ μὲν γὰρ πολιτικός πανηγυρικός τοιοῦτος, τῶν δὲ κατὰ λογογραφίαν πανηγυρικῶν οὗτος κάλλιστος ὁ Πλατωνικός, καὶ τοῦτον παράδειγμα φαίμεν ἂν ἡμεῖς εἶναι τὸ ἄριστον τοῖς βουλομένοις τε καὶ δυναμένοις πανηγυρικὸν λόγον ἐργάζεσθαι. Ὡς δ' ἐν ποιήσει—πανηγυρικὸν γὰρ πρᾶγμα δῆπουθέν ἐστὶ ποίησις ἅπασα καὶ πάντων γε λόγων πανηγυρικώτατον—ὡς οὖν ἐν ταύτῃ καὶ τῷ τί τὸ κράτιστον κατὰ ταύτην εἶδος (τοῦτο γὰρ δὴ χαρακτηριστεῖν ἡμῖν κἀνταῦθα πρῶτον, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα πάντα τῶν γενικῶν εἰδῶν ἐχαρακτηρίζομεν ἀπὸ τῶν καλλίστων χαρακτηρίζοντες) οὐχ ὁμοία ἢ διοικήσις, ἀλλὰ προσεῖναι δεῖ πολλὰ καὶ ἄλλα τοῖς περὶ λόγου πανηγυρικοῦ προειρημένοις ἅπασιν, ἃ δὴ καὶ ἰδίᾳ τις ἂν εἶναι φαίη ποιήσεως, περὶ ὧν λεκτέον. ἀνάγκη δὲ πάλιν ταῦτόν προειπεῖν καὶ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν σῶσαι κἀνταῦθα τοῖς ἔμπροσθεν κατὰ τοὺς γεωμέτρας ὅπερ γὰρ ἦν ὁ Δημοσθένης ἡμῖν κατὰ τὸν πολιτικὸν λόγον ἔν τε τῷ συμβουλευτικῷ καὶ δικανικῷ καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῷ πεζῷ πανηγυρικῷ, τοῦτ' ἂν Ὅμηρος εἴη κατὰ τὴν ποίησιν, ἣν δὴ πανηγυρικὸν λόγον ἐν μέτρῳ λέγων εἶναί τις οὐκ οἶμαι εἰ διαμαρτήσεται, ἐπεὶ κἀνταῦθα ὁμοίως ἀναστρέφει τὸ πρᾶγμα, καθάπερ ἀνέστρεφεν ἐπ' ἀμφοῖν κἀκεῖ· ἀρίστη τε γὰρ ποιήσεων ἡ Ὀμήρου, καὶ Ὅμηρος ποιητῶν ἄριστος, φαίην δ' ἂν ὅτι καὶ ρητόρων καὶ λογογράφων, λέγω δ' ἴσως ταῦτόν· ἐπεὶ γὰρ ἐστὶν ἡ ποίησις μίμησις ἀπάντων, ὃ δὲ μετὰ τῆς περὶ τὴν λέξιν κατασκευῆς ἄριστα μιμούμενος καὶ ρήτορας δημηγοροῦντας καὶ κιθαρωδοὺς πανηγυρίζοντας ὥσπερ τὸν Φῆμιον καὶ τὸν Δημόδοκον καὶ τὰ ἄλλα πρόσωπά τε καὶ πράγματα ἅπαντα, οὗτος ἄριστός ἐστι ποιητής, ἐπειδὴ οὖν ταῦθ' οὕτως ἔχει, τάχ' ἂν ταῦτόν εἰρηκῶς εἴην, εἰπὼν εἶναι ποιητῶν ἄριστον, ὡς εἰ καὶ ρητόρων ἄριστον καὶ λογογράφων ἔλεγον. ^[255]

2 10 (250) στρατηγῶν μὲν γὰρ ἢ τεκτόνων ἢ τῶν τοιούτων ἴσως οὐκ ἄριστος, καίτοι καὶ τὰ τοιαῦτα ἄριστα μιμούμενος, ἀλλ' οὐ λόγος ἐκείνοις ἢ τέχνῃ οὐδὲ ἐν λόγοις· οἷς δ' ἔστιν ἐν λόγῳ τὸ

ἔργον, οἷον ῥήτορσι λέγω καὶ λογογράφοις, ὁ τούτους ἄριστα μιμούμενος καὶ λέγων, ὥσπερ ἂν ὁ ἐκείνων ἄριστος εἴποι, πάντως ἂν εἴη καὶ αὐτὸς ἐκείνων ἄριστος. ἄριστος οὖν κατὰ πάντα λόγων εἶδη καὶ ποιητῶν ἀπάντων καὶ ῥητόρων καὶ λογογράφων Ὅμηρος· καὶ γὰρ μεγέθη καὶ ἡδονὰς καὶ ἐπιμελείας καὶ δεινότητος καὶ τὸ μέγιστον ποιήσεως μίμησιν ἐναργῇ καὶ πρέπουσαν τοῖς ὑποκειμένοις κἂν τοῖς κατὰ λέξιν κἂν ταῖς εἰσαγωγαῖς τῶν προσώπων καὶ μύθων διατυπώσεις καὶ μέτρων διαφόρους τομάς, ἐξ ὧν καὶ διάφορά πως συμβαίνει γίνεσθαι τὰ μέτρα καὶ ταῦτα ἐν δέοντι καὶ κατὰ λόγον μεταβαλλόμενα, πρὸς τῷ καὶ τὸ φύσει πάντων ἄριστον μέτρον προηρῆσθαι καὶ ὅλως τὸ ποικίλον καὶ ἐξ ἀπάντων ἐν ὅτι κάλλιστον ὁ μάλιστα ἐργασάμενος παρὰ πάντας ποιητὰς οὗτός ἐστιν. ἱκανὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα τήν τε ἀρίστην ποίησιν καὶ αὐτὸν Ὅμηρον χαρακτηρίσαι· ἵνα δὲ ἐντελέστερον ἢ τὸ λεγόμενον, ἐπὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐπανεέλθωμεν. Ὁ τοίνυν ὡς ἐν ποιήσει λόγων ἄριστος πανηγυρικῶν γίνεται διὰ τε τῶν προειρημένων περὶ πανηγυρικοῦ λόγου πάντων τε καὶ ὡσαύτως καὶ ἔτι διὰ τῶν ἰδίων ποιήσεως παρὰ τὰ προειρημένα, οἷς ὁ μὲν δικανικός τε καὶ συμβουλευτικός ἤκιστα χρῆται ἢ ὅτι σπανιώτατα, καὶ οὕτω δὲ οὐχ ἅπασιν ἀλλὰ τισίν, ὁ δ' ἐν τῷ καταλογάδην πανηγυρικός χρῆται μὲν σχεδὸν ἅπασιν ἀλλὰ μετὰ τινος παραμυθίας καὶ οὐχ ἀπλῶς. ἔστι δὲ ἴδια ποιήσεως παρὰ τὸν ἄλλον λόγον πάντως μὲν που καὶ τὰ μέτρα τὰ τε ὁμολογούμενα καὶ ὑπ' αὐτῆς ψιλῆς τῆς ἀκοῆς κρινόμενα. Μάλιστα δὲ ποιήσεως ἴδια αἶ τε μυθικαὶ ἔννοιαι πᾶσαι, οἷον τὰ περὶ Κρόνου καὶ Τιτάνων καὶ ἔτι Γιγάντων καὶ Διὸς αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων θεῶν ἀνθρωποπαθῶς λεγόμενα, ὡς ἐγένοντο καὶ ὅσα ἔπραξαν ἢ πράττουσιν αὐτοὶ τε πρὸς ἑαυτοὺς καὶ πρὸς ἀνθρώπους, καὶ ἔρωτες αὐτῶν καὶ πόλεμοι καὶ φιλίας καὶ γοναὶ καὶ τροφαὶ καὶ ὅσα τοιαῦτα. πρὸς δὲ ταύταις, ὅσα περὶ ἀνθρώπων ἢ τινων ἄλλων ζώων παραδοξολογοῦσιν, οἷον ὡς Κάδμος δράκων ἐγένετο ἐξ ἀνθρώπου καὶ ὡς Ἀλκυὼν ὄρνις καὶ ὅσα περὶ ἀηδόνων ἢ χελιδόνων λέγουσι. ^[295]

2 10 (300) ταύτης δὲ τῆς ιδέας καὶ τὸ γυναικας ἐξ ἀνδρῶν ποιεῖν ὡς τὸν Τειρεσίαν καὶ ἄνδρας ἐκ γυναικῶν ὥσπερ τὸν Καινέα. τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ πτερωτοὺς ἀνθρώπους λέγειν, ὡς ἔφυσαν, καὶ ὅλως σύνθετά τινα ζῶα ἢ ἐκτράπελα, οἷον Πήγασοι καὶ Γοργόνες καὶ Κένταυροι καὶ Σειρήνες καὶ Τρίτωνες καὶ Λαιστρυγόνες καὶ Κύκλωπες καὶ Περσεὺς καὶ ὅσα τοιαῦτα. μυθικὰ δὲ κἀκεῖνα καὶ ποιητικὰ τὰ ὑπερβάλλοντα μὲν ἀνθρώπου φύσιν, ὑπ' ἐκείνων δὲ τερατολογούμενα ὡς γεγονότα καὶ πιστεῦεσθαι ἄξια, οἷον ὅτι Ἀχιλλεὺς τοσόνδε ἐπήδα καὶ ὅτι ὁ Αἴας ἢ ὁ Ἑκτωρ τηλικοῦτον ῥαδίως ἐρρίπτει λίθον καὶ ὅτι τηλικοῖδε ἦσαν, καὶ ὅλως τὰ τοιοῦτότροπα ποιητικά. καὶ τὸ τὰ ἄψυχα τοῖς θεοῖς μετ' αἰσθήσεώς τινος ὑπουργεῖν φάσκειν, οἷον «αὐτόματα δὲ πύλαι μύκον οὐρανοῦ» καὶ τὸ «τοῖσι δ' ὑπὸ χθῶν διὰ φύε», καὶ ὅλως τὸ τὰ ἀδύνατα καὶ ἄπιστα τερατεύεσθαι. τὸ μέντοι «ἄταλλε δὲ κήτε' ὑπ' αὐτοῦ» καὶ ὅσα τοιαῦτα ποιητικὰ μὲν καὶ ἡδέα, ὡς ἐν τῷ περὶ γλυκύτητος ἡμῖν εἴρηται, ἦττον δὲ ἔχει τερατολογίας, πλὴν εἰ τοὺς ἵππους αὐτοῖς ἢ τινα ἄλλα ζῶα φωνὰς ἀνθρωπίνας προῖεσθαι ὡς λίαν μυθικά τις καὶ ποιητικὰ εἶναι λέγοι. Ἀφελὲς δὲ καὶ ποιητικὸν ὁμοῦ καὶ τὸ λεπτῶς εἰς τὰ κατὰ μέρος ἰέναι, οἷον «κνίση δ' οὐρανὸν ἵκεν ἐλισσομένη περὶ καπνῶ» καὶ ὅτι ὁ δεῖνα τὸν δεῖνα οὕτως ἀπέκτεινε καὶ ὅτι «κύμβαχος ἐν κονίησι πέσε» καὶ ὅτι «ἀσθμαίνων» καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἐν μὲν γὰρ ποιήσει χρήσιμα, ἐν ἱστορίᾳ δὲ εὐτέλειαν ποιεῖ, πλὴν ἔνθα ἀφελῶς τις πάνυ βούλοιο ἱστορίαν γράφειν· ἀφελῇ γὰρ καὶ ἡδέα ὁμοῦ τὰ κατὰ μέρος. Ἰδία μὲν οὖν ἔννοιαι ποιήσεως αὗται παρὰ τὰς ἄλλας ἐννοίας τοῦ λόγου τοῦ πανηγυρικοῦ, αἵπερ εἰσὶ καὶ αὐταὶ ποιήσεως οἰκεῖαι. Μέθοδος δ' αὖ ποιήσεως ἴδια πάλιν παρὰ τὰς τοῦ πανηγυρικοῦ λόγου μεθόδους μία τὸ μὴ παρ' ἑαυτῶν δοκεῖν λέγειν, ἄττ' ἂν λέγωσι, τὰς Μούσας δὲ παρακαλεῖν ἢ τὸν Ἀπόλλωνα ἢ τινα ἄλλον θεὸν κἀκεῖνου ποιεῖν δοκεῖν εἶναι τὸν λόγον ἴδιον. πάλιν δ' αὖ ταύτῃ ὁ μὲν συμβουλευτικός καὶ δικανικός ἤκιστα χρήσεται, ὁ δὲ πανηγυρικός μετὰ τινος παραμυθίας. Λέξις γε μὴν φανερά πᾶσιν ἥτις ἐστὶν ἡ ποιητική, καὶ ὡς τῶν κατὰ ποίησιν καλλίστη λέξεων ἡ Ὀμήρου· καθαρὸς γὰρ ὡς ἐν ποιήσει κινδυνεύει μόνος

ἢ σὺν γε Ἡσιόδῳ κατ' αὐτὴν εἶναι. Σχήματα δὲ ἴδια ποιήσεως οὐκ ἔστιν, ὥσπερ ἦν νοήματα καὶ μέθοδός τις καὶ λέξις, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ ἔχει ταῦτα τῷ πανηγυρικῷ, κατὰ δὲ τὸ μιμητικόν, ὡς ἂν τὰ εἶδη τῶν λόγων ἀπαιτῇ. Κῶλὰ γε μὴν ἴδια ποιήσεως καὶ συνθήκαι ῥυθμοὶ τε καὶ ἀναπαύσεις ῥάδιον μὲν εἰπεῖν ὅτι τὰ μέτρα, καὶ ἀληθές γε τοῦτο κατιδεῖν, ἕως ἔφ' ἑαυτῆς ἢ ποιήσις μένει ψιλή· ὅταν δὲ περὶ Ὀμήρου λέγωμεν, ἀνάγκη προστιθέναι, ὅτι τότε τὸ μέτρον, καὶ τοῦτο δὲ οὐχ ἀπλῶς ὅτι 'ἐξάμετρον δακτυλικὸν καταληκτικόν', οὐδὲ ὅτι ἦδε ἢ Ὀμηρικὴ ἀνάπαυσις ἢ ὅδε ὁ ῥυθμὸς ἢ ἦδε ἢ συνθήκη, ἀλλ' ὥσπερ καὶ περὶ τῶν σχημάτων ἐν τοῖς κατὰ μίμησιν ἐλέγομεν, οὕτω συμβαίνει τοῦτο κἀνταῦθα γίνεσθαι· ὅταν γὰρ ἢ διάθεσιν ἐμπαθῇ τοῦ λέγοντος προσλάβῃ ὁ ποιητὴς ἢ τι ἄλλου προσώπου ἦθος μιμῆται ἢ καὶ αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ τοιόνδε τι ἢ τοιόνδε πρᾶγμα ἐξαγγέλλῃ, ἀνάγκη τὰς προσηκούσας ἐνταῦθα καθ' ἕκαστον γίνεσθαι κατὰ τὰ εἶδη τῶν λόγων ἀναπαύσεις καὶ βάσεις καὶ συνθήκας καὶ ῥυθμούς, οἷον σεμνοὺς ἢ τραχεῖς ἢ ἀφελεῖς ἢ περικαλλεῖς καὶ ἐπιμελεῖς ἢ ὅσα εἶδη ῥυθμῶν τε καὶ λόγων ἐλέγομεν. ^[360]

2 10 (350) τοῦτο δὲ συμβαίνει μάλιστα μὲν καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν τοῦ ἐξαμέτρου σχημάτων—ἔστι γὰρ αὐτοῦ σχήματα δύο καὶ τριάκοντα, ὡς διδάσκουσιν ἡμᾶς οἱ γραμματικοί—, ἔπειτα καὶ διὰ τὴν ποιὰν ἀνάπαυσιν, ὃ καὶ μέγιστον ἐν τοῖς τοιούτοις· ἐξίσταται γὰρ καὶ τοῦ οἰκείου πολλάκις τὸ μέτρον ῥυθμοῦ κατὰ τὰς ποιὰς τῶν στίχων τομὰς καὶ ἀναπαύσεις ἐννοιῶν κατὰ τὰ κῶλα· τὸ γοῦν «αὐτοὺς δὲ ἐλώρια τεῦχε κύνεσσιν» ἀναπαιστικὸν πῶς ἐστὶ γενομένης ἀναπαύσεως ἐν τῷ 'ἡρώων'· διότι δὲ ἢ τούτου ἐδέησεν αὐτῷ ἐνταῦθα ἢ ἐτέρωθί που ἄλλων τινῶν ῥυθμῶν, οὐ χαλεπῶς ἐπιγνοίῃ ἂν ὁ τὰ προειρημένα πάντα περὶ τῶν ἰδεῶν ἀπασῶν τοῦ λόγου ὀρθῶς ἐπεσκεμμένος καὶ ἔτι τὸν περὶ δεινότητος μεθόδου, ὃς μετὰ τήνδε ἡμῖν τὴν πραγματείαν τέτακται. Νυνὶ δὲ ἤδη περὶ τῶν μετὰ τούτους τοὺς προειρημένους ἄνδρας τρεῖς ὑφ' ἑκάστῳ τούτων τεταγμένων καὶ οἷον τὰ δευτέρα καὶ τρίτα φερομένων καθ' ἕκαστον ἐκείνων ἐν τοῖς κατ' αὐτοὺς εἶδεσι λεκτέον, καὶ πρῶτόν γε περὶ τῶν πολιτικῶν. δεῖ δὲ ἀναγκαίως πρότερον εἰπόντα διὰ βραχέων, τίς ὁ ἀπλῶς πολιτικὸς λόγος, οὐχ ὁ Δημοσθενικὸς ἢ τοῦ ἄλλου, ἀλλ' ἀπλῶς ὁ πολιτικὸς, καὶ τίς ὁ ἀπλῶς πανηγυρικός, ἀλλ' οὐχ ὁ κάλλιστος πανηγυρικός ἢ Πλατωνικός ἢ Ὀμηρικός, οὕτω καὶ περὶ τῶν καθ' ἓνα λόγου ἀξίων ἀνδρῶν διὰ βραχέων χαρακτηρίσαι· περὶ γὰρ τοῦ δικανικοῦ ἱκανῶς εἴρηται. ἀλλὰ πρότερόν γε περὶ τοῦ ἀπλῶς πολιτικοῦ ὅπερ ἐλέγομεν ῥητέον. Περὶ τοῦ ἀπλῶς πολιτικοῦ ὅ . ^[391]

2 11 (τ) Ὁ τοίνυν ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν λόγος πολιτικὸς γίνεται μὲν διὰ τε τῶν τὴν σαφήνειαν ποιουσῶν κατὰ τὸν λόγον ἰδεῶν καὶ τοῦ κατ' ἐπιείκειαν καὶ ἀφέλειαν ἦθους καὶ ἔτι τῆς τὸν ἀληθινὸν ποιούσης λόγον ἰδέας, ὃ δὴ ἐστὶ τοῦ πιθανοῦ. δεῖ δὲ ταῦτα ὡς ἐν ἀκούειν πάντα· ἐκ γὰρ τῆς μίξεως τούτων καὶ οἷον ἐνώσεως ὁ ἀπλῶς πολιτικὸς γίνεται λόγος, οὗ δὴ καὶ πάντες μετέχουσιν, οὓς ὀνομάζομεν πολιτικούς, πλὴν ἴσως τοῦ Ἰσοκράτους κατὰ τι· πλεῖστόν γε μὴν αὐτοῦ μέτεστι Λυσία τε καὶ Ἰσαίῳ καὶ Ὑπερίδῃ, διὸ δὴ καὶ μάλιστα εἰσι πιθανοί. Διαφέρουσι δὲ οὗτοι ἀλλήλων, ὅτι τῷ μὲν Λυσίᾳ μετὰ τούτων καὶ τὰ τῆς ἐπιμελείας μετρίως ὕπεστι καὶ τὸ τοῦ κόσμου σφόδρα ἀνεμφάτως, γοργότητος δὲ ὡς ἐλάχιστον, περιβολῆς δὲ τῆς μὲν κατ' ἐννοιαν μετρίως πως, τῆς δὲ κατὰ μέθοδον ἢ λέξιν ἢ τὰ ἐπόμενα αὐτῇ σχεδὸν οὐδ' ὅλως. καὶ τῶν ἄλλων δέ, ἃ τὸν ἀξιοματικὸν ποιεῖ λόγον, ὡς ἐλάχιστον αὐτῷ μέτεστι, πλεῖστόν γε μὴν δεινότητος ἔχει τῆς κατὰ μέθοδον. Τῷ δὲ Ἰσαίῳ πρὸς ἐκείνοις, ἃ τὸν ἀπλῶς ποιεῖ πολιτικὸν λόγον, πολὺ τὸ τῆς γοργότητος ὡς ἐγγὺς εἶναι τοῦ καλλίστου λόγου τῶν πολιτικῶν καὶ τὸ ἐπιμελὲς περιττότερον ἢ κατὰ Λυσίαν περιβολή τε ὡσαύτως καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ μεγέθους εἶδη καὶ που καὶ ἀκμῆς ἔμφασιν, ὡς ἀπολείπεσθαι μὲν τοῦ Δημοσθενικοῦ κατὰ ταῦτα οὐκ ὀλίγῳ, ὑπερβάλλειν δὲ καὶ πολλῷ τὸν Λυσίαν. δεινότης δὲ ἢ κατὰ μέθοδον πολλὴ μὲν καὶ παρὰ τούτῳ, δεινότερος δὲ ὁ Λυσίας. Ὁ δ' Ὑπερίδης τὸ μὲν ἐπιμελὲς ἥκιστα ἔχει, διὸ καὶ ἦττον δυνατὸς εἶναι πως δοκεῖ· μέγεθος δὲ αὐτῷ ἐστὶν ὑπέρογκον, σκληρὸν δὲ τοῦτο καὶ οὐ κεκραμένον, ὥστε μὴ

σφόδρα εὖ τῷ ἠθικῷ τε καὶ καθαρῷ κεκρᾶσθαι. κίνησις δὲ καὶ γοργότης σχημάτων πάνυ ὀλίγη παρὰ τούτῳ. δεινότης δὲ ἢ κατὰ μέθοδον ἔστι μὲν καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ῥήτορι καὶ παρὰ τούτῳ, ἔλαττον δὲ ἢ κατὰ τὴν παρὰ τῷ Λυσίᾳ τε καὶ Ἰσαίῳ καὶ ἔτι τῷ κορυφαίῳ αὐτῶν, λέγω τῷ Δημοσθένει. παρὰ δὲ Ὑπερίδῃ κάκεινεν εὖροι τις ἂν τὴν δεινότητα, ἢ καὶ φαίνεται καὶ ἔστιν, οὐχὶ τὴν κατὰ μέθοδον μόνην, σπανίως μέντοι, ὅπου γε καὶ παρὰ τῷ Δημοσθένει σπάνιον τοῦτο. ἴδιον δὲ Ὑπερίδου τὸ καὶ ταῖς λέξεσιν ἀφειδέστερόν πως καὶ ἀμελέστερον χρῆσθαι, ὥσπερ ὅταν ‘μονώτατος’ λέγῃ καὶ ‘γαλεάγρα’ καὶ ‘ἐκκοκκύζειν’ καὶ ‘ἐστηλοκόπηται’ καὶ ‘ἐπήβολος’ καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ἄλλ’ οὗτοι μὲν ταύτῃ διαφέρουσιν ἀλλήλων. λέγοιμεν δ’ ἂν ἤδη καὶ περὶ τῶν λοιπῶν, ἥπερ ἕκαστος αὐτῶν, ὁ αὐτὸς ὢν τοῖς ἄλλοις κατὰ τὸν πολιτικόν, ἕτερος αὐτῶν ἰδίῳις τισὶν ἑτέροις γίνεται, δηλαδὴ τῷ πλεονάζειν περὶ τι λόγων εἶδος ἢ τὸυναντίον ἐλάττονι χρῆσθαι τούτῳ ἢ καὶ μέσως πως. καὶ πρῶτόν γε περὶ τοῦ Ἰσοκράτους λεκτέον. ^[45]

2 11 (50) Ὁ τοίνυν Ἰσοκράτης ἔνεκα μὲν καθαρότητος καὶ εὐκρινείας, αἱ δὲ τὸν σαφῆ ποιοῦσι λόγον ἰδεῖν, πολιτικώτατός ἐστι πάντων, ἥθους δὲ καὶ ἀληθείας ἀμοιρῶν ἥττον ἐστὶ πιθανός. ἐπιμελεία μέντοι καὶ κόσμῳ περιττεύει, μεγέθει τε ὡσαύτως, πλὴν ὅτι τὴν σφοδρότητα ἢ τραχύτητα, εἴ που καὶ χρῶτο ταύταις, τῇ ἐπιμελείᾳ ἐκλύει καὶ τὴν περιβολὴν δὲ ἥττον ἐν τοῖς περὶ τὴν λέξιν ποιεῖ καὶ τὴν μέθοδον, τοῖς κατ’ ἔννοιαν δὲ μάλιστα περιβάλλει· γοργότητος δὲ οὐδὲν ὅλως παρὰ τούτῳ. πλεον δέ, εἰ καὶ δυσχερὲς εἰπεῖν, τὸ ὑπτιόν τε καὶ ἀναβεβλημένον παρ’ αὐτῷ καὶ ὅλως τὸ πρεσβυτικὸν καὶ διδασκαλικόν. τῷ δὲ φύσει ἀληθείας ἀμοιρεῖν καὶ ταῖς ἐργασίαις περιττός ἐστιν, ὥσπερ ἐπίδειξιν εὐρέσεως ἐννοιῶν ποιούμενος καὶ πολλὰ οὐ χρησίμως λέγων· δηλὸν δ’, ἐξ ὧν εἰς τὰς αὐτὰς ὁ ῥήτωρ ἐμπεσὼν ἐννοίας αὐτῷ οὐχ ὁμοίως ἐχρήσατο ταῖς ἐργασίαις καὶ πίστεσι· πολλὰ δὲ τούτου τὰ παραδείγματα. καταφανέστερον μέντοι, ὃ λέγω, γίνεται ἔκ τε τοῦ προοιμίου τοῦ τετάρτου τῶν Φιλιππικῶν, οἷον «εἰ μὲν περὶ καινοῦ τινος πράγματος προὔτίθετο» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ τοῦ Ἀρχιδάμου· τῆς αὐτῆς γὰρ οὐσης προτάσεως, ὅτι δεῖ καὶ νεωτέρων πρὸ τῶν πρεσβυτέρων ἀνισταμένων ἀνέχεσθαι, ὃ μὲν ὥσπερ θέσιν τινὰ ὁ Ἰσοκράτης διὰ πλειόνων κατεσκεύασεν, ὃ δὲ μιᾷ ἠρκέσθη κατασκευῇ. εἰ δέ τι καὶ ἄλλο ἔχει τὸ προοίμιον τοῦ λόγου τούτου ὑπαίτιον, ἑτέρου καιροῦ ἐξετάζειν. ἢ μέντοι κατὰ μέθοδον δεινότης ἐστὶν οὐκ ὀλίγη καὶ παρὰ τούτῳ. Ταῦτα περὶ Ἰσοκράτους. Ὁ δὲ Δείναρχος πολιτικὸς ὢν ὡς οἶα σαφὴς καὶ ἀληθὴς καὶ πιθανὸς πολὺ τὸ σφοδρὸν ἔχει καὶ τὸ τραχὺ κατὰ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν μέθοδον· κατὰ δὲ αὐτὴν τὴν λέξιν ἥττον ἐστὶ σφοδρός, κατὰ μέντοι τὰ περὶ τὴν λέξιν, οἷον σχήματα, κῶλα, συνθήκας, ἀναπαύσεις, ῥυθμούς, καὶ πάνυ σφοδρός τε καὶ τραχύς ἐστὶ· διὸ καὶ ἥττον ἐπιμελὴς ὁ λόγος αὐτῷ, γοργὸς μέντοι καὶ δεινὸς οὐ μετρίως· μᾶλλον δὲ εἶναι δοκεῖ ἢ ἔστι δεινὸς διὰ τὸ τῆς τοιαύτης μᾶλλον μετέχειν δεινότητος. καθόλου τε ὁ ἀνὴρ ἐμφαινόμενον ἔχει πολὺ τὸ Δημοσθενικὸν διὰ τὸ τραχὺ καὶ γοργὸν καὶ σφοδρὸν, ὥστ’ ἤδη τινὲς καὶ προσπαίζοντες αὐτὸν οὐκ ἀχαρίτως κρίθινον Δημοσθένην εἰρήκασιν. Ταῦτα καὶ περὶ Δεινάρχου. Ὁ δ’ Αἰσχίνης πολιτικὸς μὲν ἐστὶν εἴπερ ἕτερός τις, σοφιστικὸς δὲ καὶ γαῦρος καὶ τῷ μεγέθει μετὰ τοῦ κατὰ σχῆμα κάλλους πλεονάζων· οὐ γὰρ μετὰ τοῦ διὰ παντὸς ἐπιμελοῦς, ἐπεὶ τούτου γε αὐτῷ τοῦ κόσμου βραχὺ τι μέτεστι. καὶ δι’ ὀλίγου μὲν ἐστὶν ἐπιμελὴς, ἀμελέστερος δὲ καὶ ἀτονώτερός πως. τῷ δὲ ἠθικῷ τῷ κατ’ ἐπιείκειαν χρώμενος οὐκ ὀλίγω, τοῦ τύπου τοῦ ἀληθοῦς ἥττον μετέχει· διὸ, καίτοι πολλῇ τῇ σφοδρότητι τε καὶ τραχύτητι χρώμενος, ἔστιν οὗ τόνον οὐδένα ἔχει διὰ τὸ μὴ πεποιθότως μηδὲ ἀληθινῶς προφέρεσθαι τὸν λόγον. ^[95]

2 11 (100) ταῦτό δὲ αἴτιον καὶ τοῦ μὴ πάνυ γοργὸν μηδὲ εὐκίνητον εἶναι. δεινότης δὲ ἢ κατὰ μέθοδον μὲν ἐστὶν οὐκ ὀλίγη παρ’ αὐτῷ, ἢ δὲ φαινομένη τε ὁμοῦ καὶ οὐσα ἀναγκαίως ἐκ τῶν προειρημένων. Περὶ δὲ Ἀντιφῶντος λέγοντας ἀνάγκη προειπεῖν, ὅτι, καθάπερ ἄλλοι τέ φασιν οὐκ ὀλίγοι καὶ

Δίδυμος ὁ γραμματικός, πρὸς δὲ καὶ ἀπὸ ἱστορίας φαίνεται, πλείους μὲν γεγονόσιν Ἀντιφῶντες, δύο δὲ οἱ σοφιστεύσαντες, ὧν καὶ λόγον ἀνάγκη ποιήσασθαι· ὧν εἷς μὲν ἐστὶν ὁ ῥήτωρ, οὐπὲρ οἱ φονικοὶ φέρονται λόγοι καὶ <οἱ> δημηγορικοὶ καὶ ὅσοι τούτοις ὅμοιοι, ἕτερος δὲ ὁ καὶ τερατοσκόπος καὶ ὄνειροκρίτης λεγόμενος γενέσθαι, οὐπὲρ οἱ τε Περὶ τῆς ἀληθείας εἶναι λέγονται λόγοι καὶ ὁ Περὶ ὁμονοίας [καὶ οἱ δημηγορικοὶ] καὶ ὁ Πολιτικός. ἐγὼ δὲ ἔνεκα μὲν τοῦ διαφόρου τῶν ἐν τοῖς λόγοις τούτοις ἰδεῶν πείθομαι δύο τοὺς Ἀντιφῶντας γενέσθαι—πολὺ γὰρ ὥς ὄντως τὸ παραλλάττον τῶν ἐπιγραφομένων τῆς Ἀληθείας λόγων πρὸς τοὺς λοιπούς—, ἔνεκα δὲ τοῦ καὶ παρὰ Πλάτωνι καὶ παρ’ ἄλλοις ἱστορουμένου πάλιν οὐ πείθομαι· Θουκυδίδην γὰρ Ἀντιφῶντος εἶναι τοῦ Ῥαμνουσίου μαθητὴν ἀκούω πολλῶν λεγόντων, καὶ τὸν μὲν Ῥαμνούσιον εἰδὼς ἐκείνον, οὐπὲρ εἰσὶν οἱ φονικοί, τὸν Θουκυδίδην δὲ πολλῶ κεχωρισμένον καὶ κεκοινωνηκότα τῷ εἶδει τῶν τῆς Ἀληθείας λόγων, πάλιν οὐ πείθομαι. οὐ μὴν ἀλλ’ εἴτε εἷς ὁ Ἀντιφῶν ἐγένετο, δύο λόγων εἶδεσι τοσοῦτον ἀλλήλων διεστηκόσι χρῆσάμενος, εἴτε καὶ δύο, χωρὶς ἑκάτερος ὁ μὲν τοῦτο ὃ δὲ ἐκεῖνο μετελθὼν, ἀνάγκη χωρὶς περὶ ἑκατέρου διελθεῖν· πλεῖστον γάρ, ὡς ἔφαμεν, τὸ μεταξύ. Ὁ τοίνυν Ῥαμνούσιος Ἀντιφῶν, οὐπὲρ οἱ φονικοὶ φέρονται, πολιτικός μὲν καὶ κατὰ τὸ σαφές καὶ κατὰ τὸ ἀληθινὸν καὶ τὸ ἄλλως ἠθικόν, ὥστε καὶ πιθανός, ἦττον δὲ ἅπαντα ταῦτα ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους· ἐπεὶ καὶ πρῶτος λέγεται τοῦτο μετελθεῖν τὸ εἶδος καὶ ὅλως εὐρετὴς καὶ ἀρχηγὸς γενέσθαι τοῦ τύπου τοῦ πολιτικοῦ· καὶ γὰρ ἐστὶ τοῖς χρόνοις τῶν δέκα ῥητόρων τούτων πρεσβύτατος ἀπάντων. μεγέθει δὲ χρῆται μὲν οὐκ ὀλίγω, καλῶς δὲ πως συνυφασμένω καὶ οὐ κατὰ τὸν Ὑπερίδην διεστηκότι τῶν ἄλλων οὐδ’ αὖ κατὰ τὸν Αἰσχίνην σοφιστικῶ, καίτοι τῆς λέξεως αὐτῷ πολλαχοῦ διηρμένης. ἐπιμελὴς γε μὴν οὕτως ὡς μὴ εἶναι προσκορῆς, γοργὸς δὲ μετρίως ἐστὶ καὶ δεινὸς ὡσαύτως. Ὁ δ’ ἕτερος Ἀντιφῶν, οὐπὲρ οἱ τῆς Ἀληθείας εἰσὶ λεγόμενοι λόγοι, πολιτικός μὲν ἥκιστα ἐστὶ, σεμνὸς δὲ καὶ ὑπέρογκος τοῖς τε ἄλλοις καὶ τῷ δι’ ἀποφάνσεων περαίνειν τὸ πᾶν, ὃ δὴ τοῦ ἀξιωματικοῦ τε λόγου ἐστὶ καὶ πρὸς μέγεθος ὀρώντος, ὑψηλὸς δὲ τῇ λέξει καὶ τραχύς, ὥστε καὶ μὴ πόρρω σκληρότητος εἶναι. ^[145]

2 11 (150) καὶ περιβάλλει δὲ χωρὶς εὐκρινείας· διὸ καὶ συγχεῖ τὸν λόγον καὶ ἔστιν ἀσαφὴς τὰ πολλά. καὶ ἐπιμελὴς δὲ κατὰ τὴν συνθήκην καὶ ταῖς παρισώσεσι χαίρων. οὐ μὴν ἤθους γέ τι οὐδ’ ἀληθινοῦ τύπου μέτεστι τῷ ἀνδρί, φαίην δ’ ἂν ὡς οὐδὲ δεινότητος πλὴν τῆς φαινομένης μὲν. οὐ μὴν οὔσης γε ὡς ἀληθῶς. Ἐγγὺς δὲ τῆς ἰδέας ἐστὶ ταύτης καὶ ὁ Κριτίας· διὸ καὶ μετὰ τοῦτον εὐθὺς περὶ Κριτίου λέξομεν. ἔστι γὰρ καὶ οὗτος σεμνὸς μὲν παραπλησίως τῷ Ἀντιφῶντι καὶ διηρμένος πρὸς ὄγκον καὶ τὰ πολλὰ λέγων ἀποφαντικῶς, καθαρώτερος δὲ τὴν λέξιν καί, ὅτε περιβάλλοι, διευκρινῶν, ὥστ’ εἶναι καὶ σαφὴς ἅμα τῷ μεγέθει καὶ εὐκρινῆς. ἔχει δὲ πολλαχοῦ καὶ μάλιστα ἐν τοῖς Δημηγορικοῖς προοιμίοις καὶ τὸ ἀληθινόν τε καὶ πιθανόν. ἐπιμελὴς δὲ ὧν οὐ μετρίως ὅμως οὐχ ἀπλῶς χρῆται τῷ τοιοῦτῳ κόσμῳ οὐδὲ κατὰ τὸν Ἀντιφῶντα προσκόρως καὶ σαφῇ τὴν ἐπιτήδευσιν ἔχοντι, ἀλλ’ ὥστε μετέχειν καὶ κατὰ τοῦτο τοῦ ἀληθοῦς. τοῖς δ’ ἄλλοις τοῦ ἤθους εἶδεσιν οὐ σφόδρα τι χρῆται, οἷον ἐπιεικεία ἢ ἀφελεία ἢ ὅσα τοιαῦτα. Ταῦτα καὶ περὶ Κριτίου. Ἐπεταὶ δὲ τῷ περὶ Ἀντιφῶντος τοῦ Ῥαμνουσίου λόγῳ ὁ περὶ Λυκούργου τοῦ καὶ ὀνομασθέντος οὕτω ῥήτορος. Ὁ τοίνυν Λυκούργος πολιτικός μὲν ἐστὶν εἴπερ τις ἕτερος, πλὴν ἴσως τοῦ κατὰ τὴν ἀφέλειαν ἤθους ἔνεκα, πολὺ δὲ τὸ τραχὺ καὶ σφοδρὸν ἔχει χωρὶς ἐπιμελείας· ἢ γὰρ ἂν ὁ αὐτὸς ἦν πῶς τῷ Δεινάρχῳ. τῇ δὲ λέξει καὶ πολὺ τραχύτερός ἐστιν· ὅθεν φημὶ καὶ τοῦτον τὴν φαινομένην, οὐ μὴν οὔσαν ὡς ὄντως δεινότητα ἔχειν· τοπικώτεροι γὰρ εἰσὶν οἱ λόγοι μᾶλλον αὐτοῦ καὶ καταδρομὴν ἔχοντες ἔστιν οὗ κατὰ τῶν ἀποδεδειγμένων πραγμάτων. χρῆται δὲ πολλαῖς πολλάκις καὶ ταῖς παρεκβάσεσιν, ἐπὶ μύθους καὶ ἱστορίας καὶ ποιήματα φερόμενος, ἃ δὴ τῆς φαινομένης ἐστὶ καὶ αὐτὰ δεινότητος. Ὁ δὲ Ἀνδοκίδης πολιτικός μὲν εἶναι προαιρεῖται, οὐ μὴν πάντῃ ἐπιτυγχάνει τούτου· ἀδιάθροτος γὰρ ἐστὶν ἐν τοῖς

σχήμασι καὶ ἀδιευκρίνητος καὶ τὰ πολλὰ ἐπισυνάπτει τε καὶ περιβάλλει ἀτάκτως διὰ τὸ ταῖς ἐπεμβολαῖς χωρὶς εὐκρινείας χρῆσθαι· ὅθεν ἔδοξέ τισι φλύαρος καὶ ἄλλως ἀσαφὴς εἶναι. ἐπιμελείας δὲ αὐτῶ καὶ κόσμου πάνυ βραχὺ μέτεστι γοργότητός τε ὡσαύτως. καὶ μέντοι καὶ τῆς κατὰ μέθοδον δεινότητος ὀλίγον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ὀλίγον ἔχει, τῆς δ' ἄλλης σχεδὸν οὐδ' ὅλως. Τῷ μὲν οὖν Δημοσθένει οἱ λοιποὶ τῶν δέκα, μεθ' ὧν καὶ ὁ Κριτίας, ὑποτεταγμένοι οὕτως πῶς τὰ δευτέρα καὶ τρίτα τοῦ δικανικοῦ τε καὶ συμβουλευτικοῦ τῶν λόγων εἶδους ἀποφέρονται. τούτῳ δ' ἔπεται μὲν περὶ τοῦ ἀπλῶς πανηγυρικοῦ λόγου εἰπόντας περὶ τῶν κατὰ τοῦτο μετὰ Πλάτωνα εὐδοκιμούντων λέγειν, ὥσπερ ἐκεῖ περὶ τῶν μετὰ τὸν Δημοσθένην εἰρήκαμεν. ^[195]

2 12 (τ) Περὶ τοῦ ἀπλῶς πανηγυρικοῦ ὅ . Ἔστι δὲ σχεδὸν οὐ ῥάδιον περὶ τοῦ ἀπλῶς πανηγυρικοῦ ἀποφήνασθαι τι, πλὴν τοσοῦτον, ὅτι πάντ' ἐκεῖνα τὰ εἶδη, ἐξ ὧν ἔφαμεν τὸν κάλλιστον πανηγυρικὸν καὶ Πλατωνικὸν γίνεσθαι λόγον, δύναται καὶ καθ' αὐτὰ ἕκαστα πλεονάσαντα ποιῆσαι τινα τύπον πανηγυρικόν, οἷον σεμνότης μόνη, ἀφέλεια, πάλιν γλυκύτης, καθαρότης, ἐπιμέλεια, ἅπανθ' ἀπλῶς τὰ προειρημένα· καὶ φαίνονται γε οὕτως καὶ οἱ εὐδοκιμοῦντες τῶν ἀρχαίων κατὰ τὸ πανηγυρικὸν χρησάμενοι τῷ λόγῳ, περὶ ὧν ῥητέον. — Ἀνάγκη δὲ πρῶτον τοσοῦτον προειπεῖν, ὅτι τοῦ καλλίστου τῶν πανηγυρικῶν ὀφείλοντος ἔχειν μέγεθος μεθ' ἡδονῆς καὶ ἔτι κόσμον καὶ σαφήνειαν, ἥδη δὲ καὶ προσώπων μιμήσεις καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ἐν τῷ περὶ πανηγυρικοῦ ἡμῖν εἶδους λέλεκται, ἃ δὴ καὶ οὐχ ἡ ποιήσις μόνη οὐδὲ μὴν ἡ λογογραφία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἱστορία ἔχει πλεονάζοντα πάντα, πάντως δεῖ καὶ τοὺς ἱστοριογράφους ἐν τοῖς πανηγυρικοῖς τετάχθαι, ὥσπερ οἶμαι καὶ εἰσὶν, ἐπεὶ καὶ μεγέθους καὶ ἡδονῶν στοχάζονται καὶ τῶν ἄλλων οἶμαι σχεδὸν ἀπάντων, εἰ καὶ μὴ παραπλησίως ἐκείνῳ τυγχάνουσι, λέγω τῷ Πλάτῳ· ὥστε ἀνάγκη καὶ περὶ τούτων ἐνταῦθα εἰπεῖν. ἀλλ' ἐπ' ἐκείνους γε ἰτέον πρῶτον τοὺς μετὰ τὸν Πλάτωνα κατὰ τὸ πανηγυρικὸν εὐδοκιμοῦντας, ἄλλως τε ἐπειδὴ τινὲς αὐτῶν καὶ ἀμφοῖν μετέχουσιν, ἱστορίας τε καὶ τῆς ἄλλης λογογραφίας, ὥσπερ οὖν ὁ Ξενοφῶν, περὶ οὗ δὴ καὶ πρῶτον λεκτέον. Ἔστι τοίνυν οὗτος ἀφελὴς μὲν ὥς ὅτι μάλιστα καὶ τούτῳ πλεονάζων τῷ εἶδει παρὰ τὰ ἄλλα εἶδη πάντα τοῦ πανηγυρικοῦ, ταῖς μὲν ἀπὸ τῆς ἀφελείας αὐτῆς ἡδοναῖς πολλαῖς χρώμενος, γλυκύτησι δὲ ταῖς ἀπὸ τούτων οἷον ταῖς ἀπὸ τῶν μύθων καὶ τῶν τοιούτων μανότερον· ἐπεὶ καί, ὅτε περὶ τῶν κυνῶν διέξεισιν ἡδονὰς ποιῶν, κατὰ τὴν τῆς ἀφελείας αὐτῆς ἐπίτασιν τοῦτο ποιεῖ καὶ οὐ κατ' ἄλλο τι τῶν φύσει γλυκύτητος ἰδίων. τὸ μέντοι περὶ τὸν Ἀβραδάτην καὶ τὴν Πάνθειαν πᾶν ἥθος τε καὶ πάθος πολλαὶ ἔσχε τὰς ἡδονὰς μυθικῶς πλασθέν, καὶ τὰ περὶ τὸν Τιγράνην δὲ ὡσαύτως καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τὴν Ἀρμενίαν. ἔφαμεν δέ, ὅτι μανῶς μὲν χρῆται ταῖς τοιαύταις γλυκύτησι, χρῆται μέντοι καὶ ταύταις. μεγέθους δὲ κατὰ μὲν ἔννοιαν ἄπτεται πολλαχοῦ, καθαιρεῖ δὲ καὶ τοῦτο καὶ βιάζεται πρὸς τὸ ἀφελὲς ταῖς μεθόδοις καὶ τῇ λέξει καὶ τοῖς περὶ τὴν λέξιν ἅπασιν. καθαρὸς δὲ καὶ εὐκρινὴς εἶπερ τις ἕτερος ὁ Ξενοφῶν, δριμύτησι δὲ καὶ ὀξύτησι χαίρων, ὧν τὴν φύσιν ἐν τῷ περὶ γλυκύτητος τε καὶ ἀφελείας εἰρήκαμεν. ἐπιμελεῖα δὲ ὥς ἐν ἀφελείᾳ τε καὶ ἀπλάστῳ λόγῳ χρῆται πολλῇ, τῆς δὲ παρὰ τῷ Πλάτῳ ἀφελείας πολλῇ ἢ παρὰ τούτῳ ἀφελεστέρα ἐστὶ, κατ' αὐτὰς τὰς ὑποθέσεις τῶν πραγμάτων τοιαύτη γινομένη, οὐ μόνον κατὰ τὴν λέξιν καὶ τὰ ἐπόμενα τῇ λέξει. ^[45]

2 12 (50) Συμπόσια γοῦν ἀμφοτέροις ἐστὶ γεγραμμένα, ἀλλ' ὃ μὲν καὶ ὀρχηστρίδων εἰσόδους καὶ ὀρχημάτων εἶδη τινὰ καὶ φιλήματα καὶ πολλὰ τοιαῦτα λέγειν μεθ' ἡδονῆς οὐ παραιτεῖται, ὃ δὲ ταῦτα ἀφείας ταῖς γυναιξίν, ὡς αὐτὸς φησιν, ἐπὶ τὸ σεμνότερον ἄγει τὴν ἀφελίαν τῶν πραγμάτων. τοιοῦτος δὲ ὁ Ξενοφῶν κἂν τοῖς ἱστορικοῖς, οἷος κἂν τοῖς ἄλλοις, οἷον ὅτι χιλὸν ἐστέφαντο, ὅταν λέγῃ, καὶ ὅτι τοῖς παισὶν ὡς ἐνεοῖς διελέγοντο καὶ ὅτι πίνειν ἀπὸ τοῦ κρατῆρος ἐπικύψαντας ἔδει καθάπερ βοῦν· ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα καθ' ὑπερβάλλουσαν ἀφελίαν ἔχει τὴν ἡδονήν, ἥπερ οὐχ ὁμοίως ὁ Πλάτων χρῆται. κἂν ταῖς μιμήσεσι δὲ τῶν προσώπων μᾶλλον εὐδοκιμεῖ, ὅτε ἀφελῇ καὶ ὥς ὄντως ἄπλαστα καὶ ἀπαλὰ καὶ ἡδέα ἦθη

ψυχῶν μιμοῖτο, ὥσπερ καὶ τὸ τοῦ Κύρου παιδὸς ἔτι ὄντος καὶ ὅσα τοιαῦτα· παρὰ δὲ τῷ Πλάτῳ τοιοῦτον οὐδὲν ἔστι, πλὴν ὅσον ἐν ταῖς κατὰ μεираκίων ἡλικίαν, οἷον ὅτε τὸν Θεαίτητον ἢ τι τοιοῦτο πρόσωπον εἰσάγοι, πάντως οὐ κατὰ τὸ Κύρου δῆπουθεν ὄν, λέγω παιδὸς ἔτι ὄντος, ἢ κατὰ τὸ τῆς Ἀρμενίας γυναικὸς ἢ ὅσα τοιαῦτα. ἴδιον δὲ Ξενοφῶντος καὶ τὸ κατὰ ποσὰ διαστήματα χρῆσθαι ποιητικαῖς πῶς λέξει πολὺ τῶν ἄλλων τῇ φύσει διεστηκυῖαις λέξεων, ὥσπερ ὅταν λέγῃ ‘πορσύνειν’ καὶ ὅσα τοιαῦτα. Μετὰ δὲ Ξενοφῶντα τάττοιτ’ ἂν ὁ Αἰσχίνης ἡμῖν, λέγω δὲ τὸν Σωκρατικὸν. οὗτος τοίνυν ἔστι μὲν ἀφελὴς καὶ αὐτὸς εἶπερ τις ἕτερος, πλείονι δὲ τῷ καθαρῷ καὶ εὐκρινεῖ ἢ τῷ ἀφελεῖ χρῆται· ταῦτά τοι καὶ λεπτότερός ἐστι κατὰ τὴν λέξιν τοῦ Ξενοφῶντος· ἐννοίαις γὰρ οὐκ ὀλίγαις καὶ αὐτὸς σεμνοτέραις χρῆται, ἡδοναῖς δὲ ταῖς ἀπὸ τῶν μύθων τε καὶ μυθικῶν μετριώτερον. ὅσον δὲ ὁ Ξενοφῶν ἀφελείᾳ τῇ κατ’ αὐτὸν ὑπερβέβληκε τὴν Πλάτωνος ἀφέλειαν, φαίης ἂν ὅτι τοσοῦτον πάλιν αὖ τὸν Ξενοφῶντα ὑπερβέβληκεν ὁ Αἰσχίνης τῇ λεπτότητι· διὸ καὶ πολλῷ καθαρώτερός ἐστιν ἐπιμελής τε ὡς ἐν ἀφελείᾳ σφόδρα καὶ μᾶλλον γε ἢ Ξενοφῶν. Ὁ δὲ Νικόστρατος —ἄξιον γὰρ οἶμαι, τάχ’ ἴσως δὲ καὶ ἀναγκαῖον μετ’ ἐκείνους καὶ τούτου ποιήσασθαι μνήμην— ἀφελὴς μὲν οὐδενὸς ἤττον ἐστὶ τῶν προειρημένων, λεπτότερος δὲ καὶ πολλῷ καθαρώτερος σχεδὸν ἀπάντων· ὑπέρισχον γὰρ αὐτῷ τὸ εἶδος καὶ οὐδαμοῦ μέγεθος ἔχον, πλὴν εἴ που κατ’ ἐννοιαν μόνην. μύθοις μέντοι χαίρων καὶ ταῖς ἀπὸ τούτων ἡδοναῖς· ὅς γε καὶ μύθους αὐτὸς πολλοὺς ἔπλασεν, οὐκ Αἰσωπέους μόνον, ἀλλ’ οἷους εἶναι πῶς καὶ δραματικούς. ἐπιμελής δὲ κατὰ τὴν σύνταξιν ἀλλ’ ὅτι μάλιστα, μετὰ μέντοι τοῦ μὴ λυμαίνεσθαι τῇ ἀφελείᾳ. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν κατὰ τὸ τοιοῦτον τῶν πανηγυρικῶν εἶδος λόγων εὐδοκιμούντων ἀνδρῶν, μεθ’ ὧν καὶ τὸν Νικόστρατον ἐτάξαμεν, τοσαῦτα εἰρήσθω. ^[95]

2 12 (100) ἐξῆς δ’ ἂν λέγοιμεν περὶ τῶν κατὰ τὸ ἱστορικὸν εἶδος ἐλλογίμων. οἱ γὰρ Ἰσοκράτους τε καὶ Λυσίου Ὀλυμπικοὶ τε καὶ Παναθηναῖκοι καὶ αὐτὸ τοῦτο Πανηγυρικοί, κἂν ἐπιγράφωνται οὕτω Πανηγυρικοί, δηλὸν ἐστὶν ὡς ἄλλο τι βούλονται· μετρίως γὰρ πῶς ἔχουσι τὸ πανηγυρικὸν καὶ ὅσον τάχα ἂν καὶ συμβουλή τις ἢ δικανικὸς λόγος δέξαιτο· εἰ δὲ ἄρα καὶ ταύτης εἶεν τῆς ιδέας τὰ τε ἄλλα καὶ διὰ τὸν κόσμον τὸν περὶ τὴν συνθήκην τοῦ Ἰσοκράτους, ἀρκεῖ τὰ λεχθέντα περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς περὶ τῶν δικανικῶν τε καὶ συμβουλευτικῶν ἀνδρῶν εἰρημένοις. ἀλλὰ λεκτέον γε ἤδη καὶ περὶ τῶν ἱστορικῶν πλὴν Ξενοφῶντος· ὁποῖος γὰρ εἰς τοὺς λόγους ὁ ἀνὴρ, ὀλίγω πρότερον εἰρήκαμεν. Ἐν τοίνυν τοῖς καθ’ ἱστορίαν πανηγυρικοῖς πανηγυρικώτατός ἐστιν ὁ Ἡρόδοτος· τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι μετὰ τοῦ καθαροῦ καὶ εὐκρινοῦς πολὺς ἐστὶ ταῖς ἡδοναῖς· καὶ γὰρ ταῖς ἐννοίαις μυθικαῖς σχεδὸν ἀπάσαις καὶ τῇ λέξει ποιητικῇ κέχρηται διόλου. μέγεθος δὲ πολλαχοῦ μὲν ἔχει καὶ τὸ κατ’ ἐννοιαν, κατὰ μέντοι τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὸ πολὺ τοῦ κόσμου τὸ συναμφοτέρον καὶ τὴν ἡδονὴν ἔχει καὶ τὸ μέγεθος· οἱ γὰρ πλεῖστοι τῶν ρυθμῶν αὐτῷ κατὰ τὰς συνθήκας καὶ κατὰ τὰς βάσεις δακτυλικοὶ τέ εἰσι καὶ ἀναπαιστικοὶ σπονδειακοὶ τε καὶ ὅλως σεμνοί. ἦθη δὲ καὶ πάθη προσώπων εἶπερ τις ἄλλος κάλλιστα καὶ ποιητικώτατα μεμίμηται, διὰ δὲ τούτων καὶ πλείονι τῷ μεγέθει πολλαχοῦ κέχρηται, ὡς ἐν τε ἄλλοις καὶ ἐν τῇ ἐβδόμῃ τῶν Ἱστοριῶν κατὰ τοὺς Ξέρξου πρὸς Ἀρτάβαζον ἀκακείνου πρὸς Ξέρξην περὶ τῶν ἀνθρωπειῶν πραγμάτων λόγους. Τοσαῦτα καὶ περὶ Ἡροδότου. Περὶ δὲ Θουκυδίδου μέλλων λέγειν προδιορίσομαι τοσοῦτον, ὡς οὐκ, ἐπειδὴ μεθ’ Ἡρόδοτον ἐμνήσθημεν αὐτοῦ καὶ μετ’ ἄλλους, διὰ τοῦτο χρὴ νομίζειν, ὡς τῇ κατὰ λόγους ἔξει τε καὶ δυνάμει μετ’ ἐκείνους ἡμῖν τέτακται· ἐπεὶ οὐδὲ Ἡρόδοτον μετὰ Νικόστρατον δῆπουθεν ἢ μετ’ Αἰσχίνην, ἀλλ’ οὐδὲ μετὰ Ξενοφῶντα ἡμεῖς τάττοιμεν ἂν λόγων τε δυνάμει ἕνεκα καὶ τῆς κατ’ αὐτοὺς ἔξεως, ἄλλως τε καὶ ἐν εἵδει πανηγυρικῷ· τῇ δὲ ἀκολουθίᾳ τοῦ περὶ τῆς ιδέας ἐκείνης λόγου ἐπόμενοι ταύτῃ τῇ τάξει κεχρήμεθα, ἰδίᾳ μὲν τοὺς ἄλλους πανηγυρικούς, ἰδίᾳ δὲ τοὺς ἱστορικούς τιθέντες. καὶ τῶν ἱστορικῶν δὲ ἐν πρώτοις Ἡροδότου διὰ τοῦτο ἐμνήσθημεν, ὅτι πανηγυρικώτερος καὶ ἡδίων οὐ

Θουκυδίδου μόνον ἀλλ' ἴσως ἀπάντων ἐστὶ τῶν οὕτω γράφειν λόγους προελομένων· ἐπεὶ Θουκυδίδης γε κὰν ἀμφισβήτησιν τῷ παράσχοι, μεθ' ὧν ἐξετάζοιτ' ἂν δικαίως· οὐχ ἥττον γὰρ δικανικός ἐστι καὶ συμβουλευτικός ἢ πανηγυρικός, λέγω καὶ κατὰ τὰς ἐννοίας καὶ τὸ μηδὲν ἀκατασκεύως εἰσάγειν. ἀλλὰ τετάχθω μὲν, ἔνθα αὐτῷ καὶ προσήκει τετάχθαι καθ' ἑκάτερον, κατὰ τε τὸ τῶν λόγων εἶδος καὶ κατὰ τὸ προκεκρίσθαι τινῶν, ἐτέρων δέ, εἰ καὶ τοῦτο συμβαίνοι, τὰ δεύτερα φέρεσθαι τῆς περὶ τοὺς λόγους ἕξεως ἔνεκα· ἡμεῖς δὲ ὁποῖός τις ἐστὶ χαρακτηρίσομεν. ^[145]

2 12 (150) Ὁ τοίνυν Θουκυδίδης μάλιστα μεγέθους ἐφίεμενος τυγχάνει μὲν του μεγέθους, οὐ μὴν οὐπὲρ ἐφίεσθαι μοι δοκεῖ μεγέθους τυγχάνει· βούλεται μὲν γάρ, ὡς ἔγωγε οἶμαι, σεμνὸν εἶναι τὸν λόγον αὐτῷ, ὅπερ ἴδιον μεγέθους πανηγυρικοῦ, φαίνεται δὲ ὑπερβαίνων τοῦτο καὶ μάλιστα κατὰ τὴν λέξιν ἐπὶ τὸ τραχύτερον μᾶλλον καὶ τὸ σκληρότερον καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ τὸ ἀσαφέστερον, καὶ ἔτι κατὰ τὴν συνθήκην τῶν λέξεων· ἐπιμελεῖται μὲν γὰρ κόσμου ἀλλ' ὅτι μάλιστα, βουλόμενος δὲ εἶναι καὶ τοῦτο ὑψηλὸν αὐτῷ καὶ ὑπέρογκον πάλιν ὑπερεκπίπτει κατὰ τε τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰς καινότητας τῶν συνθηκῶν, ὥστε ἐπὶ τὸ σκληρότερον καὶ δι' αὐτὸ ἐπὶ τὸ ἀσαφέστερον φέρεσθαι. ἀξιοματικός δὲ ὁ ἀνὴρ ἀλλ' ὅτι μάλιστα, ταῖς δὲ ἐννοίαις εἴπερ τις ἄλλος πολιτικός ὁμοῦ καὶ σεμνός· οὐδὲν γὰρ ἀκατάσκευον οὐδ' ἐν ταῖς ἱστορίαις ἀπολείπει. ταῖς μέντοι μεθόδοις οὐ τοιοῦτος· μετὰ γὰρ μεγέθους τινὸς γνωρίμου ἢ τινος ἐτέρου τοιούτου καὶ τὰς κατασκευὰς εἰσάγει· διὸ καὶ ἀγλευκὴς ἐστὶ σχεδὸν διόλου· εἰ δέ που καὶ γλυκύτητα ἔχοι, μάλιστα μὲν ὥσπερ ἀλλότριόν τι τῆς ιδέας αὐτοῦ ἐκφαίνεται τὸ μέρος ἐκεῖνο, οἷόν ἐστι καὶ τὸ «Τηρεῖ δὲ τῷ Πρόκνην τὴν Πανδίωνος ἀπὸ Ἀθηνῶν σχόντι γυναῖκα» καὶ τὰ ἐξῆς καὶ ὅσα τοιαῦτα. θαυμάζειν δέ, εἰ καὶ μὴ τοιοῦτον ἦν τοῦτο, οὐκ ἔχρην, ὅτι καὶ ἡδονὴν που ἔσχεν ὁ λόγος αὐτῷ· σχεδὸν γὰρ οὐδ' ἄλλος τις τῶν κατ' ἄνδρα λόγων ὅτιοῦν ἐν εἶδος προελομένός τε καὶ ἐργασάμενος δύναιτ' ἂν καθαρὸς ὀφθῆναι καὶ μὴ οὐχὶ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀμνηγέπη προσασάμενος εἰδῶν τοῦ λόγου. ἔτι ὡς ἱστορικός ὁ Θουκυδίδης κέχρηται μὲν καὶ μιμήσει κατὰ τε τὰς δημηγορίας καὶ ἐν τισι διαλόγοις, ὁ αὐτὸς δὲ ἐστὶ κὰν τούτοις, μᾶλλον δὲ μειζόνως ἐν τούτοις ἐστὶ τοιοῦτος, οἷον αὐτὸν ἐχαρακτηρίζομεν, ἐπεὶ ἐν γε τῇ ἱστορίᾳ ἥττόν ἐστι σκληρὸς καὶ τραχύς· ἔχει γὰρ πολλὰ ἐνταῦθα καθαρὰ τε καὶ εὐκρινῆ καὶ τὸν γε διδάσκαλον αὐτοῦ τὸν Ἀντιφῶντα πολλοῖς μὲν καὶ ἄλλοις, τούτοις δὲ οἶμαι καὶ μᾶλλον παρελήλυθε. Τοσαῦτα καὶ περὶ τοῦ Θουκυδίδου. Ἐκαταῖος δὲ ὁ Μιλήσιος, παρ' οὗ δὴ μάλιστα ὠφέληται ὁ Ἡρόδοτος, καθαρὸς μὲν ἐστὶ καὶ σαφής, ἐν δὲ τισι καὶ ἡδὺς οὐ μετρίως τῇ διαλέκτῳ δὲ ἀκράτῳ Ἰάδι καὶ οὐ μεμιγμένη χρησάμενος οὐδὲ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ποικίλῃ, ἥττόν ἐστιν ἔνεκα γε τῆς λέξεως ποιητικός. καὶ ἡ ἐπιμέλεια δὲ αὐτῷ οὐ τοιαύτη οὐδ' ὁμοῖος ὁ κόσμος ὁ περὶ αὐτὴν· διὸ καὶ ταῖς ἡδοναῖς ἐλαττοῦται πολλῷ τοῦ Ἡροδότου, ἀλλὰ πάνυ πολλῷ, καίτοι γε μύθους τὰ πάντα σχεδὸν καὶ τοιαύτην τινὰ ἱστορίαν συγγραψάμενος. ^[195]

2 12 (200) ἀλλ' οὐ μόνον ἡ ἐννοία ἱκανὴ λόγων εἶδος ὅτιοῦν ἐξεργάσασθαι, πολὺ δὲ ἔχει καὶ ἡ λέξις καὶ τὰ περὶ τὴν λέξιν, οἷον σχήματα, κῶλα, συνθήκαι, ῥυθμοί, ἀναπαύσεις, πρὸς τὸ καὶ ἡδονὰς ποιῆσαι καὶ γλυκύτητας, οἷαί εἰσιν αἱ παρὰ Ἡροδότῳ, καὶ νῆ Δία γε ἄλλο τι λόγων εἶδος, ὡς ἕκασται πεφύκασιν ἐργάζεσθαι λόγων ιδέαι. εἰκότως οὖν τοῦτο ὁ Ἐκαταῖος πέπονθε, τῆς ἐπιμελείας καὶ τοῦ περὶ τὴν λέξιν κόσμου μὴ ὁμοίως φροντίσας. Τοσαῦτα καὶ περὶ Ἐκαταίου. Περὶ δὲ Θεοπόμπου καὶ Ἐφόρου καὶ Ἑλλανίκου καὶ Φιλίστου καὶ τῶν ὁμοίων τούτοις περιττὸν ἔδοξεν εἶναί μοι γράφειν, μάλιστα μὲν καὶ διὰ τὸ ἀπὸ τε τοῦ περὶ τῶν ιδεῶν λόγου καὶ τῶν κατ' ἄνδρα εἰρημένων μὴ χαλεπῶς ἡγεῖσθαι δύνασθαι τινα καὶ περὶ ἐκείνων χαρακτηρίσαι, πρὸς δὲ τούτῳ καὶ ὅτι ζήλου καὶ μιμήσεως τὰ εἶδη τῶν λόγων αὐτῶν οὐ πάνυ τι, μᾶλλον δὲ οὐδ' ὅλως, ὅσα γε ἐμὲ γινώσκειν, ἡξίωται παρὰ τοῖς Ἑλλήσι, καθάπερ τὰ τῶν ἄλλων οἷον Θουκυδίδου, Ἡροδότου, Ἐκαταίου, Ξενοφώντος, τῶν λοιπῶν. Τούτοις ἐπόμενόν ἐστι τοὺς μεθ' Ὀμηρον

ποιητὰς χαρακτηρίσαι, ὥσπερ τοὺς μετὰ Δημοσθένην ῥήτορας ἐχαρακτηρίζομεν καὶ τοὺς μετὰ Πλάτωνα λογογράφους πρῶτον περὶ αὐτῶν ἐκείνων εἰπόντες, Πλάτωνος καὶ Δημοσθένους, ὥσπερ καὶ περὶ Ὅμηρου. ἴσως δὲ καὶ περὶ τούτων οὐκ ἀναγκαίως εἰρήκαμεν, δυναμένων ῥαδίως χαρακτηρίζειν καὶ πάνθ' ὄντιναοῦν καὶ νέον καὶ παλαιὸν καὶ ποιητὴν καὶ λογογράφον καὶ ῥήτορα τῶν τὰ γενικὰ δὴ ταῦτα εἶδη τοῦ λόγου καὶ οἷον στοιχεῖα πάσης ιδέας ἐπεσκεμμένων, περὶ ὧν τὴν πᾶσαν πραγματείαν ταύτην συνεστησάμεθα ὥστε περιττῶς ἂν πλεονάζοιμεν καὶ περὶ τῶν ποιητῶν καθ' ἕκαστον διεξιόντες, ἄλλως τε καὶ πάνυ πολλοῦ γενησομένου τοῦ λόγου, μὴ μόνον περιττοῦ· δεῖ γὰρ δήπου πρότερον, εἰ μέλλοι τις ταῦτα ὀρθῶς διευκρινήσῃ, ἰδίᾳ μὲν περὶ ἐποποιίας εἰπεῖν τι καὶ τῶν κατ' αὐτὴν δευτέρων γε καὶ τρίτων μεθ' Ὅμηρον, ἰδίᾳ δ' αὖ περὶ τραγωδίας καὶ κωμωδίας ὡσαύτως τῶν τε λυρικῶν ποιημάτων καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν τῆς ποιήσεως ἀπάντων καθ' ἕκαστόν γε αὐτῶν εἰπεῖν, τίς ὁ πρῶτος καὶ διὰ τί καὶ τίς ὁ δεύτερος καὶ διὰ τί, ὥστε σχεδὸν εἰς ἀπέραντόν τι τὸν λόγον προελθεῖν. Ἀπόχρη οὖν τὰ προειρημένα καὶ τέλος ἡμῖν ὁ Περὶ τῶν ιδεῶν λόγος τοῦτο ἔχέτω. μεθ' ὃν ὁ Περὶ τῆς κατὰ μέθοδον δεινότητος γεγράφεται, ὅς ἐστιν ἔλλειμμά τι τῆς πραγματείας ταύτης, καίτοι πολλῶ καὶ ταύτην παρεληλυθώς, ὡς καὶ μικρῶ πρότερον διωρισάμην καὶ αὐτὸ δηλώσειν τὸ πρᾶγμα φημί. ^[245]